

ΕΦΟΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

δρ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

**ΕΚΛΟΓΗ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΧΟΛΙΑΤΡΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
1943 - 1976**

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

1977

ΕΦΟΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

δρ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΚΛΟΓΗ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΧΟΛΙΑΤΡΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
1943 - 1976

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

1977

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILL., U.S.A.

1957

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1957

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Βασικά ή Σχολιατρική Υπηρεσία ασχολείται προληπτικά με την «ύγεια» του μαθητή. Ο σχετικός ελληνικός νόμος καθορίζει τους σκοπούς της Σχολιατρικής Υπηρεσίας ως εξής:

Κε φ. Α' Άρθρον 1

Σκοποί και αρμοδιότητες

Σκοπός και αρμοδιότης της Σχολιατρικής Υπηρεσίας είναι:

1. Η προστασία και προαγωγή της υγείας — ύφ' ἣν ἔννοϊαν καθορίζεται ὑπὸ τῆς Παγκοσμίου Ὁργανώσεως Ὑγείας — τῶν μαθητῶν Δημοτικῆς καὶ Μέσης ὡς καὶ Κατωτέρας καὶ Μέσης Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως.
2. Ἡ ἐπίβλεψις τῆς ὑγιεινῆς τῶν διδασκηρίων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν.
3. Ἡ προστασία τῆς υγείας τοῦ διδάσκοντος καὶ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπίπτωσιν ταύτης ἐπὶ τῆς υγείας τῶν μαθητῶν καὶ τῆς λειτουργίας τῶν Σχολείων.
4. Ἡ μαθητικὴ ἐν γένει ἀντιλήψις καὶ πρόνοια, εἰς ἣν περιλαμβάνεται ἀπὸ ἀπόψεως σχολικῆς ὑγιεινῆς καὶ ἰατρικῆς ἀντιλήψεως ἡ λειτουργία τῶν Εἰδικῶν Σχολείων, ἧτοι τῶν ἀνωμάτων, σωματικῶς ἀναπήρων καὶ ἄλλων, παρομοίου σκοποῦ, ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων ἀρμοδιότητος Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.
5. Ἡ ὑγειονομικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν μαθητῶν, τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς ὑγιεινῆς καὶ ὁμιλιῶν ὑγειονομικοῦ περιεχομένου ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ὑγειονομικὴ διαφώτισις τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων.
6. Ἡ μελέτη τῆς ἐπιπτώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων ἐπὶ τῆς σωματικῆς, πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς υγείας τῶν μαθητῶν.

Ἐχει ὅμως ὁ σχολίατρος ἓνα πλούσιο ὕλικὸν γιὰ ἔρευνα. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνάς του θὰ βοηθήσουν τὸν ἴδιο στὴν καλύτερην ἀσκηση τοῦ λειτουργήματός του, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιστήμονες ἄλλων κλάδων. Ἀσφαλῶς πολλὰ προβλήματα, πού σχετίζονται μὲ τὴν ὑγεία τῶν μαθητῶν, ἔχουν μελετηθῆ καὶ λυθῆ. Ὡστόσο οἱ ἀλλαγές στὸ περιβάλλον (φυσικὸ, ἀνθρώπινο, ψυχολογικὸ) ἐπιδροῦν πάνω στὴν ὑγεία τοῦ μαθητῆ καὶ ἀλλάζουν λίγο - πολὺ τοὺς ἴθασικοὺς πίνακες δημιουργῶντας νέα προβλήματα πού θὰ πρέπει ν' ἀντιμετωπιστοῦν. Ἐξάλλου, εὐρήματα μιᾶς ὠριμένης χρονικῆς περιόδου ἀν συγκριθοῦν μὲ νέα, μπορεῖ νὰ δείξουν, σὰν ἔλεγχος, κατὰ πόσον ἔγινε πρόοδος ἢ ὄχι καὶ ταυτοχρόνως μπορεῖ νὰ προβάλλουν νέα ἐρωτήματα τοπικῆς σημασίας π.χ. ὁ χρόνος ἐμφάνισεως τῆς πρώτης ἐμμηνόρρυσίας στὶς μαθήτριες τῆς Κύπρου σὲ τέσσερις ἔρουνες, πού γίνανε σὲ διάφορες χρονικῆς περιόδους, ἔδειξαν μιὰν πῶ ἐνωρὶς ἐμφάνισή της στὰ νεώτερα χρόνια. Ἐπίσης τὸ ὕψος τῶν Κυπρίων αὐξήθηκε σημαντικὰ, γιὰτὶ οἱ μαθητὲς διατρέφονται κατὰ τὰ πρόσφατα χρόνια καλύτερα, ἰδίως μὲ ζωϊκὰ τρόφιμα. Γι' αὐτὸ οἱ σχολίατροι τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας, κοντὰ στὴν τυπικὴ σχολιατρικὴ τους ἐργασία ἀσχοληθήκανε καὶ μὲ τὴν ἔρευνα γιὰ νὰ σχηματίσουν οἱ ὑπηρεσίαις τοπικῆς στατιστικῆς: α) γιὰ νὰ ὑπάρχουν πίνακες γιὰ συγκρίσεις στὸ μέλλον, β) γιὰ ν' ἀποδειχθῆ ἡ ὀρθότητα εἰσηγήσεων γιὰ μερικῆς ἀλλαγῆς στὸν σχολικὸν ἐξοπλισμὸ καὶ γ) γιὰ νὰ ἐρευνηθοῦν καταστάσεις στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, μιὰ καὶ δὲν ὑπῆρχαν προηγούμενες ὁμοίαις ἔρουνες σ' ἑμᾶς πάνω σ' αὐτές. Τῆ δραστηριότητα αὐτὴ εἶχαν ἐγκρίνει ἡ Ἐφορεῖα τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας καὶ ἡ Διεύθυνση τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Πρὸς τοῦτο ἀναφέρεται ἐδῶ σχετικὴ δήλωση τοῦ τότε Γυμνασιάρχου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου δρος Κ. Σπυριδάκι, πού ὑπάρχει στὸν πρόλογο ἔρευνας, τὴν ὁποία κυκλοφόρησε σὲ μικρὸ διδλίο τὸ Γυμνάσιο: «... Εἶναι αὕτη ἡ πρώτη ἐργασία τοιαύτης φύσεως γενομένης ἐν τῷ Σχολείῳ ἡμῶν καὶ σκοπεῖ ὄχι μόνον νὰ διαπιστώσῃ ἐπιστημονικὰ τινα πορίσματα ἐνδιαφέροντα ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως ἐν γένει ἢ ἀπὸ ἀπόψεως σχολικῆς ὑγιεινῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ ἔργον του...» (Κ. Χρυσάνθη: Τὸ κανονικὸν μῆκος ὕπνου διὰ τοὺς μαθητὰς ἡλικίας 12—18 ἐτῶν, Λευκωσία 1945, σελ. 3).

Τώρα ἡ Ἐφορεία Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας ὀρθὰ ἀποφάσισε νὰ ἐνσωματωθῶν οἱ ἔρευνες αὐτὲς τῆς Σχολιατρικῆς Ὑπηρεσίας σ' ἓνα τόμο. Μὲ αὕτη τὴν κωδικοποίηση βοηθεῖται στὸ μέλλον ἡ Σχολιατρικὴ Ὑπηρεσία καὶ ταυτοχρόνως δημιουργεῖται κίνητρο γιὰ συνέχιση τῆς προσπάθειας αὐτῆς. Στὴν παρούσα ἐκδοσὴ περιλαμβάνονται οἱ ἐργασίες πού ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴ σχολικὴ ζωὴ καὶ τὴν ὑγεία τοῦ μαθητῆ, ἢ τουλάχιστον ἀγγιζοῦν εὐρύτερα θέματα. Ἐχουν παραλειφθῆ οἱ ἀνακοινώσεις ἀπλῶς ἱατρικῶν περιστατικῶν, σὰν π.χ. μία περίπτωσις συγγενοῦς ἐκτοδερμικῆς ἀνωμαλίας, κλπ., ὅπως καὶ ἄρθρα, ὀδηγίες ἢ φυλλάδια, πού εἶχαν σκοπὸ τὴν ἐκλαίκευση ὑγεινολογικῶν γνώσεων ἢ τὴ διδασκαλίαν τῆς ὑγιεινῆς. Οἱ ἔρευνες καὶ ἀνακοινώσεις αὐτὲς ἔχουν δημοσιευθῆ σ' ἑλλαδικὰ, κυπριακὰ καὶ ξένα ἱατρικὰ καὶ ἄλλα περιοδικὰ ὅπως π.χ. στὸ «Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν», στὸ «Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως» στὸ «Cyprus Medical Journal» στὸ «Lancet» στὴν «Ἱατρικὴ Κύπρον» καὶ ἄλλοῦ, καὶ δυὸ σὲ ξεχωριστὰ διδλία.

Ἄς σημειωθῆ πὺς μερικὲς ἀπὸ τὶς ἔρευνες αὐτὲς ἔχουν προσεχθῆ ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους εἰδικούς, ὅπως π.χ. τὸν καθηγητῆ Κ. Χαριτάκη (Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. ΣΤ, 1951, σ. 248), L. Stein («Lancet» 1947) καὶ ἄλλους.

Οἱ ἐργασίες στὸν τόμο αὐτὸ ἔχουν καταταχθῆ σὲ μικρὰς ἐνότητες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ χρονολογία τῆς δημοσίευσής τους. Στὴν πρώτη ἐνότητα περιλαμβάνονται μίαν ἐργασία γιὰ τὸ μάθημα τῆς Ὑγιεινῆς στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο καὶ Διδασκαλεῖον ὡς καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ λειτουργίαν τῶν Σχολιατρικῶν Ὑπηρεσιῶν στὸ σχολεῖο αὐτό. Ἡ ἐργασία αὕτη βασίζεται πάνω στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Σύμφωνα μὲ αὕτη εἰσάγεται τὸ μάθημα τῆς Ὑγιεινῆς τὸ 1902. Ἀναφέρονται καθηγητὲς τῆς Ὑγιεινῆς ἀπὸ τὸ 1908 οἱ ἱατροὶ Εὐ. Γλυκὺς, Νικολ. Ἰακωβίδης καὶ Θεμιστοκλῆς Δέρβης. Εἰσήγησις γιὰ ἔμμισθο ἱατρὸ καθηγητῆ τῆς Ὑγιεινῆς καὶ ταυτόχρονα σχολίατρο ἔκαμε τὸ 1928 ὁ τότε γυμνασιάρχης Ἰ. Ἰωαννίδης, χωρὶς τοῦτο νὰ γίνῃ δεκτὸ ἀπὸ τὴν Ἐφορεία. Τὸ 1936 ὁ τότε γυμνασιάρχης Κ. Σπυριδάκις ἐπανάφερε τὸ θέμα τοῦ σχολικοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ ἔγινε τοῦτο δεκτὸ κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1942—43. Κατὰ τὸ 1943 συμπληρῶνεται οἱ Σχολιατρικῆς Ὑπηρεσίας, μὲ ἐπέκτασις στὰ δημοτικὰ σχολεῖα, καὶ τὸ ἐπόμενο ἔτος ἀνατέθηκε στὸν Κ. Χρυσάνθη ἡ διδασκαλία τῆς Ὑγιεινῆς πού ὡς τότε δίδασκε ὁ καθηγητῆς τῆς Χημείας Γ. Σαββίδης.

Στὴ δευτέρα ἐνότητα περιλαμβάνονται ἐργασίες πού σχετίζονται μὲ τὸ ἀνάστημα (μῆκος) καὶ τὸ δάρους τῶν μαθητῶν. Σ' αὕτη τὴν ἐνότητα περιλαμβάνονται πέντε ἐργασίες. Ἀπὸ αὐτὲς οἱ δυὸ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἴδιο εἰδικὸ θέμα, ἢ μίαν ὡς πρόδρομος ἀνακοίνωσις στὴν «Ἑλληνικὴν Ἀνθρωπολογικὴν Ἐταιρεία» (Πρακτικὰ) καὶ ἡ ἄλλη ὡς πλήρης ἐργασία, πού ἔγινε δεκτὴ ὡς ἐναίσιμος διατριβῆ στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Οἱ δυὸ αὐτὲς ἐργασίες προέρχονται ἀπὸ τὶς μετρήσεις σωματικοῦ μήκους καὶ δάρους 2671 Κυπρίων μαθητῶν καὶ τῶν δυὸ φύλων ἡλικίας 6 - 18 ἐτῶν. Ἀπὸ τὶς μετρήσεις αὐτὲς σχηματιστήκανε στατιστικοὶ πίνακες καὶ διαγράμματα, πού δείχνουν τὴν προϊούσα κατὰ μῆκος καὶ δάρους αὔξησις τῶν Κυπρίων μαθητῶν. Μὲ βάση αὐτοὺς τοὺς πίνακας ἔγιναν συγκρίσεις πρὸς ὅμοιους ἑλλαδικῶν μαθητῶν, πού εἶχαν σχηματίσει οἱ Λαμπαδάριος, Ἐξαρχόπουλος καὶ Γεδεῶν καὶ Βαλαῶρας. Οἱ στατιστικὲς αὐτὲς θεωρήθηκαν σὰν μίαν ἐπὶ μέρος ἐργασία πού θὰ χρησίμευε:

α) γιὰ τὶς ἐπιτόπιες παιδολογικὲς καὶ σχολιατρικὲς ἀνάγκες καὶ β) γιὰ πιθανῆ

συμβολή στον καθορισμό πανελληνίου φυλετικού τύπου. Πραγματικά οι στατιστικοί αυτοί πίνακες είχαν χρησιμεύσει για έλεγχο της δελτίωσης αναστήματος και δάρους των Κυπρίων μαθητών, δελτίωσης που συμβαδίζει με την καλύτερηση των γύρω συνθηκών. Έτσι ο Α. Χριστοδουλίδης με μιὰ μελέτη του για τὸ ἀνάστημα τῶν Κυπρίων μαθητῶν, πού ἔγινε τὸ 1965 (Α. Χριστοδουλίδης, Δελτίον Ὀμίλου Παιδαγωγικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου, τομ. ΣΤ 1967 ἀρ. 11—12, σ. 15) χρησιμοποίησε τοὺς πίνακες αὐτοὺς γιὰ νὰ δείξη πὼς αὐξήθηκε τὸ ἀνάστημα τῶν Κυπρίων μαθητῶν καὶ θὰ πρέπει πιά νὰ γίνῃ ἀναθεώρηση τῶν διαστάσεων τῶν μαθητικῶν θρανίων. Αὐξήση τοῦ σωματικοῦ μήκους καὶ δάρους τῶν Κυπρίων μαθητῶν ἔδειξε καὶ μιὰ πρόσφατη ἔρευνά μας με δάση τῆ σύγκριση με τοὺς παλιούς στατιστικούς πίνακες. Ἀπὸ τὴν ἔρευνα με τίτλο «Συνάφεια σωματικῆς αὐξήσεως καὶ σχολικῆς προόδου», πού ἔγινε πάνω σὲ 1290 μαθητὲς ἡλικίας 6—13 ἐτῶν, ἀποδείχθηκε ὅτι ὑπάρχει στενὴ συνάφεια μεταξύ τῆς σωματικῆς ἀνάπτυξης καὶ τῆς σχολικῆς προόδου. Ὅταν πρωτεύσανε οἱ Σχολιατρικὲς Ἑφημερίδες στὰ Ἑλληνικά Ἐγκαιδευτήρια Λευκωσίας ὑπῆρχαν δυσκολίες στὴν παρακολούθηση τῆς κατὰ μήκος καὶ δάρους σωματικῆς ἀνάπτυξης τῶν μαθητῶν. Ὁ Ν. Τσαρίδης δοκίμασε σωματομετρήσεις στους μαθητὲς τοῦ σχολείου του α) γιὰ νὰ διαπιστώσῃ πὼς δὲν ἐμποδίζει τὸ δάσκαλο ἢ ἀνάληψη καὶ αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος καὶ β) γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μαθητῶν του καὶ ἀνάλογα με τὰ εὐρήματά του νὰ παραπέμπῃ στὸν ὑπεύθυνο ἰατρὸ γιὰ ἐξέταση. Καὶ πραγματικὰ αὐτὸς διαπίστωσε α) πὼς οἱ πῶ φτωχοὶ μαθητὲς δὲν ἀναπτύσσονται με τὸν ἴδιο ρυθμὸ ὅπως καὶ οἱ πλοῦσοι καὶ β) πὼς δὲν χανόταν πολὺς χρόνος γιὰ τὸ δάσκαλο στὶς σωματομετρήσεις. Μιὰ ἄλλη ἔρευνα πού εἶναι ἐπανάληψη ἔρευνας τοῦ Ellis (Arch. Dis. Child., vol 21, 1946, p. 181 καὶ Edinb. Med. J. vol. 54, 1947, p. 269) γιὰ τὸν καθορισμὸ σχέσης μεταξύ τῆς σωματικῆς ἀνάπτυξης καὶ τῆς ἑναρξῆς τῆς ἡθῆς, ἐπιβεβαίωσε ὅτι τὰ κορίτσια πού ὀρίσκονται σὲ ψηλότερο σημεῖο ὠρίμανσης ἔχουν μεγαλύτερο μήκος σώματος παρὰ τὰ ὁμήλικά τους, πού ὀρίσκονται σὲ κατώτερο σημεῖο ὠρίμανσης.

Στὴν τρίτη ἐνότητα περιλαμβάνονται ὀκτὼ ἐργασίες πού σχετίζονται με τὸ νευρικό σύστημα. Ἀπ' αὐτὲς ἢ μιὰ καθορίζει τὸ μήκος ὕψους γιὰ τοὺς μαθητὲς ἡλικίας 12—18 ἐτῶν με δάση παρατηρήσεις πάνω σὲ 1418 μαθητῆς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Σχετικὴ με αὐτὴ τὴν ἔρευνα εἶναι μιὰ ἄλλη πού ἐξετάζει μερικὲς συνήθειες κατὰ τὸν ὕπνο τῶν ἐφήθων. Δυὸ ἄλλες ἀσχολοῦνται με τὸ ἐπίμαχο θέμα τῆς βραδυγλωσσίας. Σύμφωνα με τὴν ἔρευνα μεταξύ 1133 μαθητῶν καὶ τῶν δύο φύλων ὑπολογίζεται ἡ βραδυγλωσσία στὴν ἀναλογία 1,85% τῶν Κυπρίων μαθητῶν. Ἡ συχνότητα με δάση τὸ φύλο εἶναι 3 ἀγόρια πρὸς 1 κορίτσι. Οἱ ἀνωτέρω ἀναλογίες ὀρίσκονται μέσα στὰ ὅρια συχνότητος τῆς βραδυγλωσσίας σὲ ἄλλες χῶρες. Αὐτὴ τὴν ἐργασία ἀναφέρουν ὁ Stein (Lancet, 1947 καὶ ἄλλου) ὅπως καὶ ἡ ἔκδοση Science News, (4. 1947, p. 110). Ἐπειδὴ μερικοὶ ἐρευνητὲς ὑποστηρίζουν πὼς προκαλεῖ βραδυγλωσσία ἡ ἀλλαγὴ ἀριστεροχειρῶν σὲ δεξιόχειρες κατὰ τὴ γραφὴ, ἐρευνηθήκανε 129 περιπτώσεις ἀριστεροχειρῶν καὶ τώρα δεξιόχειρων ἢ ἀμφιδεξίων κατὰ τὴ γραφὴ καὶ μερικῶν βραδυγλωσσῶν χωρὶς νὰ ὀρεθῆ σχέση μεταξύ τῆς βραδυγλωσσίας καὶ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ χεριοῦ κατὰ τὴ γραφὴ. Τὴν ἐργασία αὐτὴ σχολίασε ἰδιαίτερα ὁ καθηγητὴς Κ. Χαριτάκης (Ἀρχ. Ἱατρ. Ἑρευνῶν, τόμος ΣΤ', 1951, σ. 248). Σχετικὸ θέμα εἶναι καὶ ἡ ἀριστεροχειρία. Γι' αὐτὴν ἔγινε ἔρευνα μεταξύ 1389 μαθητῶν καὶ τῶν δύο φύλων ἡλικίας 6—14 ἐτῶν με χρῆση ὀλων τῶν κριτηρίων γιὰ τὴν ἀριστεροχειρία (χέρι, πόδι, μάτι). Ἡ ἀριστεροχειρία ἀνευρέθηκε σὲ ἀναλογία 8,2% τοῦ μαθητικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου. Ἡ Ἀντιγόνη Σ. Μιχαηλίδου σὲ ὅμοια ἔρευνά της πάνω σὲ παγκύπρια κλίμακα παραπέμπει στὴν πῶ πάνω ἔρευνα (Δελτίον Ὀμίλου Παιδαγωγικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου, 1968, τομ. Ζ, ἀρ. 13—14, σ. 7). Οἱ παιδικὲς νευρικὲς διαταραχὲς ἐκ συνήθους, οἱ καθ' ἑξῆς, ἐνδιαφέρουν ἰδιαίτερα, γι' αὐτὸ ἔγινε μιὰ σχετικὴ ἔρευνα μεταξύ 1276 μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων. Σ' αὐτὴ

άνευρεθήκανε οί έξής συχνότητες: θηλασμός δακτύλου 2,7%, ήμερησία ένούρηση 0,3%, όνουχοφαγία 3,7%, τριχοτυλλομανία 0,08% και ό έναλλακτικός συμφωνισμός 0,1%. Συντομειμένη ή έργασία αυτή δημοσιεύτηκε στη «Κυπριακή Έκπαίδευσιν» (τομ. Β, 1961, σ. 201). Άναφορά στην έρευνα αυτή έκαμε ό 'Α. Γεωργιάδης (Δελτίον Όμιλου Παιδαγωγικών Έρευνών Κύπρου, 1963, τομ. Β, άρ. 4, σ. 24). Ένδιαφέρουσα από την στατιστική άποψη είναι και μιá έργασία πάνω στις όφθαλμικές παθήσεις σέ διάφορα σχολικά έτη. Τελευταία είναι ή άπλή παρατήρηση πάνω στο σημείο Babinski στα ύγιή παιδιά 6—13 έτων.

Η τρίτη ένότητα σχετίζεται με τό άναπαραγωγικό σύστημα. Τρεις έργασίες άφορούν τόν χρόνο κατά τόν όποιον έμφανίζεται ή πρώτη έμμηνορροσία στις Κυπρίες. Με τίς έργασίες αυτές άνευρέθηκαν α) ή συχνότητα με την όποια έμφανίζεται ή πρώτη έμμηνορροσία στις διάφορες ήλικίες, β) ή έκταση διασποράς της από την άποψη χρόνου τής έμφάνισής της και γ) ή πιό ένωρίς έμφάνισή της σ' έπόμεια χρόνια, γιατί μερικοί παράγοντες βοηθητικοί έχουν δράσει. Δυό άλλες έργασίες άφορούν την κοινή άκμή, πού παρουσιάζεται κατά την έφηβική ήλικία, σέ σύγκριση με όμήλικη έξωσχολική ομάδα. Σ' αυτές καθορίστηκαν ή συχνότητά της στα δύο φύλα, στις δυό ομάδες (σχολική και έξωσχολική), στην έντόπισή της επίσης οί σχέσεις της με την έμμηνορροσία. Μιά άλλη έργασία προήλθε από δοκιμαστική χρήση ώρισμένων γυμναστικών άσκήσεων ως βοηθητικών για την άνακούφιση από τή δυσμηνορροία. Τέλος μιá έργασία έκθέτει τόν τρόπο με τόν όποιο άντιμετωπίστηκε ή γενετήσια διαπαιδαγώγηση στην Μέση Παιδεία ως τό 1957. Από τότε έγιναν προσαρμογές στις νέες συνθήκες ζωής στον τόπο μας, παρόλο πού βασικά δέν άλλαξε ως τή στιγμή ό τρόπος.

Η τέταρτη ένότητα άφορά τό κυκλοφορικό και λεμφικό σύστημα και συγκεκριμένα τίς συγγενείς και τίς ρευματικές καρδιοπάθειες, τή συχνότητα των χειμέλων, την πλευροκλειδική συμπίεση των άρτηριών, με προοπτική την πιθανή χρησιμοποίηση τής μεθόδου αυτής στις Πρώτες Βοήθειες, και τή συχνότητα τής άμυγδαλεκτομής.

Η πέμπτη ένότητα περιλαμβάνει α) μιá έργασία πάνω στην καθ' έξιν σκολίωση, ή όποία είχε επίδραση πάνω στους υπεύθυνους για άλλαγή του έξωπλισμού στις σχολικές αίθουσες και β) τρεις πάνω στα εύρήματα των σχολικών όδοντιάτρων, πού δείχνουν ταυτοχρόνως και τό βαθμό άνταπόκρισης για θεραπεία από τούς γοιούς.

Η έκτη ένότητα περιλαμβάνει διάφορες έργασίες τίς έξής: α) δυό παρατηρήσεις πάνω στο κάπνισμα μαθητών. Τά εύρήματά τους μπορεί νά βοηθήσουν στον τρόπο με τόν όποιο πρέπει ν' άντιμετωπισθή τό θέμα και προπαντός σέ ποιá ήλικία, β) μιάν έρευνα πάνω στη φωνητική έκταση τής δεύτερης παιδικής ήλικίας στην Κύπρο, ή όποία είναι χρήσιμη στους δασκάλους τής μουσικής, γ) μιάν έρευνα συγκριτική μεταξύ δυό μεθόδων δαμάλισμου, δ) μιá παρατήρηση πάνω στην επιδημική παρωτίτιδα, ε) μιάν έρευνα για καθορισμό του άνθρωπολογικού τύπου τής Κύπρου με κριτήρια τό χρώμα τής ίριδας και τό χρώμα και σχήμα τής κόμης και στ) την τροποποίηση του δυναμομέτρου για άποφυγή λαθών στις δυναμομετρήσεις παιδιών.

**

Έκτος από την πιό πάνω έπιλογήν έργασιών θεωρήσαμε σκόπιμο και χρήσιμο την προσθήκη ένός έπίμετρου. Σ' αυτό παρουσιάζονται μερικά δείγματα πρακτικής έφαρμογής ύγειονολογικών μεθόδων και ή συμμετοχή των Σχολιατρικών Έπηρεσιών Λευκωσίας σ' ευρύτερο κύκλο. Η «Έβδομάδα Υγείας» π.χ. θεωρείται παντού σάν ένας τρόπος προς διάδοση τής Υγιεινής.

Συναφές θέμα με τίς Σχολιατρικές Έπηρεσίες ήταν και ή έκδοση του περιο-

δικού «Δελτίον Σχολικῆς Ἰγυεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως» (διευθυντής: Κ. Χρυσάνθης), πού κυκλοφόρησε γιὰ ἓνα χρόνο (1947) καὶ περιλάμβανε ἔρευνες καὶ ἐργασίες, πού ἔγιναν στὰ σχολεῖα τῆς Λευκωσίας. Τὸ περιοδικὸ εἶχε συντακτικὴν ἐπιτροπὴ ἓνα ἀντιπρόσωπο τῆς Ἐφορείας τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας, ἓνα τῶν σχολείων Μέσης Παιδείας, ἓνα τῶν σχολείων Κατωτέρας Παιδείας καὶ ἓνα τῶν Σχολιατρικῶν Ἰπηρεσιῶν. Δυστυχῶς τὸν ἐπόμενον χρόνο σταμάτησε ἡ ἔκδοσή του γιὰ λόγους οἰκονομικούς.

Κατὰ τὴν ἀναδημοσίευσή τῶν διαφορῶν ἐργασιῶν στὸν παρόντα τόμο διατηρήθηκε τὸ ἀρχικὸ γλωσσικὸ τους ἰδίωμα καὶ ἡ ἀρχικὴ τους ὀρθογραφία. Διόρθωση ἔγινε μόνο σὲ τυπογραφικὰ λάθη.

Ἡ ἰδέα τῆς ἐπιλογῆς καὶ κωδικοποίησης σχολιατρικῶν ἐργασιῶν ἀνήκει ὀλοτελὰ στὴν ἔμπνευσή τῆς Ἐφορείας Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας καὶ εἰδικώτερα στὸν πρόεδρό της κ. Μῆτρο Ι. Κιτρομηλίδη. Σὲ ἀρκετὲς συναντήσεις μὲ τὸν πρόεδρο καὶ μὲ τὴν Ἐφορεία ὡς σῶμα καθοριστήκανε οἱ στόχοι τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ δόθηκε τελικὰ ἡ ἐντολὴ γιὰ τὴν πραγματοποίησή του. Πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ, ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, ἡ χειρονομία αὐτῆ τῆς Ἐφορείας, ἡ ὁποία δείχνει τὸ ἦθος της καὶ τίς φιλοδοξίες της.

Ἀπὸ μέρους τῶν κατὰ καιροὺς σχολιάτρων καὶ προσωπικὰ ἀπὸ μέρους μου εὐχαριστῶ τὰ μέλη τῆς Ἐφορείας Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας, συγκεκριμένα τοὺς κ.κ. Μῆτρο Κιτρομηλίδην, πρόεδρο, Μανώλῃ Χριστοφίδην, ἀντιπρόεδρο, Μαρούλα Κ. Μαρκίδου, γραμματέα, Νίκον Ἀγρότην, ταμία, Χαρίλαο Δίκαιον, Γλαῦκο Μαυραντώνην, Ἀντιγόνῃ Μιχαηλίδου, Ἐλευθέριον Ἰωάννου, Ἀντὴν Κωνσταντίνου, μέλη.

Δρ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Προϊστάμενος Σχολιατρικῶν Ἰπηρεσιῶν
Λευκωσίας.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
— Τὸ μάθημα τῆς Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ αἱ Σχολιατρικαὶ Ὑπηρεσίαι εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον (Θεοκλ. Σοφοκλέους)	13
— Ἡ κατὰ μῆκος καὶ ὄραρος σωματικὴ αὐξήσις τῶν Κυπρίων μαθητῶν (διατριδὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ) (Κύπρος Χρυσάνθης)	18
— Παρατηρήσεις πᾶνω στὴν πρόσφατη σωματικὴ ἀνάπτυξη τῶν Κυπρίων μαθητῶν (Κύπρος Χρυσάνθης)	52
— Συνάφεια σωματικῆς αὐξήσεως καὶ σχολικῆς προόδου (Κύπρος Χρυσάνθης)	54
— Ἡ ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος παρακολούθησις τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ (Νέαρχος Τσαρίδης)	59
— Τὸ μῆκος τοῦ σώματος ἐν σχέσει μὲ τὴν ἑναρξίν τῆς ἡθῆς τῶν θηλέων (Κύπρος Χρυσάνθης)	62
— Τὸ κανονικὸν μῆκος ὕπνου διὰ τοὺς μαθητὰς ἡλικίας 12—18 ἐτῶν (Κύπρος Χρυσάνθης)	66
— Ἐρευνα ἐπὶ τινων συνηθειῶν κατὰ τὸν ὕπνον τῶν ἐφήδων (Κύπρος Χρυσάνθης)	78
— Stammering and Handedness (Kypros Chrysanthis)	86
— Βραδυγλωσσία καὶ δεσπόζουσα χεὶρ (Κύπρος Χρυσάνθης)	88
— Ἡ ἀριστεροχειρία εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα (Κύπρος Χρυσάνθης)	91
— Ἐγκαίριος ἀναγνώρισις τῶν παιδικῶν νευρικῶν διαταραχῶν ἐκ συνηθείας (Κύπρος Χρυσάνθης)	96
— Συγκριτικοὶ πίνακες ὀφθαλμικῶν παθήσεων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια Λευκωσίας (Βασίλης Καρατζᾶς)	100
— Σημεῖον Babinski ἐπὶ ὑγιῶν παιδῶν ἡλικίας 6—13 ἐτῶν (ἀπλᾶι παρατηρήσεις) (Κύπρος Χρυσάνθης)	104
— Ὁ χρόνος ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἐμμηνορροσίας εἰς τὰς Κυπρίας (Κύπρος Χρυσάνθης)	105
— Ἡ πρώτη ἐμμηνορροσία στὴν Κύπρον μετὰ τὴν τετραετία 1955—1959 (Κύπρος Χρυσάνθης)	110
— Συγκριτικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἐμμηνορροσίας (σχολ. ἔτος 1969—1970) (Βεατρίκη Κ. Σαββίδου)	112
— Ἡ ἐπίδρασις τοῦ σχολείου ἐπὶ τῆς κοινῆς ἀκμῆς (Κύπρος Χρυσάνθης)	115
— Ἡ συχνότης τῆς δυσμηνορροίας εἰς τὴν Κυπρίαν μαθήτριάιν καὶ ἡ ἀντιμετώπισίς τῆς δι' εἰδικῶν ἀσκήσεων (Σταῦρος Μαρτούδης καὶ Βεατρίκη Κ. Σαββίδου)	117

— Ἡ γενετήσια διαφώτισις εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Παιδείας (Κύπρος Χρυσάνθης)	122
— Αἱ καρδιοπάθειαι εἰς τὰ Ἑλληνικά Ἐκπαιδευτήρια Λευκωσίας (Κύπρος Χρυσάνθης)	126
— Congenital Heart Disease in Pupils attending Nicosia Greek Schools (Kypros Chrysanthis)	132
— Ἡ συχνότης τῶν χειμέτων κατὰ τὴν ἐφηδικὴν ἡλικίαν (Κύπρος Χρυσάνθης)	136
— Ἡ πλευροκλειδική συμπίεσις καὶ αἱ ἀρτηριακαὶ αἱμορραγίαι (Κύπρος Χρυσάνθης)	139
— Τὸ ποσοστὸν ἀμυγδαλεκτομῶν εἰς τοὺς μαθητὰς Κατωτέρας Παιδείας (Κύπρος Χρυσάνθης καὶ Ἀνδρέας Κυριακίδης)	143
— Ἡ καθ' ἕξιν σχολίωσις εἰς τὰ Ἑλληνικά Ἐκπαιδευτήρια Λευκωσίας (Κύπρος Χρυσάνθης)	145
— Στατιστικὰ εὐρήματα ἐπὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὀδόντων 3.146 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν (Κρίνος Παυλίδης)	150
— Ἐκθεσις ὀδοντιατρικῆς ἐξετάσεως διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1962—63 (Ἀνδρέας Χρ. Κοντόπουλος)	156
— Ὅρθοδοντικαὶ ἀνωμαλίαι (σχ. ἔτος 1969—70) (Ἀνδρέας Χρ. Κοντόπουλος)	159
— Ἐρευνα ἐπὶ τοῦ καπνίσματος μεταξὺ τῶν τελειοφοίτων τοῦ Παγκυ- πρίου Γυμνασίου (Θεοκλ. Σοφοκλέους)	162
— Ἡ συνήθεια καπνίσματος εἰς τοὺς ἐφήβους τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τῆς Λευκωσίας (Σταῦρος Γ. Μαρτούδης)	169
— Ἡ φωνητικὴ ἔκτασις τῆς δευτέρας παιδικῆς ἡλικίας (Κύπρος Χρυσάνθης καὶ Γιάγκος Μιχαηλίδης)	178
— Multiple-pressure and scratch method of vaccination (Kypros Chrysanthis)	181
— Καστανὸς καὶ ὁ μέσος Κύπριος (Κύπρος Χρυσάνθης)	184
— Βοηθητικὴ προσθήκη ἐπὶ τοῦ Δυναμομέτρου τοῦ Collin (Κύπρος Χρυσάνθης)	187
— Ἐπιδημικὴ παρωτίτις καὶ συγγενεῖς ἀνωμαλίαι (Κύπρος Χρυσάνθης)	188
— Ἐπίμετρο	189
— Εὐρετήριον ὀνομάτων συγγραφέων	219
— Εὐρετήριον περιεχομένων	221

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΣΧΟΛΙΑΤΡΙΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟ
ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ*

Τὸ μάθημα τῆς Ὑγιεινῆς εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Παιδείας Λευκωσίας ἀναφέρεται τὸ πρῶτον εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Βολονάκη, γυμνασιάρχου τότε τοῦ Π. Γυμνασίου, συνταχθέν Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τοῦ Π. Γυμνασίου καὶ Διδασκαλείου κατὰ τὸ ἔτος 1902 καὶ ὑποβλήθην πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν τότε σχολικὴν Ἐφορείαν. Ἐν τούτῳ τὸ μάθημα τῆς Ὑγιεινῆς περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν μαθημάτων τῆς Β' τάξεως τοῦ Διταξίου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Παγκυπρίου Διδασκαλείου εἰς 1 ὥραν καθ' ἑβδομάδα. Περαιτέρω εἰς τὸ πρόγραμμα ἐκεῖνο παρέχεται λεπτομερὴς ἀνάλυσις τῶν διδασκτέων ἐκ τοῦ μαθήματος τούτου κεφαλαίων, τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα: Ὑγιεινῆς ἔννοια, καὶ ὠφέλεια, τροφαί, ὕδωρ, ποτά, ἀήρ, οἶκος, σχολικὸν οἰκοδόμημα, ἐπιμέλεια τοῦ σώματος, ὑγιεινὴ τῶν παιδῶν, προφυλάξεις (κατὰ διαφόρων ἀσθενειῶν, κυρίως μεταδοτικῶν), πρόχειρος ἰατρικὴ, ὑγιεινὴ κανόνες καὶ ἐπαγγέλματα (;) ¹. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὸν πίνακα τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἔτους ἐκείνου ὡς καὶ τῶν ἀμέσως ἐπομένων δὲν ἀναφέρεται ἐαδικὸς καθηγητῆς τοῦ μαθήματος τούτου καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Προγράμματος ἐκείνου (σελ. 4) ἀναφέρεται ὅτι «τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ἤδη ἀπὸ τριετίας ἢ καὶ ἑξαετίας ἐν ἐφαρμογῇ», φαίνεται ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Ὑγιεινῆς ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς καθηγητὰς τῶν Φυσικῶν, ὡς ἄλλως τε καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μετὰ ταῦτα συνέβαινε. Σημειωτέον ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου ἐπεξετάθη εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ κράτους μόνον τὸ 1929 διὰ τοῦ νόμου 4152, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρρυθμίζετο ἐπὶ τὸ πληρέστερον καὶ τὸ ζήτημα τῶν σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν².

Μνηεῖα εἰδικοῦ καθηγητοῦ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὑγιεινῆς γίνεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τῶν Τελειοφοίτων τοῦ Π. Γυμνασίου καὶ Διδασκαλείου τοῦ ἔτους 1916—17 (σελ. 7) ἀναγραφομένου ὡς τοιούτου τοῦ ἱατροῦ καὶ κατὰ περιόδους μέλους τῆς σχολικῆς ἐφορείας μ. Εὐέλθοντος Γλυκύ, ὅστις καὶ τότε καὶ ὕστερον προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ἐντελῶς ἀμισθὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, (1908—1917 τὴν πρώτην φοράν, ὡς ἀναφέρει ἡ ἐπετηρὶς αὕτη). Καὶ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν τῆς σχολικῆς ἐφορείας ἀναφέρεται ἐπανειλημμένως «νὰ παρακληθῶσιν οἱ κ. Γλυκὺς καὶ Ἰακωβίδης ὅπως ἀναλάβωσι νὰ διδάξωσι τὴν ὑγιεινὴν ὃ μὲν πρῶτος ἐν τῷ Γυμνασίῳ, ὃ δὲ δευτέρος ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ», ὅπερ καὶ γίνεται, δι' ὃ καὶ ἡ ἐφορεία ἐκφράζει πρὸς αὐτοὺς τὰς εὐχαριστίας της³. Ἀναγράφομεν τὴν λεπτομέρειαν ταύτην ὅχι μόνον διὰ τὴν μνημονευσθῆν ἢ ἀφιλοκερδῆς συμβολὴν τῶν ἀνδρῶν τούτων διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὑγιεινῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συναχθῆν ὅτι τὸ μάθημα τοῦτο δὲν ἔθεωρεῖτο παρὰ ταῖς ἐφορείαις ὡς ἀπαραίτητον ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀπλοῦς τύπος τοῦ προγράμματος, δυνάμενος νὰ ἐκπληρωθῆ διὰ τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας μερικῶν στοιχείων αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀφιλοκερδῶς προσφερομένων πρὸς τοῦτο ἱατρῶν, οἱ ὅποιοι, ὡς ἐλέχθη, ἐχρημάτισαν καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μέλη τῆς σχολικῆς Ἐφορείας⁴. Τὸ σύστημα τοῦτο μέ τινας διακοπὰς φαίνεται ὅτι ἐσυνεχίσθη μέχρι τοῦ ἔτους 1928, τοῦ μὲν μακαρίτου Γλυκύ διδάσκοντος τὸ μάθημα τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῷ Π. Γυμνασίῳ

1. Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ Παγκυπρίου, ἐν Λευκωσίᾳ 1903.

2. Βλ. Χ. Λέφα, Ἐκπαίδευτ. Κώδικες Β' σελ. 143.

3. Βλ. Πρακτικὰ Σχολ. Ἐφορείας τῶν συνεδριῶν: 3 Ὀκτ. 1911, 26 Ἰουν. 1912, 11 Σεπτ. 1913.

4. Βλ. Πίνακα ἐφόρων ἐν τῷ Ἀνομηστ. Λευκώματι ἐπὶ τῇ Πεντηκονταετηρίδι τοῦ Π. Γυμνασίου σελ. 93—94.

* Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1947, σ. 1.

καὶ Διδασκαλείῳ, τοῦ δὲ κ. Ἰακωβίδου ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ Φανερωμένης. Λέγω φαίνεται, διότι τόσο θεωρεῖτο τυπικὴ ἢ διδασκαλία τοῦ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν διευθύνσεων τῶν σχολείων τούτων, ὥστε οὔτε εἰς τὰ βιβλία τῆς διδασκομένης ὕλης τῶν ἐτῶν τούτων ἐνομίσθη ἀναγκαῖον νὰ καταχωρηθῇ ἢ διδαχθεῖσα ἐκ τοῦ μαθήματος τούτου ὕλη οὔτε ὁ διδάσκων τοῦτο νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ προσωπικοῦ. Ἡ ἰδία τακτικὴ ἡκολουθήθη καὶ ἀργότερον, ὅταν οἱ κ.κ. Γλυκὺς καὶ Ἰακωβίδης διὰ διαφόρους λόγους ἔπαυσαν παρέχοντες τὰς ὑπηρεσίας των, ἀναλαβόντος τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος ἐπίσης ἀμισθὶ τοῦ ἱατροῦ καὶ ἐπίσης μέλους τῆς σχολικῆς ἐφορείας τότε κ. Θεμ. Δέρβης, ὅστις καὶ ἐδίδαξε τοῦτο ἐπὶ ἔν ἔτος (1928—29) εἰς τὰς μαθητρίας τοῦ Παρθεναγωγείου. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὁ μ. Γλυκὺς θεωρεῖ πρακτικώτερον νὰ συνοψίξῃ τὰς παραδόσεις του εἰς ἰδιαιτέρας μονογραφίας δημοσιευόμενας εἰς τὸν ἐγκώριον τύπον πρὸς διευκόλυνσιν ἀφ' ἑνὸς τῶν μαθητῶν του καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς μείζονα διάδοσιν, ὡς φαίνεται, τῶν στοιχείων τῆς ὑγιεινῆς. Τὰς μονογραφίας ταύτας συνοψίσας ἀργότερον καὶ ἐπεξεργασθεὶς καταλλήλως ἐδημοσίωσεν εἰς αὐτοτελῆ τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιτομὴ Ὑγιεινῆς»⁵. Τὸ ἔργον τοῦτο περιλαμβάνει ἐκτενῆ σύνοψιν τῆς Σωματολογίας καὶ Φυσιολογίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι δὲν συνεγράφη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπισήμου προγράμματος οὔτε καὶ ἄλλου τινὸς ἐγκεκριμένου ἐγγχειριδίου Ὑγιεινῆς, ὅπερ εἶναι ζήτημα ἀν ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ἑλλάδι. Ἀφ' ἑτέρου ὁμοῦ τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὸν ἀκαδημαϊκὸν χαρακτήρα, ὃν εἶχεν ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου τότε παρ' ἡμῖν.

Ἐννοεῖται ὅτι παρὰ τὴν ἀξίεπαινον τῷ ὄντι προσπάθειαν πρὸς πλήρωσιν ἔστω καὶ σχετικὴν τοῦ κενοῦ, ὅπερ θὰ ἔμενον εἰς τὸ πρόγραμμα ἄνευ τῆς διδασκαλίας τῆς Ὑγιεινῆς, οὐδεμία σοβαρὰ προσπάθεια φαίνεται ὅτι κατεβλήθη καὶ διὰ τὴν ἴδρυσιν σχολιατρικῆς ὑπηρεσίας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπιμόνως θέτει τὸ πρῶτον καὶ ἀναπτύσσει τὰ τῆς σημασίας του ἐν ἐκτάσει ὁ μ. Ἰω. Ἰωαννίδης ἡδὴ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς γυμνασιάρχιας του. Οὕτω ἐν τῇ πρὸς τὴν ἐφορείαν ἐκθέσει του ἐπὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1927—28 εἰσηγεῖται τὸν διορισμὸν «τακτικοῦ ἐμμίσθου ἱατροῦ, ὅστις πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὑγιεινῆς, δις τοῦ μηνὸς θέλει ἐξετάζει ἀπαντας τοὺς μαθητὰς καὶ ἐν εἰδικῷ βιβλίῳ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς διευθύνσεως θέλει ὁμοίως συνοπτικῶς ὀρίζει τὴν δίαίταν ἑνὸς ἐκάστου τούτων» καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰσηγεῖται τὴν ἀνέγερσιν «15—20 λουτήρων, ὧν εἶχε παρασκευάσει καὶ τὸ σχέδιον διὰ μηχανικοῦ τινος»⁶. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἐπανερχεται καὶ εἰς ἄλλην ἐκθεσίν του πρὸς τὴν Ἐφορείαν⁷.

Παρὰ ταῦτα οὐδεμία προσοχὴ ἐδόθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας εἰς τὰς ὡς ἄνω εἰσηγήσεις, ἧτις ἐξηκολούθησεν περιοριζομένη εἰς τὴν τυπικὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Ὑγιεινῆς ὅτε μὲν ὑπὸ τῶν δύο προαναφερθέντων ἱατρῶν (ὁ κ. Δέρβης ἐδίδαξε περιοδικῶς τὸ μάθημα τοῦτο καὶ κατὰ τὸ 1934—35 εἰς τὰς μαθητρίας τοῦ Παρθεναγωγείου), ὅτε δὲ ἀφίνουσα τοῦτο εἰς τοὺς καθηγητὰς τῶν Φυσικῶν, ὡς ἄλλωστε προνοεῖ καὶ τὸ Πρόγραμμα, καὶ δὴ εἰς τὸν κ. Γ. Σαββίδην, ὅστις καὶ εἰδικὸν ἐνδιαφέρον ἐπεδείκνυε πάντοτε διὰ τὸ ζήτημα τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδίδαξε τὸ μάθημα τῆς ὑγιεινῆς ὡς τακτικὸν πλέον μάθημα εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίας τοῦ Γυμνασίου καὶ Διδασκαλείου συμφώνως πρὸς τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα. (1935—43).

Περισσότερον ἐπιμόνως θέτει τὸ ζήτημα τῆς ἀνάγκης πρὸς ἴδρυσιν σχολιατρικῆς ὑπηρεσίας ἐν τῷ Π. Γυμνασίῳ ἡδὴ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς γυμνασιάρχιας του

5. Εὐέλθοντος Γλυκὺ, Ἐπιτομὴ Ὑγιεινῆς, ἐν Λευκωσίᾳ 1935. Παρ' ὅλον ὅτι ὁ προτασσόμενος τοῦ ἔργου πρόλογος φέρει ἡμερομ. 12 Σεπτ. 1921, τὸ ἔργον ἐξεδόθη μετὰ 14 ἔλα ἔτη.

6. Βλ. ἀντίγραφον τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Π. Γυμνασίου (βιβλίον ἀποτελειομένου ἐγγράφων, σ. 33).

7. Αὐτόθι σ. 95.

ὁ κ. Κ. Σπυριδάκης⁸ καὶ διὰ πρώτην φοράν ἡ Ἐφορεία ἀπαντᾷ ὅτι ἀποδέχεται τὴν εἰσήγησιν καὶ ὅτι θὰ ἀναθέσῃ εἰς ἱατρὸν τὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν⁹. Πλὴν παρήλθε δλόκληρον τὸ ἐξάμηνον χωρὶς νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ εἰσήγησις. Διὰ τοῦτο ὁ Γυμνασιάρχης ἐπανερχεται ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενονον ἐξάμηνον προσθέτων ὅτι «κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀπέθανον δύο μαθητρίαι, ἡ μὲν ἐκ φυματιώσεως, ἡ δὲ ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος» καὶ συνιστῶν ὡς ἀπαραίτητον τὴν ἱατρικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ὄχι μόνον χάριν τῆς ὑγείας αὐτῶν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κα-
 νονικωτέραν διεκπεραίωσιν τοῦ τυπικοῦ ἔργου τοῦ σχολείου¹⁰. Ἡ εἰσήγησις, ὅπως προσωρινῶς τοῦλάχιστον ἀναλάδωσι τὸ ἔργον τοῦτο οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπείας ἱατροὶ καὶ περιγενομένη ἀποδεκτὴ δὲν ἐπραγματοποιήθη, εἰμὴ πολὺ ἀργότερον, ὡς θὰ ἴδωμεν. Τὸ ἴδιον ζήτημα θέτει ἐντονώτερον ὁ Γυμνασιάρχης καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου σχολικοῦ ἔτους (1937—38). Εἶναι ἀξισημεῖον ὅτι μετὰ ἐν ἔτος ἡ Ἐφορεία ἀπεφάσισε νὰ προσῃ εἰς τὸν διορισμὸν ἐμμίσθου σχολικοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Κάτω Παιδείας μετὰ σχετικὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Γυμνασιάρχης ἀπευθύνεται καὶ πάλιν πρὸς τὴν Ἐφορείαν ἐπαναλαμβάνων τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ μέτρου τούτου καὶ εἰς τὸ Π. Γυμνάσιον¹¹. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ πρότασις δὲν τυγχάνει τῆς δεούσης προσοχῆς, ὑποβάλλει καὶ πάλιν τὸ ζήτημα κατὰ τὸ ἐπόμενονον ἔτος μετὰ τὴν εἰσήγησιν, ὅπως εἰς τοὺς διορισθέντας ἤδη σχολικοὺς ἱατροὺς τῆς κατωτέρας παιδείας ἀνατεθῇ ἡ ἐξέτασις καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Μέσης¹². Ἐν τούτοις παρήλθον σχεδὸν δύο ἔτη χωρὶς οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη τῶν εἰσηγήσεων τούτων νὰ πραγματοποιηθῶν. Μόνον κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1941 ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ προσωρινὴ λύσις τῶν ζητημάτων παρακλήθεντος τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς σχολικῆς Ἐφορείας ἱατροῦ κ. Λεύκου Λουκαΐδη νὰ προσῃ εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ Π. Γυμνασίου¹³. Πράγματι ὁ κ. Λουκαΐδης μετὰ προθυμίας καὶ ἐντελῶς δωρεὰν ἀπεδέχθη τὴν ἐντολήν καὶ μετ' ὀλίγον διενήργησε τὴν πρώτην ἱατρικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν τοῦ Π. Γυμνασίου μὴ δυνηθεὶς λόγῳ τῆς πληθώρας αὐτῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν τοῦ ἀσχολιῶν νὰ ἐπεκτείνῃ ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν μαθητριῶν. Πάντως τὸ τοιοῦτο ἀποτελεῖσ ση-
 μαντικὸν ὄχημα, διότι ἀποδεικνύει ὅτι κατέστη πλέον συνειδητὴ ἡ ἀνάγκη παρὰ τῇ ἐφο-
 ρεῖᾳ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς τὸ Π. Γυμνάσιον. Ἀληθῶς δὲ ἀπὸ τοῦ μεθεπομένου* σχολικοῦ ἔτους 1942—43 διωρίσθησαν ὡς ἐμ-
 μισθοὶ σχολικοὶ ἱατροὶ οἱ κ. Κ. Πανταζῆς διὰ τὰ παθολογικὰ καὶ ὠτορρινολαρυγγολο-
 γικά, ὁ κ. Καρατζῆς διὰ τὰ ὀφθαλμολογικὰ καὶ ἡ Δνίς Ἀφρ. Μακρυγιάννη διὰ τὰ
 ὀδοντιατρικὰ, οἵτινες εἶχον διορισθῇ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους διὰ τὰ Δημοτικὰ
 σχολεῖα.

Ἡ τοιαύτη τὸ πρῶτον ἰδρυομένη σχολικὴ ὑπηρεσία ἐν τῷ Παγκ. Γυμνασίῳ
 ἦτο πολὺ τυπικὴ εἰσέτι, περιοριζομένη μόνον συμφῶνως πρὸς τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν
 τῆς Ἐφορείας εἰς ἀπλήρην ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν καὶ διαπίστων ἀσθε-
 νειῶν ἄνευ ὑποχρεωτικῆς θεραπείας. Ἐν τούτοις ἡ ἐξέτασις αὕτη ὑπῆρξε πολὺ δια-
 φωτιστικὴ τῆς ὑγεινῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν, αἱ δὲ ἐν τέλει τοῦ ἔτους ὑπο-
 ὀληθῆσαι ἐκθέσεις τῶν ἱατρῶν τούτων πρὸς τὸν κ. Γυμνασιάρχην ἀποτελοῦν τὸ πρῶ-

8. Βλ. ἀρχεῖα Π. Γυμνασίου ἔγγραφον ἀριθ. 19, ἡμερομ. 14 Ὀκτ. 1936.

9. Αὐτόθι, Βιβλ. εἰσαγομένων ἔγγρ. ἡμερομ. 15.10.1936.

10. Αὐτόθι, ἔγγραφον 57, ἡμερομ. 22 Φεβρ. 1937.

11. Βλ. Βιβλίον ἐξαγομένων ἔγγράφων ἀρ. 138, ἡμερομ. 17 Σεπτ. 1938.

12. Αὐτόθι, ἀριθμ. 35, τῆς 9 Ὀκτ. 1939.

13. Βλ. Βιβλ. εἰσαγομ. ἔγγράφων ἀριθμ. 32 τῆς 21 Φεβρ. 1941.

* Κατὰ τὸ ἔτος 1941—42 λόγῳ τῶν δυσκόλων πολεμικῶν συνθηκῶν ἡ λειτουργία τοῦ σχολείου ἐγένετο μετὰ τινος ἀνωμαλίας καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ληφθῇ σοβαρὰ φροντίς διὰ τὸ ζήτημα τούτο, ἀν καὶ ὁ Γυμνασιάρχης ὑποβάλλῃ ἐκ νέου τὸ ζήτημα.

τον θετικόν βῆμα διὰ τὴν ὀργάνωσιν σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξα-
χθέντων πορισμάτων¹⁴. Ἰδίως διεπιστώθησαν εἰς ἀναλογία ἀπίστευτον αἱ διάφοροι
ἀνωμαλῖαι τῆς ὁράσεως μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον αἱ παθήσεις
τῶν ὀδόντων, περὶ ὧν ἡ ἀνύποπτοι ἦσαν ἡ τελείαν ἀδιαφορίαν ἐπεδείκνυον οἱ πάσχον-
τες καὶ οἱ γονεῖς καὶ κηδεμόνες αὐτῶν. Οἱ ἰατροὶ οὗτοι καὶ δὴ ὁ κ. Καρατζᾶς καὶ
ἡ Δνὶς Μακρυγιάννη δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν τυπικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν καὶ
μαθητριῶν, ἀλλὰ καὶ ὁμιλίαις πρὸς αὐτοὺς ἔκαμον κατ' ἐπανάληψιν διὰ νὰ καταδεί-
ξουν εἰς αὐτοὺς τὴν σημασίαν τῆς ὑγιεινῆς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὀδόντων¹⁵.

Ἀποτελεσματικώτερον ὀργανώθησαν αἱ σχολιατρικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ σχολείου
ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους 1943—44 διὰ τῆς παροχῆς δωρεᾶν Φαρμάκων καὶ θερα-
πειᾶς κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τοὺς ἀπορωτέρους ἐκ τῶν πασχόντων καὶ τῆς τηρήσεως
δελτίων ὑγιεινῆς τῶν μαθητῶν, ἔνθα ἀναγράφονται αἱ παρατηρηθεῖσαι κατὰ τὴν
ἐξέτασιν εἰδικαὶ παθήσεις καὶ τῆς ἀποστολῆς σχετικοῦ σημειώματος περὶ τούτων
πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν πασχόντων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου διορίζεται ὡς καθηγητῆς
τῆς Ὑγιεινῆς καὶ σχολικὸς ἰατρός διὰ τὰ παθολογικὰ ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης, ὅστις εἰδι-
κὸν ἐνδιαφέρον ἐπέδειξε διὰ τὴν σχολικὴν ὑγιεινὴν καὶ ἀνέλαβε, τρόπον τινά, τὴν
ὄλην ὀργάνωσιν τῆς σχολιατρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ σχολείου ἐν συνεννοήσει καὶ συνερ-
γασίᾳ μετὰ τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἰατρῶν τοῦ σχολείου.

Ὁ κ. Χρυσάνθης παραλλήλως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Ὑ-
γιεινῆς «διενήργησε ποικίλας διαλέξεις πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίαις καὶ
τοὺς γονεῖς τῶν ἐπὶ ζητημάτων ὑγιεινῆς καὶ ὑπῆρξε σύμβουλος πολλῶν μαθητῶν
ἐπὶ σχετικῶν πρὸς τὴν ὑγιεινὴν ζητημάτων», ὡς ἀναφέρει ὁ Γυμνασιάρχης κατὰ τὴν
ἐν τέλει τοῦ ἔτους ὁμιλίαν τοῦ ἐπὶ τῶν πεπραγμένων¹⁶. Ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ τούτου ἐξε-
δόθησαν εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος διαρκούντος τοῦ ἔτους αἱ ὁμιλίαι καὶ περίληψις μερι-
κῶν μαθημάτων ὑγιεινῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς, ὅπερ τεύχος ἀπετέλεσε καὶ τὸ βοήθημα
διὰ τὴν μελέτην τοῦ μαθήματος, δεσπομένου ὅτι λόγῳ τῶν πολεμικῶν συνθηκῶν δὲν
ἦτο δυνατὴ ἡ προμήθεια διδασκτικῶν βιβλίων ἐξ Ἑλλάδος¹⁷. Ἐνταῦθα προσθετέον ὅτι
ἰδιαίτερα μέριμνα ἐλήφθη διὰ τὴν καθαριότητα τῶν μαθητῶν διὰ τῆς συστηματικω-
τέρας λειτουργίας τῶν μαθητικῶν λουτήρων τοῦ Π. Γυμνασίου, τῶν ὁποίων ἡ λει-
τουργία εἶχεν ἀρχίσει πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου ἔτους, ὥστε νὰ δύνανται ὅλοι
οἱ μαθηταὶ καὶ δὴ οἱ ἐκ τῶν χωρίων ἢ ὁπωσδήποτε μὴ διαθέτοντες τὰς σχετικὰς εὐ-
κολίας νὰ καθαρίζωνται τακτικῶς ἀνευ οὐδεμιᾶς ἰδιατέρας οἰκονομικῆς ἐπιβαρύνσεως
αὐτῶν.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐσυστηματοποιήθησαν καὶ ἐδελτιώθησαν ἔτι μᾶλλον αἱ
σχολιατρικαὶ ὑπηρεσίαι διὰ τῆς τακτικωτέρας πρωτίστως τηρήσεως τῶν ἀτομικῶν
δελτίων ὑγιεινῆς τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, ἔνθα ἀναγράφεται τὸ πόρισμα τῆς
ιατρικῆς ἐξετάσεως τοῦ μαθητοῦ ὕφ' ἐκάστου τῶν εἰδικῶν ἰατρῶν. Τὸ τοιοῦτον πό-
ρισμα ἀναγράφεται ἐπὶ εἰδικοῦ τύπου, ὅστις ἀποστέλλεται διὰ τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν
γονέα ἢ τὸν κηδεμόνα μὲ τὴν ἐντολήν νὰ γίνῃ ἡ δέουσα θεραπεία ὑπὸ τοῦ οἰκογε-
νικοῦ ἱατροῦ καὶ εἶτα νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ μαθητῆς τὸ δελτίον συμπληρωμένον διὰ τῆς
γενομένης θεραπείας. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀναγράφονται εἶτα ἐπὶ τοῦ ἀτομικοῦ δελ-
τίου τοῦ μαθητοῦ, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς ὅλα τὰ ἔτη τῆς φοιτήσεώς του εἰς τὸ σχο-
λεῖον. Σημειωτέον ὅτι οἱ σχολικοὶ ἰατροὶ ὑποχρεοῦνται μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν
μαθητῶν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν θεραπείαν, ἂν καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ἀναλαμβάνουν
ὁσάκις παρακληθοῦν τὴν θεραπείαν τῶν ἀπορωτέρων. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπέξετάθη

14. Βλ. Β:Ὁλ. ἐξαγ. ἐγγρ. ἀριθμ. 51, τῆς 21 Ἰαν. 1943.

15. Ἐκθετικὸς Γυμν. ἐπὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους.

16. Βλ. Ἐπετηρίδα σχολ. ἔτους 1943—44 σ. 21.

17. Κ. Χρυσάνθη, Σῶμα καὶ Ὑγεία, Λευκωσία 1944.

τὸ σύστημα τῆς προσκλήσεως τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐξετέθησαν διάφοροι παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς υγείας τῶν τέκνων των καὶ ἐγένοντο σχετικαὶ ὑποδείξεις. Σημαντικὸν ὄμμα ὑπὲρ τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς υγείας τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν ἢ εἰς ἐπανειλημμένας συνεδρίας σύσκεψις τῶν καθηγητῶν μετὰ τῶν σχολικῶν ἰατρῶν πρὸς μελέτην ἰδίᾳ τῶν υγιεινῶν ὄρων ἐργασίας καὶ διαβιώσεως τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Πρωτοτυπία διὰ τὸ σχολεῖον μας καὶ τὸν τόπον γενικῶς ὑπῆρξεν ἢ ὑπὸ τοῦ κ. Χρυσάνθη διεξαγωγῇ πειραματικῶν ἐρευνῶν καὶ στατιστικῶν μετρήσεων ἐπὶ διαφόρων ἐκδηλώσεων καὶ καταστάσεων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, αἵτινες προορίζονται ἐκτὸς τῶν ἄλλων γὰρ ὑποδοθηθήσονται καὶ τὸ σχολεῖον εἰς τὴν ἀποτελεσματικωτέραν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου του. Ὡς πρώτη τοιαύτη ἐργασία ὑπῆρξεν ἢ ὑπὸ τοῦ κ. Χρυσάνθη γενομένη ἐρευνα ἐπὶ τοῦ κανονικοῦ μήκους τοῦ ὕπνου τῶν μαθητῶν¹⁸.

Ἡ συστηματικὴ εἰς τῆς σχολιατρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Π. Γυμνασίου χωροῦσα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐπὶ ἀποτελεσματικωτέρων γραμμῶν ἐπὶ τῇ θάσει τῆς κτωμένης πείρας κυρίως, ὑποδοθηθεὶ σημαντικῶς τὸ ἔργον τοῦ σχολείου ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς οὐσιώδους ἀπόψεως τῆς παρακολούθησεως τῆς υγείας τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τυπικωτέρας διεξαγωγῆς τοῦ καθημερινοῦ του ἔργου. Οὕτω π.χ. ὁ σχολικὸς ἰατρὸς πιστοποιεῖ τὰς ἐξ ἀσθενείας ἀπουσίας τῶν μαθητῶν, παραχωρεῖ τὰς ἀναρρωτικὰς ἀδείας, ἀπαλλάσσει τοὺς ἐξ ὠρισμένων παθήσεων πάσχοντας ἀπὸ ἀνάλογα μαθήματα καὶ προειδοποιεῖ τοὺς διδάσκοντας περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης πρὸς τοὺς πάσχοντας τούτους συμπεριφορᾶς, ὑποδεικνύει τὰ ληπτέα μέτρα ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως ἐπιδημικῆς τινος νόσου ἢ ὑπόπτων κρουσμάτων, προβαίνει εἰς τὸν δαμαλισμόν, καὶ γενικῶς ρυθμίζει τὴν πορείαν τοῦ σχολείου ἀπὸ ἀπόψεως υγιεινῶν συνθηκῶν.

Δυστυχῶς ὅμως δὲν δυνάμεθα γὰρ εἰπωμεν ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ σχολείου εὔρε πληρῆ καὶ πρόθυμον ἀναπόκρισιν ἐκ μέρους τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων, διότι σημαντικὸς ἀριθμὸς αὐτῶν κωφεύει πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ σχολείου περὶ θεραπείας διαγνωσθείσης παθήσεως τοῦ μαθητοῦ ἢ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ σχολείου διὰ τὰς διαφωτιστικὰς ὁμιλίαις τῶν σχολικῶν ἰατρῶν. Ἰπῆρξεν περιπτώσεις καθ' ἃς ἔχρηιάσθη γὰρ ἀπαιτήσῃ τοῦτο αὐστηρῶς τὸ σχολεῖον διὰ γὰρ γίνῃ θεραπεία διαγνωσθεισῶν παθήσεων σὲ σοβαρὰς συνεπείας διὰ τοὺς πάσχοντας.

Ἡ ἴδρυσις ἰδιαίτερου ἰατρείου ἐντὸς τοῦ σχολείου καὶ ἡ παροχὴ δωρεὰν φαρμάκων καὶ πλήρους θεραπείας εἰς τοὺς ἀπόρους ἐπιδιώκεται ὑπὸ τοῦ σχολείου ὡς ἀπαραίτητον μέτρον διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἰδιαίτερα ὡσαύτως μέριμνα ἀρχίζει γὰρ ἐπιδεικνύεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐκεῖνους, περὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει εὐλόγος ὑποψία ψυχικῆς ἀνωμαλίας ὀφειλομένης εἰς διαφόρους λόγους πρὸς ἐξιχνίασιν τῶν αἰτίων αὐτῆς καὶ τῆς δυνατῆς θεραπείας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιδιώκεται, ὅπως ὁ σχολικὸς ἰατρὸς ἐλύσῃ πλήρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μαθητῶν, ὥστε γὰρ σπεύδον πρὸς αὐτὸν πρὸς διαφώτισίν των ἐπὶ οὐσιωδῶν ζητημάτων τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς αὐτῶν υγείας. Διὰ γὰρ κατατοπίζεται ἐπὶ ὄλων αὐτῶν τῶν ζητημάτων τὸ σχολεῖον ἀλλὰ καὶ διὰ γὰρ τίθεται ἐπὶ ἐπιστημονικωτέρων δεδωμένων ἢ ἰατρικῆ ὑπηρεσία, οἱ σχολικοὶ ἰατροὶ καὶ δὴ ὁ κ. Χρυσάνθη προβαίνουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς καταμετρήσεις καὶ ἄλλας ἐρεῦνας ἐπὶ διαφόρων περιπτώσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν υγείαν καὶ τὴν ἐν γένει ζωὴν τῶν μαθητῶν...

ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

18. Βλ. Ἐπετηρίδα σχολ. ἔτους 1944—45, σ. 14.

Η ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ ΚΑΙ ΒΑΡΟΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΕΗΣΙΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ μέτρησις τοῦ σωματικοῦ μήκους θεωρεῖται ὑπὸ πάντων ὡς ἡ πλέον ἐνδεικτικὴ τῆς σωματικῆς ἀξίσεως, διότι ἡ κατὰ μήκος ἀξίσις τοῦ σώματος δὲν ἐπηρεάζεται εὐκόλως ὑπὸ δυσμενῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων, ἐπιπλέον δὲ πᾶσα τυχαία ἀναστολὴ δύναται ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας νὰ ἀποκατασταθῇ. Ἡ κατὰ μήκος ἀξίσις τοῦ σώματος ρυθμίζεται ὑπὸ τῆς ἀξίσεως τοῦ σκελετοῦ καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς κατὰ μήκος ἀξίσεως τῶν ἐπιμήκων ὀστέων, ἡ δὲ ταχύτης αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀξιτηρίου ὀρμῆς τοῦ ἀτόμου, ἡ ὁποία κατὰ τὸ πλεῖστον ρυθμίζεται ὑπὸ ἐσωτερικῶν παραγόντων τοῦ ὀργανισμοῦ (ἀδένες ἔσω ἐκκρίσεως).

Ἄλλὰ ὅπως ἕκαστον ἄτομον ἔχει ἐμφύτως τὴν προδιάθεσιν ὠρισμένης σωματικῆς κατὰ μήκος ἀξίσεως, ἡ ὁποία μεταδίδεται κληρονομικῶς ἀπὸ τοὺς γεννήτορας εἰς τοὺς ἀπογόνους, οὕτω καὶ αἱ φυλαὶ καὶ τὰ ἔθνη ἔχουν ἴδιον τύπον σωματικῆς κατὰ μήκος ἀξίσεως, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸν μέσον ὄρον τῶν κατ' ἄτομα σωματικῶν κατὰ μήκος ἀξίσεων. Ὁ τύπος οὗτος μεταδίδεται ἀπὸ προγενεστέρας γενεᾶς εἰς μεταγενεστέρας κληρονομικῶς. Ὡς ἐκ τούτου διὰ λόγους παιδολογικοὺς καὶ σχολιατρικοὺς ὁ καθορισμὸς τοῦ φυλετικοῦ καὶ ἐθνικοῦ τύπου σωματικῆς κατὰ μήκος ἀξίσεως ἐπιβάλλεται.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς ὀρμώμενοι διάφοροι ἐρευνηταὶ καθώρισαν τοὺς μέσους ὄρους τῆς σωματικῆς κατὰ μήκος ἀξίσεως τοῦ ἑλληνοπαίδος. Πρῶτος ὁ καθηγητῆς Ἐμμ. Λαμπαδάριος (1920) ἐδημοσίευσε στατιστικὴν τῆς σωματικῆς κατὰ μήκος ἀξίσεως τῶν ἑλληνοπαίδων, μετρήσας πρὸς τοῦτο 3521 παῖδας, ἐκ τῶν ὁποίων 2206 ἄρρενες καὶ 1315 θήλειαι. Μετὰ ὀκταετίαν ὁ καθηγητῆς Ν. Ἐξαρχόπουλος (1928) ἐδημοσίευσε τὰ πορίσματα ἀτομικῶν του μετρήσεων διὰ τὴν σωματικὴν κατὰ μήκος ἀξίσιν τῶν ἑλληνοπαίδων, τὰ ὅποια προήρχοντο ἐκ μετρήσεως 3521 παίδων, ἐκ τῶν ὁποίων 1883 ἄρρενες καὶ 1638 θήλειαι. Τέλος, νέαι συστηματικαὶ μετρήσεις τῆς κατὰ μήκος σωματικῆς ἀξίσεως μετὰ λεπτομερεστέρων ἐπεξεργασιῶν ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἐξαρχοπούλου (1930) καὶ εἶτα ὑπὸ τῆς ἐπιμελητρίας τοῦ Ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σ. Μ. Γεδεῶν (1931) γενόμεναι ἐπὶ 4502 παίδων, ἐκ τῶν ὁποίων 2396 ἄρρενες καὶ 2106 θήλειαι.

Τούναντιον τὸ θᾶρος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μήκος τοῦ σώματος ἐπηρεάζεται εὐκόλως ὑπὸ δυσμενῶν παραγόντων, ὡς ὁ ὑποσιτισμὸς, ἡ νόσος κλπ. ὥστε αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ νὰ μὴ ἀποτελῇ βέβαιον ἐνδεικτικὸν τῆς σωματικῆς ἀξίσεως. Ἐπὶ πλέον φυσικὰ φαινόμενα, ὡς ἡ καθημερινὴ λειτουργία τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, δύναται νὰ ἀλλοιώσουν τὸ θᾶρος. Σοβαρόν, ἐπίσης, μειονέκτημα τῶν μετρήσεων τοῦ σωματικοῦ

* ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΑΙ: ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Λευκωσία, 1948.

δάρους είναι ότι τούτο δὲν παριστᾷ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὸν βαθμὸν τῆς θρέψεως καθ' ὅτι διάφοροι αἰτίαι, ὡς παθολογικὴ ἐναπόθεσις λιπώδους ἰστοῦ, ἐσωτερικαὶ μεταβολαὶ τῶν ὀργάνων κλπ., δύναται νὰ τὸ αὐξήσουν μὲ σύγχρονον ἐπίστροφον ἐλάττωσιν τῆς θρέψεως.

Παρ' ὅλα ὁμως τὰ μειονεκτήματα τῶν μετρήσεων τοῦ σωματικοῦ δάρους εἶναι τούτο ἀναγκαῖον, ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων τῆς συγκριτικῆς βιολογίας, διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως ἐνὸς ἀτόμου, ἀπαραιτήτως συγκρινόμενον πρὸς τὸ σωματικὸν μῆκος.

Ὅπως διὰ τὴν σωματικὴν κατὰ μῆκος αὐξήσιν ὑπάρχει ἔμφυτός τις προδιάθεσις πρὸς ὠρισμένον ἀτομικὸν σωματικὸν μῆκος, ἡ ὁποία μεταδίδεται κληρονομικῶς, οὕτω καὶ διὰ τὴν σωματικὴν κατὰ δάρος αὐξήσιν ὑπάρχει ἡ προδιάθεσις αὐτή. Ἀλλὰ καὶ αἱ φυλαὶ καὶ τὰ ἔθνη ἔχουν ἴδιον τύπον σωματικῆς κατὰ δάρος αὐξήσεως, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸν μέσον ὄρον τῶν κατ' ἄτομα σωματικῶν κατὰ δάρος αὐξήσεων. Πρὸς καθορισμὸν ὁμως τοῦ τύπου αὐτοῦ εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως ἀποκλείωνται τῶν μετρήσεων ἄτομα ἔχοντα ἐκ φύσεως τάσιν πρὸς παθολογικὴν αὐξήσιν τοῦ δάρους ἢ ἄτομα, τὰ ὅποια παρ' ὅλην τὴν ἱκανοποιητικὴν διατροφήν παραμένουν ἐκ φύσεως ἰσχνά. Ὁμοίως πρέπει νὰ γίνωνται πολλαὶ μετρήσεις σωματικοῦ δάρους ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου καὶ νὰ λαμβάνηται ὁ μέσος ὄρος τῶν μετρήσεων αὐτῶν, ἵνα ἀποφύγῃμεν τὰ λάθη τὰ προσερχόμενα ἐκ τῶν ἀναποτρέπτων μεγάλων ἡμερησίων αὐξομειώσεων τοῦ δάρους.

Καθορισμὸν τῶν μέσων ὄρων σωματικῆς κατὰ δάρος αὐξήσεως τοῦ ἐλληνοπαίδος πρῶτος ἐποίησεν ὁ καθηγητὴς Ἑμμ. Λαμπαδάριος (1920) ἐπὶ τῶν αὐτῶν παιδῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐποίησε καὶ τὰς μετρήσεις τοῦ σωματικοῦ μήκους. Μετὰ δεκαετίαν ἐδημοσίευσεν τὰ πορίσματα ὁμοίων μετρήσεων ὁ καθηγητὴς Ν. Ἐξαρχόπουλος (1928). Τέλος, μέσους ὄρους σωματικῆς κατὰ δάρος αὐξήσεως ἐδημοσίευσεν καὶ ἡ Σ. Μ. Γεδεῶν (1931), μετρήσασα πρὸς τούτο τὸ δάρος 2289 περιπτώσεων, — 1549 ἀρρένων καὶ 740 θηλέων.

Τελευταίως νέαι μετρήσεις ἔγιναν παρ' ἡμῖν ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀτόμων, ὡς ἡ τοῦ Β. Βαλαώρα (1941) ἐπὶ τῶν ἐλλήνων κληρωτῶν, ἢ τῶν Β. Βαλαώρα καὶ Σ. Παπαϊωάννου (1944) ἐπὶ 9461 ἀρρένων καὶ 4972 θηλέων, ἢ τοῦ Β. Βαλαώρα (1947) ἐπὶ 23451 ἀρρένων καὶ 23017 θηλέων, ἢ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Χωρέμη (1947), ἢ τοῦ Δ. Μπέζου (1946), κλπ.

Πᾶσαι ὁμως αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι μετρήσεις σωματικοῦ μήκους καὶ δάρους ἔγιναν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ἀτόμων τῶν Ἀθηνῶν, (αἱ δὲ τελευταῖαι αἱ τοῦ Βαλαώρα, κλπ., κατὰ ἢ μετὰ τὰ ἔτη τῆς γερμανικῆς κατοχῆς). Ἐν τούτοις εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον δύναται νὰ ἐπιρραεῖσιν τὴν σωματικὴν αὐξήσιν καὶ ἰδίως τὴν κατὰ μῆκος εἶναι καὶ τὸ κλίμα. Εἰς τὰ τροπικὰ κλίματα ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐμμήνου ρύσεως εἶναι πρῶτος. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἐπειδὴ τὸ κλίμα τῆς Κύπρου εἶναι θερμότερον ἢ τὸ κλίμα τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἔγιναν αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι μετρήσεις, ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ προσῶμεν εἰς ἀναλόγους μετρήσεις τῆς κατὰ μῆκος καὶ δάρος σωματικῆς αὐξήσεως τῶν ἐλληνοπαίδων τῆς Κύπρου διὰ λόγους καθαρῶς παιδολογικοῦς καὶ σχολιατρικοῦς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ γενικὸς φυλετικὸς χαρακτήρ τῆς κατὰ μῆκος καὶ δάρος σωματικῆς αὐξήσεως δὲν ἀλλοιοῦται βασικῶς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος ἢ ἄλλου τινὸς ἐξωτερικοῦ παράγοντος. Ἐν τούτοις δυνατόν, ὡς τούτο ἀνευρέθη ἐκ τῶν μετρήσεών μας, νὰ ἀλλοιοῦται κατὰ τι ἢ ἐτησίᾳ αὐξήσιν τῶν διαφόρων ἡλικιῶν. Ὅτι τοῦτο ὀφείλει νὰ συμβαίνει ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς πρῶτιμότερας ἐμφανίσεως τῆς ἐμμήνου ρύσεως εἰς τὰς κυπρίας. Συμφώνως τῶν ἔ-

ρευνών της "Ελληνς Μαλασπίνα (1936), αί όποιαί έγιναν επί 6203 έν συνόλφ ελληνίδων σχετικώς μέ τόν χρόνον της έμφανίσεως της πρώτης έμμηήου ρύσεως δεικνύεται, έστω και άσαφώς, ότι αί κυρίαι προηγούναι κατά τι χρονικώς τών άθηναιών όμοφύλων των (αί όποιαί κατέχουν την μεγαλύτεραν άναλογίαν εις τάς της Στερεάς "Ελλάδος), και δή ως εις τόν πίνακα I. Πλέον καταφανές τούτο γίνεται έκ προχείρου έρευνής ήμϊν επί 356 μαθητριών, όσαι έκ τών ύφ' ήμϊν μετρηθεισών είχαν ήδη έμμηνον ρυσι (ό πραγματικός αριθμός τών έρευνηθεισών ύπό της Μαλασπίνα κυπρίων ήτο 80), της όποιας τά πορίσματα περιλαμβάνονται εις τόν πίνακα II.

Άνεξαρτήτως όμως τών άνωτέρω οί μέσοι όροι διά τήν σωματικήν κατά μήκος και θάρος αύξησιν τών ελληνγοπαίδων οί δοθέντες ύπό του Λαμπαδαρίου, Έξαρχοπούλου και Γεδεών δέν παριστώσι τόν πανελληνιον τύπον σωματικής κατά θάρος και μήκος αύξήσεως, άλλ' άπλώς ένα επί μέρους τύπον, τόν τών Άθηνών, όπου έγιναν αί μετρήσεις. Είναι άληθές ότι αί Άθήναι ως πρωτεύουσα συμπεριλαμβάνει άτομα έκ πασών τών ελληνικών περιοχών. Έν τούτοις ό μικρός αριθμός τών μετρηθέντων δέν δύναται νά συμπεριλάβη εις σχετικώς αξιόπιστον ποσόν εκπροσώπους πάντων τών ελληνικών τμημάτων, ώστε αί άνωτέρω στατιστικά νά έχουν την αξίαν της αντιπροσωπεύσεως ενός φυλετικού τύπου. "Όστε, άνεξαρτήτως τών έπιτοπίων παιδολογικών και σχολιατρικών λόγων, ή ήμετέρα έρευνα επί της σωματικής κατά μήκος και θάρος αύξήσεως τών ελληνων κυπρίων δύναται νά θεωρηθή άπό καθαρώς άνθρωπολογικής άπόψεως ως μία επί μέρους στατιστική, ένα συμβάλη άμα τφ σχηματισμω όμοίων επί μέρους στατιστικών, εις τόν καθορισμόν του πανελληνίου τύπου σωματικής κατά μήκος και θάρος αύξήσεως. "Ότι δυνατόν νά υπάρχουν σημαντικά διαφοραί μέσων όρων εις τά διάφορα ελληνικά τμήματα ήδη έχει σημειωθή και ύπ' αύτου του Λαμπαδαρίου. Ούτος δηλώνει (1934) ότι παρατηρείται μεγάλη διαφορά άναστήματος μεταξύ τών κατοίκων της Παλαιάς "Ελλάδος και τών Νέων Χωρών. "Ιδιαιτέρως είναι ύψηλότεροι και ευρωστότεροι οί έκ Μικράς Άσίας προερχόμενοι: "Ελληνες, τούτου άποδιδόμενον τόσον εις την κληρονομικότητα και διατροφήν, κυρίως διά λευκωματωειδών τροφών, όσον και εις τάς συνεχείς και πολλαπλάς διασταυρώσεις του ελληνικού αύτου κλάδου μέ άλλας νεωτέρας και ισχυροτέρας φυλάς.

Είναι άληθές ότι, άπολύτως κρίνοντας τό πράγμα, εύρίσκομεν ότι αί ύφ' ήμϊν έξαχθέντες μέσοι όροι της σωματικής κατά μήκος και θάρος αύξήσεως προέρχονται έκ σχετικώς μικρού αριθμού μετρήσεων. Έν τούτοις εάν ληφθή ύπ' όψιν ό συνολικός πληθυσμός, τόν όποιον αντιπροσωπεύει ή στατιστική μας και ό αριθμός τών ηλικιων, εις τάς όποιας αναφέρεται αύτή (6—19 έτών), τότε ή ήμετέρα στατιστική δέν υπολείπεται άλλων όμοίων ελληνικών ή άλλοδαπών. "Ο πίναξ III δεικνύει τόν ύπό τινων προγενεστέρων έρευνητών μετρηθέντα διά τό σωματικόν μήκος αριθμόν έν σχέσει προς τόν συνολικόν αριθμόν τών κατοίκων της εκάστοτε χώρας. "Ο άναγραφόμενος εις τόν πίνακα τούτον πληθυσμός εκάστης χώρας έλήφθη έκ της Μεγάλης "Ελληνικής Έγκυκλοπαιδείας, πρέπει δέ νά νοηθή κατά προσέγγισιν, μόνον και μόνον διότι χρησιμοποιείται έδω άπλώς διά νά σκιαγραφήση διά της συγκρίσεως την σμικρότητα του αριθμού τών μετρηθέντων εις τάς διαφόρους στατιστικάς, και όποιαί μάλιστα θεωρούνται και κλασσικά. "Ασφαλώς υπάρχουν στατιστικά της σωματικής αύξήσεως, αί όποιαί στηρίζονται επί σχετικώς πολυπληθών μετρήσεων, ως ή του Stephenson επί της άγγλικής φυλής, έξαχθείσα έκ της συνενώσεως πλειόνων προγενεστέρων, και ή "Grösse und Gewicht der Schulkinder und andere Grundlagen für die Ernährungsfürsorge Hrsg. v. deutschen Zentralausschusse für die Auslandshilfe E. V. durch dessen ärztlichen Beirat" (1924), ή όποία στηρίζεται επί μετρήσεων 300 χιλιάδων γερμανοπαίδων. Έν τούτοις τά μοναδικά αύτά παραδείγματα δέν μειώνουν την αξίαν της ήμετέρας στατιστικής, όταν μάλιστα άναλογισθώμεν ότι αύτη έχει κυρίως την σημασίαν της επί μέρους έρευνής. Άλλά και άν ύποθεθή ότι ή ήμετέρα στατιστική δέν δύναται νά

αποτελέσει ένα επί μέρους φυλετικόν τύπον σωματικής αυξήσεως, ἐν τούτοις, δὲν δύναται νὰ παραγνωρισθῇ ἡ ἀξία τῆς, λαμβανομένης τῆς ἡμετέρας στατιστικῆς ὡς εἰκόνης σωματικῆς αυξήσεως κατὰ μήκος καὶ ὄγκου τῶν κυπρίων μαθητῶν ἐν δεδομένην στιγμήν, ἤτοι κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον ἔτη. Οὕτω μεταγενεστέρως, κατόπιν ἀντιξίων περιστάσεων ὡς λιμοῦ, ἐπιδημιῶν, κ.λ.π. ἂν θελήσῃ τις νὰ κρίνῃ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησαν αἱ περιστάσεις αὐταὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένων ὀργανισμῶν, θὰ δύναται, ἔχων τὴν ἡμετέραν στατιστικὴν, νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίαις συγκρίσεις πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν σχετικῶς εὐτυχοῦς κυπριακῆς ἐποχῆς καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα. Τοῦτο τελευταίως εἶδομεν εἰς σχετικὰς συγκριτικὰς στατιστικὰς μῆκους καὶ ὄγκους τοῦ μαθητικῆς κόμμου τῶν Παρισίων κατὰ τὰ ἔτη 1938 καὶ 1944, γενομένης ὑπὸ τοῦ Boulanger-Pilet καὶ ἀνακρινόμενος εἰς τὴν Παιδιατρικὴν Ἑταιρείαν τῶν Παρισίων (5 Μαΐου, 1945). Κατὰ τὰς συγκριτικὰς αὐτὰς στατιστικὰς οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸ 1944, ἔπειτα ἀπὸ τὰς πλήρους στερήσεως ἔτη τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, ὑπελείποντο εἰς μῆκος καὶ ὄγκου τῶν ὁμηλικῶν τῶν τοῦ ἔτους 1938, καὶ δὴ εἰς μὲν τὸ μῆκος οἱ ἄρρενες κατὰ μέσον ὄγκον 3,5 ἐκμ. καὶ οἱ θήλειαι κατὰ μέσον ὄγκον 2,2 ἐκμ., εἰς δὲ τὸ ὄγκον οἱ ἄρρενες κατὰ μέσον ὄγκον 2,500 χλγρ. καὶ οἱ θήλειαι κατὰ μέσον ὄγκον 1,500 χλγρ. Ἡ σημασία τῶν συγκρίσεων αὐτῶν εἶναι ὀφθαλμοφανῶς σοδάρᾳ.

Αἱ μετρήσεις σωματικοῦ μήκους τῆς ἡμετέρας στατιστικῆς ἔγιναν διὰ κοινοῦ ἀνθρωπομέτρου σχολικοῦ τύπου. Τούτου ἐχρησιμοποίησαμεν δύο παραλλαγὰς:— (α) Τὸ ἀνθρωπομέτρον τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραγώνου ξυλίνην θάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσαρμόζεται κατακορύφως ξυλινὴ ράβδος φέρουσα ἐπικολλημένην ἐπ' αὐτῆς κοινὴν μετρητικὴν ταινίαν. Ἐπὶ τῆς κατακορύφου αὐτῆς ράβδου κινεῖται καθέτως ξυλινὴ πλάξ. (β) τὰ ἀνθρωπομέτρα τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας (Κύπρου) Κατωτέρας Παιδείας, τὰ ὁποία εἶναι μονίμως καθηλωμένα ἐπὶ τοῦ τοίχου — ἐνῶ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου καθηλοῦνται ἐκάστοτε κατὰ τὰς μετρήσεις — καὶ ἀποτελοῦνται ὁμοίως ἀπὸ ξυλίνην θάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσαρμόζεται κατακορύφως ξυλινὴ ράβδος, φέρουσα ἐπικολλημένην ἐπ' αὐτῆς κοινὴν μετρητικὴν ταινίαν, ἀντὶ ὅμως καθέτου τετραγώνου πλακῆς ἔχουν ὀρθογώνιον ξυλινὴν γωνίαν συρομένην ἐκάστοτε ἐπὶ τῆς κατακορύφου ράβδου τοῦ ἀνθρωπομέτρου.

Κατὰ τὴν μέτρησιν ὁ μαθητὴς ἀνήρχετο ἀσκεπῆς καὶ χωρὶς ὑποδήματα ἐπὶ τῆς θάσεως τοῦ ἀνθρωπομέτρου, ἕστατο εἰς στάσιν προσοχῆς ἐγγίζων ἐλαφρῶς διὰ τῶν γλουτῶν καὶ τῶν νῶτων τὴν κατακορύφου ράβδον τοῦ μετρητικοῦ ὄργανου. Ἡ κεφαλὴ εἰς φυσικὴν στάσιν ἠτένιζεν κατ' εὐθείαν ἔμπρός, οἱ δὲ ἄκροι πόδες ἦσαν ὀλίγον ἀνεμφγμένοι κατ' ὀξείαν γωνίαν. Κατεδιόχετο εἴτα ἡ ὀρθογώνιος ξυλινὴ γωνία ἢ ἡ κάθετος πρὸς τὴν κατακορύφου ράβδον ξυλινὴ πλάξ μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐξεταζομένου πιέζουσα αὐτὴν ἐλαφρῶς. Διὰ τῆς τῆς αὐτῆς μεθόδου καθωρίσθησαν τὰ σωματικὰ μῆκη τῶν διαφόρων ἡλικιῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων κατὰ προσέγγισιν 0,5 ἐκμ. Ὅλαι αἱ μετρήσεις μῆκους, πλὴν 354 περιπτώσεων τῶν μεγάλων ἡλικιῶν, ἔγιναν κατὰ τὰς πρωϊνάς ὥρας τῶν τριῶν πρώτων μηνῶν τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Οὐδεμία ἐπιλογὴ ἔγινεν μετὰ τῶν μαθητῶν, ὥστε αὐτοὶ νὰ εἶναι ἀπολύτως ὑγιεῖς καὶ νὰ κατάγωνται ἐκ γονέων ἐχόντων τελείαν σωματικὴν διάπλασιν, ὡς ἐποίησε τοῦτο ἐπὶ γερμανοπαίδων ὁ Stratz (1909). Ἐν τούτοις ἀπεκλείοντο τῶν ἡμετέρων μετρήσεων μῆκους ὅσοι ἐκ τῶν μαθητῶν εἶχον σκελετικὴν ἀνωμαλίαν δυναμένην νὰ ἐπηρέασῃ τὸ σωματικὸν μῆκος. Καὶ αἱ μὲν μετρήσεις σωματικοῦ μήκους εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον ἔγιναν ὑφ' ἡμῶν, αἱ δὲ τῶν μαθητῶν τῆς κατωτέρας παιδείας ὑπὸ τῶν ἐξῆς διδασκαλισσῶν καὶ διδασκάλων, εὐγενῶς προσφερθέντων καὶ συχνὰ ἐποπτευομένων καὶ ἐλεγχομένων ὑφ' ἡμῶν:— δεσποινίδων Μαρίας Ἰωάννου, Μαρίας Καρατζᾶ, Σιδαστῆς καὶ Θεοδώρας Κωνσταντινίδου καὶ τῶν κ.κ. Ν. Τσαρίδου καὶ Ν. Κληρίδου.

Αί μετρήσεις τοῦ σωματικοῦ βάρους εἰς τὴν ἡμετέραν στατιστικὴν ἔγιναν διὰ ζυγοῦ Seca καὶ ἰκατὰ προσέγγισιν περίπου 250 γραμμῶν. Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ κάμωμεν κατὰ μικροτέραν προσέγγισιν μετρήσεις βάρους ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἀκριβοστέρων ὀργάνων. "Απασαί αἱ μετρήσεις βάρους ἔγιναν ὑφ' ἡμῶν καὶ πάντοτε κατὰ τὰς πρωϊνάς ὥρας μεταξὺ 8ης καὶ 11ης εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ σχολικοῦ ἔτους (Ἰουλίωριος), τοῦ ζυγοῦ συχνὰ ἐλεγχομένου. Κατὰ τὴν τοιαύτην μέτρησιν οἱ μὲν ἄρρενες ἀνῆρχοντο ἐπὶ τῆς θάσεως τοῦ ζυγοῦ χωρὶς ὑποδήματα, φέροντες ἀπλῶς ἐλαφρὸν παντελονάκι, οἱ δὲ θήλειαι κάτω τοῦ 12ου ἔτους ὁμοίως χωρὶς ὑποδήματα, φέρουσαι ὁμοῦς ἐλαφρὸν ἐσώρροχον. Διὰ τὰς μαθητριάς ἄνω τῶν 12 ἐτῶν, πλὴν τοῦ ἐσωρροῦχου, ἐφέρετο καὶ ἐλαφρὰ ποδιὰ ἀσημάντου βάρους διὰ λόγους καθαρῶς κοινωνικοῦς. Τοῦτο δὲν ἀφηρέθη κατὰ τὴν καταγραφὴν τῶν μετρήσεων βάρους, διότι ἐπιτόπιοι κοινωνικαὶ συνθήκαι ὡς πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἐπιτρέπουσιν τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ποδιᾶς εἰς τὰς ὑγιεῖς μαθητριάς. Ὡς ἐκ τούτου οἱ μέσοι ὄροι θηλέων διὰ τὰς ἡλικίας 12 ἐτῶν καὶ ἄνω πρέπει νὰ θεωροῦνται κατὰ τι ἀνώτεροι τῶν πραγματικῶν. Ἀπὸ τὰς μετρήσεις βάρους ἀπεκλείοντο οἱ μαθηταὶ οἱ μόνις ἀνακλύψαντες ἐξ ἀσθενείας καὶ ὅσοι παρουσιάζον παθολογικὴν ὑπερλίπωσησιν ἢ εἶχον σοβαρὰν ἀνωμαλίαν σωματικῆς διαπλάσεως δυναμένην νὰ ἀλλοιώσῃ τὸ βᾶρος.

Μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου διὰ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων τρόπων προέβημεν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ. Πρῶτον ἔγινε ἡ κατάταξις τῶν μετρηθέντων καὶ ὁ σχηματισμὸς χρονολογικῶν ὁμάδων. Πλεῖστα συστήματα σχηματισμοῦ χρονολογικῶν ὁμάδων ἀναφορικῶς μὲ τὴν ἡλικίαν τῶν μετρηθέντων ἔχουν προταθῆ ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν. Ἐκ τούτων τὰ συνηθέστερα εἶναι τὰ ἐξῆς: (α) κατάταξις κατὰ συμπεπληρωμένα ἔτη, παρισταμένη διὰ τοῦ τύπου $X - X + 11$ μηνῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἄτομον εἶναι τόσον ἐτῶν ὅσοι καὶ αἱ ἐπέτειοι τῆς γεννήσεως του. (β) κατάταξις κατὰ διατρεχόμενα ἔτη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἄτομον ἔχει ἡλικίαν τοῦ ἐκάστοτε ὑπ' αὐτοῦ διατρεχομένου ἔτους. (γ) κατάταξις κατὰ διατρεχόμενα διαστήματα, παρισταμένη ὑπὸ τοῦ τύπου $X - X$ ἐτῶν ἢ $X - X\frac{1}{2}$ ἢ $X\frac{1}{2} - X$, ἔνθα οἱ ἀριθμοὶ δηλώνουν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ χρονικοῦ διαστήματος (ἔτους ἢ ἐξαμήνου), τὸ ὁποῖον διανύει τὸ ἄτομον. Καὶ (δ) κατάταξις κατὰ μαθηματικὸν τρόπον. Ἡμεῖς προετιμήσαμεν τὴν κατάταξιν καὶ σχηματισμὸν ὁμηλικίων ὁμάδων κατὰ διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ προδῶμεν εἰς σχετικὰς συγκρίσεις μὲ ὁμοίως πρὸς τὴν ἡμετέραν στατιστικὰς ἐλλαδιτῶν ἐρευνητῶν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ πλέον ὀρθὴ μέτρησις καὶ κατάταξις εἶναι ἡ κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως ἢ τοῦλάχιστον κατὰ τὸ περὶ αὐτὴν δεκαπενθήμερον διάστημα, ὡς ἐπρότεινε τοῦτο ὁ ἀνθρωπολόγος Rudolf Martin. Τοῦτο ὁμοῦς εἰς τὰ σχολεῖα εἶναι ἀκατόρθωτον, διότι μέγας ἀριθμὸς μαθητῶν ἔχει τὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ὅτε αἱ σχολικαὶ διακοπαί. Διὰ νὰ ἴδωμεν περίπου, ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς μετρήσεως κατὰ τὴν ἐπέτειον γεννήσεως καὶ τῆς μετρήσεως κατὰ διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα προέβημεν εἰς ἀντιστοίχους μετρήσεις σωματικοῦ μήκους ἐπὶ 381 μαθητριῶν, ἡλικίας 7 - 12 ἐτῶν, κατ' ἐπέτειον γεννήσεως ἐκ τῶν ὁποίων 351 ἐμετρήσαμεν καὶ κατὰ διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα. Ἀπὸ τὰς συγκρίσεις μεταξὺ τῶν μέσων ὄρων αὐτῶν καὶ τῶν τῆς γενικῆς ἡμῶν στατιστικῆς (ἴδε πίνακα VII) καταφαίνεται διαφορὰ ὑπὲρ τῶν διατρεχομένων ἐτησίων διαστημάτων διὰ μὲν τῶν τῆς ἀνωτέρω δοκιμῆς ἀπὸ 0,2 - 6,4 ἐκμ. (3,3 ἐκμ. κατὰ μέσον ὄρον), διὰ δὲ τῶν τῆς γενικῆς στατιστικῆς ἀπὸ 0,2 - 3,4 ἐκμ. (2,0 ἐκμ. κατὰ μέσον ὄρον). Τὰ ἀνωτέρω δεικνύονται εἰς τὸν πίνακα III.

Μετὰ τὴν κατάταξιν εἰς χρονολογικὰς ὁμάδας ἐξήχθησαν οἱ ἀριθμητικοὶ μέσοι ὄροι κατὰ τὸν τύπον.

$$M. O. = \frac{\Sigma}{n}$$

ἔνθα $\Sigma =$ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπὶ μέρους ἀριθμῶν καὶ $\eta = \delta$ ἀριθμὸς τῶν μετρήσεων. Μετὰ τὴν ἐξαγωγήν τῶν ἀριθμητικῶν μέσων ὄρων ἐκάστης ἡλικίας, ἐξήχθη ἡ ἐτησία αὐξήσις, ἣτοι ἡ ἀριθμητικὴ ἀπόστασις μεταξὺ δύο μέσων ὄρων δύο συνεχῶν ἡλικιῶν, δι' ἀφαιρέσεως τοῦ μέσου ὄρου μιᾶς ἡλικίας ἀπὸ τὸν μέσον ὄρον τῆς ἀμέσως μεγαλύτερας, ἵνα καθορισθῇ ἡ ἔντασις τῆς αὐξήσεως καὶ αἱ ἐναλλαγαὶ τῶν αὐξητικῶν περιόδων. Τέλος, ἐξήχθη καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν φύλων δι' ἀφαιρέσεως τοῦ μικροτέρου μέσου ὄρου τοῦ ἐνὸς φύλου ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον τοῦ ἐτέρου, τῆς αὐτῆς ἕως ἡλικίας.

Ἡ διαίρεσις τῶν μαθητῶν εἰς εὐπόρους καὶ ἀπόρους καὶ ἡ ἐξαγωγή τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τάξεων ἀπεφεύχθη διὰ τὴν δυσκολίαν ἀνευρέσεως, ἔστω καὶ σχετικῶς, κριτηρίου δεικνύοντος τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν μιᾶς οἰκογενείας. Συνήθως θεωρεῖται τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς μὲ τινὰς συμπληρωματικὰς πληροφορίας, λαμβανόμενας συνήθως ἐκ τῶν διδασκόντων, ὡς κριτήριον. Ὑπὸ τοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου καὶ τῆς Σ. Γεδεῶν θεωροῦνται ὡς εὐποροὶ ἐπαγγελματῆται κυρίως οἱ ἐμποροδιομήχανοι, ἀνώτεροι δημόσιοι καὶ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι, στρατιωτικοί, ἱερεῖς, δημοσιογράφοι, ἐπιστήμονες, ἀρχιτεχνῖται, ἀρχιεργάται, μεσίται, παραγγελιοδόχοι, κκλητικῆσαι, κτηματῆται, ξενοδόχοι, ἰδιοκτῆται ποιμνίων, αὐτοκινήτων, πρατηρίων κλπ. ὡς ἀποροὶ δὲ κυρίως οἱ χειρῶνακτες, ἐργάται ἐργοστασίων, κτίται, λατόμοι, ξυλουργοί, χρίσται, ἡμερομισθιοὶ ἐργάται, ἐργάται ὑπαίθρου, κατώτεροι ἰδιωτικοὶ καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι, μικροπωληταί, μεταπράται κλπ. Ἐν τούτοις καὶ εἰς τὰς εἰρημένους περιόδους τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς δὲν εἶναι πάντοτε σοβαρὸν κριτήριον τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως μιᾶς οἰκογενείας. Πολὺ περισσότερον τοῦτο εἰς πολεμικὴν καὶ ἔκρυθμον περίοδον. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἡμέτεραι μετρήσεις ἔγιναν ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου καὶ εἰς τόπον μάλιστα μὴ πληγέντα ὑπὸ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ ἰδιαίτερος μάλιστα εὐποροῦντα, ἔνεκεν τούτου τὸ ἐπάγγελμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ, οὔτε κατὰ διάνοιαν, κριτήριον δι' οἰκονομικὴν κατάστασιν, διότι οἱ ἄσθλοιοὶ πόροι, οἱ ἀπορρέοντες ἐκ τῶν πολεμικῶν συνθηκῶν, δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀτομικὰς εἰδικεύσεις, κοινωνικὴν θέσιν κλπ. τοῦ ἀτόμου. Συνεπῶς εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κατάταξιν τῶν μετρηθέντων ὑφ' ἡμῶν εἰς εὐπόρους καὶ ἀπόρους, διότι αἱ πλάναι εἶναι ἀναπόφευκτοὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἑλλείψεως σοβαροῦ κριτηρίου.

Ἐν τούτοις, ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία κάλλιον ἄλλο δύναται νὰ καθορίσῃ τὴν ἐπίδρασιν τῶν βιωτικῶν συνθηκῶν ἐπὶ τῆς σωματικῆς κατὰ μῆκος καὶ θάρους αὐξήσεως, ἔπρεπε δι' ὁποιοῦδήποτε μέσου νὰ ἐρευνηθῇ. Πρὸς τούτοις ἠκολουθήσαμεν ἄλλην μέθοδον, σημειώνοντες ὅμως πάντοτε τὰς ἐπιφυλάξεις ἡμῶν. Ἐξηγάγομεν τοὺς μέσους ὄρους σωματικοῦ μῆκους καὶ θάρους ἐκάστης ἡλικίας χωριστὰ τῶν δύο δημοτικῶν σχολείων θηλέων καὶ ἐμετρήσαμεν τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν. Τὸ μὲν ἓν σχολεῖον περιλαμβάνει μαθητῆρας προερχομένους ἐκ συνοικιῶν ὅπου ὑπάρχουν περισσότερον τὰ ἐπαγγέλματα τὰ χαρακτηριστικὰ εὐπορίας. Τὸ δὲ ἄλλο περιλαμβάνει μαθητῆρας ἐκ τῶν γενικῶς ἀναγνωρίζομένων ὡς πτωχῶν συνοικιῶν. Ἐπὶ πλέον, αἱ συνοικίαι τοῦ πρώτου σχολείου εἶναι ὑγιέστεραι, αἱ δὲ οἰκίαι σύγκεινται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ πολλῶν δωματίων. Τὸ ἐναντίον συμβαίνει ἀπὸ ἀπόψεως ὑγείας καὶ ἀριθμοῦ δωματίων εἰς τὰς συνοικίας τοῦ δευτέρου σχολείου. Μὲ τὴν μέθοδον αὐτὴν λαμβάνονται περισσότεροι παράγοντες ἐξαρτώμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως. Ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν δωματίων καὶ γενικῶς ἡ ὑγιεινὴ κατοικία ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καθ' ὅλου σωματικῆς αὐξήσεως εἶναι ἀναμφισβήτητον, τούτου ἀποδειχθέντος καὶ ἐκ σχετικῆς ἐρευνῆς εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα τῆς Γλασκώθης ἡ ὁποία μνημονεύεται εἰς ὑπομνήματα τοῦ "Bureau d'Éducation d'Écosse" (1905 - 1906) καθὼς καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐρευνῶν ὡς ἡ τοῦ Gindes (1912) κλπ. Οὕτω, ἡ ἐν Γλασκώθῃ γενομένη ἐρευνα ἀπέδειξεν ὅτι τὸ μῆκος καὶ τὸ θάρους

τοῦ σώματος εἶναι ἀνώτερον ὅσον περισσότερο δωματία ἔχει ἢ κατοικία τοῦ ἐκάστοτε ἐξεταζομένου, καὶ δὴ ὡς ἀναγράφεται εἰς τὸν πίνακα V.

Διὰ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης διαιρέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήχθη ὁ πίναξ VI καὶ τὰ διαγράμματα I καὶ II, ἐνθα δεικνύονται τὸ μῆκος καὶ τὸ θάρος τοῦ σώματος μαθητριῶν προερχομένων ἐκ συμπλέγματος συνοικιῶν τῶν μὲν εὐπόρων, τῶν δὲ ἀπόρων, καταδεικνύεται ὅτι οἱ ἄποροι ὑστεροῦν τῶν ὀμηλίκων τῶν εὐπόρων τόσον εἰς μῆκος ὅσον καὶ εἰς θάρος, καὶ δὴ εἰς μὲν τὸ μῆκος 1,8 ἐκμ. κατὰ μέσον ὄρον (μεγαλύτερα διαφορά 2,8 ἐκμ., μικροτέρα 0,7 ἐκμ.), εἰς δὲ τὸ θάρος 1,580 χλγρ. κατὰ μέσον ὄρον (μεγαλύτερα διαφορά 2,680 χλγρ., μικροτέρα 0,810 χλγρ.). Ἡ ἐξαίρεσις ἐκ τοῦ γενικοῦ κανόνος ἢ παρατηρουμένη εἰς τὸ θάρος τῆς ἡλικίας 10—11 ἐτῶν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς τυχαῖον γεγονός. Ἰδιαιτέρως τονίζομεν τὸ μῆκος καθ' ὅτι τοῦτο ἔγινε κατ' ἐπέτειον γεννήσεως καὶ δεικνύει ἐπακριθῶς τὰς διαφορὰς μεταξὺ εὐπόρων καὶ ἀπόρων.

Τὸ ὅτι ἡ καλὴ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς οἰκογενείας ἐκ τῆς ὁποίας κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ ὑγιεινὴ διατροφή, ἢ κατάλληλος ἐπένδυσις ἢ ὑγιεινὴ κατοικία κλπ., ἐπηρεάζει σημαντικῶς τὴν καθ' ὅλου σωματικὴν ἀνάπτυξιν ἔχει ἤδη κατανοηθῆ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τοῦτο ἐπεθεδαίωσαν πολυάριθμοι ἔρευνοι, ἰδίως δὲ αἱ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὡς ἡ τοῦ Stettner (1921), τοῦ Wömer (1923), τοῦ Schlesinger (1926) καὶ ἄλλων. Αἱ ἔρευνοι αὗται ἀπέδειξαν ὅτι μέχρι τοῦ 4ου ἔτους ἢ διαφορὰ μεταξὺ εὐπόρων καὶ ἀπόρων δὲν εἶναι καταφανής, καθίσταται ὅμως καταφανής κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη, ἵνα ἀργότερον αἱ δύο ὁμάδες ἐξισωθοῦν, τῆς αὐξήσεως τῶν ἀπόρων συνεχίζομένης, ἔστω καὶ μὲ βραδὺν ρυθμὸν, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς αὐξήσεως τῶν εὐπόρων.

Καὶ παρ' ἡμῖν ἔρευνοι ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῆς σωματικῆς αὐξήσεως εὐπόρων καὶ ἀπόρων ἔχουν γίνεαι ὑπὸ τοῦ Λαμπαδαρίου, ὡς καὶ τοῦ Ἐξαρχοπούλου καὶ τῆς Γεδεῶν, συμφωνοῦσαι ἀπολύτως πρὸς τὰ εὐρήματα τῶν ξένων ἐρευνητῶν. Οὕτω, ἀναλύουσα τὰ εὐρήματά της ἡ Γεδεῶν ἀνευρίσκει ὅτι εἰς μὲν τὴν κατὰ μῆκος αὐξήσιν οἱ εὐποροὶ ἄρρενες ὑπερέχουν τῶν ἀπόρων ὀμηλίκων τῶν ἀπὸ τοῦ 5ου - 12ου ἔτους 2,8 ἐκμ. κατὰ μέσον ὄρον, σημαντικῶς ὑπερέχουν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἡβικῆς περιόδου (μέχρι καὶ 9,7 ἐκμ.), μετὰ δὲ τὰ ἐφηθικά ἔτη ἢ διαφορὰ αὐτὴ ἐλαττοῦται, ὑπαρχούσης ὅμως πάντοτε αὐτῆς ὑπὲρ τῶν εὐπόρων. Τὰ ἀνωτέρω συμβαίνουν καὶ μεταξὺ τῶν θηλέων, μὲ ὀλιγωτέρας ὅμως αὐξομειώσεις διαφορᾶς. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ θάρος μεταξὺ ὀμηλίκων εὐπόρων καὶ ἀπόρων παρατηρεῖται ὁμοίως ὑπεροχὴ τῶν πρώτων ἕναντι τῶν δευτέρων δι' ἀμφότερα τὰ φύλα, ἰσχυροῦσης ὡσαύτως τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀποτόμων αὐξομειώσεων τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν δύο τάξεων τῶν θηλέων.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ. Τὸ μῆκος καὶ θάρος τοῦ σώματος θεωροῦνται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων μετρήσεων, διὰ τῶν ὁποίων δεικνύεται ἡ σωματικὴ αὐξήσις, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ μῆκος τὸ ὁποῖον δὲν ἐπηρεάζεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν δυσμενῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων.

Μέσους ὄρους σωματικῆς κατὰ μῆκος καὶ θάρος αὐξήσεως ἐπὶ ἐλληνοπαίδων ἐποίησαν πρὸ ἡμῶν ὁ Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, ὁ Ν. Ἐξαρχόπουλος καὶ ἡ Σ. Γεδεῶν, ὁ Βαλαώρας καὶ ἄλλοι. Οἱ μέσοι ὅμως οὗτοι ὄροι προήλθον ἐκ μετρήσεων γενομένων ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν δύνανται νὰ ἀποτελοῦν μέσους ὄρους σωματικῆς αὐξήσεως διὰ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν μετρηθέντων (πλὴν τῶν μετρήσεων Βαλαώρα καὶ ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ μειονέκτημα ὅτι ἔγιναν ἐπὶ ὑποσιτιζομένων ἀτόμων). Ἐνεκα τούτου καὶ διὰ σκοποῦς παιδολογικοῦ καὶ σχολιατρικοῦ ἐποίησαμεν ὁμοίας μετρήσεις ἐπὶ τῶν ἐλλήνων μαθητῶν τῆς Λευκωσίας (Κύπρου).

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι οἱ ἡμέτεροι μέσοι ὄροι προήλθον ἐκ σχετικῶς μικροῦ ἀριθμοῦ μετρήσεων. Ἐὰν ὅμως συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑφ' ἡμῶν μετρηθέντων πρὸς τὸν ἐλικὸν πληθυσμὸν τῆς Κύπρου καὶ παραλληλίσωμεν τὸ ποσοστὸν πληθυσμοῦ τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ἡ ἡμετέρα ἔρευνα πρὸς ὅμοια τῶν ξένων καὶ ἡμετέρων ἐρευνητῶν καταφαίνεται ἀμέσως ὅτι ὑπερτεροῦμεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, ἡ ἡμετέρα ἔρευνα πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπὶ μέρους στατιστικὴ τοῦ σωματικοῦ μήκους καὶ βάρους, χρήσιμος διὰ τὴν συμβολὴν τῆς πρὸς σχηματισμὸν τοῦ πανελληνίου φυλετικοῦ τύπου σωματικῆς κατὰ μήκος καὶ βάρους αὐξήσεως.

Αἱ μετρήσεις μήκους ἔγιναν διὰ κοινοῦ ἀνθρωπομέτρου σχολικοῦ τύπου κατὰ προσέγγισιν 0,5 ἐκμ. Αἱ μετρήσεις βάρους ἔγιναν διὰ ζυγοῦ Seca κατὰ προσέγγισιν 250 γρ. Αἱ ἡμέτεροι μετρήσεις βάρους ὑπολείπονται εἰς μεγάλην ἀκρίβειαν ἔνεκεν τῆς ἐλλείψεως ἀκριβεστέρων ὀργάνων ζυγίσεως καὶ ἔνεκεν τῆς δυσκολίας τῆς ἀφαίρεσεως ὀλης τῆς ἐπενδύσεως εἰς τὰς μαθητρίας ἄνω τῶν 12 ἐτῶν.

Μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου κατατάχθησαν οἱ μετρηθέντες εἰς χρονολογικὰς ομάδας κατὰ διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα. Πρὸς ἀνδρες τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν κατατάξεων κατὰ διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα καὶ κατ' ἐπέτειον γεννήσεως ἐποιήσαμεν σχετικὴν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ μήκους 389 μαθητριῶν ἡλικίας 7 - 12 ἐτῶν. Ἐκ τῆς ἐρεύνης αὐτῆς προέκυψεν διαφορὰ ὑπὲρ τῶν διατρεχομένων μὲν ἐτησίων διαστημάτων τῶν εἰδικῶς ἐπὶ τοῦτο ἐρευνηθέντων μαθητριῶν 3,3 ἐκμ. κατὰ μέσον ὄρον, ὑπὲρ τῆς γενικῆς δὲ στατιστικῆς ἡμῶν 2,0 ἐκμ. κατὰ μέσον ὄρον.

Μετὰ τὴν κατάταξιν εἰς χρονολογικὰς ομάδας ἐξήχθησαν οἱ ἀριθμητικοὶ μέσοι ὄροι δι' ἐκάστην ἡλικίαν, ἡ ἐτησία αὐξήσις καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο φύλων. Κατέστη ἀδύνατος ἡ κατάταξις τοῦ ἡμετέρου ὕλικου ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν γονέων, διότι ἐλλεῖπει σοβαρὸν πρὸς τοῦτο κριτήριον, τοῦ ἐπαγγέλματος θεωρουμένου ἀπολύτως ἀκαταλλήλου ὡς κριτηρίου, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνωμάλου ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγιναν αἱ ἡμέτεραι μετρήσεις. Πρὸς τούτοις ἠκολουθήσαμεν ἄλλην μέθοδον, συγκρίνοντες τὸ βᾶρος καὶ μήκος τῶν μαθητριῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς δύο δημοτικὰ σχολεῖα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν συμπεριλαμβάνει μαθητρίας προερχομένας ἐκ συμπλέγματος εὐπόρων καὶ ὑγιεινῶν συνοικιῶν, τὸ δὲ ἕτερον μαθητρίας ἐκ συμπλέγματος πτωχῶν καὶ ἀνθυγιεινῶν συνοικιῶν. Ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῆς προέκυψεν ὑπεροχὴ τόσον εἰς τὸ μήκος ὅσον καὶ εἰς τὸ βᾶρος τῶν μαθητριῶν τοῦ σχολείου τοῦ συμπλέγματος εὐπόρων συνοικιῶν.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΠΙΝΑΞ Ι. — Χρόνος ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἐμμηνορροσίας ἐν Ἑλλάδι.
(Ἀπόσπασμα ἐκ πίνακος τῆς Μαλασπίνα).

Ἡλικία	Στερεὰ Ἑλλάς	Κύπρος	Γεν. Στατιστικὴ
	%	%	%
11ον ἔτος	5,6	11,2	4,56
12ον »	19,4	23,7	18,59
13ον »	37,9	27,5	37,90
14ον »	25,6	23,7	26,53

ΠΙΝΑΞ ΙΙ. — Χρόνος ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἐμμηνορροσίας ἐν Κύπρῳ.
(Ἡμετέρα καταγραφή).

Ἡλικία εἰς ἔτη	Ἀριθμὸς περιπτώσεων	Ἀναλογία %
9—10	1	0,28
10—11	10	2,81
11—12	48	13,48
12—13	101	28,37
13—14	125	35,11
14—15	59	16,57
15—16	12	3,37

ΠΙΝΑΞ ΙΙΙ. — Ὁ ἀριθμὸς τῶν μετρηθέντων διὰ σωματικὸν μῆκος ἐν σχέσει
πρὸς τὸν συνολικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐκάστοτε χώρας.

Ἐρευνηταὶ	Χώρα	Ἀριθμὸς Μετρηθέντων	Πληθυσμὸς Χώρας
Variot καὶ Chaumet	Γαλλία	4.400	39 ἐκ. περίπου
Carstadt	Γερμανία	4.274	63 »
Axel Key	Σουηδία	18.000	5 »
Sack	Ρωσσία	4.153	161 »
Λαμπαδάριος	Ἑλλάς	3.521	7 »
	Ἑλλάς	3.521	7 »
Ἐξαρχόπουλος καὶ Γεδεών	Ἑλλάς	4.502	7 »
Χρυσάνθης	Κύπρος	2.571	350 χιλ. περίπου

ΠΙΝΑΞ IV.— Σύγκρισις τοῦ σωματικοῦ μήκους εἰς τὰς μετρήσεις κατ' ἐπέτειον γεννήσεως καὶ κατὰ διατρεχόμενα ἔτησια διαστήματα.

Ἐπέτειος γεννήσεως 389 θηλέων		Διατρεχόμενα ἔτησ. διαστήματα 351 θηλέων.		Διαφορὰ ὑπὲρ τῶν διατρεχ. ἔτησ. διαστημ.	
Ἡλικία	Μέσοι Ὅροι	Ἡλικία	Μέσοι Ὅροι	351 θηλέων	Γενική στατιστ.
ἔτων	ἐκμ.	ἔτων	ἐκμ.	ἐκμ.	ἐκμ.
7	115,4	7—8	117,0	1,6	1,6
8	119,8	8—9	122,7	2,9	1,7
9	126,6	9—10	126,8	0,2	0,2
10	128,6	10—11	135,0	6,4	3,4
11	136,7	11—12	138,2	1,5	0,7
12	141,1	12—13	144,2	3,1	3,4

ΠΙΝΑΞ V. — Σχέσεις τοῦ βάρους καὶ μήκους πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν
δωματίων. — Στατιστικὴ Γλασκώδης.

Βάρος εἰς Χιλιόγραμμα

Ἄρ. Δωματίων	5 ἔτων	9 ἔτων	13 ἔτων
1	16,870	23,309	31,699
2	17,641	23,080	32,788
3	17,913	24,851	34,148
ἄνω τῶν τριῶν	18,185	25,532	34,828

Μῆκος εἰς ἑκατοστόμετρα

Ἄρ. Δωματίων	5 ἔτων	9 ἔτων	13 ἔτων
1	99	118	125
2	101	121	137
3	103	122	140
ἄνω τῶν τριῶν	105	124	141

ΠΙΝΑΞ VI. — Σχέσεις μήκους και βάρους μεταξύ μαθητριών ευπόρων
 συνοικιών και άπόρων συνοικιών.

Ἡλικία	Σχολ. ευπόρων		Διαφορά ὑπὲρ ευπόρων
ἔτων	έκμ.	έκμ.	έκμ.
7	116,8	114,0	2,8
8	120,8	118,8	2,0
9	127,3	125,9	1,4
10	129,7	127,5	2,2
11	137,1	136,4	0,7
12	142,4	139,9	2,5
ἔτων	χλγρ.	χλγρ.	χλγρ.
6—7	20,750	19,940	0,810
7—8	22,760	21,850	0,910
8—9	25,080	23,520	1,560
9—10	28,450	25,770	2,680
10—11	28,000	29,210	—1,210
11—12	33,670	31,700	1,970

ΣΩΜΑΤΙΚΟΝ ΜΗΚΟΣ ΚΑΙ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Αἱ μετρήσεις ἡμῶν ἔγιναν διὰ μὲν τὸ σωματικὸν μῆκος ἐπὶ 2671 ἐν συνόλῳ μαθητῶν, ἡλικίας 6 - 18 ἐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 1649 ἄρρενες καὶ 1022 θήλειαι, διὰ δὲ τὸ σωματικὸν βάρος ἐπὶ 2973 ἐν συνόλῳ, ἡλικίας 6 - 19 ἐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 1314 ἄρρενες καὶ 1659 θήλειαι. Ἡ κατανομή τῶν μετρηθέντων ἀναλόγως τῆς ἡλικίας ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα VII. Μετὰ τὴν μέτρησιν τοῦ μήκους, τὴν διαίρεσιν τῶν μετρηθέντων εἰς ὀμηλικούς ὁμάδας κατὰ διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα, ἐξήχθησαν οἱ μέσοι ἔσοι ἐκάστης ἡλικίας τῶν δύο φύλων καὶ ἡ ἐτήσια αὐξήσις δι' ἕκαστον ἐκ τούτων καὶ ἐσχηματίσθη ὁ πίναξ VIII, ὃ ὁποῖος δεῖκνύει τὴν κατὰ μῆκος σωματικὴν αὐξήσιν τῶν κυπρίων μαθητῶν.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καὶ τοῦ διαγράμματος III, δὲλεπομεν ὅτι ἀμφότερα τὰ φύλα ἔχουν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μαθητικῆς ἡλικίας περίπου τὸ αὐτὸ σωματικὸν μῆκος. Ἀπὸ τοῦ βου - Του ἔτους μέχρι τῆς ἐναρξεν τῆς ἡθῆς (6 ἔτη συνολικῶς διὰ τοὺς ἄρρενας, 5 ἔτη συνολικῶς διὰ τὰ θήλεια) ἢ κατὰ μῆκος σωματικὴ αὐξήσις ἐπιτελεῖται κατ' ἔτος μὲ ρυθμὸν μὴ παρουσιάζοντα μεγάλας καὶ ἀποτόμους αὐξομειώσεις (πρῶτη βραδεῖα περίοδος). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ μὲν ἄρρενες ἀποκτοῦν ἐπὶ πλεόν 29,0 ἐκμ. συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 4,8 ἐκμ. ἐτησίως, τὰ δὲ θήλεια 24,0 ἐκμ. συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 4,8 ἐκμ. ἐτησίως.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ 13ον ἔτος διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ τὸ 12ον ἔτος διὰ τὰ θήλεια ὁ ρυθμὸς τῆς κατὰ μῆκος σωματικῆς αὐξήσεως ἐπιταχύνεται, τῆς ἐπιταχύνσεως ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἡθῆς, (δευτέρα ταχεῖα περίοδος). Ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς ταχείας αὐξήσεως διαρκεῖ εἰς μὲν τοὺς ἄρρενας δύο ἔτη (13ον - 15ον ἔτος), εἰς δὲ τὰ θήλεια ἕνα ἔτος (12ον - 13ον ἔτος). Κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς οἱ μὲν ἄρρενες ἀποκτοῦν ἐπὶ πλεόν 14,0 ἐκμ. συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 7,0 ἐτησίως, τὰ δὲ θήλεια 8,5 ἐκμ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἡθὴν νέα βραδεῖα περίοδος παρατηρεῖται εἰς τὴν σωματικὴν κατὰ μῆκος αὐξήσιν (δευτέρα βραδεῖα περίοδος). Πότε ἐπιτελεῖται ἢ πλήρης ἀνάπτυξις τῆς κατὰ μῆκος σωματικῆς αὐξήσεως δὲν γνωρίζομεν, καθ' ὅτι ἡ ἔρευνα ἡμῶν δὲν ἐπεκτείνεται πέραν τοῦ 18ου ἔτους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου αὐτῆς οἱ ἄρρενες ἀποκτοῦν μέχρι τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας των ἐπὶ πλεόν 24,0 ἐκμ. συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 4,8 ἐκμ. ἐτησίως, τὰ δὲ θήλεια μέχρι τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας των ἐπὶ πλεόν 11,5 ἐκμ. συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 2,3 ἐκμ. ἐτησίως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς διαφορὰς τῆς κατὰ μῆκος σωματικῆς αὐξήσεως μεταξὺ τῶν δύο φύλων, ἐκ τοῦ πίνακος VIII καὶ τοῦ διαγράμματος IV καταφαίνεται ὅτι γενικῶς οἱ ἄρρενες ὑπερέχουν κατὰ τὸ σωματικὸν μῆκος τῶν ὀμηλικῶν των θηλέων καθ' ὅλα τὰ ἔτη τοῦ σχολικοῦ βίου κατὰ μέσον ὅρον 3,5 ἐκμ., πλὴν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἡθῆς, ὅτε τὰ θήλεια ὑπερέχουν μὲ ὑψιστον σημεῖον τὸ 12ον - 13ον ἔτος, ὅτε οἱ ἄρρενες ὑστεροῦν κατὰ 3,5 ἐκμ. τῶν ὀμηλικῶν των θηλέων. Εἰς τὰ πρὸ τῆς ἡθῆς ἔτη οἱ ἄρρενες ὑπερέχουν τῶν ὀμηλικῶν των θηλέων κατὰ μέσον ὅρον 0,8 ἐκμ. ἐτησίως, εἰς δὲ τὰ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς περιόδου κατὰ τὴν ὁποῖαν προσωρινῶς ὑπερέχουν τὰ θήλεια, ἢ ὑπεροχὴ αὐτῆ τῶν ἄρρένων ἔναντι τῶν ὀμηλικῶν των θηλέων ἀνέρχεται εἰς τὰ 8,5 ἐκμ. κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως, μὲ ὑψιστον σημεῖον τὸ 18ον ἔτος, ὅτε οἱ ἄρρενες ὑπερέχουν κατὰ 11,0 ἐκμ. Ἡ ὑπὲρ τῶν ἄρρένων αὐτῆ διαφορὰ τῆς κατὰ μῆκος σωματι-

κῆς αὐξήσεως δύναται νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸ ὅτι ἡ αὐξητικὴ περίοδος τῶν ἀρρένων διαρκεῖ περισσότερον χρόνον, κυρίως ὅμως εἰς τὸ ὅτι ἡ ἔντασις τῆς αὐξήσεως εἶναι μεγαλύτερα διὰ τὸ ἄρρεν φύλον.

Διὰ τὸ θάρος (ὅπως καὶ διὰ τὸ σωματικὸν μῆκος) μετὰ τὴν ζύγισιν, τὴν διαίρεσιν τῶν ζυγισθέντων εἰς ὁμηλικίους ομάδας κατὰ διατρεχόμενα ἔτησια διαστήματα, ἐξήχθησαν οἱ μέσοι ὅροι ἐκάστης ἡλικίας τῶν δύο φύλων καὶ ἡ ἔτησια αὐξήσις δι' ἕκαστον ἐκ τούτων καὶ ἐσχηματίσθη ὁ πίναξ ΙΧ, ὁ ὁποῖος δεικνύει τὴν κατὰ θάρος σωματικὴν αὐξήσιν τῶν κυπρίων μαθητῶν. Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καὶ τοῦ διαγράμματος V βλέπομεν ὅτι ἀμφότερα τὰ φύλα ἔχουν κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μαθητικῆς ἡλικίας περίπου τὸ αὐτὸ σωματικὸν θάρος, ὑπερεχόντων τῶν θηλέων μόνον κατὰ 90 γρ. Ἀπὸ τοῦ 6ου - 7ου ἔτους μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἡθῆς (6 ἔτη συνολικῶς διὰ τοὺς ἄρρενας, 4 ἔτη συνολικῶς διὰ τὰ θήλεα) ἡ κατὰ θάρος σωματικὴ αὐξήσις ἐπιτελεῖται κατ' ἔτος μὲ ὁρατὸν ρυθμὸν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ μὲν ἄρρενες ἀποκτοῦν θάρος ἐπὶ πλέον 14,720 χλγρ. συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 2,450 χλγρ. ἔτησίως, τὰ δὲ θήλεα 8,060 χλγρ. συνολικῶς ἀναλογοῦντα πρὸς 2,020 χλγρ. ἔτησίως.

Μετὰ ἀπὸ τὸ 13ον ἔτος διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ τὸ 11ον ἔτος διὰ τὰ θήλεα ὁ ρυθμὸς τῆς κατὰ θάρος σωματικῆς αὐξήσεως ἐπιταχύνεται, τούτου ὀφειλομένου εἰς τὴν ἡθῆν. Ἡ περίοδος αὐτὴ διαρκεῖ δι' ἀμφότερα τὰ φύλα 4 ἔτη (ἄρρενα ἀπὸ τοῦ 13ου μέχρι 17ου ἔτους, θήλεα ἀπὸ τοῦ 11ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους). Κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς οἱ μὲν ἄρρενες ἀποκτοῦν θάρος ἐπὶ πλέον 21,120 χλγρ. κατὰ μέσον ὄρον συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 5,280 χλγρ. ἔτησίως, τὰ δὲ θήλεα κατὰ μέσον ὄρον 18,890 χλγρ. συνολικῶς, ἀναλογοῦντα πρὸς 4,720 χλγρ. ἔτησίως.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἡθῆς ἡ κατὰ θάρος αὐξήσις τοῦ σώματος συνεχίζεται, μὲ ὁρατὸν ὅμως ρυθμὸν καὶ δὴ διὰ τὰς ἡλικίας τὰς ὑφ' ὧν μετρηθεῖσας κατὰ 1,400 χλγρ. ἔτησίως παρὰ τοῖς ἄρρεσι καὶ 1,940 χλγρ. ἔτησίως παρὰ τοῖς θήλεσι.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς διαφορὰς τῆς κατὰ θάρος σωματικῆς αὐξήσεως μεταξὺ τῶν δύο φύλων ἐκ τοῦ πίνακος ΙΧ καὶ τοῦ διαγράμματος VI καταφαίνεται ὅτι μέχρι τοῦ 11ου ἔτους ἐλάχιστα διαφέρουν οἱ ἄρρενες τῶν θηλέων. Ἀπὸ τοῦ 11ου ὅμως μέχρι τοῦ 15ου ἔτους τὰ θήλεα ὑπερέχουν τῶν ὁμηλικίων των ἄρρένων κατὰ μέσον ὄρον 2,220 χλγρ. ἔτησίως, μὲ ὕψιστον σημεῖον τὸ 13ον - 14ον ἔτος, ὅτε ἡ ὑπεροχὴ τῶν θηλέων φθάνει εἰς 3,750 χλγρ. Κατὰ τὰ μετέπειτα ὅμως ἔτη οἱ ἄρρενες σαφῶς ὑπερέχουν κατὰ τὸ θάρος τῶν ὁμηλικίων των θηλέων κατὰ μέσον ὄρον 3,620 χλγρ. ἔτησίως, μὲ ὕψιστον σημεῖον τὸ 17ον - 18ον ἔτος, ὅτε ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀρρένων φθάνει εἰς τὰ 5,250 χλγρ.

Καθ' ὃν χρόνον ἠσχολούμεθα μὲ τὴν παρούσαν ἔρευναν ἠργαζόμεθα παραλλήλως ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ συναφείας μεταξὺ σωματικῆς αὐξήσεως καὶ σχολικῆς προόδου. Τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης αὐτῆς ἡδὴ ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς τὸ «Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως» (Χρυσάνθης, 1947). Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ ἔχουν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ θέμα τῆς παρούσης διατριβῆς ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ τὰ συμπεριλάβωμεν ἐν σχετικῇ ἐκτάσει.

Ἦδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος πλείστοι ἐρευνηταὶ προσεπάθησαν νὰ εὑρουν σχέσιν μεταξὺ τοῦ μεγέθους τοῦ κρανίου καὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κρανίου λαμβανομένου ὡς κριτηρίου διὰ τὸν ἐγκέφαλον καθ' ὅτι οὗτος ἐν τῷ ζῶντι δὲν δύναται νὰ ὑποδληθῆ εἰς ἄμεσον ἔρευναν Ἡ κρανιομετρικὴ αὐτὴ μέθοδος, ἀνεξαρτήτως τῆς σημασίας τὴν ὁποῖαν κέκτηται, δὲν εἶναι ἡ μόνη πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συναφείας μεταξὺ σώματος καὶ διανοίας. Πλείστοι ἐρευνηταὶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἐπεζήτησαν τὴν διαπίστωσιν τῆς συναφείας αὐτῆς διὰ μετρήσεως τοῦ σωματικοῦ μή-

κους και θάρους, των έρευνών γενομένων επί των εν αναπτύξει εύρισκομένων οργανισμών. Διά των άνθρωπομετρικών αυτών έρευνών διεπιστώθη ή σχέσις μεταξύ τής κατά μήκος και θάρους σωματικής αύξήσεως και τής διανοητικής εξέλιξεως. Ως κριτήριον διά τήν διανοητικήν εξέλιξιν ελήφθη ή σχολική πρόοδος.

Πρώτοι ήρευνήσαν τήν συνάφειαν μεταξύ τής κατά μήκος και θάρους σωματικής αύξήσεως και τής σχολικής προόδου ο Grazianoff (1889) και ο Sack (1892). Ο δεύτερος εξέτασε προς τοῦτο 4153 μαθητάς, εκ των οποίων τούς 2600 δύο φορές, και άνεῦρεν ότι τὸ κατά μέσον ὄρον μήκος των ἐχόντων μεγαλύτεραν ἐπίδοσιν εἰς τὰ μαθήματα ἦτο ἀνώτερον ἢ των ὑστερούντων εἰς ἐπίδοσιν. Συγχρόνως ἐν Ἀμερικῇ ο Porter (1893) ἐποίησατο ὁμοίως ἐρεύνας κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ θάρους, ἔπειτα δέ, πρὸς ἐπιθεοδαίωσιν, και ἐπὶ τοῦ μήκους, κρανίου κλπ., μετρήσας πρὸς τοῦτο 33500 μαθητάς ἀμφοτέρων των φύλων, ἡλικίας 6 - 16 ἐτῶν διὰ τούς ἄρρενας και 6 - 17 διὰ τὰ θήλεα, κατέληξε δὲ εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα ὡς και οἱ ἀνωτέρω ρώσοι ἐρευνῆται. Μετὰ ταῦτα πλεῖστοι ἄλλοι ἐρευνῆται ἡσχολήθησαν μετ' ὃ ζήτημα τοῦτο ὡς ο Schmidt (1903), ο οποίος ἐν συνεργασίᾳ μετ' ὃν Lessenich, ἐμέτρησε 4260 μαθητάς των δημοτικῶν σχολείων, και ἄλλοι (ἴδε λεπτομερείας εἰς τὸν Βλάμον, 1904, Schmidt, 1914, Ἐξαρχόπουλον 1928).

Ἐν Ἑλλάδι ἐξ ὅσων γνωρίζομεν μόνον ἡ Γεδεών (1931) μέχρι σήμερον ἡρεύνησε τήν συνάφειαν τής σωματικής αύξήσεως και τής σχολικής προόδου. Τήν ἔρευναν ἐποίησεν ἐπὶ μαθητῶν ἀμφοτέρων των φύλων των νηπιαγωγείων και των δημοτικῶν σχολείων Ἀθηνῶν (δὲν δηλώνεται εἰς τὸ οἰκτεον κεφάλαιον ο ἀριθμὸς των πρὸς τοῦτο ἐρευνῆθέντων), λαθοῦσα ὡς κριτήριον τής μὲν σωματικής ἀναπτύξεως τὸ σωματικὸν μήκος, τής δὲ διανοητικής εξέλιξεως και σχολικής προόδου τήν σχολικὴν τάξιν. Εἰς τὸν πίνακα X ἀναγράφονται τὰ ἀποτελέσματα τής ἐρεύνης αὐτῆς. Πρὸς ἐπιθεοδαίωσιν των εύρημάτων τής Γεδεών και πρὸς συμπλήρωσιν διὰ τής χρησιμοποίησεως και ἐτέρου κριτηρίου τής σωματικής αύξήσεως, τής κατά θάρους σωματικής αύξήσεως, ἐπαναλάδομεν ὁμοίαν ἔρευναν. Κατὰ τήν ἡμετέραν ἔρευναν εἴχομεν ὡς κριτήριον διὰ μὲν τήν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τήν κατά μήκος και θάρους σωματικὴν αύξῆσιν, διὰ δὲ τήν διανοητικὴν εξέλιξιν και σχολικὴν πρόοδον τήν σχολικὴν τάξιν.

Ἡ ἡμετέρα ἔρευνα ἐγινε ἐπὶ μαθητῶν ἀμφοτέρων των φύλων των τεσσάρων δημοτικῶν σχολείων τής Λευκωσίας (Κύπρου). Αἱ μετρήσεις τοῦ σωματικοῦ μήκους και θάρους ἐγιναν συνολικῶς ἐπὶ 1290 μαθητῶν ἡλικίας 6 - 14 ἐτῶν, εκ των οποίων 680 ἄρρενες και 610 θήλειες. Ἐκ των ἀρρένων ἐμετρήθη τὸ μὲν σωματικὸν μήκος εἰς τούς 680 κατά τὸ σχολικὸν ἔτος 1945 - 1946, τὸ δὲ σωματικὸν θάρους εἰς τούς 597 εκ των οποίων οἱ 371 ἐζυγίσθησαν κατά τὸ σχολικὸν ἔτος 1946 - 1947, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι κατά τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἐκ των θηλέων ἐμετρήθη τὸ μὲν σωματικὸν μήκος εἰς τὰς 600, τὸ σωματικὸν θάρους εἰς τὰς 610, ἀμφοτέρων των μετρήσεων γενομένων κατά τὸ σχολικὸν ἔτος 1945 - 1946.

Πρὸ τής ἐξαγωγῆς των μέσων ὄρων διηρέσαμεν ἐκάστην τάξιν εἰς ὀμηλικούς ὀμάδας κατά διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα, ἐξήχθησαν εἴτα οἱ μέσοι ὄροι σωματικοῦ μήκους και θάρους δι' ἐκάστην ὀμηλικὸν ὀμάδα ἐκάστης τάξεως και ἐσχηματίσθησαν οἱ πίνακες XI και XII.

Ἐκ των πινάκων τούτων (XI και XII) φαίνεται ότι μεταξύ ὀμηλικῶν ὀμάδων μιᾶς κατωτέρας και μιᾶς ἀμείως ἀνωτέρας σχολικής τάξεως ὑπάρχει διαφορά ἀναστήματος ὑπὲρ τής δευτέρας κατά μέσον ὄρον διὰ μὲν τούς ἄρρενας 3,2 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 7,5 ἐκμ.) διὰ δὲ τὰ θήλεα 2,5 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 6,2 ἐκμ.). Ὀμοίως διὰ τὰς αὐτὰς ὀμάδας ὑπάρχει διαφορά θάρους ὑπὲρ τής δευτέρας κατά μέσον

θρον διά μέν τούς ἄρρενας 2,450 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 6,270 χλγρ.), διά δέ τὰ θήλεα 2,010 χλγρ., (μεγίστη διαφορά 3,650 χλγρ.). Μεγαλύτερα εἶναι ἡ διαφορά ὅταν ἡ σύγκρισις γίνεται μεταξύ ὁμηλικῶν ὁμάδων μιᾶς κατωτέρας καί τῆς μεθεπομένης σχολικῆς τάξεως, ὅτε ἡ δευτέρα ἔχει ὑπέρ τῆς κατά μέσον ὅρον ἀνώτερον ἀνάστημα διά μέν τούς ἄρρενας 5,4 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 9,5 ἐκμ.), διά δέ τὰ θήλεα 4,3 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 7,8 ἐκμ.). Ὅμοίως διά τὰς αὐτάς ὁμάδας ὑπάρχει διαφορά θάρους ὑπέρ τῆς δευτέρας κατά μέσον ὅρον διά μέν τούς ἄρρενας 4,110 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 11,550 χλγρ.), διά δέ τὰ θήλεα 3,360 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 6,350 χλγρ.). Ἐὰν αἱ συγκρίσεις γίνονται μεταξύ ὁμηλικῶν ὁμάδων μιᾶς κατωτέρας καί τῆς ἀμέσως τῆς μεθεπομένης σχολικῆς τάξεως αἱ διαφοραὶ εἶναι ἀκόμη μεγαλύτεραι ὅτε ἡ δευτέρα ἔχει ὑπέρ τῆς κατά μέσον ὅρον ἀνώτερον ἀνάστημα διά μέν τούς ἄρρενας 8,8 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 10,5 ἐκμ.), διά δέ τὰ θήλεα 8,2 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 11,0 ἐκμ.). Ὅμοίως διά τὰς αὐτάς ὁμάδας ὑπάρχει διαφορά θάρους ὑπέρ τῆς δευτέρας κατά μέσον ὅρον διά μέν τούς ἄρρενας 6,280 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 8,730 χλγρ.), διά δέ τὰ θήλεα 5,560 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 8,150 χλγρ.). Αἱ ἀνωτέρω εὐρεθεῖσαι διαφοραὶ δεικνύονται καί εἰς τούς πίνακας XIII καί XIV.

Κατὰ τὴν ἐξαγωγήν τῶν διαφορῶν αὐτῶν δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν εἰς τινὰς περιπτώσεις οἱ μέσοι ὅροι οἱ περιλαμβανόμενοι ἐντὸς παρενθέσεων. Ἄλλοι ἐκ τούτων δεικνύουν διαφοράν ὁμηλικῶν ὁμάδων μιᾶς κατωτέρας καί μιᾶς ἀνωτέρας σχολικῆς τάξεως ὑπέρ τῆς πρώτης, ἄλλοι δὲ δεικνύουν τεραστίαν διαφοράν ὑπέρ τῆς δευτέρας. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ ὁμάδες αὐταὶ σύγκεινται ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων, ὅπου κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ τυχαία ὑπαρξίς μικρῶν ἢ μεγάλων σωματικῶν μηκῶν καὶ βαρῶν ἀλλοιώνει τὸν μέσον ὅρον. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ ἀλλοιώσῃ ριζικῶς τὰ πορίσματα καθ' ὅτι ἐκ τῶν 48 μέσων ὄρων τῶν ἐξαχθέντων ἐκ τῶν μετρήσεων τοῦ μήκους μόνον 1 (2%) δεικνύει διαφοράν ὑπέρ τῆς ὁμηλικῆς ὁμάδος τῆς κατωτέρας τάξεως καί 1 (2%) δεικνύει ὑπερβολικὰ μεγάλην διαφοράν ὑπέρ τῆς ἀνωτέρας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καί εἰς τὸ θάρος ὅπου ἐκ τῶν 44 μέσων ὄρων τῶν ἐξαχθέντων ἐκ τῶν ζυγίσεων μόνον 4 (2,3%) δεικνύουν διαφοράν ὑπέρ τῆς ὁμηλικῆς ὁμάδος τῆς κατωτέρας τάξεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα συμφωνοῦν ἐν πολλοῖς πρὸς τὰ εὐρήματα τῆς Γεδεών, ἐξάγεται ὅτι ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις συμβαδίζει μὲ τὴν διανοητικὴν ἐξέλιξιν. Παῖδες ὑστεροῦντες κατὰ τὴν διανοητικὴν ἐξέλιξιν ὑστεροῦν παραλλήλως καί κατὰ τὴν κατὰ μήκος καί θάρος σωματικὴν αὐξήσιν, ὅπως καί ἀντιθέτως. Ἄρα ὑπάρχει στενὴ συνάφεια μεταξύ τῆς σωματικῆς αὐξήσεως καί σχολικῆς προόδου, τῆς σχολικῆς προόδου θεωρουμένης ὡς κριτηρίου τῆς διανοητικῆς ἐξελίξεως. Ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν θεοδικῶς ὡς μέσοι ὅροι καί μόνον διά τούς ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένους ὀργανισμοὺς χωρὶς νὰ αποκλείωνται αἱ ἐξαιρέσεις ἐπὶ ἀτομικῶν περιπτώσεων.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ. Αἱ μετρήσεις τοῦ μέν μήκους ἔγιναν συνολικῶς ἐπὶ 2671 μαθητῶν, ἡλικίας 6 - 18 ἐτῶν, τοῦ δὲ θάρους ἐπὶ 2973 μαθητῶν, ἡλικίας 6 - 19 ἐτῶν. Αἱ μετρήσεις ἡμῶν συμπεριλαμβάνουν ἀμφότερα τὰ φύλα.

Ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν μετρήσεων ἡμῶν προέκυψαν τὰ ἐξῆς πορίσματα:-

α) οἱ κύριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἔχουν τὸ αὐτὸ μῆκος κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ μαθητικοῦ βίου. Κατὰ τὰ πρῶτα 6 σχολικὰ ἔτη διά τούς ἄρρενας, καί τὰ 5 διά τὰ θήλεα ὁ ρυθμὸς τῆς σωματικῆς κατὰ μῆκος αὐξήσεως εἶναι μᾶλλον βραδύς καί ὀμαλός. Ἀπὸ τοῦ 13ου ὅμως ἔτους μέχρι τοῦ 15ου ἔτους διά τούς ἄρρενας, καί ἀπὸ τοῦ 12ου μέχρι τοῦ 13ου ἔτους διά τὰ θήλεα ὁ ρυθμὸς τῆς κατὰ μῆκος αὐξήσεως ἐπιταχύνεται, μετὰ ταῦτα δὲ χωρεῖ πάλιν βραδέως μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ μαθητικοῦ βίου.

β) οί κύπριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἔχουν τὸ αὐτὸ θάρος κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ μαθητικοῦ βίου. Κατὰ τὰ πρῶτα 6 σχολικὰ ἔτη διὰ τοὺς ἄρρενας, καὶ τὰ 4 διὰ τὰ θήλεα ἡ αὐξήσις τοῦ θάρους χωρεῖ βραδέως καὶ ὁμαλῶς. Ἀπὸ τοῦ 13ου μέχρι τοῦ 17ου ἔτους διὰ τὰ ἄρρενα, καὶ τοῦ 11ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους διὰ τὰ θήλεα ὁ ρυθμὸς τῆς κατὰ θάρος αὐξήσεως ἐπιταχύνεται, μετὰ ταῦτα δὲ χωρεῖ πάλιν βραδέως.

γ) οἱ ἄρρενες κύπριοι ὑπερέχουν κατὰ τὸ μῆκος τῶν ὁμηλικῶν των θηλέων, πλὴν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἡβῆς, ὅτε τὰ θήλεα ὑπερέχουν.

δ) αἱ κυπρίαὶ ὑπερέχουν κατὰ τὸ θάρος τῶν ὁμηλικῶν των ἄρρένων, κυρίως κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἡβῆς των (11ον - 15ον ἔτος), εἶτα δὲ ὑπερτεροῦν οἱ ἄρρενες.

Ἐκ τῆς ἐρεῦνης 1290 μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων σχετικῶς μὲ τὴν συναφείαν μεταξὺ σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ διανοητικῆς ἐξελίξεως ἀνευρέθη ἡ ὑπαρξίς τῆς τοιαύτης συναφείας. Τοῦτο ὅμως ἰσχύει μόνον ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν μέσων ὄρων καὶ μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐξήσεως τοῦ ὄργανισμοῦ.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΠΙΝΑΞ VII. — Κατανομή μετρηθέντων ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των.

Ἡλικία εἰς ἔτη	Μ ἤ κ ο ς		Β ἄ ρ ο ς	
	Ἄρρενες	Θήλεις	Ἄρρενες	Θήλεις
6—7	78	52	97	97
7—8	106	74	106	206
8—9	112	89	104	202
9—10	121	83	91	192
10—11	123	100	96	194
11—12	122	102	116	165
12—13	185	110	65	140
13—14	204	68	127	120
14—15	217	86	135	87
15—16	179	89	117	59
16—17	129	103	137	51
17—18	74	66	92	43
18—19	—	—	31	—
Σύνολον	1649	1022	1314	1659

ΠΙΝΑΞ VIII. — Σωματική κατά μήκος αύξεις τῶν κυπρίων μαθητῶν
εἰς ἑκατοστόμετρα.

Ἡλικία εἰς ἔτη	Ἄρρηνες		Θήλειες		Διαφορὰ φύλων
	Μέσος ὄρος	Ἐτησία αύξεις	Μέσος ὄρος	Ἐτησία αύξεις	+ὑπεροχὴ ἄρρένων —ὕστέρη- σις ἄρρέν.
6—7	112	—	112	—	0
7—8	118	6	117	5	+1
8—9	123	5	121,5	4,5	+1,5
9—10	128	5	127	5,5	+1
10—11	131,5	3,5	132	5	—0,5
11—12	137	5,5	136	4	+1
12—13	141	4	144,5	8,5	—3,5
13—14	148	7	148,5	4	—0,5
14—15	155	7	149,5	1	+5,5
15—16	161,5	4,5	154,5	5	+7
16—17	166	4,5	155,5	1	+10,5
17—18	167	1	156	0,5	+11

ΠΙΝΑΞ IX. — Σωματική κατά ἕαρος αύξεις τῶν κυπρίων μαθητῶν
εἰς χιλιόγραμμα.

Ἡλικία εἰς ἔτη	Ἄρρηνες		Θήλειες		Διαφορὰ φύλων
	Μέσος ὄρος	Ἐτησία αύξεις	Μέσος ὄρος	Ἐτησία αύξεις	+ὑπεροχὴ ἄρρένων —ὕστέρη- σις ἄρρέν.
6—7	20,470	—	20,560	—	—0,090
7—8	22,100	1,630	22,440	1,880	—0,340
8—9	24,460	2,360	24,470	2,030	—0,010
9—10	27,640	3,180	27,530	3,060	+0,110
10—11	28,960	1,320	28,520	0,990	+0,440
11—12	32,670	3,510	33,750	5,230	—1,080
12—13	35,390	2,720	38,660	4,910	—3,270
13—14	39,600	4,210	43,350	4,690	—3,750
14—15	46,620	7,020	47,410	4,060	—0,790
15—16	51,410	4,790	50,290	2,880	+1,120
16—17	56,510	5,100	52,010	1,720	+4,500
17—18	58,500	1,990	53,250	1,240	+5,250
18—19	59,400	0,900	—	—	—

ΠΙΝΑΞ X. — Τὸ κατὰ μέσον ὄρον σωματικὸν μῆκος τῶν νηπιαγωγείων καὶ ἐκάστης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου (εἰς ἐκμ.) (πίναξ Γεδεών).

A P P E N A

Ἡλικ. εἰς ἔτη	Νηπια- γω- γεῖον	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
4—5	100,2	106,0					
5—6	105,9	108,6					
6—7	108,0	112,2	116,4				
7—8	112,6	114,4	118,6	123,0	123,0		
8—9	113,0	116,6	120,2	123,2	124,8		
9—10		122,7	124,0	126,2	128,8	(128,5)	
10—11		121,3	126,1	129,6	132,8	132,9	137,2
11—12		122,5	131,5	133,3	136,5	136,0	136,6
12—13		127,0	130,0	135,1	139,7	139,7	139,7
13—14			134,5	(147,9)	(142,4)	(142,2)	143,2
14—15					142,0	143,9	147,6
15—16					149,0	155,7	

Θ Η Λ Ε Α

Ἡλικ. εἰς ἔτη	Νηπια- γω- γεῖον	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
5—6	103,7	108,3	111,5				
6—7	107,0	113,2	116,5				
7—8	109,0	113,5	116,7	122,3			
8—9	117,7	118,5	121,1	123,6	128,8		
9—10		119,9	123,9	126,9	127,6	130,5	
10—11		125,2	129,8	131,2	132,2	134,0	138,0
11—12		118,5	134,8	136,6	136,7	137,4	140,0
12—13		131,5	134,1	139,9	140,8	143,3	(142,6)
13—14		136,5	138,0	140,9	146,0	146,9	148,3
14—15			133,5	147,0		149,7	150,2
15—16			145,5		154,0	161,0	

ΠΙΝΑΞ XI. — Τὸ μῆκος καὶ ῥάρος ὀμηλικῶν ὀμάδων ἀρρένων ἐν τῇ αὐτῇ τάξει. — (εἰς ἐκμ. καὶ χιλγρ.).

ΜΗΚΟΣ — (ἀρ. ἐξ. 680).

Ἡλικία εἰς ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	112,5	114,0	—	—	—	—
7—8	115,5	117,5	125,0	—	—	—
8—9	118,0	120,5	122,5	128,5	—	—
9—10	—	126,0	126,5	128,5	135,5	—
10—11	—	—	127,5	130,0	133,0	—
11—12	—	—	131,0	133,0	133,0	137,0
12—13	—	—	—	—	138,0	139,5
13—14	—	—	—	—	143,5	147,5

ΒΑΡΟΣ — (ἀρ. ἐξ. 597).

Ἡλικία εἰς ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	20,340	21,800	—	—	—	—
7—8	20,870	22,090	23,420	—	—	—
8—9	22,000	23,810	24,250	26,840	—	—
9—10	—	25,210	26,190	32,280	(31,360)	—
10—11	—	—	(26,410)	23,590	29,860	35,140
11—12	—	—	(31,410)	31,100	31,620	32,840
12—13	—	—	—	—	31,390	34,100

ΠΙΝΑΞ XII. — Τὸ μῆκος καὶ ὄσος δημηλίκων ομάδων θηλέων ἐν τῇ αὐτῇ τάξει — (εἰς ἐκμ. καὶ χλγρ.).

ΜΗΚΟΣ — (ἀρ. ἐξ. 600).

Ἡλικία εἰς ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	112,8	116,1	—	—	—	—
7—8	115,4	117,2	118,2	—	—	—
8—9	118,7	121,6	121,9	124,5	—	—
9—10	—	125,7	125,8	127,1	(143,0)	—
10—11	—	—	127,6	132,4	135,4	138,6
11—12	—	—	131,5	(138,1)	137,2	139,3
12—13	—	—	—	138,1	144,3	145,5

ΒΑΡΟΣ — (ἀρ. ἐξ. 610).

Ἡλικία εἰς ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	20,100	22,200	—	—	—	—
7—8	21,500	22,500	24,000	—	—	—
8—9	20,800	23,600	25,800	27,300	—	—
9—10	—	(26,100)	25,900	28,600	32,250	—
10—11	—	—	26,500	30,000	31,900	32,000
11—12	—	—	31,600	32,000	32,600	33,800

ΠΙΝΑΞ XIII. — Διαφοραι εις εκμ. και χλγρ. μεταξυ ομηλικων ομάδων
διαφόρων τάξεων.

Ομηλικοι Ομάδες	Α ρ ρ ε υ ε ς			
	Μήκος		Βάρος	
	Μέσος ὄρος	Μεγ. διαφ.	Μέσος ὄρος	Μεγ. διαφ.
1—2	3,2	7,5	2,450	6,270
1—3	5,4	9,5	4,110	11,550
1—4	8,8	10,5	6,280	8,730

ΠΙΝΑΞ XIV. — Διαφοραι εις εκμ. και χλγρ. μεταξυ ομηλικων ομάδων
διαφόρων τάξεων.

Ομηλικοι Ομάδες	Θ ή λ ε ι ς			
	Μήκος		Μέσος ὄρος	
	Μέσος ὄρος	Μεγ. διαφ.	Μέσος ὄρος	Μεγ. διαφ.
1—2	2,5	6,2	2,010	3,650
1—3	4,3	7,8	3,360	6,350
1—4	8,2	11,0	5,560	8,150

ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΗΜΕΤΕΡΑΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΠΡΟΣ ΟΜΟΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑΣ

Ὅπως ἀνεφέρθη ἐν τῇ εἰσαγωγῇ πρὸ ἡμῶν ἐποιήσαντο μετρήσεις σωματικοῦ μήκους καὶ βάρους ἐπὶ ἐλληνοπαίδων εἰς σχετικῶς ἡρεμον περίοδον κυρίως δύο ὁ Ἐμμ. Λαμπαδαρίου καὶ ὁ Ν. Ἐξαρχόπουλος, τῶν δημοσιευμάτων τῆς Σ. Γεδεῶν θεωρουμένων ἀπλῶς ὡς λεπτολόγου ἐπεξεργασίας τῶν εὐρημάτων τοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου, τῶν δὲ ὑπὸ Βαλαῶρα καὶ ἄλλων ἐπὶ ὀργανισμῶν μὴ φυσιολογικῶς σιτιζομένων (περίοδος Γερμανικῆς Κατοχῆς). Ἵνα ἀνεύρωμεν τὰς διαφόρους διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἡμετέρων εὐρημάτων καὶ τῶν ἄλλων ἐλλήνων ἐρευνητῶν προέβημεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν συγκριτικῶν πινάκων XV καὶ XVI (ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν χρονικὴν ἀπόστασιν, ἢ ὅποια μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας μετρήσεις καὶ τὴν ἔλλειψιν δηλώσεως ὑπὸ τοῦ Λαμπαδαρίου σχετικῶς μὲ τὴν κατάταξιν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν μετρηθέντων ὑπ' αὐτοῦ), ἔνθα δεικνύονται τὰ ἑξῆς:-

α) κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ βίου οἱ κύπριοι ἄρρενες ὑπερέχουν κατὰ τὸ σωματικὸν μήκος τῶν ὀμηλικῶν τῶν ἐλλήνων ἀρρένων κατὰ 7,0 ἐκμ. τῶν τῆς στατιστικῆς τοῦ Λαμπαδαρίου καὶ 0,1 ἐκμ. τῶν τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τῶν ἀρρένων κυπρίων παύει ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν τοῦ Λαμπαδαρίου κατὰ τὸ 13ον - 14ον ἔτος καὶ ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν κατὰ τὸ 12ον - 13ον ἔτος. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ τῆς ὑπεροχῆς τῶν κυπρίων ἀρρένων οἱ κύπριοι ὑπερέχουν τῶν ὀμηλικῶν τῶν ἐλλήνων τῶν τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου κατὰ 6,2 ἐκμ. ἐτησίως καὶ 0,7 ἐκμ. ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον τῶν τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ὁ ἐτήσιος ρυθμὸς σωματικῆς κατὰ μήκος αὐξήσεως τῶν μὲν κυπρίων εἶναι περίπου 5,0 ἐκμ. τῶν δὲ ἐλλήνων τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου περίπου 6,0 ἐκμ. καὶ τῶν τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν περίπου 5,0 ἐκμ. Ἀπὸ τοῦ 12ου ἔτους μέχρι τοῦ 16ου ἔτους οἱ κύπριοι ἄρρενες ὑστεροῦν τῶν ὀμηλικῶν τῶν ἐλλήνων τῶν τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν κατὰ μέσον ὄρον 4,0 ἐκμ. ἐτησίως, ἐνῶ συμβαδίζουν μὲ τινὰ ὑπεροχὴν πρὸς τὸ τέλος μὲ τῶν τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου. Κατὰ τὸ 17ον ἔτος τὸ μήκος τῶν κυπρίων ἀρρένων ἐξισοῦται μὲν πρὸς τὸ τῶν ἐλλήνων τῆς στατιστικῆς τοῦ Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν, ὑστερεῖ δὲ κατὰ 2,0 ἐκμ. τῶν τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου. Διὰ τὰς ἀνωτέρας τῶν 18 ἐτῶν ἡλικίας δὲν ἔγιναν συγκρίσεις καθ' ὅτι ἡ ἡμετέρα στατιστικὴ δὲν περιέχει τὰς ἡλικίας αὐτάς. Ἀπὸ τοῦ 12ου ἔτους μέχρι τοῦ 18ου ἔτους ὁ ἐτήσιος ρυθμὸς τῆς κατὰ μήκος σωματικῆς αὐξήσεως τῶν ἀρρένων κυπρίων εἶναι περίπου 4,0 ἐκμ. κατὰ μέσον ὄρον, τῶν ἐλλήνων τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου περίπου 6,0 ἐκμ. καὶ τῶν τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν περίπου 5,0 ἐκμ. Συνολικῶς ἡ ἐτησία αὐξήσις τοῦ σωματικοῦ μήκους διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας κυπρίους εἶναι κατὰ μέσον ὄρον 4,8 ἐκμ., διὰ δὲ τοὺς ἔλληνας τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου 5,8 ἐκμ. καὶ διὰ τοὺς τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν 5,0 ἐκμ. Διαφορὰ μεταξὺ τῶν κυπρίων ἀρρένων καὶ τῶν ὀμοφύλων τῶν ἐλλήνων τῶν δύο στατιστικῶν εἶναι καὶ ὁ χρόνος ἐνάρξεως καὶ ἡ διάρκεια τῆς δευτέρας ταχείας αὐξητικῆς κατὰ μήκος περιόδου, ἢ ὅποια εἰς μὲν τοὺς κυπρίους ἀρχίζει τὸ 13ον ἔτος καὶ διαρκεῖ δύο ἐν συνόλῳ ἔτη, εἰς δὲ τοὺς ἔλληνας τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου τὸ 12ον ἔτος καὶ διαρκεῖ 3—4 ἐν συνόλῳ ἔτη καὶ τοὺς τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν τὸ 13ον ἔτος καὶ διαρκεῖ τρία ἔτη.

β) Κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ βίου αἱ κυπρίαὶ ὑπερέχουν ὡς πρὸς τὸ σωματικὸν μήκος τῶν ὀμηλικῶν τῶν ἐλληνίδων κατὰ μέσον ὄρον 7,5 ἐκμ. τῶν τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου καὶ 0,7 ἐκμ. τῶν τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τῶν κυπρίων θηλέων συνεχίζεται μέχρι τοῦ 14ου ἔτους ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν Λαμπαδαρίου, τῆς διαφορᾶς ἀνερχομένης ὑπὲρ τῶν κυπρίων εἰς 4,7

έκμ. έτησιώς. Ἀπό τοῦ 14ου ἔτους, πλὴν εἰς μίαν ἡλικίαν, αἱ ὀμηλικοί ἑλληγίδες τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου ὑπερέχουν τῶν κυπρίων θηλέων, τῆς διαφορᾶς ἀνερχομένης κατὰ τὸ 17ον—18ον ἔτος εἰς 2,0 ἑκμ. ὑπὲρ τῶν ἑλληγίδων. Ἐν σχέσει μὲ τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν ἀνωμάλως ὁτὲ μὲν ὑπερέχουν αἱ κυπρίαί, ὁτὲ δὲ ὑστεροῦν. Ἡ ἑτησία αὐξήσις καθ' ὄλον τὸν μαθητικὸν βίον εἶναι διὰ μὲν τὰς κυπρίας κατὰ μέσον ὄρον 4,0 ἑκμ., διὰ δὲ τὰς ἑλληγίδας τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου 4,8 ἑκμ. καὶ τὰς τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν 4,0 ἑκμ.

γ) Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μαθητικοῦ βίου τόσον οἱ ἄρρενες ὅσον καὶ οἱ θήλειες κύπριοι ὑπερέχουν ὡς πρὸς τὸ σωματικὸν θάρους τῶν ὀμηλίκων τῶν ἑλληγῶν μὲ διαφορὰν ἔναντι τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου κατὰ μέσον ὄρον περίπου 2,7 χλγρ. οἱ ἄρρενες, 1,1 χλγρ. οἱ θήλειες, καὶ ἔναντι τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν περίπου 0,8 χλγρ. οἱ ἄρρενες, 1,4 χλγρ. οἱ θήλειες. Ἡ ὑπεροχὴ αὐτῆ τῶν κυπρίων ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν Λαμπαδαρίου συνεχίζεται καθ' ὄλα τὰ ἔτη τοῦ μαθητικοῦ βίου μὲ ἑτησίαν ὑπεροχὴν κατὰ μέσον ὄρον περίπου 3,7 χλγρ. διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ 4,1 χλγρ. διὰ τὰ θήλεια. Ἐν σχέσει μὲ τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν ἀνωμάλως ὁτὲ ὑπερέχουν οἱ κύπριοι ὁτὲ δὲ οἱ ἑλληγες, ἴνα πρὸς τὸ τέλος οἱ κύπριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ὑπερτερήσουν τῶν ὀμηλίκων τῶν ἑλληγῶν. Ἡ ἑτησία αὐξήσις καθ' ὄλον τὸν μαθητικὸν βίον εἶναι κατὰ μέσον ὄρον διὰ μὲν τοὺς κυπρίους ἄρρενας περίπου 3,2 χλγρ. καὶ τοὺς θήλειες περίπου 3,0 χλγρ., διὰ δὲ τοὺς ἑλληγας τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου 3,2 χλγρ. εἰς τοὺς ἄρρενας 2,3 χλγρ. εἰς τὰ θήλεια καὶ τοὺς ἑλληγας τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν 3,2 χλγρ. εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ 3,0 χλγρ. εἰς τὰ θήλεια.

Μετὰ τὰς συγκρίσεις μεταξὺ τῆς ἡμετέρας στατιστικῆς καὶ τῶν στατιστικῶν Λαμπαδαρίου καὶ Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν προέβημεν εἰς σύγκρισιν μεταξὺ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν τοῦ Βαλαώρα (Valaoras, 1946) τῶν ἔτων 1942—1943. Αἱ μετρήσεις τοῦ Βαλαώρα ἔγιναν μὲν κατὰ τὰ ἔτη τῆς κατοχῆς, ἀλλὰ δύναται ἔν τούτοις νὰ μᾶς δώσουν εἰκόνα τῆς σωματικῆς αὐξήσεως τοῦ νεοέλληγος μαθητοῦ εἰς μίαν ἐποχὴν σύγχρονον πρὸς τῶν ὑφ' ἡμῶν διδομένων σωματικῶν αὐξήσεων τῶν κυπρίων μαθητῶν. Ἐκ τῶν συγκριτικῶν πινάκων XIX καὶ XX ἐξάγονται τὰ ἐξῆς:— α) οἱ σύγχρονοι ἑλληγες, ἄρρενες καὶ θήλειες, ὑπερέχουν τῶν κυπρίων ὀμηλίκων τῶν ὡς πρὸς τὸ σωματικὸν μήκος. β) οἱ ἄρρενες κύπριοι περίπου συμβαδίζουν ὡς πρὸς τὸ σωματικὸν θάρους μετὰ τῶν ὀμηλίκων τῶν ἑλληγοπαίδων μὲ νίνα ἐλαχίστην ὑπεροχὴν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἡδης. Ὅμοίως καὶ αἱ θήλειες ἀμφοτέρων τῶν στατιστικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαδίζουν κατὰ τὸ σωματικὸν θάρους.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ. Ἐγιναν συγκρίσεις τῶν ἡμετέρων εὐρημάτων ἐπὶ τοῦ μήκους καὶ θάρους τῶν κυπρίων μαθητῶν μὲ τὰ εὐρήματα τοῦ Λαμπαδαρίου καὶ τοῦ Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν. Τὰ κυριώτερα πορίσματα τῶν συγκρίσεων αὐτῶν συνοψίζονται εἰς τὰ ἐξῆς:— α) τὸ μήκος τῶν κυπρίων ἄρρένων εἶναι ἀνώτερον τοῦ μήκους τῶν ὀμηλίκων τῶν ἑλληγῶν διὰ μὲν τὴν στατιστικὴν Λαμπαδαρίου μέχρι τοῦ 13ου ἔτους, διὰ δὲ τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν μέχρι τοῦ 12ου ἔτους. Ἀπὸ τῶν ἔτων αὐτῶν μέχρι τοῦ 16ου ἔτους οἱ κύπριοι ἄρρενες συμβαδίζουν περίπου μὲ τοὺς ἑλληγας τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου, ὑστεροῦν ὁμως ἀπὸ τοὺς ἑλληγας τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν. Κατὰ τὸ 17ον—18ον ἔτος οἱ κύπριοι ἄρρενες ἐξισοῦνται μὲ τοὺς ἑλληγας τῆς στατιστικῆς Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν, ὑστεροῦν ὁμως ἀπὸ τοὺς ἑλληγας τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου.

β) τὸ μήκος τῶν κυπρίων θηλέων μέχρι τοῦ 14ου ἔτους εἶναι ἀνώτερον τοῦ μήκους τῶν ἑλληγίδων τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου, ἴνα μετὰ ταῦτα ἀντιστραφοῦν οἱ ὄροι μὲ ὑπεροχὴν καθ' ὄλα τὰ ἔτη τῶν ἑλληγίδων. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν ὁτὲ μὲν ὑπερέχουν αἱ κυπρίαί, ὁτὲ δὲ αἱ ἑλληγίδες καὶ τοῦτο ἀνωμάλως.

γ) Τὸ θάρους τῶν κυπρίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἶναι ἀνώτερον καθ' ὄλα τὰ

μαθητικά ἔτη τοῦ θάρους τῶν ἐλλήνων τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν ἀνωμάλως διὰ μὲν ὑπερέχουσι οἱ κύπριοι, διὰ δὲ αἱ Ἕλληνες, πρὸς τὸ τέλος δὲ ὑπερτεροῦν σαφῶς οἱ κύπριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

δ) Τὸ μῆκος τῶν κυπρίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἶναι κατώτερον τοῦ μήκους τῶν ὀμηλικῶν τῶν ἐλλήνων τῆς στατιστικῆς Βαλαώρα καθ' ὅλα τὰ ἔτη. Τὸ σωματικὸν θάρους μᾶλλον συμβαδίζει δι' ἀμφοτέρα τὰ φύλα μεταξὺ τῶν κυπρίων καὶ τῶν ἐλλήνων ὀμηλικῶν τῶν τῆς στατιστικῆς Βαλαώρα.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΠΙΝΑΞ XV. — Συγκριτικὸς πίναξ τοῦ μήκους τῶν ἐλληνικῶν στατιστικῶν (εἰς ἐκμ.)

	Ἄ ρ ρ ε ν ε ς			Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν
	Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν			
6—7	112	105	111,9	112	104,5	111,5
7—8	118	111	116,9	117	111	114,9
8—9	123	115	121,2	121,5	115,7	121,7
9—10	128	120	126,8	127	122,4	126,2
10—11	131,5	126	130,9	132	126,5	132,0
11—12	137	131	136,2	136	135	137,2
12—13	141	138	141,0	144,5	140	142,5
13—14	148	148	148,2	148,5	145	147,2
14—15	155	155	156,5	149,5	151	152,6
15—16	161,5	161	163,2	154,5	153	153,6
16—17	166	164	166,0	155,5	156	154,0
17—18	167	169	166,9	156	158	155,7

ΠΙΝΑΞ XVI. — Συγκριτικὸς πίναξ τοῦ θάρους τῶν ἐλληνικῶν στατιστικῶν (εἰς χλγρ.)

Ἡλικία εἰς ἔτη	Ἄ ρ ρ ε ν ε ς			Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν
	Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν			
6—7	20,470	17,7	19,632	20,560	19,4	19,150
7—8	22,100	18,3	21,674	22,440	20,4	22,068
8—9	24,460	18,8	23,602	24,470	21,0	24,725
9—10	27,640	21,0	26,331	27,530	24,7	26,455
10—11	28,960	25,4	27,916	28,520	26,2	30,237
11—12	32,670	28,4	31,066	33,750	29,2	34,566
12—13	35,390	30,9	34,797	38,660	35,0	37,226
13—14	39,600	37,8	40,094	43,350	39,5	41,997
14—15	46,620	43,5	46,394	47,410	42,5	48,479
15—16	51,410	48,2	51,038	50,290	43,5	48,943
16—17	56,510	53,0	53,154	52,010	45,0	50,577
17—18	58,500	55,3	56,053	53,250	45,2	52,684
18—19	59,400	56,7	—	—	—	—

ΠΙΝΑΞ XVII. — Συγκριτικός πίναξ τῆς ἐτησίας αὐξήσεως μήκους τῶν ἑλληνικῶν στατιστικῶν (εἰς ἔκμ.).

Ἡλικία εἰς ἔτη	Ἄ ρ ρ ε ν ε ς			Θ ἡ λ ε ι ς		
	Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν	Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν
7—8	6	6	5	5	6,5	3,6
8—9	5	4	4,3	4,5	4,7	6,8
9—10	5	5	5,6	5,5	6,7	4,5
10—11	3,5	6	4,1	5	4,1	5,8
11—12	5,5	5	5,3	4	8,5	5,5
12—13	4	7	4,8	8,5	5	5,1
13—14	7	10	7,2	4	5	4,7
14—15	7	7	8,3	1	6	5,4
15—16	4,5	6	6,7	5	2,5	1,0
16—17	4,5	3,5	2,8	1	2,5	0,4
17—18	1	5	0,9	0,5	2	1,7

ΠΙΝΑΞ XVIII. — Συγκριτικός πίναξ τῆς ἐτησίας αὐξήσεως βάρους τῶν ἑλληνικῶν στατιστικῶν (εἰς χλγρ.).

Ἡλικία εἰς ἔτη	Ἄ ρ ρ ε ν ε ς			Θ ἡ λ ε ι ς		
	Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν	Χρυ- σάνθης	Λαμπα- δάριος	Ἐξαρχ. Γεδεῶν
7—8	1,630	0,6	2,042	1,780	1,0	2,918
8—9	2,360	0,5	1,928	2,030	0,6	2,757
9—10	3,180	3,1	2,729	3,060	3,7	1,630
10—11	1,320	3,5	1,586	0,990	1,5	3,782
11—12	3,510	3,0	3,150	5,230	3,0	4,329
12—13	2,720	2,5	3,731	4,910	5,8	2,660
13—14	4,210	6,8	5,297	4,690	4,5	4,771
14—15	7,020	5,7	6,300	4,060	3,0	6,482
15—16	4,790	4,7	4,644	2,880	1,0	0,464
16—17	5,100	4,8	2,116	1,720	1,7	1,634
17—18	1,990	2,3	2,899	1,240	0,1	} 2,107
18—19	0,900	1,4	—	—	—	

ΠΙΝΑΞ XIX. — Συγκριτικός πίναξ τοῦ μήκους καὶ βάρους ἀρρένων τῶν
στατιστικῶν Βαλαώρα καὶ Χρυσάνθη (εἰς ἐκμ. καὶ χλγρ.).

Ἡλικία εἰς ἔτη	Μ ἤ κ ο ς		Β ἄ ρ ο ς	
	Χρυσάνθης	Βαλαώρας	Χρυσάνθης	Βαλαώρας
6—7	112	—	20,47	—
7—8	118	118,8	22,10	21,87
8—9	123	124,2	24,46	24,11
9—10	128	129,7	27,64	27,34
10—11	131,5	135,5	28,96	30,91
11—12	137	140,1	32,67	33,53
12—13	141	144,5	35,39	36,40
13—14	148	151,0	39,60	41,04
14—15	155	158,6	51,41	47,11
15—16	161,5	164,1	56,51	52,95
16—17	166	168,1	58,50	56,43
17—18	167	170,4	59,40	60,16

ΠΙΝΑΞ XX. — Συγκριτικός πίναξ τοῦ μήκους καὶ βάρους θηλέων τῶν
στατιστικῶν Βαλαώρα καὶ Χρυσάνθη (εἰς ἐκμ. καὶ χλγρ.).

Ἡλικία εἰς ἔτη	Μ ἤ κ ο ς		Β ἄ ρ ο ς	
	Χρυσάνθης	Βαλαώρας	Χρυσάνθης	Βαλαώρας
6—7	112	—	20,56	—
7—8	117	118,5	22,44	21,49
8—9	121,5	123,7	24,47	23,91
9—10	127	128,6	27,53	26,43
10—11	132	134,4	28,52	29,87
11—12	136	140,3	33,75	33,73
12—13	144,5	146,1	38,66	38,52
13—14	148,5	150,8	43,35	43,83
14—15	149,5	154,2	47,41	47,77
15—16	154,5	156,4	50,29	52,14
16—17	155,5	158,3	52,01	54,38
17—18	156	158,7	53,25	56,19

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς μετρήσεως ἀφ' ἑνὸς τοῦ σωματικοῦ μήκους 2671 ἐν συνόλῳ κυπρίων μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 6—18 ἐτῶν, ἀφ' ἑτέρου τοῦ σωματικοῦ βάρους 2973 ἐν συνόλῳ κυπρίων μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 6—19 ἐτῶν, ἐσχηματίσαμεν στατιστικούς πίνακας δεικνύοντας τὴν προϊούσαν κατὰ μήκος καὶ βάρους αὐξήσιν τῶν κυπρίων μαθητῶν.

Τὰς ἡμετέρας στατιστικὰς ἐθεωρήσαμεν ὡς ἐπὶ μέρους ἐργασίαν, ἡ ὁποία πλὴν τῆς χρησιμοποίησέως τῆς διὰ τὰς ἐπιτοπίους παιδολογικὰς καὶ σχολιατρικὰς ἀνάγκας, δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πανελληνίου φυλετικοῦ τύπου τῆς κατὰ μήκος καὶ βάρους σωματικῆς αὐξήσεως.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν στατιστικῶν πινάκων τῆς κατὰ μήκος καὶ βάρους σωματικῆς αὐξήσεως τῶν κυπρίων μαθητῶν ἐξάγονται τὰ ἑξῆς:—

α) Οἱ κύπριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἔχουν τὸ αὐτὸ μήκος κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ βίου. Εἶτα, τὸ μήκος αὐξάνει βραδέως διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας μέχρι τοῦ 13ου ἔτους, διὰ δὲ τὰ θήλεα μέχρι τοῦ 12ου ἔτους. Ἀπὸ τοῦ 13ου ὅμως ἔτους μέχρι τοῦ 15ου ἔτους διὰ τὰ ἄρρενα, καὶ τοῦ 12ου μέχρι τοῦ 13ου ἔτους διὰ τὰ θήλεα, ἡ αὐξήσις τοῦ μήκους χωρεῖ ταχέως, μετὰ ταῦτα δὲ χωρεῖ βραδέως δι' ἀμφοτέρα τὰ φύλα.

β) Οἱ κύπριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἔχουν τὸ αὐτὸ βᾶρος κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ βίου. Εἶτα, τὸ βᾶρος αὐξάνει βραδέως, διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας μέχρι τοῦ 13ου ἔτους, διὰ δὲ τὰ θήλεα μέχρι τοῦ 11ου ἔτους. Ἀπὸ τοῦ 13ου ἔτους μέχρι τοῦ 17ου ἔτους διὰ τὰ ἄρρενα, καὶ τοῦ 11ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους διὰ τὰ θήλεα ἡ αὐξήσις τοῦ βάρους χωρεῖ ταχέως, μετὰ ταῦτα δὲ συνεχίζεται μὲ βραδὺν ρυθμὸν δι' ἀμφοτέρα τὰ φύλα.

γ) Οἱ ἄρρενες κύπριοι ὑπερέχουν κατὰ τὸ μήκος τῶν ὀμηλικῶν των θηλέων καθ' ὅλον τὸν μαθητικὸν βίον, πλὴν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἡβῆς. Ἀντιθέτως κατὰ τὸ βᾶρος αἱ κυπρίαὶ ὑπερέχουν μέχρι τοῦ 15ου ἔτους, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπερτεροῦν οἱ ἄρρενες.

Ἐκ τῶν συγκρίσεων μεταξὺ κυπρίων καὶ ἐλλήνων ἐξάγονται τὰ ἑξῆς:—

δ) Οἱ κύπριοι ἄρρενες ὡς πρὸς τὸ μήκος ὑπερέχουν τῶν ὀμηλικῶν των ἐλλήνων κατὰ τὰ πρῶτα σχολικὰ ἔτη, εἶτα δὲ συμβαδίζουν ἢ ὑστεροῦν κατὰ τι. Αἱ κυπρίαὶ ὅμως ὑπερέχουν ὡς πρὸς τὸ μήκος τῶν ὀμηλικῶν των ἐλληνίδων τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου κατὰ τὰ πρῶτα σχολικὰ ἔτη, μετὰ ταῦτα δὲ ἀντιστρέφονται οἱ ὅροι. Ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν ὅτε μὲν ὑπερέχουν αἱ μὲν, ὅτε δὲ αἱ δέ.

ε) Οἱ κύπριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ὑπερέχουν ὡς πρὸς τὸ βᾶρος τῶν ὀμηλικῶν των ἐλλήνων τῆς στατιστικῆς Λαμπαδαρίου καθ' ὅλα τὰ σχολικὰ ἔτη. Ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν Ἐξαρχοπούλου καὶ Γεδεῶν ὅτε μὲν ὑπερέχουν οἱ μὲν, ὅτε δὲ οἱ δέ, πρὸς τὸ τέλος δ' ὑπερτεροῦν σαφῶς οἱ κύπριοι.

στ) Οἱ κύπριοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ὑστεροῦν ὡς πρὸς τὸ μήκος τῶν ὀμηλικῶν των ἐλλήνων τῆς στατιστικῆς Βαλαώρα, ἐνῶ συμβαδίζουν ἐν πολλοῖς ὡς πρὸς τὸ βᾶρος.

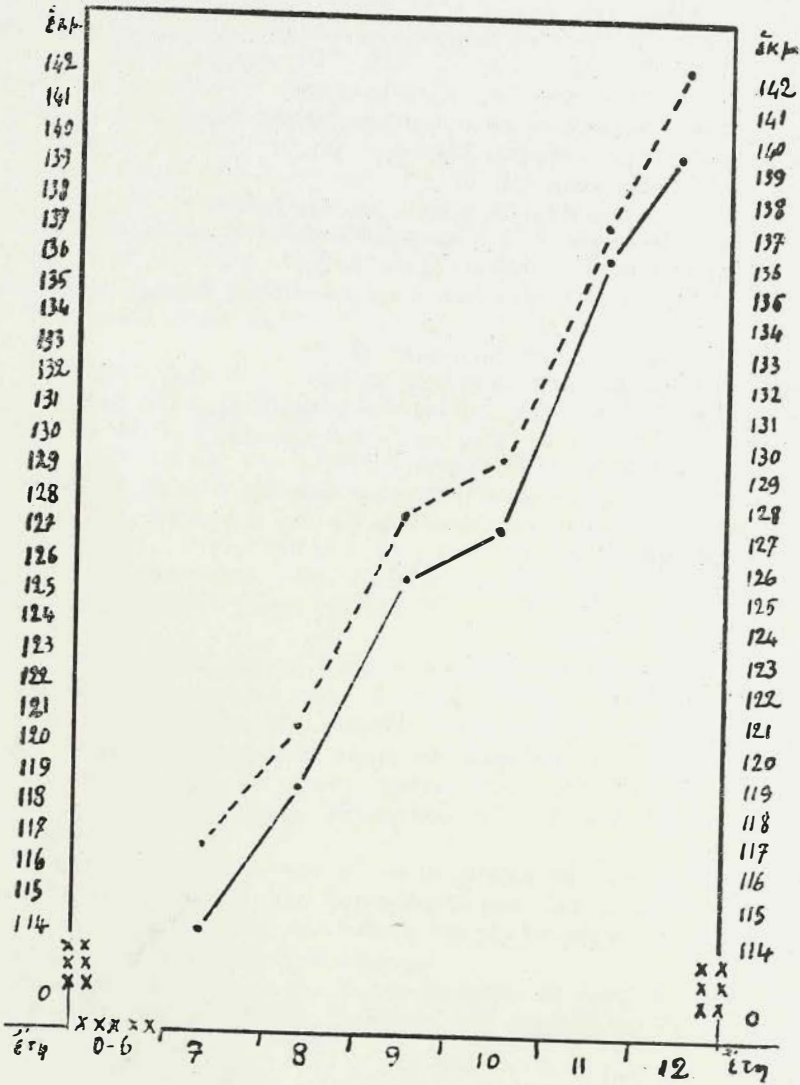
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βαλαώρα, Β. (1941) Συνεδρία Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 16 Ὀκτωβρίου.
2. Βαλαώρα, Β. καὶ Παπαϊωάννου, Σ. (1944) Συνεδρία Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 27 Μαΐου.
3. Βαλαώρα, Β. (1947), Πρακτικά Συνεδρίου Προστασίας Παιδιοῦ, Ἀθῆναι.
4. Βλάμου, Γ. (1904), Ἡ Ὑγιεινὴ τοῦ Σχολεῖου, Ἀθῆναι.
5. Γεδεών, Σ. (1931), Παιδομετρικαὶ Ἐρευναι ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι.
6. Ἐξαρχοπούλου, Ν. (1928), Σωματολογία Παιδός, Ἀθῆναι.
7. Ἐξαρχοπούλου, Ν. (1930), Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 5, 148.
8. Λαμπαδαρίου, Ἐμμ. (1920), Παιδολογία, 1, 183.
9. Λαμπαδαρίου, Ἐμμ. (1934), Σχολικὴ Ὑγιεινὴ, Ἀθῆναι.
10. Μαλασπίνα, Ε. (1936), Ἱατρ. Χρονικά, 1, 51.
11. Μπέζου, Δ. (1946), Ἡ Ὑγεία τοῦ Μαθητοῦ κατὰ τὰ Ἔτη τῆς Δουλειᾶς 1941—1944, Ἀθῆναι.
12. Χρυσάνθη, Κ. (1947), Δελτ. Σχολ. Ὑγ. καὶ Ἀντιλ. 1, 10.
13. Χωρέμη, Κ. (1947), Πρακτικά Συνεδρίου Προστασίας Παιδιοῦ, Ἀθῆναι.
14. Boulanger-Pilet (1946), Arch. Franç. de Pédiatrie, 1, 101.
15. Martin, R. (1925), Anthropometrie, Berlin.
16. Martin, R. (1928), Lehrbuch der Anthropologie, Jena. (2te Aufl.).
17. Porter, W. (1893), Transaction of the Academy of Sciences of St. Louis, 6, 161.
18. Schlesinger, E. (1926), Das Wachstum des Kindes, Berlin.
19. Schmidt, F. (1914), Das Schulkind nach seiner Körperlichen Eigenart und Entwicklung, Leipzig.
20. Stettner, E. (1920) München. med. Wochenschr., 67, 1091.
21. Stettner, E. (1921), Monatschr. f. Kinderheilk, 22, 442.
22. Stratz, C. (1909), Der Körper des Kindes und seine Pflege, Stuttgart. (3te Aufl.).
23. Valaoras, V. (1946), The Milbank Mem. Fund Quart., 24, 215.
24. Wörner, H. (1923) Deutsch. med. Wochenschr., 49, 617.
25. Grösse und Gewicht der Schulkinder und andere Grundlagen für die Ernährungsfürsorge. Herausgegeben vom deutschen Zentralaussschuss für die Auslandshilfe E. V. durch dessen ärztlichen Beirat. Berlin, 1924.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

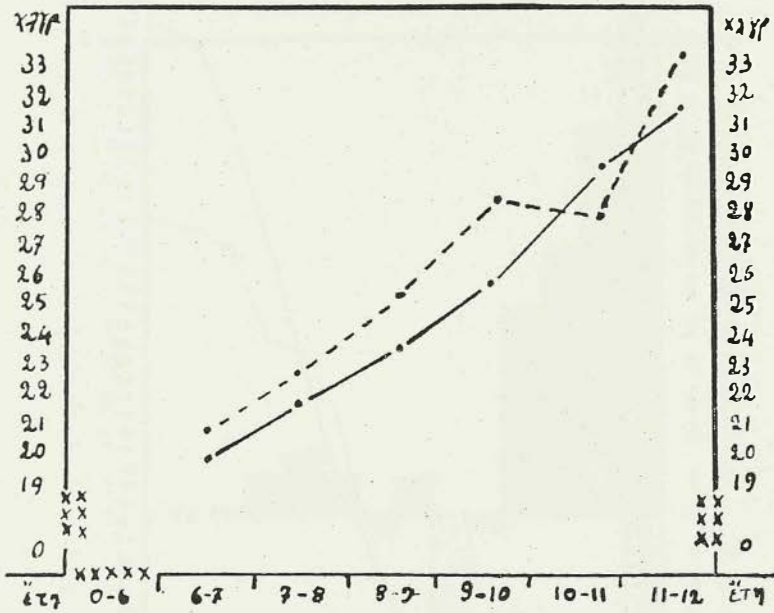
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Ι. Προϊούσα αύξησις τοῦ μήκους εὐπόρων καὶ ἀπόρων θηλέων..

----- = μῆκος εὐπόρων.
 _____ = μῆκος ἀπόρων.

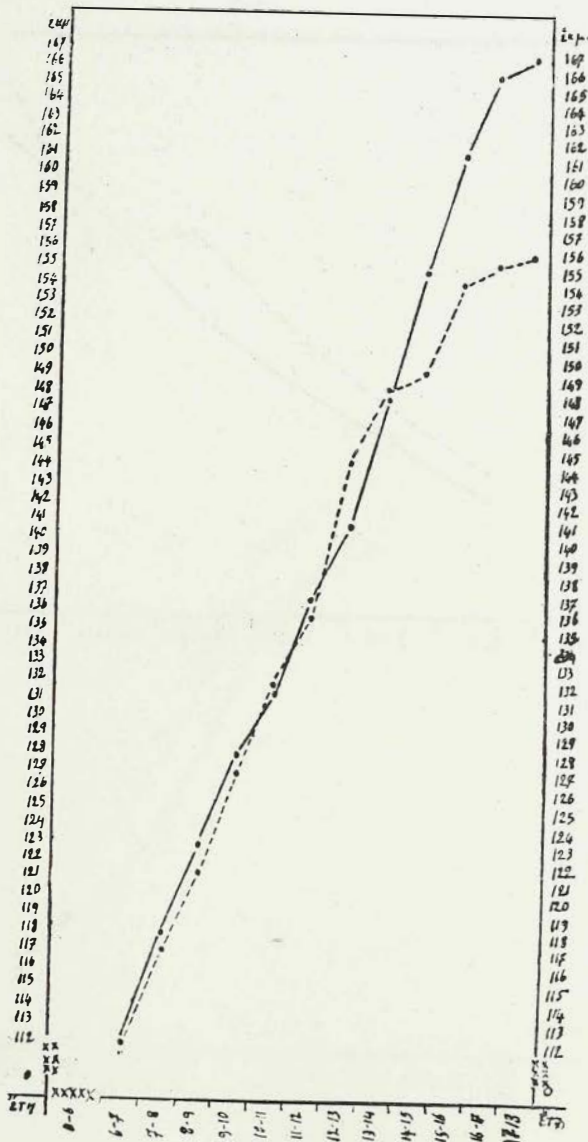
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΙΙ. Προϊούσα αύξησης θάρους ευπόρων και άπόρων θηλέων.

----- = θάρους ευπόρων.
 ————— = θάρους άπόρων.

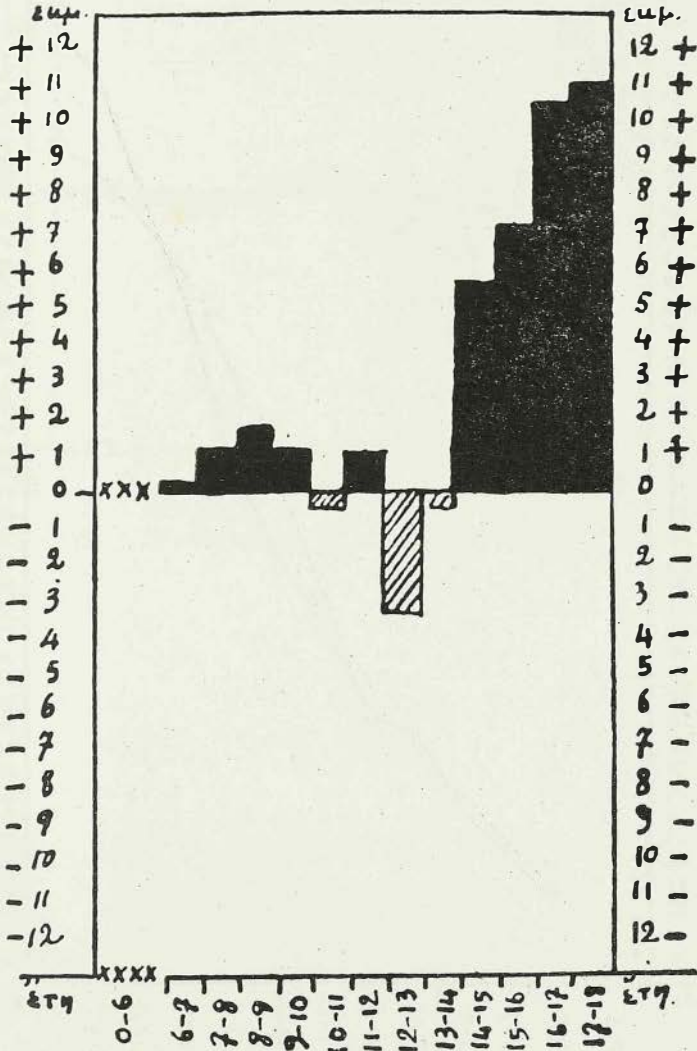
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ III Προϊούσα αύξησης του μήκους των κυπρίων μαθητών

————— = μήκος άρρένων.
 - - - - - = μήκος θηλέων

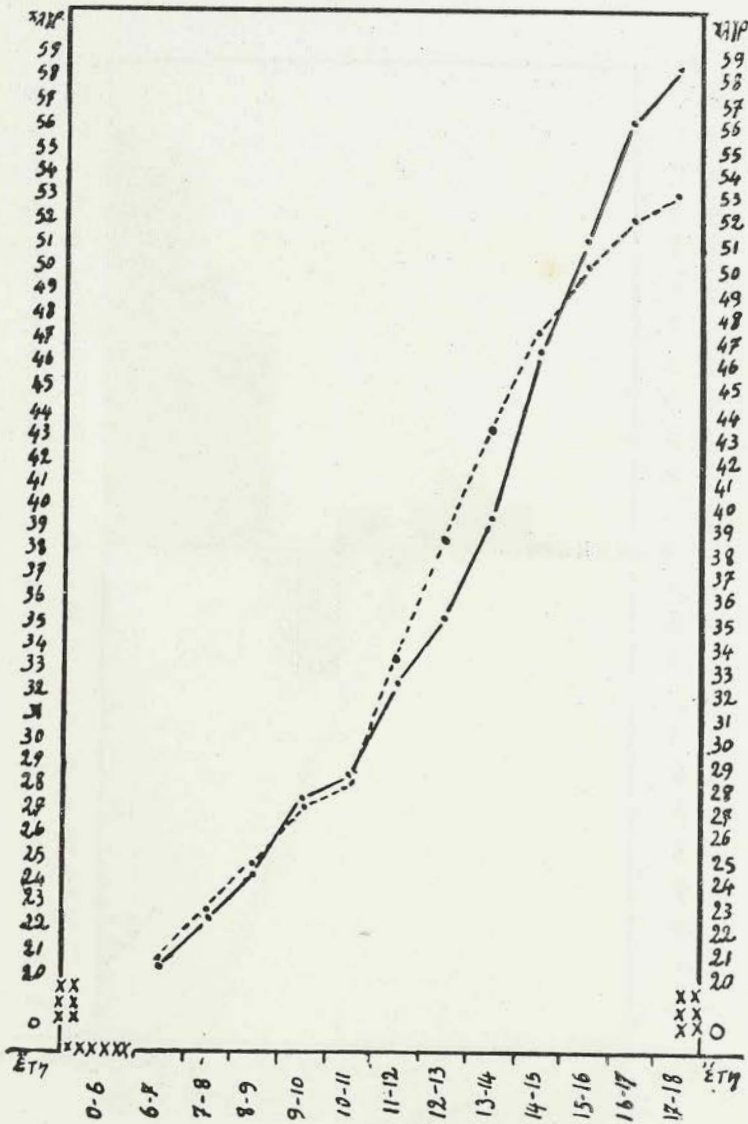
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ IV. Διαφοραί κατά τὸ σωματικὸν μῆκος μεταξύ ἀρρένων καὶ θηλέων κυπρίων μαθητῶν.

+ = ὑπεροχὴ ἀρρένων.
 - = ὑστέρησις ἀρρένων.

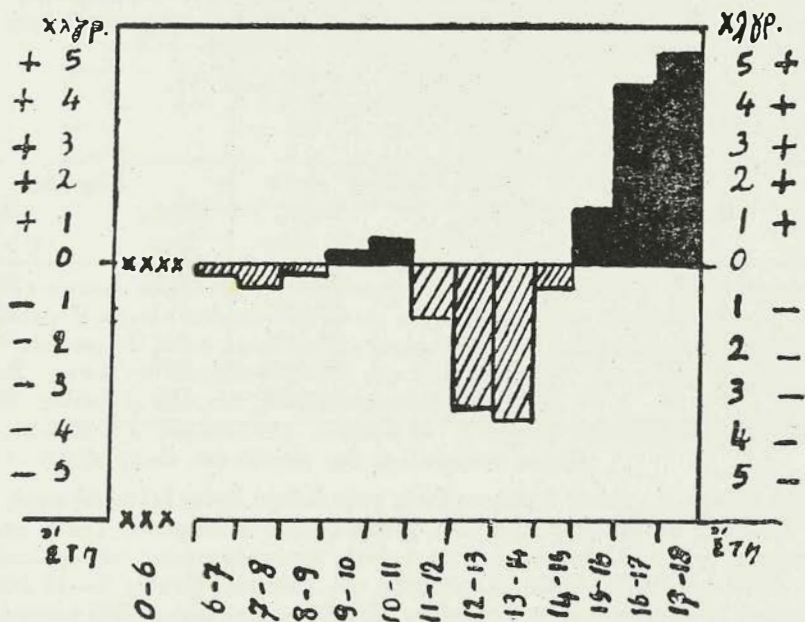
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ V Προϊούσα αύξησις τοῦ βάρους τῶν κυπρίων μαθητῶν

————— = βάρος ἀρρένων.
 - - - - - = βάρος θηλέων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ VI. Διαφοραί κατά τὸ σωματικὸν ἕτος μεταξύ ἀρρένων καὶ θηλέων κυπρίων μαθητῶν.

+ = ὑπεροχὴ ἀρρένων.
 - = ὑστέρησις ἀρρένων.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΦΑΤΗ
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ*

Οι σωματομετρήσεις είναι ενδεικτικές κατά πόσον ή διατροφή, κατά πρώτο λόγο, και οι άλλες συνθήκες (κατοικία, έλλειψη επιδημιών κλπ.) κατά δεύτερο λόγο, συνέτειναν στην καλύτερη ανάπτυξη του παιδικού οργανισμού.

Από τις σωματομετρήσεις στα Έλληνικά Έκπαιδευτήρια Λευκωσίας κατά τα σχολικά έτη 1943—1946 συντάξαμε πίνακες (και διαγράμματα) (πίνακας I) με σκοπό κυρίως την δημιουργία προτύπων για μελλοντικές συγκρίσεις (Χρυσάνθης, 1948). Κατά τη σύνταξη των πινάκων χρησιμοποιήσαμε το σχηματισμό δημώδων δ-μάδων κατά διατρεχόμενα έτησια διαστήματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ I

Ήλικία	Αγόρια		Κορίτσια	
	Μήκος έκ.μ.	Βάρος χιλ. γραμ.	Μήκος έκ.μ.	Βάρος χιλ. γραμ.
6—7	112	20,470	112	20,560
7—8	118	22,100	117	22,440
8—9	123	24,460	121,5	24,470
9—10	128	27,640	127	27,530
10—11	131,5	28,960	132	28,520

Στο μεταξύ οι γενικές συνθήκες ζωής στην Κύπρο έχουν βελτιωθεί πολύ, ιδιαίτε-
ρως ή διατροφή με καθημερινή σχεδόν χρήση ζωϊκού λευκώματος. Για ν' αποδειχθή
αυτό πήραμε χωρίς έκλογη ένα δείγμα από τις σωματομετρήσεις των σχολικών ετών
1969—1970 και 1972—1973. Ο αριθμός των μαθητών ηλικίας 6—11 ετών ήταν
στην πρώτη σωματομέτρηση για το μήκος 938 και για το βάρος 1385 και στο δείγμα
της νέας σωματομέτρησης 1256 και για το δυο μεγέθη. Οι μέσοι όροι των ηλικιών
6—11 ετών της νέας σωματομέτρησης φαίνονται στον Πίνακα II.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Ήλικία	Αγόρια		Κορίτσια	
	Μήκος έκ.μ.	Βάρος χιλ. γραμ.	Μήκος έκ.μ.	Βάρος χιλ. γραμ.
6—7	120	21.860	119	21,730
7—8	121	23,960	120,5	23,160
8—9	128,5	26,960	128	27,500
9—10	131	30,850	133	30,630
10—11	143	36,760	142,5	37,930

* Ανακοίνωση στο 1ον Έλληνικό Ίατρικό Συνέδριο Κύπρου (21 Μαΐου 1977).

Ἐάν συγκρίνωμε τὰ εὐρήματα τῆς παλιᾶς σωματομέτρησης μὲ κείνα τοῦ δείγματος τῆς νέας σωματομέτρησης, θρῖσκουμε διαφορὰς μὲ ὑπερίσχυση τῆς δεύτερης σωματομέτρησης. Τοῦτο φαίνεται στὸν Πίνακα III.

ΠΙΝΑΚΑΣ III

Ἡλικία	Ἄγόρια		Κορίτσια	
	Μῆκος ἐκ.μ.	Βάρος χιλ. γραμ.	Μῆκος ἐκ.μ.	Βάρος χιλ. γραμ.
6—7	8	1,390	7	1,170
7—8	3	1,800	3,5	0,720
8—9	5,5	2,230	5,5	3,030
9—10	4	3,210	6	3,100
10—11	11,5	7,800	10,5	9,410

Τὰ ἀνωτέρω δείχνουν τὴν καλύτερη σωματικὴ ἀνάπτυξη (ἀναστήματος καὶ βάρους) τῶν Κυπρίων μαθητῶν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῆ στὴν πλούσια σὲ ζωϊκὸ λεύκωμα διατροφή, στὴν καλύτερη κατοικία καὶ στὴν καλύτερευση γενικὰ τοῦ ἐπιπέδου ὑγείας τῶν Κυπρίων. Στὰ ἴδια συμπεράσματα κατέληξε καὶ σχετικὴ ἔρευνα τοῦ Ἄ. Χριστοδουλίδου (1967).

Εὐχαριστῶ τὴν Ἐπισκέπτρια Ἀδελφὴ δ. Ἀλκυστιν Χαραλάμπους, ποὺ μὲ βοήθησε στὴν ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου τοῦ μελετήματος αὐτοῦ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χριστοδουλίδης Ἄ. : Τὸ ἀνάστημα τῶν Κυπρίων μαθητῶν, Δελτίον Παιδαγωγικῶν Ἐρευνῶν, ἀρ. 11—12, 1967, σελ. 15.
 Χρυσάνθης, Κ. : Ἡ κατὰ μῆκος καὶ βάρος σωματικὴ αὐξησης τῶν Κυπρίων μαθητῶν, Λευκωσία, 1948 (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ).
 Χρυσάνθης, Κ. : Πρακτικὰ Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας, 1948, σελ. 64.

ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΕΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ*

Ἦδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος πλείστοι ἐρευνηταὶ προσεπάθησαν νὰ ἀνεύρουν σχέσιν μεταξὺ τοῦ μεγέθους τοῦ κρανίου καὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κρανίου λαμβανομένου ὡς κριτηρίου διὰ τὸν ἐγκέφαλον, καθ' ὅτι οὗτος ἐν τῷ ζῶντι δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῆ εἰς ἄμεσον ἔρευναν. Ἡ κρανιομετρικὴ αὕτῃ μέθοδος, ἀνεξαρτήτως τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν κέκτηται, δὲν εἶναι ἡ μόνη πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συναφείας μεταξὺ σώματος καὶ διανοίας. Πλείστοι ἐρευνηταὶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἐπεξήτησαν τὴν διαπίστωσιν τῆς συναφείας αὐτῆς διὰ μετρήσεων τοῦ σωματικοῦ μήκους καὶ θάρους, τῶν ἐρευνῶν γενομένων ἐπὶ τῶν ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένων ὀργανισμῶν. Διὰ τῶν ἀνθρωπομετρικῶν αὐτῶν ἐρευνῶν διεπιστώθη ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς κατὰ μῆκος καὶ θάρους σωματικῆς αὐξήσεως καὶ τῆς διανοητικῆς ἐξελίξεως. Ὡς κριτήριον διὰ τὴν διανοητικὴν ἐξέλιξιν ἐλήφθη ἡ σχολικὴ πρόοδος.

Πρῶτοι ἠρέυνησαν τὴν συνάφειαν μεταξὺ τῆς κατὰ μῆκος καὶ θάρους σωματικῆς αὐξήσεως καὶ τῆς σχολικῆς προόδου ὁ Grazianoff (1889) καὶ ὁ Sack (1892). Ὁ δεύτερος πρὸς τοῦτο ἐξήτασε 4153 μαθητάς, ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς 2600 δύο φορές, καὶ ἀνεύρεν ὅτι τὸ κατὰ μέσον ὄρον σωματικὸν μῆκος τῶν ἐχόντων μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν εἰς τὰ μαθήματα μαθητῶν ἦτο ἀνώτερον ἢ τῶν ὑστερούντων εἰς ἐπίδοσιν. Συγχρόνως ἐν Ἀμερικῇ ὁ Porter (1893) ἐποίησατο ὁμοίως ἐρεύνας κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ θάρους, εἶτα δὲ πρὸς ἐπιθεδαίωσιν ἐπὶ τοῦ μήκους, κρανίου κλπ., μετρήσας πρὸς τοῦτο 33.500 μαθητάς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἡλικίας 6—16 ἐτῶν διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ 6—17 ἐτῶν διὰ τὰ θήλεια, κατέληξε δὲ εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα ὡς καὶ οἱ ἀνωτέρω ρῶσοι ἐρευνηταὶ. Μετὰ ταῦτα πλείστοι ἄλλοι ἐρευνηταὶ ἠσχολήθησαν μὲ τὸ ζήτημα αὐτό, ὡς ὁ Schmidt (1903), ὁ ὁποῖος ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Lesserich, ἐμέτρησε 4260 μαθητάς τῶν δημοτικῶν σχολείων, καὶ ἄλλοι (ἴδε λεπτομερείας εἰς τὸν Β λ ἄ μ ο ν, 1904, τὸν Schmidt, 1914, καὶ τὸν Ἐ ξ α ρ χ ὀ π ο υ λ ο ν, 1928).

Ἐν Ἑλλάδι ἐξ ὅσων γνωρίζομεν μόνον ἡ Σ. Γ ε δ ε ὠ ν (1931) μέχρι σήμερον ἠρέυνησε τὴν συνάφειαν τῆς σωματικῆς αὐξήσεως καὶ τῆς σχολικῆς προόδου. Τὴν ἔρευναν ἐποίησεν ἐπὶ μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῶν νηπιαγωγείων καὶ δημοτικῶν σχολείων τῶν Ἀθηνῶν, λαβοῦσα ὡς κριτήριον τῆς μὲν σωματικῆς ἀναπτύξεως τὸ σωματικὸν μῆκος, τῆς δὲ διανοητικῆς ἐξελίξεως καὶ σχολικῆς προόδου τὴν σχολικὴν τάξιν.

Πρὸς ἐπιθεδαίωσιν τῶν εὐρημάτων τῆς Γ ε δ ε ὠ ν καὶ πρὸς συμπλήρωσιν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ ἑτέρου κριτηρίου τῆς σωματικῆς αὐξήσεως, τῆς κατὰ θάρους σωματικῆς αὐξήσεως, ἐπαναλάβομεν ὁμοίαν ἔρευναν. Κατὰ τὴν ἡμετέραν εἶχαμεν ὡς κριτήρια διὰ μὲν τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τὴν κατὰ μῆκος καὶ θάρους σωματικὴν αὐξήσιν, διὰ δὲ τὴν διανοητικὴν ἐξέλιξιν καὶ σχολικὴν πρόοδον τὴν σχολικὴν τάξιν.

Ε Ρ Ε Υ Ν Α

Ἡ ἡμετέρα ἔρευνα ἔγινε ἐπὶ μαθητῶν, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τῶν τεσσάρων δημοτικῶν σχολείων τῆς Λευκωσίας (Κύπρου). Αἱ μετρήσεις τοῦ σωματικοῦ μήκους καὶ θάρους ἔγιναν συνολικῶς ἐπὶ 1290 μαθητῶν, ἡλικίας 6—14 ἐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 680 ἄρρενες καὶ 610 θήλεις. Ἐκ τῶν ἄρρένων ἐμετρήθη τὸ μὲν σωματικὸν μῆκος εἰς

* Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1947, σελ. 10.

τοὺς 680 κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1945—1946, τὸ δὲ σωματικὸν ὄραρος εἰς τοὺς 597, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 371 ἐξυγιίσθησαν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1946—1947, οἱ δὲ ὑπόλοιποι τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἐκ τῶν θηλέων ἐμετρήθη τὸ μὲν σωματικὸν μῆκος, εἰς τὰς 690, τὸ δὲ σωματικὸν ὄραρος εἰς τὰς 610, ἀμφοτέρων τῶν μετρήσεων τούτων γενομένων κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1945—46.

Πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν μέσων ὄρων διηρέσαμεν ἐκάστην τάξιν εἰς ὀμηλικούς ὁμάδας κατὰ διατρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα, εἶτα δὲ ἐξήχθησαν οἱ μέσοι ὄροι τοῦ

σωματικοῦ μῆκους καὶ ὄραρους κατὰ τὸν τύπον $M. O. = \frac{\Sigma}{\eta}$ (ἐνθα $\Sigma =$ τὸ ἄθροισμα

τῶν ἐπὶ μέρος ἀριθμῶν καὶ $\eta =$ ὁ ἀριθμὸς τῶν μετρηθέντων) δι' ἐκάστην ὀμηλικὴν ὁμάδα ἐκάστης τάξεως καὶ ἐσχηματίσθησαν οἱ πίνακες I καὶ II.

Αἱ μετρήσεις τοῦ μῆκους ἐγίναν διὰ κοινοῦ ἀνθρωπομέτρου σχολικοῦ τύπου καὶ κατὰ προσέγγισιν 0,5 ἐκμ. Αἱ μετρήσεις ὄραρους ἐγίναν διὰ ζυγοῦ Deca καὶ κατὰ προσέγγισιν 250 γρ. Ἀμφοτέραι αἱ μετρήσεις ἐγίναν κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας.

Π Ο Ρ Ι Σ Μ Α Τ Α Κ Α Ι Σ Χ Ο Λ Ι Α

Ἐκ τῶν πινάκων I καὶ II φαίνεται ὅτι μεταξὺ ὀμηλικῶν ὁμάδων μιᾶς κατωτέρας καὶ μιᾶς ἀνωτέρας σχολικῆς τάξεως ὑπάρχει διαφορά ἀνάστηματος ὑπὲρ τῆς δευτέρας κατὰ μέσον ὄρον διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας 3,2 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 7,5 ἐκμ.), διὰ δὲ τὰ θήλεα 2,5 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 6,2 ἐκμ.). Ὁμοίως διὰ τὰς αὐτὰς ὁμάδας ὑπάρχει διαφορά ὄραρους ὑπὲρ τῆς δευτέρας κατὰ μέσον ὄρον διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας 2,450 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 6,270 χλγρ.), διὰ δὲ τὰ θήλεα 2,010 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 3,650 χλγρ.). Μεγαλυτέρα εἶναι ἡ διαφορά ὅταν ἡ σύγκρισις γίνεται μεταξὺ ὀμηλικῶν ὁμάδων μιᾶς κατωτέρας καὶ τῆς μεθεπομένης σχολικῆς τάξεως, ὅτε ἡ δευτέρα ἔχει ὑπὲρ τῆς κατὰ μέσον ὄρον ἀνώτερον ἀνάστημα διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας 5,4 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 9,5 ἐκμ.), διὰ δὲ τὰ θήλεα 4,3 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 7,8 ἐκμ.). Ὁμοίως διὰ τὰς αὐτὰς ὁμάδας ὑπάρχει διαφορά ὄραρους ὑπὲρ τῆς δευτέρας κατὰ μέσον ὄρον διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας 4,110 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 11,550 χλγρ.), διὰ δὲ τὰ θήλεα 3,360 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 6,350 χλγρ.). Ἐάν αἱ συγκρίσεις γίνονιν μεταξὺ ὀμηλικῶν ὁμάδων μιᾶς κατωτέρας καὶ τῆς ἀμέσως μεθεπομένης σχολικῆς τάξεως αἱ διαφοραὶ εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα, ἡ δευτέρα δὲ ἔχει ὑπὲρ τῆς κατὰ μέσον ὄρον ἀνώτερον ἀνάστημα διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας 8,8 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 10,5 ἐκμ.), διὰ δὲ τὰ θήλεα 8,2 ἐκμ. (μεγίστη διαφορά 11,0 ἐκμ.). Ὁμοίως διὰ τὰς αὐτὰς ὁμάδας ὑπάρχει διαφορά ὄραρους ὑπὲρ τῆς δευτέρας κατὰ μέσον ὄρον διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας 6,280 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 8,730 χλγρ.), διὰ δὲ τὰ θήλεα 5,560 χλγρ. (μεγίστη διαφορά 8,150 χλγρ.). Αἱ ἀνωτέρω εὑρεθεῖσαι διαφοραὶ δεικνύονται καὶ εἰς τοὺς πίνακες III καὶ IV.

Κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν διαφορῶν αὐτῶν δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν εἰς τινὰς περιπτώσεις οἱ μέσοι ὄροι οἱ περιλαμβανόμενοι ἐντὸς παρενθέσεων. Ἄλλοι ἐκ τούτων δεικνύουν διαφοράν ὀμηλικῶν ὁμάδων μιᾶς κατωτέρας καὶ μιᾶς ἀνωτέρας σχολικῆς τάξεως ὑπὲρ τῆς πρώτης, ἄλλοι δὲ δεικνύουν σημαντικὴν διαφοράν ὑπὲρ τῆς δευτέρας. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ ὁμάδες αὐταὶ σύγκειται ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων, οὕτω δὲ κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ τυχαία ὑπαρξίς μικρῶν ἢ μεγάλων σωματικῶν μεγῶν καὶ θαρῶν ἀλλοιώνει τὸν μέσον ὄρον. Τοῦτο ἕμως δὲν δύναται νὰ ἀλλοιώσῃ ριζικῶς τὰ πορίσματα, καθ' ὅτι ἐκ τῶν 48 μέσων ὄρων τῶν ἐξαχθέντων ἐκ τῶν μετρήσεων μῆκους μόνον 1 (2%) δεικνύει διαφοράν ὑπὲρ τῆς ὀμηλικῆς ὁμάδος τῆς κατωτέρας τάξεως καὶ 1 (2%) δεικνύει ὑπερβολικὰ μεγάλην διαφοράν τῆς ἀνωτέρας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸ ὄραρος, ὅπου ἐκ τῶν 44 μέσων ὄρων τῶν ἐξαχθέντων ἐκ

ΠΙΝΑΞ Ι.

Μήκος ἀρρένων εις ἐκμ.

Ἡλικία εις ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	112,5	114,7				
7—8	115,5	111,5	125			
8—9	118	120,5	122,5	128,5		
9—10		126	126,5	128,5	135,5	
10—11			127,5	130	133	
11—12			131	133	133	137,5
12—13					138	139,5
13—14					143,5	147,5

Μήκος θηλέων εις ἐκμ.

Ἡλικία εις ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	112,8	116,1				
7—8	115,4	117,2	118,2			
8—9	118,7	121,6	121,9	124,5		
9—10		125,7	125,8	127,1	(143,0)	
10—11			127,6	132,4	135,4	138,6
11—12			131,5	(138,1)	137,2	139,3
12—13				138,1	144,3	145,5

ΠΙΝΑΞ ΙΙ.

Βάρος ἀρρένων εις χλγρ.

Ἡλικία εις ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	20,340	21,800				
7—8	20,870	22,090	23,420			
8—9	22,000	23,810	24,250	26,840		
9—10		25,210	26,190	32,280	(31,360)	
10—11			(26,410)	23,590	29,860	35,140
11—12			(31,410)	31,100	31,620	32,840
12—13					31,390	34,100

Βάρος θηλέων εις χλγρ.

Ἡλικία εις ἔτη	α' τάξις	β' τάξις	γ' τάξις	δ' τάξις	ε' τάξις	στ' τάξις
6—7	20,100	22,200				
7—8	21,500	22,500	24,000			
8—9	20,800	23,600	25,800	27,300		
9—10		(26,100)	25,900	28,600	32,250	
10—11			26,500	30,000	31,900	32,000
11—12			31,600	32,000	32,600	33,800

ΠΙΝΑΞ III

Όμηλικοι	Άρρενες			
	Μήκος εις εκμ.		Βάρος εις χλγρ.	
	Μέσος όρος	Μεγίστη διαφορά	Μέσος όρος	Μεγίστη διαφορά
1—2	3,2	7,5	2,450	6,270
1—3	5,4	9,5	4,110	11,550
1—4	8,8	10,5	6,280	8,730

ΠΙΝΑΞ IV

Όμηλικοι ομάδες	Θήλεις			
	Μήκος εις εκμ.		Βάρος εις χλγρ.	
	Μέσος όρος	Μεγίστη διαφορά	Μέσος όρος	Μεγίστη διαφορά
1—2	2,5	6,2	2,010	3,650
1—3	4,3	7,8	3,360	6,350
1—4	8,2	11,0	5,560	8,150

των μετρήσεων θάρους μόνον 4 (2,3%) δεικνύουν διαφοράν υπέρ της όμηλίκου όμάδος της κατωτέρας τάξεως.

Έκ των άνωτέρω, τά όποια συμφωνούν έν πολλοίς προς τά εύρήματα της Γ ε δ ε ώ ν, εξάγεται ότι ή σωματική ανάπτυξις συμβαδίζει με την διανοητικήν εξέλιξιν. Παίδες ύστερούτες κατά την διανοητικήν εξέλιξιν ύστερούν παραλλήλως και κατά την κατά μήκος και θάρους σωματικήν αύξησιν, όπως και άντιθέτως. Συνεπώς, ύπάρχει στενή συνάφεια μεταξύ σωματικής αύξήσεως και σχολικής προόδου, της σχολικής προόδου θεωρουμένης ως κριτηρίου της διανοητικής εξέλιξεως. Όλα τά άνωτέρω ισχύουν, θεθαίως, μόνον ως μέσοι όροι και μόνον διά τούς έν ανάπτυξει εύρισκομένους όργανισμούς, χωρίς νά αποκλείωνται αί εξαίρεσεις επί άτομικών περιπτώσεων.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Ήρευνήσαμεν συνολικώς 1290 μαθητάς των τεσσάρων δημοτικών σχολείων Λευκωσίας (Κύπρου), άμφοτέρων των φύλων, ηλικίας 6—14 έτών, σχετικώς προς την συνάφειαν μεταξύ της σωματικής ανάπτυξεως και της διανοητικής εξέλιξεως. Ός κριτήριον της σωματικής ανάπτυξεως ελήφθη ή κατά μήκος και θάρους σωματική αύξησις, και ως κριτήριον της διανοητικής εξέλιξεως ή σχολική πρόοδος ως σχολική τάξις. Έκάστη τάξις διηρέθη εις όμηλίκους ομάδας. Έκ της έπεξεργασίας των προϊόντων των μετρήσεων φαίνεται ότι οί φοιτώντες εις κατωτέρας τάξεις ύπολείπον-

ται κατὰ τὸ σωματικὸν μῆκος καὶ θάρος τῶν δημηλίκων των τῶν φοιτῶντων εἰς ἀνωτέρας σχολικὰς τάξεις. Ὡς γενικὸν πῶρισμα τῆς ἐρεύνης ἡμῶν, ἰσχύον ὅμως μόνον ὡς μέσοι ὄροι καὶ μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐξήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐξήχθη τὸ ἐξήης: ὅτι ὑπάρχει στενὴ συνάφεια μεταξὺ σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ σχολικῆς προόδου, τῆς σχολικῆς προόδου λαμβανομένης ὡς κριτηρίου τῆς διανοητικῆς ἐξελίξεως.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Βλάχου, Γ. Α. (1904) Ἡ Ὑγιεινὴ τοῦ Σχολείου, Ἀθήναι, σελ. 468.
2. Ἐξαρχοπούλου, Ν. Ι. (1928) Σωματολογία τοῦ Παιδός, Ἀθήναι, σελ. 408.
3. Γεδεών, Σ. Μ. (1931) Παιδομετρικαὶ Ἐρευναι ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι, σελ. 55.
4. Porter, W. T. (1893) Trans, of the Acad. of Scien. of St. Louis, tom, 6, σελ. 161.
5. Schmidt, F. A. (1914) Das Schulkind nach seiner Körperlichen Eigenart and Entwicklung, Leipzig, σελ. 115.

Η ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΟΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ*

Αί σωματομετρήσεις και ή επί τή θάσει τούτων παρακολούθησις τής θρέψεως του μαθητού συνήθως έκτελούνται υπό του σχολιάτρου ή όπου υπάρχει υπό τής βοηθου νοσοκόμου. Τοῦτο ήδη συμβουλεύεται και υπό του Ν. Έξαρχοπούλου (1928) και μερικώς και υπό του Έμμ. Λαμπαδαρίου (1934). Έν τούτοις πλείστοι νεώτεροι θεωροῦν τās άνωτέρω μετρήσεις ως υπαγομένας εις τὰ καθήκοντα τών διευθυντών τών σχολείων ή εις τās νοσοκόμους τās προσκολλημένας εις τὰ σχολεία. ●Ότω ο Wilson (1947) συνιστά να γίνεται ή παρακολούθησις τής σωματικης αναπτύξεως τών μαθητών υπό τών διδασκάλων. Ούτος θεωρεί άπαραίτητον τήν τοιαύτην παρακολούθησιν υπό του διδάσκοντος, διότι πλείστα έχει εκ τούτου να ώφεληθῆ σχετικώς προς τόν όλον χαρακτήρα και επίδοσιν τών διδασκομένων υπ' αυτού. Παρ' ήμιν ήδη ο κ. Κ. Χρυσάνθης (1947) άντελήφθη τήν σημασίαν του διδασκάλου εις τήν υγειονομικήν παρακολούθησιν του μαθητού ουχι μόνον εις τὰ ζητήματα σωματικης αναπτύξεως και θρέψεως, αλλά και εις σοβαρώτερα, ως έγκαίρου διαγνώσεως τών παιδικών νευρικών διαταραχών εκ συνηθείας. Ο ίδιος μάλιστα συγγραφεύς εις έργασίαν του επί τών καρδιοπαθειών παρ' ήμιν (Κ. Χρυσάνθης 1946) έτόνιζε τήν σημασίαν τής γνώσεως ώρισμένων συμπτωμάτων προς έγκαιρον έξ ύποψίας διάγνωσιν τών όξέων ρευματισμών τών μαθητών.

Έχοντας τὰ άνωτέρω υπ' όψιν και πλήρως άναγνωρίζοντες τήν συμβολήν του διδασκάλου εις τήν εν γενει παρακολούθησιν τής υγείας του υπό τήν εϋθύνην του φοιτηντος μαθητού, έδοκιμάσαμεν τήν παρακολούθησιν τούτου από άπόψεως σωματικης

ΠΙΝΑΞ Ι

Τάξις	Α'	Β'	Γ'	Δ'	Ε'	Στ'
Άριθ. μαθητών	40	42	45	45	63	40

κατά μήκος αναπτύξεως. Εις τοῦτο προέβημεν δοκιμαστικώς, ίνα πεισθώμεν πρώτον δια τήν αναγκαιότητα τής τοιαύτης ένεργείας και δεύτερον δια να ιδώμεν, εάν ή τοιαύτη παρακολούθησις παρακωλύει τό διδακτικόν μέρος του σχολείου. Προς τοῦτο έχρησιμοποίησαμεν τήν μικράν πείραν, τήν όποιαν άπεκτίσαμεν βοηθούντες τόν σχολιάτρον κ. Κ. Χρυσάνθην εις όμοίαν έρεύνας.

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Αί ήμέτεραι μετρήσεις έγιναν επί 275 μαθητών τής Άστικης Σχολής Άγίου Σάββα ήλικίας 6—12 έτων. Έν τή πραγματικότητι αρχικώς αι μετρήσεις περιελάμβανον μεγαλύτερον αριθμόν ατόμων, αλλά λόγω άποχωρήσεως ενός μεγάλου αριθμού μαθητών ή μεταγραφής εις άλλα σχολεία παρέμειναν προς μελέτην μόνον 275. Ο κατά τάξεις αριθμός τών μετρηθέντων φαίνεται εις τόν πίνακα Ι.

* Δελτίον Σχολικής Υγιεινής και Άντιλήψεως, τόμ. Ι, 1947, σελ. 65.

ΠΙΝΑΞ II

Τάξεις	Α' Μετρ.	Β' Μετρ.	Γ' Μετρ.	Δ' Μετρ.	Ε' Μετρ.	Στ' Μετρ.
Α'	113,30	114,28	—	116,81	118,10	119,27
Β'	119,14	120,05	—	122,97	123,30	124,67
Γ'	123,76	124,75	125,92	126,85	127,85	129,26
Δ'	129,15	129,92	131,37	132,04	132,98	134,06
Ε'	133,91	134,96	136,76	137,10	137,59	139,06
Στ'	138,21	139,78	140,62	141,94	142,62	—

ΠΙΝΑΞ III

Τάξεις	Δεκέμβρ.	Μάρτιος	Μάιος	Ίούλιος	Οκτώβρ.	1—6
Α'	0,98	—	2,53	1,29	1,17	5,97
Β'	0,91	—	2,92	0,33	1,37	5,53
Γ'	0,99	1,17	0,93	1,00	1,41	5,50
Δ'	0,97	1,45	0,67	0,94	1,08	4,91
Ε'	1,05	1,80	0,34	0,49	1,47	5,15
Στ'	1,57	0,84	1,32	0,68	—	—

Αί μετρήσεις έγιναν κατά τὸ σχολικὸν ἔτος 1946—47 κατὰ τοὺς ἐξῆς μῆνας: Ἡ πρώτη μέτρηση τὸν Ὀκτώβριον (5ην καὶ 6ην ἡμέραν), ἡ δευτέρα τὸν Δεκέμβριον (18—21 ἡμ.), ἡ τρίτη τὸν Μάρτιον (13—16 ἡμ.), ἡ τετάρτη τὸν Μάιον (17—19 ἡμ.), ἡ πέμπτη τὸν Ἰούνιον (24—27 ἡμ.) καὶ ἡ ἕκτη τὸν Ὀκτώβριον.

Αἱ μετρήσεις ἐγένοντο διὰ κοινοῦ ἀνθρωπομέτρου σχολικοῦ τύπου, εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὴν 11ην πρωϊνὴν ὥραν, κατὰ προσέγγισιν 0,5 ἐκ. ἀκολουθοῦντες τὸν ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη (1948) περιγραφόμενον τρόπον.

Τὰ ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἡμετέρου ὕλικου προκύψαντα περιλαμβάνονται εἰς τοὺς πίνακας II καὶ III. Καὶ ὁ μὲν πίναξ II περιλαμβάνει τοὺς μέσους ὄρους τοῦ σωματικοῦ μήκους ἐκάστης τάξεως κατὰ τὰς διαφόρους μετρήσεις, ὁ δὲ πίναξ III περιλαμβάνει τὸ κερδηθὲν μήκος ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀμέσως προηγηθέντα μέσον ὄρον καὶ εἰς τὴν τελευταίαν στήλην τὸ κερδηθὲν μήκος εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ ἐνὸς ἔτους (Ὀκτώβριος 1946 — Ὀκτώβριος 1947).

Παρακολοῦντες τὴν σωματικὴν κατὰ μήκος ἀνάπτυξιν ἐσημειώσαμεν εἰς πλείους περιπτώσεις παῦσιν προσωρινὴν καὶ δὴ ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα IV.

ΠΙΝΑΞ IV

Τάξεις	1—2 μετρ.	2—3 μετρ.	3—4 μετρ.	4—5 μετρ.
Α'	6	0	0	0
Β'	6	0	4	0
Γ'	5	0	0	3
Δ'	5	0	8	3
Ε'	8	0	6	10
Στ'	0	3	0	6

Ἡ πλειονότης τῶν μαθητῶν, αἱ ὁποῖοι δὲν ἐσημείωσαν μεταξύ δύο μετρήσεων αὐξήσιν τοῦ σωματικοῦ τῶν μήκους ἀνήκουν εἰς τὰς πτωχοτέρας τάξεις.

Ἐπειδὴ ὡς ἀνεφέρθημεν εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ παροῦσα δοκιμὴ εἶχε σκοπὸν τὴν ἐκτίμησιν ἀφ' ἑνὸς τῆς σημασίας τῆς συμμετοχῆς ἢ πλήρους ἀναλήψεως ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῶν μετρήσεων τούτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ κωλύματος, τὸ ὁποῖον αὐταὶ δυνατόν νὰ παρεμβάλουν εἰς τὸ κυρίως διδακτικὸν μέρος τοῦ σχολείου παρελείψαμεν ὁποῖον ἄλλο δυνατόν νὰ ἐξήγητο ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν μετρήσεών μας. Μελετώντες τὰς ἡμερομηνίας τῶν μετρήσεών μας καταφαίνεται, ὅτι ἐντὸς διημέρου κατὰ τὸ πλεῖστον, ἠδυνάμεθα νὰ κάμωμεν τὰς μετρήσεις. Ὡστε ἐὰν ἕκαστος διδάσκαλος τῆ παρουσίας τοῦ ὑπευθύνου διευθυντοῦ κάμῃ τὰς μετρήσεις τῶν μαθητῶν τῆς τάξεώς του δὲν δύναται νὰ χάσῃ παρὰ μίαν ὥραν εἰς ἐκάστην μετρικὴν περίοδον. (Εὐνόητον, ὅτι αἱ μετρήσεις θὰ περιλαμβάνουν τὸ σωματικὸν ἄρως καὶ τὴν θωρακικὴν περίμετρον). Ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν μετρήσεων ὁ διδάσκαλος θὰ δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῆς κανονικῆς ἢ μὴ αὐξήσεως τοῦ μαθητοῦ του καὶ ἀναλόγως νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν ὑπεύθυνον σχολιάτρον πρὸς περαιτέρω ἐξέτασιν τῆς περιπτώσεως.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Ἐπὶ 275 μαθητῶν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Ἀγίου Σάββα ἐκάμαμεν ἐπανειλημμένας μετρήσεις σωματικοῦ μήκους κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1946—47. Ἐξετιμήσαμεν τὸν χρόνον, τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦν αἱ μετρήσεις αὐταὶ, ἀντιληφθέντες ὅτι οὐδὲν κώλυμα παρέχουν εἰς τὸ κυρίως διδακτικὸν μέρος τοῦ σχολείου. Ἐκ τῶν μετρήσεων τούτων ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ ἀριθμὸς μαθητῶν ἀνηκόωντων εἰς τὰς πτωχοτέρας τάξεις δὲν σημαίνει αὐξήσιν τοῦ σωματικοῦ μήκους μεταξύ δύο διαδοχικῶν μετρήσεων. Τοῦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ θαυτοτέραν σημασίαν διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ μαθητοῦ καὶ θὰ ὠδηγοῦσεν ἢ ἀνευρέσεις του εἰς τὴν σχετικὴν παραπομπὴν τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ οἰκεῖον σχολιατρικὸν τμήμα πρὸς περαιτέρω ἐξέτασιν. Συνεπῶς ἢ παρακολούθησις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ μαθητοῦ πρέπει νὰ ἀναληφθῇ ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος μετὰ τοῦ οἰκείου διευθυντοῦ τοῦ σχολείου, νὰ τίθενται δὲ τὰ ἐκάστοτε εὐρήματα ὑπὸ τὴν ἐξέτασιν τοῦ σχολιάτρον πρὸς γνωμάτευσιν.

Ἐν κατακλείδι ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς τὸν δρ. Κ. Χρυσάνθην διὰ τὴν δοθῆσαν, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέσχε.

Ν. ΤΣΑΡΙΔΗΣ

Διευθυντὴς τῆς Ἀστικῆς Ἀγ. Σάββα

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

- 1) Ἐξάρχopoulos N. (1928) Σωματολογία τοῦ παιδός. Ἀθήναι.
- 2) Λαμπιδάριος Ἐμμ. (1934) Σχολικὴ Ὑγιεινὴ. Ἀθήναι.
- 3) Wilson C. C. (1947) Journ. Sch. Health 27, 243.
- 4) Χρυσάνθης Κ. (1946) Ἀρχ. Ἱατρ. Ἐπ., 1, 243.
- 5) Χρυσάνθης Κ. (1947) Δελ. Σχ. Ὑγ. καὶ Ἀντιλ. 1, 44.
- 6) Χρυσάνθης Κ. (1948), Ἡ κατὰ μῆκος καὶ ἄρως σωματικὴ αὐξήσις τῶν Κυπρίων μαθητῶν. Λευκωσία.

ΤΟ ΜΗΚΟΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΙΝ ΤΗΣ ΗΒΗΣ ΤΩΝ ΘΗΛΕΩΝ*

Είναι αληθές ότι τα ανθρωπομετρικά κριτήρια πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐφηβείας μεταξὺ τῶν θηλέων εἶναι ὑποδεέστερα εἰς ἀξίαν παρὰ ἄλλα τιὰ κριτήρια. Οὕτω, ὁ Floy (1935) θεωρεῖ ὡς ἀσυγκρίτως ἀνώτερον κριτήριον τὴν ἀκτινογραφικὴν ἐξέταση τῶν ὀστέων. Ἀφ' ἐτέρου, παρ' ὅλον ὅτι εἰς τὰ θήλεα παρουσιάζεται σημεῖον τι ὑπολογίσιμον, ἢ ἐναρξίς τῆς ἐμμηνόρρυσιας, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν — ὡς τοῦτο συμβαίνει συνήθως — τὴν ἐναρξιν τῆς ἐφηβείας, ἀδυνατοῦμεν πάλιν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς ἰδεατῶς ἀλάνθαστον. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἐναρξίς τῆς ἐμμηνόρρυσιας δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐναρξιν τῆς ὠριμάσεως τῶν ὠαρίων. Οὕτω, δυνατόν νὰ ἤρχισεν ἡ ὠρίμασις τῶν ὠαρίων μὲ σύγχρονον ἐμφάνισιν ἐμμηνόρρυσιας, δυνατόν ὅμως τὴν ὠρίμασιν αὐτὴν νὰ ἀκολουθῆ ἄλλοτε ἄλλου χρόνου στάδιον ἐμμηνόρρυσιας.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως, τούτου, ἡ ἐναρξίς τῆς ἐμμηνόρρυσιας ἀπετέλεσε τὸ σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου βασισόμενοι οἱ διάφοροι ἐρευνῆται ἠρεύνησαν τὴν σχέσιν τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἡθῆς εἰς τὰ θήλεα. Οὕτω ὁ Floy ἀνεύρεν ὅτι τὰ θήλεα τὰ ὅποια ἐνεφάνισαν ἐμμηνόρρυσίαν ἐδείκνυον ἀκτινολογικῶς ἀποδείξεις πλέον προχωρημένης ὀστικῆς ἀναπτύξεως παρὰ τὰ μὴ ἐμφανίσαντα ἐμμηνόρρυσίαν ὁμήλικά των. Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὰ εὐρήματα καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν. Κατὰ τι ἀντίθετα εἶναι τὰ εὐρήματα τῶν Stone καὶ Barker, οἱ ὅποιοι παρετήρησαν ἐλαφρὰν πτώσιν τοῦ αὐξητικῆς ρυθμοῦ τοῦ σώματος εἰς τὰ θήλεα τὰ ὅποια παρουσίασαν ἐνωρὶς ἐμμηνόρρυσίαν, ἐνῶ τὰ θήλεα τὰ μὴ ἔχοντα ἐμμηνόρρυσίαν μετὰ τὸ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας ἦσαν ὑψηλότερα παρὰ τὰ ὁμήλικά των τὰ ἐμφανίσαντα ἤδη ἐμμηνόρρυσίαν.

Παρομοίᾳ ἐρευνᾷ πρὸς καθορισμὸν τῆς σχέσεως τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἡθῆς μεταξὺ ὅμως τῶν ἀρρένων ἐγένετο ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ellis (1946 καὶ 1947). Ἀνεξαρτήτως τῶν κριτηρίων τῆς ἐνάρξεως τῆς ἡθῆς μεταξὺ τῶν ἀρρένων, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰ ὅποια ἐν πολλοῖς συμπύπτουν πρὸς τὰ τοῦ Greulich καὶ ἄλλων (1942) (ὁ καθορισμὸς ἐγένετο ἀνεξαρτήτως ἀλληλοεπιδράσεως), διαπιστώθη πάλιν ὅτι τὰ ἄρρενα τὰ ἀνήκοντα εἰς σχετικῶς ὑψηλὸν στάδιον ὠριμάσεως ἦσαν ὑψηλότερα παρὰ τὰ ὁμήλικά των, τὰ ἀνήκοντα εἰς χαμηλότερον στάδιον ὠριμάσεως.

Ἐπειδὴ ἐξ ὅσων γνωρίζομεν οὐδόλως ἡ σχέσις σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐνάρξεως τῆς ἡθῆς ἐμελετήθη παρ' ἡμῖν, ἐθεωρήσαμεν ὡς μὴ ἄσκοπον τὴν ἐρευνᾷ ταύτην εἰς τὸν τόπον μας, ἐφ' ὅσον ἦτο εἰς ἡμᾶς ἀρκετὰ πρόχειρον τὸ ὑλικόν. Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ἀνακοινώομεν τὰ ἐπὶ τῶν θηλέων εὐρήματά μας, ἀναβάλλοντες τὰ ἐπὶ τῶν ἀρρένων, καθ' ὅσον κριτήριά τινα εὐρίσκοντο ὑπὸ ἕλεγχον.

Ε Π Ε Υ Ν Α

Τὰ ἐρευνηθέντα καὶ μελετηθέντα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θήλεα ἦσαν 240 (μαθητρίαι τοῦ Παγκ. Γυμνασίου). Ἡ καθ' ἡλικίαν κατανομή των καὶ ἡ ἐκατοστιαία ἀναλογία των δεικνύονται εἰς τὸν πίνακα. I. Τὰ ὑποκείμενα αὐτὰ ἦσαν ὑγιᾶ, ἢ δὲ κοινωνικῆ των τάξις ὡς καὶ ὁ τρόπος διαίτης περίπου ὁ αὐτός. Ἐκ τοῦ ἀναμνηστικῆ των δὲν ἀπεκαλύψαμεν σοδαρόν τι νόσημα, τὸ ὁποῖον νὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ

* Ἀρχαῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. 4ος, 1948, σελ. 157.

σημαντικῶς ἐπὶ τῆς μετέπειτα σωματικῆς των ἀναπτύξεως. Αἱ ληφθεῖσαι ἡλικίαι πε-
ριωρίσθησαν μεταξύ τοῦ 12—13ου ἔτους μέχρι τοῦ 14—15ου ἔτους τῆς ἡλικίας (δια-
τρεχόμενα ἐτήσια διαστήματα). Κατώτεραι καὶ ἀνώτεραι ἡλικίαι δὲν ἐλήφθησαν,
καθ' ὅτι ἐκ προηγουμένης μας ἐρευνῆς (Χρυσάνθης, 1947) ἡ ἔναρξις τῆς ἐμμηνορ-
ρυσίας ἐν Κύπρῳ κυμαίνεται χρονικῶς μεταξύ 10 ἔτους καὶ 15 ἔτους καὶ 9 μηνῶν
μέ σημαντικὰ σημεῖα τὸ 13ον ἔτος (37,07%), τὸ 12ον ἔτος (29,14%) καὶ τὸ 14ον
ἔτος (16,72%). Συνεπῶς, ἦτο δύσκολος ἡ ἀνεύρεσις σημαντικοῦ ὕλικου πρὸ τοῦ 12ου
καὶ μετὰ τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας.

Ἐκ τῶν κριτηρίων ἀναπτύξεως ἐχρησιμοποίησαμεν μόνον τὴν κατὰ μῆκος σω-
ματικὴν αὐξήσιν, καθ' ὅσον τὸ μῆκος ὀλιγώτερον παρὰ τὸ θάρος κλπ. ἐπηρεάζεται
ἀπὸ τὰς διαφόρους δυσμενεῖς ἐξωτερικὰς συνθήκας. Αἱ μετρήσεις ἐγένοντο ὑφ' ἡμῶν
προσωπικῶς διὰ ἀνθρωπομέτρου σχολικοῦ τύπου, συχνὰ ἐλεγχομένου, καὶ κατὰ προσ-
έγγισιν 0,5 ἐκ. πρὸς τὰ ἄνω. Αἱ μετρήσεις ἐγένοντο κατὰ τὰς πρωϊνάς ὥρα (πρὸ τῆς
11ης πρωϊνῆς) ἐντὸς δύο συνεχῶν ἡμερῶν.

Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου ἐγένετο ὡς ἐξῆς: ἐκάστη χρονολογικὴ ὁμάς διηρέ-
θη εἰς δύο ἀναλόγως τῆς ἐμφανίσεως ἢ μὴ ἐμμηνορρυσίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ἐκάστην
ὁμάδα τῶν τριῶν χρονολογικῶν ὁμάδων ἀνηκόντων ἀτόμων φαίνεται εἰς τὸν πίνακα
I. Ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους μετρήσεων ἐκάστης ὁμάδος ἐξήχθη ὁ μέσος ὄρος, τὸ σταθερὸν
σφάλμα καὶ ἡ σταθερὰ ἀποκλίσις. Ἔϊτα δὲ τὰ εὐρήματά μας ἠλέγξαμεν διὰ τοῦ κρι-

τηρίου — (Βαλαώρας, 1943). Ταῦτα δεικνύονται εἰς τὸν πίνακα II.

οδ

Σ Χ Ο Λ Ι Α

Ἐκ τοῦ πίνακος II φαίνεται σαφῶς ὅτι αἱ ἐμφανίσασαι ἤδη ἐμμηνορρυσίαν (εὐ-
ρισκόμεναι δηλ. εἰς ἀνώτερον στάδιον ὠριμάσεως) ἔχουν μεγαλύτερον μῆκος σώματος
παρὰ αἱ ὁμηλικαὶ των, αἱ μὴ ἐμφανίσασαι ἐμμηνορρυσίαν, (εὐρισκόμεναι δηλ. εἰς κα-
τώτερον στάδιον ὠριμάσεως). Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἀκτινολογικὰ εὐρήματα τοῦ
Flory, ὁ ὁποῖος ἀνεύρεν ἐπὶ γυναικῶν ἐνωρὶς ἐμφανισασῶν ἐμμηνορρυσίαν σημεῖα προ-
χωρημένης ὀστικῆς ἀναπτύξεως, ἧτοι ἐμφάνισιν τοῦ σησαμοειδοῦς ἐπὶ τοῦ περιφε-
ρειακοῦ ἄκρου τοῦ πρώτου μετακαρπίου. Τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἡδὴν παρουσιάζεται ἀπο-
τόμως ἐπιτάχυνσις τοῦ αὐξητικοῦ ρυθμοῦ τοῦ σώματος, τόσο κατὰ μῆκος ἔσον καὶ
κατὰ θάρος (δευτέρα ταχεῖα αὐξητικὴ περίοδος), φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς διαφόρους
καμπύλας σωματικῆς αὐξήσεως τὰς δοθείσας ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν. Οὕτω, κατὰ
τὴν στατιστικὴν Ἐμ. Λαμπαδαρίου (1920) ἡ αὐξήσις τοῦ μήκους κατὰ τὸ 11ον—
12ον ἔτος φθάνει τὰ 8,5 ἐκ., ἐτησίᾳ αὐξήσις ἡ ὁποία εἶναι πολλάκις πολλαπλασία
τῆς ἐτησίᾳ αὐξήσεως ἄλλων πρὸ ἢ μετὰ ἡλικιωῶν. Τὸ αὐτὸ δεικνύεται καὶ εἰς τὴν
ἡμετέραν στατιστικὴν ἐπὶ Κυπρίων θηλέων ἡ ὁποία δεικνύει ἐτησίαν αὐξήσιν τῆς
ἡλικίας 12—13 ἐτῶν 8,5 ἐκ., ἡ ὁποία ἐνίοτε εἶναι πολλαπλασία ἄλλων ἐτησίων αὐ-
ξήσεων (Χρυσάνθης, 1948).

Τὸ γεγονός δὲμως, ὅτι αἱ ἐμφανίσασαι ἐμμηνορρυσίαν ἔχουν μῆκος σώματος με-
γαλύτερον τῶν ὁμηλικῶν των ἄνευ ἐμμηνορρυσίας, δὲν ἀποκλείει ἀντίθετον τελικὸν
ἀποτέλεσμα. Δυνατὸν, δηλαδή, αἱ ἀργοποροῦσαι εἰς ὠρίμασιν νὰ ἔχουν τελικῶς με-
γαλύτερον μῆκος σώματος παρὰ αἱ ἐνωρὶς ὠριμάσασαι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἤδη πα-
ρατήρησαν οἱ Stone καὶ Barker. Ἐν τούτοις ἡ παρακολούθησις τοῦ γεγονότος αὐτοῦ,
τῆς ὑπάρξεως δηλ. μεγαλύτερου μήκους σώματος εἰς τὰ θήλεα τοῦ ἀνωτέρου στα-
δίου ὠριμάσεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ὁμηλικὰ των κατωτέρου σταδίου ὠριμάσεως,
δυνατὸν κατὰ τὸν Ellis νὰ ἔξη καὶ πρακτικὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν
φυσικὴν ἀγωγὴν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ellis εἰς τὴν ἐρευνάν του σχετικῶς μετὰ τὴν σχέσιν μήκους
καὶ θάρους τοῦ σώματος πρὸς τὴν ὠριμότητα τῶν ἀρρένων παρατήρησεν ὅτι ἡ κοινὴ

άκμη παρουσιάζεται εις τὰ 19,7% τῶν προεφήδων, εις τὰ 41,0% τῶν ἀρξαμένων ἐφήδων καὶ εις τὰ 76,2% τῶν προχωρημένων ἐφήδων, προέβημεν καὶ ἡμεῖς πρὸς ἐπαλήθευσιν τούτου μεταξὺ θηλέων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Bloch (1931) καὶ οἱ Hinrichsen καὶ Ivy (1938) στηριζόμενοι ἐπὶ στατιστικῶν δεδομένων θεωροῦν τὴν ἐμφάνισιν τῆς κοινῆς ἀκμῆς εις ὠρισμένην ἡλικίαν ὡς φυσιολογικὸν φαινόμενον, ἔχον σχέσιν χρονολογικὴν μὲ τὴν ἐφηβείαν παρὰ αἰτιολογικὴν. Ἐπειδὴ ὅμως ἄλλοι ἀφ' ἐνὸς μὲν παραδέχονται τὸν ἐνδοκρινικὸν παράγοντα ὡς πρωτεύουσαν αἰτίαν τῆς κοινῆς ἀκμῆς (Ingram, 1944 καὶ ἄλλοι), ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ἐμποδίζει ἢ ἀντίθετος ἄποψις (τῆς χρονολογικῆς συμπτώσεως) τὴν ἔρευναν τῆς σχέσεως κοινῆς ἀκμῆς καὶ σταδίου ὠριμάσεως, ἐξητάσαμεν 247 θήλεα, πλεῖστα τῶν ὁποίων συμμετέχουν εις τὴν κυρίως ἔρευνάν μας, διαίρεσαντες αὐτὰ εις τρεῖς ομάδας: α) τὰ εὐρισκόμενα εις τὸ προεμμηνορροϊκὸν στάδιον (διόγκωσις μαστῶν κλπ. ἄνευ ἐμμηνορροσίας), β) εις τὰ εὐρισκόμενα εις τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐμμηνορροϊκοῦ σταδίου καὶ γ) εις τὰ εὐρισκόμενα εις προχωρημένην πλέον ἐφηβείαν (ἐμμηνορροσία κανονικὴ τοῦλάχιστον ἀπὸ διαιτίας). Τούτων ἐξητάσαμεν τὴν συχνότητα τῆς κοινῆς ἀκμῆς ἀνευρόντες αὐτὴν εις τὰ 46,3% τῆς πρώτης ομάδος, εις τὰ 56,2% τῆς δευτέρας ομάδος, καὶ εις τὰ 74,2% τῆς τρίτης ομάδος, πρᾶγμα πού ἐπιβεβαιοῖ τὰ εὐρήματα τοῦ Ellis.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Ἐρευνήσαμεν 240 μαθητριάς τοῦ Παγκ. Γυμνασίου, ἡλικίας 12—15 ἐτῶν, πρὸς καθορισμὸν τῆς σχέσεως μήκους σώματος πρὸς τὴν ἔναρξιν τῆς ἥθους, λαβόντες ὡς σημεῖον ἐναρξέως τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐμμηνορροσίας. Ἐκάστη ἡλικία τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν ὑποκειμένων διηρέθη εις δύο ομάδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἢ μὲν μία περιελάμβανε θήλεα μὲ ἐμμηνορροσίαν, ἢ δὲ ἄλλη θήλεα ἄνευ ἐμμηνορροσίας. Ἀφοῦ ἐμετρήθη τὸ μήκος καὶ ἐξήχθησαν ἡ μέση τιμὴ, τὸ σταθερὸν σφάλμα καὶ ἡ σταθερὰ ἀπόκλισις ἠλέγχθησαν στατιστικῶς τὰ εὐρήματά μας διὰ τοῦ κριτηρίου —. Ἐκ τῆς ἐρεύνης
 δ
μας αὐτῆς δεικνύεται ὅτι τὰ θήλεα τὰ εὐρισκόμενα εις ἀνώτερον στάδιον ὠριμάσεως ἔχουν μῆκος σώματος μεγαλύτερον παρὰ τὰ ἡμῆλικά των τὰ εὐρισκόμενα εις κατώτερον στάδιον ὠριμάσεως (προεμμηνορροϊκόν). Ἡ γνῶσις τούτου δυνατὸν νὰ ἔχη πρακτικὴν ἐφαρμογὴν εις τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν. Ἐρευνῶντες ἐπὶ πλέον 247 μαθητριάς, εις τὰς ὁποίας πλεῖσται τῶν τῆς πρώτης ἐρεύνης περιλαμβάνονται, ἀνεύρομεν ὅτι ἡ συχνότης τῆς κοινῆς ἀκμῆς αὐξάνεται ὅσον τὸ ὑποκείμενον προχωρεῖ πρὸς ἀνώτερον στάδιον ὠριμάσεως. Οὕτω, ἡ ὁμάς μὲ θήλεα εὐρισκόμενα εις τὸ στάδιον τῆς προεμμηνορροϊκῆς περιόδου παρουσιάζουν κοινήν ἀκμὴν εις ἀναλογίαν 46,3%, ἡ ὁμάς μὲ προσφάτως ἐμμηνορροοῦντα θήλεα εις ἀναλογίαν 56,2%, καὶ ἡ ὁμάς μὲ ἤδη ὠριμα ἐφηβα θήλεα (ἐναρξίς ἐμμηνορροσίας τοῦλάχιστον ἀπὸ διαιτίας) εις ἀναλογίαν 74,2%.

ΠΙΝΑΞ Ι

Ἡλικία εις ἔτη	Σύνολον περιπτώσεων	Ἄνευ ἐμμηνορροσίας		Μὲ ἐμμηνορροσίαν	
		Ἀριθ. περιπτ.	%	Ἀριθ. περιπτ.	%
12—13	87	60	68,9	27	31,0
13—14	103	40	38,8	63	61,2
14—15	50	16	32,0	34	68,0

ΠΙΝΑΚΕΣ II

Ἡλικία εἰς ἔτη	Μὲ ἐμμηνόρρουσιν			Ἐνεὺ ἐμμηνόρρουσίας		
	M. O.	St. Error	S. D.	M. O.	St. Error	S. D.
12—13	150,83	0,8	4,3	142,60	0,8	6,2
13—14	152,26	0,6	4,4	147,50	0,8	5,0
14—15	154,68	0,7	4,2	151,08	1,0	4,1

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

S U M M A R Y

Height in Relation to Onset of Puberty in Girls

1. Two hundred and forty girls, aged twelve to fifteen years from the Pancyprian Gymnasium, were graded, based on the onset of menstruation, into two maturity - groups, viz.: having attained menstruation and not having attained menstruation girls. Comparison was made between the mean heights of girls who had the same yearly age-groups but different maturity groups.

2. It was found that girls of higher maturity-group were taller than their contemporaries of the lower maturity-group.

3. Observations were made on the relationship of acne vulgaris and the onset of menstruation (among another group of 247 girls). Comedones were noted in 46.3% of the not having attained menstruation girls, 56.2% of the recently having attained menstruation girls, and 74.2% of the adolescent ones (in whom the mensuration occurred at least two years previously).

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Βαλαώρης Β. Γ.: (1943), Στοιχεῖα Βιομετρίας καὶ Στατιστικῆς, Ἀθήναι.
2. Bloch B.: (1931), Brit. J. Derm., 43, 61.
3. Ellis R. W. B.: (1946), Arch. Dis Child., 21, 181.
4. Ellis R. W. B.: (1947), Edinb. Med. J., 54, 269.
5. Flory C. D.: (1935), Child Development, 6, 1.
6. Greulich W. W. et al.: (1942), Somatic and Endocrine Studies of Puberal and Adolescent Boys, Nat. Res. Council, Washington.
7. Hinrichsen J. and Ivy A. C.: (1938), Arch. Derm. and Syph. 37, 975.
8. Ingram J. T.: (1944), Practitioner, 152, 304.
9. Λαμπιδάριος Ἐμμ.: (1920). Παιθολογία, 1 183.
10. Stone C. P. and Barker R. Q.: (1937), Human Biol., 9, 1.
11. Χρυσάνθης Κ.: (1947), Δελτίον Σχολ. Ἰγ. καὶ Ἀντιλ., 1, 33.
12. Χρυσάνθης Κ.: (1948), Ἡ κατὰ μῆκος καὶ βάρος σωματικὴ ἀξίησις τῶν Κυπρίων μαθητῶν, Λευκωσία.

I. Γ Ε Ν Ι Κ Α

Ο ύπνος είναι φυσιολογικόν φαινόμενον κατά τὸ ὅποιον ἐπέρχεται ἐπὶ τινα χρόνον ἐλάττωσις ἢ παντελής ἀναστολή τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν κινητικῶν ὤσεων. Ἡ ἀνάπαυλα αὐτῆ τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι φυσιολογική ἀπαίτησις τοῦ ὀργανισμοῦ ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν, καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ θανάτου, τὰς ὁποίας ὑφίσταται ὁ ὀργανισμὸς ὅταν παραμείνῃ ἄυπνος πέραν ὠρισμένου χρόνου. Οὕτω παρατηρήσεις ἀπέδειξαν ὅτι ἄνθρωποι παραμείναντες ἄυπνοι ἐπὶ 5—7 ἡμέρας ἀπέθανον.

Διὰ τὴν αἰτίαν τῆς προκλήσεως τοῦ ὑπνου ὑπάρχουν πολλαὶ θεωρίαι. Αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Ἡ θεωρία τῆς μεταβολῆς τῆς ἐγκεφαλικῆς κυκλοφορίας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν τῶν ὀπαδῶν τῆς θεωρίας αὐτῆς ὑπάρχουν διχογνωμίαι. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν παραδέχονται ὅτι ὁ ὑπνος προέρχεται ἐξ ἀναιμίας τοῦ ἐγκεφάλου (Donders, Christern), τῆς ἀναιμίας πιστοποιηθείσης πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ Johan Blumenbach, Durham, Mosso, καὶ ἄλλοι ἀντιθέτως (Gzerny, Brodmann).

β) Ἡ θεωρία τῆς ναρκώσεως τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ νάρκωσις αὕτη κατ' ἄλλους ὀφείλεται εἰς τὴν ἔθρῳσιν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος, ἐνεκεν τῆς βραδυνομένης κυκλοφορίας τοῦ αἵματος (Dubois, Overton), καὶ ἄλλων δηλητηριωδῶν παραγῶγων τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, καὶ κατ' ἄλλους εἰς τὴν ἔθρῳσιν καματογόνων οὐσιῶν παραγομένων κατὰ τὸν κάματον τῶν νευρικῶν κυττάρων, ἰδίως εἰδικῆς τοξίνης (ὑπνοτοξίνης).

γ) Ἡ θεωρία τῆς ὑπάρξεως εἰδικοῦ κέντρου τοῦ ὑπνου, τὸ ὅποιον λειτουργεῖ περιοδικῶς. Τὸ κέντρον τοῦτο κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας αὐτῆς ἐδράζεται εἰς τὸν διάμεσον καὶ μέσον ἐγκέφαλον.

δ) Ἡ θεωρία τῆς ἀναχαίσεως (inhibition), εἰς τὴν ὅποιαν πιστεύει ὁ Pavlow καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν ὑπνον, πλὴν τῆς ἐλαττώσεως ἢ τῆς ἀναστολῆς τῆς λειτουργίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν κινητικῶν ὤσεων, παρατηροῦνται καὶ ἄλλα τινὰ ἐκ τῶν λοιπῶν πλὴν τοῦ ἐγκεφάλου συστημάτων. Οὕτω ἡ ἀνταλλαγή τῆς ὕλης γίνεται μικροτέρα ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἐκπνεομένου διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος, αἱ ἀναπνευστικαὶ κινήσεις γίνονται ἀραιότεραι καὶ βαθύτεραι, οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας ἀραιοῦνται καὶ ἡ πίεσις τοῦ αἵματος πίπτει, καὶ ὅλαι αἱ ἐκκρίσεις τοῦ ὀργανισμοῦ ἐλαττοῦνται πλὴν τῶν ἐκκρίσεων τῶν πεπτικῶν ἀδένων ὡς ἐπέδειξε τοῦτο ὁ Pavlow.

Διὰ τὰ ἐπέλθῃ ὁ ὑπνος πρέπει πᾶν ἐξωτερικὸν ἐρέθισμα νὰ παύσῃ διεγείρον τὸν ἐγκέφαλον διὰ τῶν αἰσθητικῶν καὶ αἰσθητηρίων ὁδῶν. Οὕτω τὸ φῶς, οἱ ἤχοι, ἡ πίεσις τῶν ἐνδυμάτων, αἱ διεγέρσεις τῆς ὀσφρήσεως πρέπει νὰ παρακωληθοῦν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὑπνου. Διὰ αὐτὸν τὸν λόγον ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἐπιβάλλεται ἡ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὑπνου ἀποβολὴ τῆς συνήθους ἡμερησίας ἐπενδύσεως, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ ἀπτικὸν ἐρέθισμα, ἢ κανονικὴ κάλυψις διὰ κλινοστρωμνῶν οὕτως ὥστε τὸ ἄτομον νὰ μὴ διεγείρεται ὑπὸ ἐρεθισμῶν, οἱ ὅποιοι θὰ προέλθουν ἐκ τοῦ ψύχους ἢ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμότητος, ἢ κάλυψις τῶν φώτων καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν διαφόρων ἤχων καὶ ὀσμῶν. Ὀλιγώτερον κωλυτικὰ διὰ τὸν ὑπνον εἶναι κατὰ τινὰς ἐρευνητὰς τὰ ὀπτικὰ καὶ ἀκουστικὰ ἐρεθίσματα (μονότονος ἤχος ὑποβοηθεῖ ἐπέλευσιν τοῦ ὑπνου κλπ.) (Kreidl καὶ Herz).

* Βιβλίο μὲ πρόλογον Κ. Σπυριδάκι, Λευκωσία, 1945.

Παρ' όλον ότι ο ύπνος είναι ανάπαυλα του έγκεφάλου και άναστολή της συνειδήσεως και των κινητικῶν ὤσεων, ἐν τούτοις ἔνεκεν ἐρεθισμῶν τινῶν δυνατόν νά γίνη άσυντόνιστος και μη κανονική λειτουργία ὤρισμένων έγκεφαλικῶν κέντρων. Περιφερικόν τι ἐρέθισμα δύναται κατά τήν διάρκειαν του ύπνου νά προκαλέσῃ άντανακλαστικήν κίνησιν — ἔστω και ἂν ἡ διεγερσιμότης των άντανακλαστικῶν εἶναι ἠλαττωμένη κατά τόν ύπνον — ἢ νά ἐπιφέρῃ τὸ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς μερικὴν λειτουργίαν του έγκεφάλου.

Πλὴν των φυσιολογικῶν μεταβολῶν των σωματικῶν λειτουργιῶν κατά τόν ύπνον ἐνδιαφέρει και ἡ θαθύτης αὐτοῦ ὅσον και ἡ διάρκεια ἢ τὸ μήκος αὐτοῦ. Ὁ Mönninghoff και ὁ Piesbergen διὰ άκουστικῶν ἐρεθισμάτων προσεδιόρισαν τήν θαθύτητα του ύπνου και τὰς διακυμάνσεις αὐτῆς ὡς ἐξῆς: Ἐπὶ τήν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως του ύπνου παρατηρεῖται προϊῶσα αὐτοῦ θαθύτης, ἡ ὁποία φθάνει εἰς τὸ μέγιστον κατά τὰς δύο και τριάκοντα λεπτά ἕως εἰς τὰς δύο και σαρανταπέντε ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως. Ἐπειτα ἀρχίζει νά ἔλαττωταί ἡ θαθύτης μέχρι των πέντε και τριάκοντα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως, ὅτε παρουσιάζεται νέα θαθύτης ἴσα ταχέως ὁ ύπνος γίνῃ ἐπιπόλαιος μέχρι ὅτου ἐπέλθῃ ἡ ἀφύπνισις. Ὁμοίως μέτρησιν τῆς θαθύτητος του ύπνου δι' άκουστικῶν ἐρεθισμάτων ἔκαμε και ὁ Kohlschütter. Οὗτος ἀνεῦρε ότι ἡ μέγιστη θαθύτης του ύπνου παρατηρεῖται μίαν ὥραν μετὰ τήν ἔναρξιν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς δευτέρας και τρίτης ὥρας ὁ ύπνος γίνεταί προϊόντως ἔλαφρός. Συνεπῶς αἱ πρῶται τρεῖς ὥραι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως του ύπνου ἔχουν τήν μεγαλύτεραν θαθύτητα. Κατὰ τὸν θαθύτην ύπνον παρατηρεῖται ἡ μεγίστη ἔλαττωσις τῆς λειτουργίας των ἡμισφαιρίων. Σημειωτέον ότι αἱ πλεῖστοι των ἔρευνητῶν δὲν παραδέχονται ότι μόνον κατά τὰς τρεῖς πρώτας ὥρας, ὅτε ὁ ύπνος εἶναι θαθύς, ὑπάρχει ἡ εὐεργετικότης, ἀλλὰ και εἰς τὰς ὑπολοίπους ὥρας κατά τὰς ὁποίας ὁ ύπνος εἶναι ἐπιπόλαιος.

Πλὴν του τύπου τούτου, κατά τὸν ὁποῖον ἡ θαθύτης του ύπνου παρατηρεῖται κατά τὰς πρώτας ὥρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ, ὑπάρχει και ἕτερος τύπος, ὃ διφασικός ὡς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Schultz, κατά τὸν ὁποῖον ἡ θαθύτης του ύπνου εἶναι ἔλαχιστη.

Διὰ τήν κανονικὴν διάρκειαν ἢ τὸ κανονικὸν μήκος του ύπνου εἰς φυσιολογικά ἄτομα ὑπάρχει πάλιν διχογνωμία. Ὁ Schultz διὰ τὸν μονοφασικὸν τύπον ύπνου, τὸν συνήθη δηλαδὴ, δέχεται ὡς μέσον ὅρον ύπνου τὰς 8—9 ὥρας. Ὁ G. Pietz(1) θεωρεῖ ὡς κανονικὸν μήκος ύπνου τὰς 6—8 ὥρας. Ὁ Bigger παραδέχεται ὅτι ὁ ἐνήλιξ σπανίως ἔχει ἀνάγκην ύπνου διαρκείας πέραν των 7 ὥρῶν. Ὁ K. Σάββας θεωρεῖ ύπνον διαρκείας 7—7½ ὥρῶν ἔπαρκῆ διὰ τοὺς ἐνήλικας και οὕτω καθεξῆς.

Ἡ διχογνωμία ἐπὶ του κανονικοῦ μήκους του ύπνου ὑπάρχει και διὰ τὰς ἡλικίας των κάτω των 18 ἐτῶν. Τὸ κανονικόν, ὅμως, μήκος ύπνου ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ὑγιεινῶν συνθηκῶν κατά τήν διάρκειαν αὐτοῦ (καλὸς ἀερισμὸς ὑπνοδωματίου, κυδικότης αὐτοῦ, κλινοστρωματὶ κλπ.) ἐπέχει θέσιν ὑφίστης σπουδαιότητος, ἰδίως κατά τὰς ἡλικίας αὐτὰς κατά τὰς ὁποίας πλὴν τῆς διατηρήσεως του ὀργανισμοῦ ἐπιτελεῖται και ἡ αὐξησις αὐτοῦ. Αἱ ἔρευναι, ὅμως, ἐπὶ του μήκους ύπνου των ἡλικιῶν αὐτῶν εἶναι ὀλιγάριθμοι. Ἐπὶ πλέον παρατηρεῖται διχογνωμία με σημαντικὰς εἰς ὥρας διαφοράς. Διὰ τοὺς δύο αὐτοὺς λόγους κατά τήν ἔρευναν ἡμῶν γενικῶς περὶ του ύπνου ἐπὶ των τροφίμων του Παγκυπρίου Γυμνασίου (ἀμφοτέρων των τμημάτων) εἰδικῶς προσέξαμε τὸ ζήτημα τούτο, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τήν σπουδαίαν σημασίαν του ἔπαρκους ύπνου, ἡ ὁποία τόσον σοφὰ ἔχει ἐκφρασθῆ ὑπὸ του καθηγητοῦ J. W. Bigger: «Ὁ ύπνος εἶναι πλέον ἀναγκαῖος παρά ἡ τροφή και σχεδὸν τόσον ἀναγκαῖος ὡς τὸ ὕδωρ».

1) Wien. Mediz. Woch., 1938, 31, 854.

II. ΕΡΕΥΝΑ

Ἡ ἔρευνα ἔγινε συλλογικῶς ἐπὶ 1418 τροφίμων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 12 ἕως 18 ἐτῶν. Ἐξ αὐτῶν 981 εἶναι ἄρρενες καὶ 437 θήλειες. Ἡ διανομὴ τῶν ἐρευνηθέντων μαθητῶν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των δεικνύεται ἐκ τοῦ πίνακος I.

ΠΙΝΑΞ I

Ἡλικία	12	13	14	15	16	17	18
Ἄρρενες	77	182	247	205	115	90	65
Θήλειες	45	71	108	72	53	46	42

Ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν ἐρωτήσεων ἐκεῖναι αἱ ὅποιαι ἐνδιαφέρουν τὴν παροῦσαν ἔρευναν εἶναι αἱ ἑξῆς:

- α) Πόσας ὥρας συνηθίζεις νὰ κοιμᾶσαι τὸ βράδυ;
- β) Ἐξυπνᾶς θεδαρυμένος ἢ ἑλαφρὸς καὶ εὐδιάθετος;

Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐρωτήσεις ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν γραπτῶς, ἀφοῦ προηγουμένως αἱ βοηθήσαντες τὴν ἔρευναν καθηγηταὶ ἐπεξήγησαν τὸ πνεῦμα τῶν ἐρωτήσεων, προσπαθήσαντες συγχρόνως νὰ ἐλαττώσουν εἰς τὸ ἐφικτὸν ὄριον τυχὸν συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν μαθητῶν.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ συλλεγέντος ὕλικου σχετικῶς πρὸς τὸ μῆκος ὕπνου αἱ διάφοροι διαφοραὶ κατετάχθησαν εἰς 5 κατηγορίας, ὡς ἑξῆς: α) κάτω τῶν 8 ὥρων, β) 8 καὶ 8½ ὥρας, γ) 9 καὶ 9½ ὥρας, δ) 10 καὶ 10½ ὥρας καὶ ε) ἄνω τῶν 10½ ὥρων. Κατὰ τὴν κατάταξιν ὑπήχθησαν αἱ ὥραι 6—7½ εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν, αἱ ὥραι 7½—8, 8 καὶ 8½ εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν, αἱ ὥραι 8½—9, καὶ 9½ εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν, αἱ ὥραι 9½—10, 10 καὶ 10½ εἰς τὴν τετάρτην κατηγορίαν, καὶ αἱ ὥραι 10½—11, 11, 12 καὶ 13 εἰς τὴν πέμπτην κατηγορίαν. Αἱ ἀπαντήσεις ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐρωτήσεως κατετάχθησαν εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) εἰς τοὺς ἐξυπνοῦντας θεδαρυμένους, β) εἰς τοὺς ἐξυπνοῦντας ἑλαφρῶς καὶ εὐδιάθετους καὶ γ) εἰς τοὺς ἐξυπνοῦντας εἰς μέσσην τινα κατάστασιν ἢ εἰς ἐναλλασσομένην.

Ὁ κατωτέρω πίναξ II δεικνύει τὰς περιπτώσεις ἐκάστης κατηγορίας μῆκους ὕπνου διὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας καὶ ὁ πίναξ III δεικνύει τὴν ἑκατοστιαίαν ἀναλογία τῶν περιπτώσεων ἐκάστης κατηγορίας μῆκους ὕπνου διὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας:

ΠΙΝΑΞ II

Μήκος ὕπνου	12 ἐτῶν		13 ἐτῶν		14 ἐτῶν		15 ἐτῶν		16 ἐτῶν		17 ἐτῶν		18 ἐτῶν	
	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ
ᾠραι														
Κάτω τῶν 8	0	0	5	2	3	5	8	1	8	0	6	5	19	6
8 καὶ 8 1) 2	11	1	31	16	56	24	51	25	46	20	37	24	18	13
9 καὶ 9 1) 2	22	8	73	25	113	46	95	33	48	23	38	13	22	14
10 καὶ 10 1) 2	36	32	59	25	63	30	44	13	12	10	9	2	5	8
Ἄνω τῶν 10 1) 2	8	4	14	3	12	3	7	0	1	0	0	2	1	1

ΠΙΝΑΞ III %

Μήκος Ύπνου	12 έτων		13 έτων		14 έτων		15 έτων		16 έτων		17 έτων		18 έτων	
	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ
Κάτω των 8	0	0	2,8	2,8	1,2	4,7	3,9	1,4	7,0	0	6,6	10,9	29,2	14,2
8 και 9½	14,2	2,2	17,0	22,5	23,1	22,2	24,9	34,7	40,0	37,7	41,1	52,2	27,7	30,9
9 και 9½	28,6	17,8	40,1	35,2	45,7	42,6	46,3	45,8	41,7	43,4	42,2	28,2	33,8	33,3
10 και 10½	46,8	71,1	32,5	35,2	25,5	27,8	21,5	18,0	10,4	18,9	10,4	4,3	7,7	19,0
Άνω των 10½	10,4	8,9	7,7	4,2	4,9	2,8	3,4	0	0,9	0	0	4,3	1,5	2,4

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι εἰς ἐκάστην κατηγορίαν μήκους ὕπνου κοιμῶνται συνολικῶς ὡς ἑξῆς:

ΠΙΝΑΞ IV

Μήκος ὕπνου	ἄρρενες		Θήλειες	
	ἄρ. ἔρευν.	%	ἄρ. ἔρευν.	%
Κάτω τῶν 8	49	5,0	19	4,3
8 καὶ 8½	250	25,5	123	28,2
9 καὶ 9½	411	41,9	162	37,1
10 καὶ 10½	228	23,2	120	27,5
Ἄνω τῶν 10½	43	4,4	13	3,0

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀπαντήσεις εἰς τὴν δευτέραν ἐρώτησιν κατωτέρω εἰς τοὺς πίνακας V καὶ VI σημειώνομεν τοὺς θεδαρυμένως ἐγειρομένους. Παραλείπομεν τοὺς μετρίως καὶ ἐναλλάξ εὐδιαθέτως καὶ θεδαρυμένως ἐγειρομένους, διότι οἱ δεύτεροι εἶναι ἢ πλειονότης, ὀφείλεται δὲ ἡ κατάστασις των εἰς λόγους μὴ φυσιολογικούς (ὑπερβολικὴ κούρασις τῆς προτεραίας, ἀσθένεια κλπ.), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τοὺς καθιστᾷ μὴ χρησίμους καὶ οὐσιώδεις διὰ τὴν παροῦσαν ἔρευναν. Ὅμοίως εἰς τοὺς πίνακας V καὶ VI παραλείπονται καὶ οἱ θεδαρυμένως ἐγειρόμενοι ἐκ τῶν κατηγοριῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν πορισμάτων ἐρεύνης δὲν θὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν.

Τὴν αἰτίαν τῶν θεδαρυμένως ἐγειρομένων δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ἄλλων δυνατῶν αἰ συνθήκαι διαβιώσεως καὶ ὕπνου νὰ τοὺς προκαλοῦν τὴν κατάστασιν αὐτὴν, καὶ ἄλλων ἄλλοι παράγοντες. Ἐν τούτοις ἐξηκριβώθη ἐκ τῶν στατιστικῶν ἡμῶν ὅτι 30,9% τῶν θαρέως ἐγειρομένων κοιμοῦνται ὑπὸ τὰς 8 ὥρας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κοιμωμένους 9 καὶ 9½ ἢ 10 καὶ 10½ οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν 8,6% καὶ 8,4% θαρέως ἐγειρομένους. Συνεπῶς δυνάμεθα μεταξὺ τῶν αἰτιῶν τῶν θεδαρυμένως ἐγειρομένων νὰ συμπεριλάβομεν καὶ τὸ μὴ ἐπαρκὲς μῆκος ὕπνου.

ΠΙΝΑΚ VI %

Μήκος ύπνου	12 ετών		13 ετών		14 ετών		15 ετών		16 ετών		17 ετών		18 ετών	
	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ
Κάτω των 8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47,4	—
8 και 8½	—	—	—	—	—	—	15,7	16,0	4,3	10,0	16,2	37,5	16,7	15,4
9 και 9½	18,2	12,5	9,6	12,0	7,1	10,9	6,3	12,1	4,2	0	13,2	0	13,6	7,1
10 και 10½	2,8	9,4	8,5	8,0	9,5	0	—	—	—	—	—	—	—	—
*Ανω των 10½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Ὡς ἀνεφέραμεν καὶ ἀνωτέρω, παρατηρεῖται διαφωνία μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν διὰ τὸ κανονικὸν μῆκος ὕπνου τόσον ἐπὶ τῶν ἐγγλέικων ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἡλικιῶν 12—18 ἐτῶν (τέλος δευτέρας παιδικῆς ἡλικίας καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας). Τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν παραγόντων τελείως διαφόρων δι' ἐκάστην χώραν οἱ ὅποιοι δημιουργοῦν ἀπαιτήσιν μῆκους ὕπνου διάφορον. Τὸ κλίμα π.χ. τῆς χώρας, ἔνθα ἕκαστος κατοικεῖ, ὁ σιτισμὸς καὶ αἱ ὑγιειναὶ συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἕκαστος ζῆ, ἢ κόπωσης, σωματικῆ ἢ πνευματικῆ, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ἕκαστος, αὐτὴ αὐτὴ ἢ ἀνατομικῆ καὶ φυσιολογικῆ κατασκευῆ ἐκάστου ἀτόμου καὶ τινα ἄλλα ἐπιδρῶν σημαντικῶς ἐπὶ τοῦ μῆκους τοῦ ὕπνου.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε προταθέντων μηκῶν ὕπνου διὰ τὰς ἡλικίας 12—18 ἐτῶν, τὰ ὁποῖα εἴχομεν ὑπ' ὄψιν, εἶναι τὰ ἐξῆς:

α) Κατὰ τὸν Κρόλιχ⁽¹⁾ εἶναι τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἀσπάζεται καὶ ὁ καθηγητῆς Ἑμμ. Λαμπαδάριος:

12—13 ἐτῶν	10	ὥραι
14 ἐτῶν	9½	ὥραι
15—16 ἐτῶν	9	ὥραι
17—18 ἐτῶν	8½	ὥραι.

β) Κατὰ τὸν καθηγητὴν P. Dascotte εἶναι τὰ ἐξῆς:

9—13 ἐτῶν	8—10	ὥραι
13—16 ἐτῶν	9	ὥραι
—18 ἐτῶν	8½	ὥραι

γ) Κατὰ τὸν καθηγητὴν J. W. Bigger εἶναι τὰ ἐξῆς:

12—14 ἐτῶν	10	ὥραι
14—16 ἐτῶν	9	ὥραι
16—20 ἐτῶν	8	ὥραι.

δ) Κατὰ τὸν Jules Renault εἶναι τὰ ἐξῆς:

12—15 ἐτῶν	9—10	ὥραι
16—18 ἐτῶν	9	ὥραι.

ε) Κατὰ τοὺς Parkes καὶ Kenwood εἶναι τὰ ἐξῆς:

12—14 ἐτῶν	9—10	ὥραι
14—20 ἐτῶν	9	ὥραι.

στ) Κατὰ τὸν καθηγητὴν K. Σάδθαν εἶναι τὰ ἐξῆς:

12 ἐτῶν	9	ὥραι
14—20 ἐτῶν	8½	ὥραι.

Ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν. Πρὸς προσδιορισμὸν κατὰ προσέγγισιν τοῦ κανονικοῦ μῆκους ὕπνου δι' ἐκάστην ἡλικίαν ὁ καλύτερος τρόπος εἶναι κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἡ ἐξαγωγή μέσου ὄρου ὥρων τὰς ὁποίας κοιμᾶται ἡ πλειονότης ἐκάστης ἡλικίας. Ἡ πρωινή εὐδιαθεσία δεικνύει πλήρη ἀποκατάστασιν τῶν ἐφθαρμένων, ἤτοι ἐπάρκειαν μῆκους ὕπνου.

1) Τὰς πληροφορίας περὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ Κρόλιχ ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Ἑμμ. Λαμπαδάριον, ὡς βιβλιογραφίαν.

Ἐκ τοῦ πίνακος II φαίνεται ὅτι ἐκάστη ἡλικία ἔχει τοὺς περισσότερους κοιμημένους εἰς τὰς ἐξῆς κατηγορίας:

12 ἐτῶν	10 καὶ 10½
13 »	9 καὶ 9½ (ἄρρενες)
	9 — 10½ (θῆλεις)
14 »	9 καὶ 9½
15 »	9 καὶ 9½
16 »	9 καὶ 9½
17 »	9 καὶ 9½ (ἄρρενες)
	8 καὶ 8½ (θῆλεις)
18 »	9 καὶ 9½

Δύναται τις νὰ λάθῃ τὰ ἀνωτέρω ὡς τὸ κανονικὸν μῆκος ὕπνου δι' ἐκάστην ἡλικίαν. Ἐν τούτοις ἡ προσθήκη τῶν δύο κατηγοριῶν τῶν ἐχουσῶν τοὺς πλείστους κοιμημένους τῆς ἀντιστοίχου ἡλικίας καὶ ἡ ἐξαγωγή τοῦ μέσου ὅρου δυνατὸν νὰ ἀνταποκρίνεται περισσότερον πρὸς τὴν πραγματικότητα. Κατὰ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ μέσου ὅρου τῶν δύο ὑπερισχυουσῶν κατηγοριῶν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ ἐξῆς: ὅτι ἐὰν ὁ μέσος ὅρος περιέχει κλάσματα τῆς ὥρας πρέπει νὰ προσθέσωμεν κλάσμα πρὸς συμπλήρωσιν ἡμισείας ὥρας. Πρέπει δὲ τοῦτο νὰ γίνεται, διότι ἡ δευτέρα κατηγορία τῶν δύο ὑπερεσχυουσῶν σύγκειται ἐκ μικροτέρου ἀριθμοῦ ἀτόμων. Οὕτω εἰς τοὺς ἄρρενας ἡλικίας 14 ἐτῶν ἡ πρώτη ὑπερισχύουσα κατηγορία σύγκειται ἐξ 113, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἐξ 63 καὶ ὁ μέσος ὅρος 9 ὥρας καὶ 26'. Ἐὰν προσθέσωμεν καὶ 4' διὰ νὰ συμπληρωθῶν 9 καὶ 30' τὸ λάθος θὰ εἶναι μικρότερον παρὰ ἐὰν ἀφήσωμεν καὶ αὐτὸ τὸ 9 καὶ 26'. Ἄς σημειωθῇ ὅτι ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐρεῦνῃ διὰ τὴν ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἄρρενες προσετέθησαν ὡς ὑπερισχύουσαι κατηγορίαι ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη, τῆς πρώτης κατηγορίας μὴ θεωρουμένης ὡς ὑπερισχύουσας, καθ' ὅτι τὸ 47,4% (ἴδε πίναξ IV) ἐξυπνοῦν θεδαρυμένοι, ἀναλογία, ἡ ὁποία μᾶς δίδει τὴν ὑπόνοιαν τοῦ μὴ ἐπαρκοῦς μῆκους ὕπνου. Ὁ κατωτέρω πίναξ VII δεικνύει τοὺς μέσους ὅρους τῶν δύο ὑπερισχυουσῶν κατηγοριῶν ἐκάστης ἡλικίας καὶ συνεπῶς τὸ κανονικὸν μῆκος ὕπνου τῶν μαθητῶν 12—18 ἐτῶν τῆς Κύπρου:

ΠΙΝΑΞ VII

Ἡλικία	Μῆκος ὕπνου	
	Ἔτη	ῥωραι
12		10
13		10
14		9½
15		9
16		9
17		8½—9
18		8½—9

Παραλλήλως διὰ τοῦ πίνακος VIII τὰ ὑφ' ἡμῶν προσδιοριζόμενα κανονικὰ μῆκη ὕπνου πρὸς τὰ τῶν ἄλλων βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει συμφωνία πρὸς τὰ τοῦ Κρόλιχ, τὰ ὁποῖα ἀσπάζεται διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ καθηγητῆς Ἐμμ. Λαμπαδάριος.

ΠΙΝΑΞ VIII

Ἡλικίαι	KP.	DAS.	BIGG.	REN.	Pa + Ke.	ΣABB.	ΧΡΥΣ.
Ἔτη	ῥΩραι	ῥΩραι	ῥΩραι	ῥΩραι	ῥΩραι	ῥΩραι	ῥΩραι
12	10	8—10	10	9—10	9—10	9	10
13	10	8—10	10	9—10	9—10	9	10
14	9½	9	10	9—10	9	8½	9½
15	9	9	9	9—10	9	8½	9
16	9	8½	9	9	9	8½	9
17	8½	8½	8	9	9	8½	8½—9
18	8½	8½	8	9	9	8½	8½—9

Δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἀπολύτως ἱκανοποιητικὸν νὰ κοιμᾶται τις τὸ καθοριζόμενον κανονικὸν μῆκος ὕπνου διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ. Ἡ ὥρα τῆς κατακλίσεως καὶ ἡ ὥρα τῆς ἀφυπνίσεως ἔχουν τὴν σημασίαν των. Ἐξ ἄλλου πλεῖστοι πιστεύουν ὅτι ὁ θαθὺς ὕπνος εἶναι ὁ πλέον ἐποικοδομητικὸς (Bigger) καὶ ὡς τοιοῦτον θεωροῦν τὸν ὕπνον τῶν πρώτων 3 ὥρῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ. Αἱ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ὥραι θεωροῦνται ὡς πλέον κατάλληλοι διὰ τὸν ὕπνον. Ὅμοίως ἔρευνα τοῦ Stöckmann, ἐπιβεβαιωθεῖσα καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐρευνητῶν, ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ὕπνος περίπου 4½—5 ὥρῶν ἀπὸ τὰς ὥρας 19¼ ἕως 23 καὶ 36' εἶναι ἐπαρκὴς δι' ἓν ἄτομον. Ἄν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Stöckmann, ἔστω καὶ ἐὰν ἐνέχη ἢ ὄχι ἀλήθειαν, τότε ἔπρεπεν ἕκαστος νὰ κατακλίνεται ἀπὸ τὰς 7¼ μ.μ. καὶ νὰ ἐγείρεται ἀπὸ τὰς 3¼ ἕως 5 τὴν πρώταν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ ὑφ' ἡμῶν ὑποδεικνυμένου κανονικοῦ μῆκους ὕπνου. Ἐν τούτοις ἡ ὑπόδειξις αὕτη θεωρεῖται πρακτικῶς ἀναφάρμοστος εἰς τὰς πόλεις διὰ κοινωνικοὺς καὶ ἄλλους λόγους. Πρὸς καθορισμὸν τῆς ὥρας κατακλίσεως ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν τὰς 3 πρώτας ὥρας τοῦ ὕπνου, τὰς ἐχούσας τὴν μεγαλυτέραν θαθύτητα, τὰς ὁποίας ἔτοποθετήσαμεν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, εὐρίσκοντες οὕτω ὡς κατάλληλον χρόνον κατακλίσεως δι' ἕλας τὰς ἡλικίας τὴν 9 ἑσπερινῆν.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς ἐρεύνης 1418 τροφίμων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἡλικίας 12—18 ἐτῶν καθωρίσθησαν διὰ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ μέσου ὄρου ὥρῶν τὰς ὁποίας τὰ πλεῖστα τῶν ἀτόμων ἐκάστης ἡλικίας κοιμοῦνται καὶ ἀφυπνίζονται εὐδιάθετα ὡς κανονικὰ μῆκη ὕπνου διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Κύπρου τὰ ἐξῆς:

12 ἐτῶν	10	ὥραι
13 »	10	»
14 »	9½	»
15 »	9	»
16 »	9	»
17 »	8½—9	»
18 »	8½—9	»

KP.=Kρόλιχ. DAS.=P. Dascotte. BIGG.=J. W. Bigger. REN.=Jules Renault. Pa+KE=Parkes καὶ Kenwood. ΣABB.=Κ. Σάββας. ΧΡΥΣ.=Κ. Χρυσάνθης.

Ἐπὶ τῇ θάσει τῶν μηχῶν τούτων καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ὥρας τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὕπνου παρατηρεῖται ἡ μεγίστη βαθύτης, ἡ ὁποία ἐπαικοδομῆ κάλλιον ἢ αἱ λοιπαὶ ὥραι τοῦ ἐπιπολαίου ὕπνου, καθωρίσαμεν ὡς ὥρας κατακλίσεως καὶ ἀφύπνισεως δι' ἐκάστην ἡλικίαν τὰς ἐξῆς, μὴ παραγνῶρισαντες συγχρόνως κοινωνικούς καὶ ἄλλους λόγους κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦτον:

ΠΙΝΑΞ Ι Χ

Ἡλικία	Κατάκλισις	Ἀφύπνισις
12 ἐτῶν	9 μ. μ.	7 π. μ.
13 »	9 μ. μ.	7 π. μ.
14 »	9 μ. μ.	6½ π. μ.
15 »	9 μ. μ.	6 π. μ.
16 »	9 μ. μ.	6 π. μ.
17 »	9 μ. μ.	5½ — 6 π. μ.
18 »	9 μ. μ.	5½ — 6 π. μ.

Σημειωτέον ὅτι ἄτομα τινα δυνατόν νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀσημάντως περισσοτέρου μήκους ὕπνου ἢ τοῦ καθοριζομένου διὰ τὴν ἡλικίαν των, ἔνεκεν ἀτομικῶν λόγων (ἀτομικὴ ἀνατομικὴ καὶ φυσιολογικὴ κατασκευὴ τοῦ ὀργανισμοῦ των κλπ.). Οὕτω ὁ MacDowall ἀναφέρει ὅτι πλείστοι ἐκ τῶν ἀσχολουμένων ἐνεργῶς μὲ τὴν πολιτικὴν ζωὴν ἔχουν συνήθως ἀνάγκην ὕπνου 9 καὶ 10 ὥρας. Ὅμοίως κατὰ τὸν ἴδιον ἐρευνητὴν ἡ συνήθεια καὶ ἡ ἐξάσκησις δύνανται νὰ ὀλιγοστεύσουν τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου ὡς συνέθη π.χ. μὲ τὸν ἐφευρέτην Edison. Ἐν τούτοις δύναται τὸ τελευταῖον τοῦτο νὰ καταστῇ ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένους ὀργανισμούς.

ΚΥΡΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- J. W. BIGGER: Handbook of Hygiene, sec. ed., 1941.
 P. DASCOTTE: Hygiène, v. II, quatr. ed., 1927.
 ΣΠ. ΔΟΝΤΑ: Φυσιολογία, τ. II, 1930.
 R. J. S. McDOWAL: Clinical Physiology, 1927.
 ΕΜΜ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ: Μαθήματα Σχολικῆς Ὑγιεινῆς, 1923.
 LANDOIS—ROSEMANN: Physiologie, 1932.
 ΡΗΓΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: Φυσιολογία, τ. II, 1913.
 L. C. PARKES and H. R. KENWOOD: Hygiene & Public Health, 1923.
 G. S. PRAKINSON: Synopsis of Hygiene, 1944.
 JULES RENAULT: Hygiène Infantile (Sergent κλ.ε: Pédiatrie, v. I, 1933.
 Κ. ΣΑΒΒΑ: Ἐγχειρίδιον Ὑγιεινῆς, 1928.
 J. H. SCHULTZ: Wachen und Schlafen "Deut. Med. Woch" 1934, 48.
 G. A. TIENES: Aertzliche Stellengnahme zu Stöckmann' shen "Naturgesetz der Schlafzeit"; "Münch. Mediz. Woch. 1935, 35, 1448.

ΕΡΕΥΝΑ ΕΠΙ ΤΙΝΩΝ ΣΥΝΗΘΕΙΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΥΠΝΟΝ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ*

Είναι αληθές ότι τὰ συμπεράσματα έρευνών στηριζομένων επί έρωτηματολογίου, όσον και άν ληφθούη αυστηρά μέτρα πρὸς άποσόβησιν παραπλανητικῶν άπαντήσεων, πάντοτε ένέχουη έλαφρὰν τινα έλαττωματικότητα και πρέπει νὰ γίνωηται δεκτὰ μετὰ τινος έπιφυλακτικότητας. Είηαι άπολύτως άδύνατον νὰ κατανικήσωμεη τήη ύποκειμενικήη αντίληψην τοῦ ύπὸ εξέτασιν ύποκειμένου ή νὰ άποκλείσωμεη άπολύτως τὸν παράγοντα τής μμηήσεως, ιδίως όταν ή έρευνα γίνεηται μεηαξύ νεαρῶν άτόμων. Έπειδή, όμως, εις τήη παρῶσαν ήμῶν έρευναν επί τινων συνθηκῶν κατὰ τὸν ύπνον γίνονται νύξεις επί ζητημάτων μη έπαρκῶς έρευνηθέντων, όχι μόνον παρ' ήμῖν αλλά και άλλαχοῦ, έθεωρήσωμεη σκόπιμον πρὸς ανακίηησιν τούτων νὰ εκθέσωμεη μεηά πάσης έπιφυλακτικότητας τὰ εὔρημάτὰ μας. Εις τοῦτο μᾶς ώδήγησε άφ' ένόδς μὲν ή συμβολή τοῦ καθηγητοῦ Κ. Χαριτάκη (1946), άφ' έτέρου δὲ ή εὔμενης παρὰ ξένων ύποδοχή μιᾶς συντόμου εκθέσεως ήμῶν επί τοῦ ιδίου ζητήματος, δημοσιευθείσης εις τὸ "Acta Medica Orientalia" (Chrysanthis, 1946).

Έρεῦνας όμοιάς πρὸς τήη παρῶσαν έλαχίςτας έχει νὰ δείξη ή διεθνης διβλιογραφία. Καί εκ τῶν έλαχίςτων τούτων οὔδεμια, πληη τής τοῦ Cohen (1944), άναγράφει λεπτομερείς στατιστικάς, αλλά άπλῶς συμπεράσματὰ τινα διδόμενα κατ' άξιωματικὸν τρόπον. Η παλαιότερα εξ αυτῶν είναι ή τοῦ Heerwagen (1889), ή όποία έγινε συνολικῶς επί 406 άτόμων, διηρημένων εις τρείς ομάδας: 113 άνδρας, 142 γυναίκες και 151 σπουδαστὰς. Τὰ σπουδαιότερα τῶν συμπερασμάτων τοῦ Heerwagen είναι τὰ εξής:

- (α) Ό έλαφρότερος ύπνος ύποβοηθεί τήη συχνότητα τῶν όνειρων.
- (β) Υπάρχει εκδηλος διαφορὰ όσον άφορᾷ τήη συχνότητα τῶν όνειρων μεηαζῦ τῶν δύο φύλων. Αί γυναίκες όνειρεύονται συχνότερον τῶν άνδρῶν.
- (γ) Αί γυναίκες κοιμῶνται έλαφρότερον ή οί άνδρες.
- (δ) Τὰ όνειρα είναι σπανιώτερα κατὰ τήη παιδικήη ήλικίαη, αυξάνει δὲ ή συχνότης των με ύψιστον όριον αυξήσεως μεηαζῦ τῶν ήλικιῶν 20 και 25 ετῶν και εἴτα έλαττοῦται· θαθμιαίως.
- (ε) Ό ύπνος καθίςταται έλαφρότερος έφ' όσον αυξάνει ή ήλικίαη.
- (στ) Εις τοὺς άνδρας ή συχνότης τῶν όνειρων και ή έντασις τοῦ ύπνου δὲν έχουν καμμίαη επίδρασιν επί τοῦ μήκοῦς τοῦ ύπνου.
- (ζ) Αί γυναίκες αί όποιαί όνειρεύονται κοιμῶνται συνήθως περισσότερον χρόνον.
- (η) Αί γυναίκες αί όποιαί έχουν έλαφρὸν ύπνον κοιμῶνται κατὰ τι όλιγώτερον ή αί έχουσαι θαθὸν ύπνον.
- (θ) Αί γυναίκες κοιμῶνται περισσότερον χρόνον ή οί άνδρες, αλλά τοῦτο όφείλεται εις περιστάσεις αί όποιαί επιτρέπουη εις αυτὰς νὰ κοιμῶνται οὔτω.

Μετὰ τὸν Heerwagen όμοίαη έρευναν, αλλά αναλυτικήη μεηά παραθέσεως τῶν στατιστικῶν, έχαμεη ό E. Lipman Cohen. Η τοῦ Cohen έρευνα έγινε συνολικῶς επί 500 γυναικῶν ήλικίας 17—40 ετῶν. Τὸ μειονέκτημα τής έρεῦνης αυτής είναι ότι έγινε μόνον επί γυναικῶν, έν αντιθέσει πρὸς τήη τοῦ Heerwagen ή όποία συμπεριλαμβάηει άτομα άμφοτέρων τῶν φύλων.

* Δελτίον Σχολικής Ύγεινής και Άντιλήψεως, τόμ. I, 1947, σελ. 69.

Τὰ συμπεράσματα τοῦ Cohen εἶναι τὰ ἑξῆς:

(α) Τὸ σύνθηδες μῆκος τοῦ ὕπνου κυμαίνεται μεταξὺ 5 καὶ 12 ὥρων μὲ μέσον ὄρον τὰς 8 ὥρας.

(β) Ὅσοι κοιμούνται περισσότερο χρόνο ἔχουν θαθὺν ὕπνον καὶ ἀφυπνίζονται κατὰ τὴν πρῶταν θαρεῖς καὶ ἀδιάθετοι. Τὸ ἀντίθετον ὁμοίως ἰσχύει.

(γ) Οὐδεμία σχέσης ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ μήκους τοῦ ὕπνου καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὀνείρων.

(δ) Ὁ μέσος ὄρος μήκους ὕπνου δι' ἐκάστην ἡλικίαν ἀπὸ 17—10 ἐτῶν εἶναι 8 ὥρας πλὴν τῆς ἡλικίας 17 ἐτῶν, ὅπου αὐτὸς εἶναι 8½ ὥρας.

(ε) Μὲ τὴν αὐξησιν τῆς ἡλικίας αὐξάνει καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαφρῶς κοιμωμένων.

(στ) Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐρευνηθέντων μόνον 8% ἐδήλωσαν ὅτι κοιμούνται ἐλαφρῶς.

(ζ) Οὐδεμία σχέσης ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν ἢ τῆς συχνότητος τῶν ὀνείρων.

(η) Μὲ τὴν αὐξησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ὕπνου ὑπάρχει μία αὐξησις τῆς αἰσθησεως θαρύτητος καὶ ἀδιαθεσίας κατὰ τὴν ἀφύπνισιν. Τὸ ἀντίθετον ὁμοίως ἰσχύει.

(θ) Οὐδεμία σχέσης ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὕπνου καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὀνείρων.

(ι) Ἐκείναι αἱ ὁποῖα κατὰ τὴν ἀφύπνησιν αἰσθάνονται ἀδιαθεσίαν ὀνειρεύονται συχνότερον.

(ια) Περίπου τὸ ἦμισυ τῶν ἐρευνηθεισῶν γυναικῶν ἐδήλωσαν ὅτι οὐδέποτε (ἢ σπανιώτατα) βλέπουν ὄνειρα.

Ἄλλας λεπτομερειακὰς ἐρεῦνας ἐπὶ τοῦ μήκους τοῦ ὕπνου, τῆς ἐντάσεως αὐτοῦ, τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὀνείρων δὲν ἔχομεν. Ἐν τούτοις συμπεράσματά τινα, οὐχὶ ὀλικῶν ἀλλὰ μερικῶν ἐρευνητῶν ἔχομεν, ὡς τὰ τοῦ de Manacéine (1897), τοῦ Roger (1932), τοῦ Kleitman (1939), τοῦ Ladame (1923) καὶ ἄλλων. Οὕτω ὁ Roger λέγει ὅτι αἱ γυναῖκες κοιμούνται περισσότερο χρόνο ἢ οἱ ἄνδρες. Τούναντίον ὁ Ladame ἀναγράφει ὅτι οἱ ἄνδρες κοιμούνται περισσότερο χρόνο παρὰ αἱ γυναῖκες. Ὁ de Manacéine λέγει ὅτι ὅσοι ὀνειρεύονται κοιμούνται περισσότερο χρόνο. Καὶ ὅτι ὁ θαθὺς ὕπνος ἐμποδίζει τὴν ἐμφάνισιν τῶν ὀνείρων, κλπ.

ΕΡΕΥΝΑ

Ἡ ἡμετέρα ἐρευνα ἐγίνε συνολικῶς ἐπὶ 1418 μαθητῶν τοῦ Παγκυρίου Γυμνασίου, ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 12—18 ἐτῶν.

Ἐξ αὐτῶν 981 ἦσαν ἄρρενες καὶ 437 θήλειες. Ἡ κατανομή τῶν ἐρευνηθέντων ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν δεικνύεται εἰς τὸν πίνακα I.

ΠΙΝΑΞ I

Ἡλικία (ἐτῶν)	12	13	14	15	16	17	18
Ἄρρενες	77	182	247	205	115	90	65
Θήλειες	45	71	108	72	53	46	42

Αί απαντήσεις επί των υποβληθεισών ἐρωτήσεων ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ δοθησάντες τὴν ἔρευναν καθηγγηταί ἐπεξηγήσαν τὸ πνεῦμα τῶν ἐρωτήσεων, προσπαθήσαντες συγχρόνως νὰ ἐλαττώσουν εἰς τὸ ἐφικτὸν ὅριον τυχὸν συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν μαθητῶν.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ συλλεγέντος ὕλικου αἱ διαφοραὶ διαφοραὶ τοῦ μήκους ὕπνου κατετάχθησαν εἰς 5 κατηγορίας ὡς ἐξῆς: (α) κάτω τῶν 8 ὥρων, (β) 8 καὶ $8\frac{1}{2}$ ὥρας, (γ) 9 καὶ $9\frac{1}{2}$ ὥρας, (δ) 10 καὶ $10\frac{1}{2}$ ὥρας καὶ (ε) ἄνω τῶν $10\frac{1}{2}$ ὥρων. Κατὰ τὴν κατάταξιν ὑπῆχθησαν αἱ ὥραι 6— $7\frac{1}{2}$ εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν, αἱ ὥραι $7\frac{1}{2}$ —8, 8 καὶ $8\frac{1}{2}$ εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν, αἱ ὥραι $8\frac{1}{2}$ —9 καὶ $9\frac{1}{2}$ εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν, αἱ ὥραι $9\frac{1}{2}$ —10, καὶ $10\frac{1}{2}$ εἰς τὴν τετάρτην κατηγορίαν καὶ αἱ ὥραι $10\frac{1}{2}$ —11, 11, 12 καὶ 13 εἰς τὴν πέμπτην κατηγορίαν. Εἰς τὸν πίνακα II δεικνύεται ἡ ἐκκωστιαία ἀναλογία τῶν περιπτώσεων ἐκάστης κατηγορίας μήκους ὕπνου διὰ τὰς διαφορὰς ἡλικίας.

Αἱ απαντήσεις ἐπὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὕπνου κατετάχθησαν εἰς τρεῖς κατηγορίας ὡς ἐξῆς: (α) εἰς θαθέως κοιμωμένους (σύντομ. Βθ), (β) εἰς μετρίως κοιμωμένους (σύντομ. Μ) καὶ (γ) εἰς ἐλαφρῶς κοιμωμένους (σύντομ. Ελ). Εἰς τοὺς μετρίως κοιμωμένους κατετάχθησαν καὶ ὅσοι ἐδήλωσαν ὅτι κοιμῶνται ἄλλοτε θαθέως καὶ ἄλλοτε ἐλαφρῶς ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ὅμοίως εἰς αὐτοὺς κατετάχθησαν καὶ 10 περιπτώσεις εἰς τὰς απαντήσεις τῶν ὁποίων ὑπῆρχε ἡ φράσις «θαθέως—ἐλαφρῶς». Αἱ απαντήσεις ἐπὶ τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν κατετάχθησαν εἰς τρεῖς κατηγορίας: (α) εἰς τοὺς ἐγειρομένους θεβαρυμένως (σύντομ. Βα), (β) εἰς τοὺς ἐγειρομένους ἐλαφρῶς καὶ εὐδιαθέτως (σύντομ. Ευδ) καὶ (γ) εἰς τοὺς ἐγειρομένους εἰς μέσην τινα κατάστασιν ἢ εἰς ἐναλλασομένην (σύντομ. Ενν). Εἰς τὴν τελευταίαν κατηγορίαν οἱ ἐγειρόμενοι εἰς ἐναλλασομένην κατάστασιν ἀποτελοῦν τὴν πλειονότητα. Αἱ απαντήσεις ἐπὶ τῆς συχνότητος τῶν ὀνείρων κατετάχθησαν ὁμοίως εἰς τρεῖς κατηγορίας: (α) εἰς τοὺς συχνὰ ὀνειρευομένους (σύντομ.**), (β) εἰς τοὺς σπανίως ὀνειρευομένους (σύντομ.*: καὶ (γ) εἰς τοὺς οὐδέποτε ὀνειρευθέντας (σύντομ. Ο). Εἰς τὴν πρῶτην κατηγορίαν κατετάχθησαν αἱ απαντήσεις: «συχνὰ», «τακτικά», «κάθε βράδυ», «δυσὶ ἕως τρεῖς φορές τὴν ἑβδομάδα». Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν κατετάχθησαν αἱ απαντήσεις: «κάποτε», «σπανίως», «πότε δλέπω καὶ πότε καθόλου», «μια φορά τὴν ἑβδομάδα». Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν κατετάχθησαν αἱ απαντήσεις: «οὐδέποτε», «δὲν θυμοῦμαι νὰ εἶδα», «μπορεῖ νὰ δλέπω ἀλλὰ δὲν θυμοῦμαι».

Ἐκ τῶν δηλώσεων τῶν μαθητῶν φαίνεται ὅτι τὸ μήκος ὕπνου κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἀπὸ $8\frac{1}{4}$ ὥρας μέχρι $9\frac{1}{2}$ ὥρας διὰ τοὺς ἄρρενας, καὶ $8\frac{1}{2}$ ὥρας μέχρι 10 ὥρας διὰ τὰ θήλεα (1). Τοῦτο δεικνύεται εἰς τὸν πίνακα III.

(1) Τοῦτο ἐδημοσιεύθη κατὰ τι λαμβασμένο εἰς τὸ ἀγγλικὸ κείμενον, παρ' ὅσον ὅτι εὐκόλως δύναται τις νὰ ἀντιληφθῇ τὸ τυπογραφικὸν λάθος.

ΠΙΝΑΞ II

Μήκος ύψους	12 ετών		13 ετών		14 ετών		15 ετών		16 ετών		17 ετών		18 ετών	
	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ	Α	Θ
Κάτω των 8	0	0	2,8	2,8	1,2	4,7	3,9	1,4	7,0	0	6,6	10,9	29,2	14,2
8 και 8½	14,2	2,2	17,0	22,5	23,1	22,2	24,9	34,7	40,0	37,7	41,1	52,2	27,7	30,9
9 και 9½	28,6	17,8	40,1	35,2	45,7	42,6	46,3	45,8	41,7	43,4	42,2	28,2	33,8	33,3
10 και 10½	46,8	71,1	32,5	35,5	25,5	27,8	21,5	18,0	10,4	18,9	10,0	4,3	7,7	19,0
Άνω των 10½	10,4	8,9	7,7	4,2	4,9	2,8	3,4	0	0,9	0	0	4,3	1,5	2,4

ΠΙΝΑΞ III

Ἡλικία (ἔτη)	12	13	14	15	16	17	18
Ἄρρενες	9½	9½	9	9	8¼	8½	8¼
Θήλειες	10	9	9	8½	8½	8½	8½

Εἰς τὸν πίνακα IVα γίνονται συγκρίσεις μεταξύ τῶν 5 κατηγοριῶν μήκους ὕπνου καὶ τῆς ἐντάσεως αὐτοῦ, καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν καὶ συχνότητος τῶν ὀνειρῶν. Εἰς τὸν πίνακα IVβ γίνονται συγκρίσεις μεταξύ τῆς ἡλικίας τῶν ἐρευνηθέντων ἀτόμων καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὕπνου, τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὀνειρῶν. Εἰς τὸν πίνακα IVγ γίνονται συγκρίσεις μεταξύ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὕπνου (βαρέως καὶ ἐλαφρῶς κοιμώμενοι μόνον) καὶ τοῦ αἰσθήματος βαρύτητος κατὰ τὴν ἀφύπνισιν ὡς καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὀνειρῶν. Εἰς τὸν πίνακα V

ΠΙΝΑΞ IV

	Ἔντασις Ὑπνου			Κατάστασις Ἀφύπνισεως			Συχνότης Ὀνειρῶν		
	Βθ	Μ	Ελ	Βα	Εγγ	Ευδ	**	*	Ο
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
α) Ὁραιοὶ Ὑπνου									
Κάτω τῶν 8	20,6	54,4	25,0	30,9	5,9	63,2	33,8	64,7	1,5
8—8½	13,4	69,2	17,4	14,2	9,1	76,9	37,0	62,4	0,5
9—9½	19,5	61,0	19,4	8,6	6,8	84,6	34,7	64,2	1,0
10—10½	24,4	60,0	15,5	8,4	4,0	88,1	35,3	62,4	2,3
Ἄνω τῶν 10½	28,6	51,8	19,6	10,7	3,0	85,7	35,7	64,3	0
β) Ἡλικία (ἔτη)									
12	26,2	59,0	14,8	9,0	0,8	89,3	27,9	71,3	0,8
13	20,6	59,3	20,2	9,9	4,3	86,2	25,7	71,5	2,8
14	17,2	61,1	21,7	9,9	6,2	83,9	34,9	64,2	0,8
15	19,1	57,0	23,8	11,2	10,5	78,3	44,8	54,8	0,4
16	19,6	65,5	14,9	5,4	10,1	84,5	34,5	64,9	0,6
17	16,9	70,6	12,5	19,9	2,9	77,2	39,0	60,3	0,7
18	20,6	56,0	23,4	18,7	13,0	68,2	43,9	53,3	2,8
γ) Ἔντασις Ὑπνου									
Βαθέως				18,1			38,3	60,3	1,4
Ἐλαφρῶς				10,1			36,8	61,6	1,6

γίνονται συγκρίσεις μεταξύ τῆς ἡλικίας τῶν ἐρευνηθέντων, διαχωρισθέντων εἰς δύο ομάδας ἀναλόγως τοῦ φύλου, καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὕπνου ὡς καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὄνειρων (**). Τέλος εἰς τὸν πίνακα IV ἔγιναν συγκρίσεις μεταξύ τῶν φύλων καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὕπνου, καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν καὶ συχνότητος τῶν ὄνειρων.

ΠΙΝΑΞ V

Ἡλικία εἰς ἔτη	Ἔντασις Ὑπνου %				Συχνότης Ὀνειρῶν **	
	Α		Θ		Α	Θ
	Βθ	Ελ	Βθ	Ελ	%	%
12	29,9	11,7	20,0	20,0	20,8	40,0
13	20,3	21,4	22,5	15,4	24,2	29,6
14	20,6	23,1	10,2	17,6	30,8	44,4
15	23,4	16,1	6,9	19,4	39,5	59,7
16	25,2	15,7	9,4	15,1	31,3	41,5
17	22,2	15,5	6,5	8,3	36,7	43,5
18	23,0	24,6	14,3	16,7	26,2	71,5

ΠΙΝΑΞ VI

	Ἔντασις Ὑπνου			Κατάστασις Ἀφύπνισεως			Συχνότης Ὀνειρῶν		
	Βθ	Μ	Ελ	Βα	Εγν	Ευδ	**	*	Ο
Ἄρρενες	22,6%	58,3	19,0	11,0	5,8	83,1	30,9	67,7	1,4
Θήλειες	22,6	71,2	16,2	11,4	8,2	80,3	46,2	53,1	0,7

Ἐκ τῶν συγκριτικῶν τούτων πινάκων ἐξάγονται κυρίως τὰ ἑξῆς: (α) ὅσον αὐξάνει τὸ μῆκος τοῦ ὕπνου (θαθύτης) αὐξάνει ἀναλόγως καὶ ἡ ἐντασις αὐτοῦ (θαθύτης). (β) ἡ εὐδιαθεσία κατὰ τὴν ἀφύπνισιν καὶ ἡ ταυτόχρονος ἐλάττωσις τοῦ αἰσθηματοσ θαρύτητος αὐξάνει ἐὰν τὸ μῆκος τοῦ ὕπνου εἶναι πολὺ βραχὺν ἢ πολὺ μακρὸν. (γ) δὲν ὑπάρχει σχέσις μεταξύ μῆκους τοῦ ὕπνου καὶ συχνότητος τῶν ὄνειρων. (δ) ἡ ἡλικία οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μετὰ τὴν ἐντασιν τοῦ ὕπνου, κατάστασιν κατὰ τὴν ἀφύπνισιν καὶ συχνότητα τῶν ὄνειρων. (ε) αἱ γυναῖκες ὄνειρεῦνται συχνότερον παρὰ οἱ ἄνδρες καὶ ἔχουν, ὁμοίως, ἐλαφρότερον ὕπνον παρὰ αὐτοί.

Σ Χ Ο Λ Ι Α

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς κατηγορίας μῆκους ὕπνου αἱ ὁποῖαι ἐπαρουσίαζον τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀτόμων (σαφῆς διαφορᾶ) καὶ εἶχον συγχρόνως ἐλαχίστην

αναλογίαν θεβαρυμένως ἐγειρομένων καθωρίσαμεν δι' ἐξαγωγῆς τοῦ μέσου ὄρου ὠ-
 ρῶν τὸ κανονικὸν μῆκος ὕπνου δι' ἐκάστην ἡλικίαν (πίναξ VII). Εὐρέως τοῦτο ἐξη-
 τάσαμεν εἰς εἰδικὴν μονογραφίαν (Χρυσάνθης, 1945). Τὸ μῆκος τοῦτο τοῦ ὕπνου

ΠΙΝΑΞ VII

Ἡλικία	Μῆκος Ὑπνου
Ἔτη	Ὡραι
12	10
13	10
14	9½
15	9
16	9
17	8½—9
18	8½—9

τὸ ὅποιον θεωροῦμεν ὡς κανονικὸν (τοῦλάχιστον διὰ τὴν Κύπρον) συμφωνεῖ ἀπολύ-
 τως πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Κρόλιχ καθωριζόμενον (ληφθὲν ἀπὸ τὸν Λαμπαδάριον 1934)
 καὶ πρὸς τὸ τοῦ Χαριτάκη δηλωνόμενον (Χαριτάκης, 1945).

Ὁ Heerwagen ἀνεῦρεν ἐκδηλον διαφορὰν ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῶν ὀνειρῶν
 μεταξὺ τῶν δύο φύλων, δηλώνων ὅτι αἱ γυναῖκες ὀνειρεῦνται συχνότερον παρὰ οἱ
 ἄνδρες. Τὸ ἀνωτέρω ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης. Τοῦτο δὲ ὀφεί-
 λεται κυρίως εἰς δύο παράγοντας: (α) διότι αἱ γυναῖκες πιστεύουν εἰς τὰ προφητικὰ
 ὄνειρα περισσότερο παρὰ οἱ ἄνδρες, καὶ ὡς ἐκ τούτου δημιουργεῖται οὕτως εἰπεῖν
 μία τόνωσις τῆς μνήμης διὰ τὰ ὄνειρα. Καὶ (β) αἱ διωτικαὶ φροντίδες τῶν γυναι-
 κῶν εἶναι ὀλιγώτεραι παρὰ αἱ τῶν ἀνδρῶν (τοῦλάχιστον εἰς τὴν Κύπρον) ὥστε ἡ
 διάσπασις τῆς προσοχῆς νὰ εἶναι δι' αὐτὰς μικροτέρα. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ παράγοντες
 αὗτοι δὲν συντελοῦν εἰς τὴν αὐξησιν τῆς συχνότητος τῶν ὀνειρῶν ἀλλέως ἢ διὰ τοῦ
 ὅτι ὑποδοθηθοῦν τὴν μνήμην τῶν ὀνειρῶν. Τούναντίον ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης δὲν
 ὑποστηρίζεται ἡ ἄποψις τοῦ Heerwagen καθ' ἣν σὺν τῇ αὐξήσει τῆς ἡλικίας αὐξάνει
 καὶ ἡ συχνότης τῶν ὀνειρῶν μὲ ὕψιστον ὄριον αὐξήσεως τὰς ἡλικίας μεταξὺ 20 καὶ
 25 ἐτῶν. Πρὸς τὴν ἡμετέραν ἄποψιν συμφωνοῦν καὶ τὰ εὐρήματα τοῦ Cohen. Ὁ
 Cohen δηλώνει ἐπίσης ὅτι οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ μῆκους καὶ ἐντάσεως
 τοῦ ὕπνου καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὀνειρῶν. Τούναντίον ὁ Heerwagen ὑποστηρίζει ὅτι
 τὰ ἐλαφρῶς κοιμώμενα πρόσωπα καὶ τὰ ἔχοντα μεγαλύτερον μῆκος ὕπνου ὀνειρεῦν-
 ται συχνότερον. Τὴν παραδοχὴν αὐτὴν τοῦ Heerwagen ὑποστηρίζει καὶ ὁ de Manacéine.
 Τὰ ἡμέτερα εὐρήματα συμφωνοῦν πρὸς τὰ τοῦ Cohen, κατὰ τὸν ὅποιον οὐδεμία σχέ-
 σις ὑπάρχει μεταξὺ μῆκους, ἐντάσεως τοῦ ὕπνου καὶ συχνότητος ὀνειρῶν.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐρευναν αἱ γυναῖκες κοιμοῦνται κατὰ τι περισσότερο παρὰ
 οἱ ἄνδρες. Τοῦτο συμφωνεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν ἄποψιν Heerwagen καὶ Roger, εὐρίσκει-
 ται, ὅμως, εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν ἄποψιν τοῦ Ladame. Ὁ Heerwagen παραδέχεται ὅτι
 οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τοῦ μῆκους ὕπνου ἡ ἔντασις αὐτοῦ. Ὁ Cohen τούναν-
 τίον παρετήρησεν ὅτι ὅσοι κοιμοῦνται περισσότερο χρόνον ἔχουν θαθὺν ὕπνον, χω-
 ρὶς τοῦτο νὰ ἰσχύη καὶ ἀντιθέτως. Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐρευναν φαίνεται ὅτι ὅσον
 αὐξάνει τὸ μῆκος τοῦ ὕπνου αὐξάνει καὶ ἡ ἔντασις αὐτοῦ.

Ὁ Cohen δὲν εὐρίσκει σχέσιν τινα μεταξὺ ἡλικίας καὶ καταστάσεως κατὰ τὴν

ἀφύπνισιν. Τοῦτο ὑποστηρίζεται ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων εὐρημάτων. Ἐν τούτοις ποιά τις αὐξήσις τοῦ ποσοστοῦ θαρέως ἐγειρομένη παρατηρεῖται κατὰ τὰς ἡλικίας 17 καὶ 18 ἐτῶν, πράγμα πού πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν μαθημάτων καὶ φροντίδων, αἱ ὁποῖαι καθίστουσιν τὸν ὕπνον ἀνώμαλον. Ἐπίδρασιν μόνον φαίνεται ὅτι ἐξασκᾷ ἐπὶ τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν τὸ μῆκος ὕπνου ὅταν τοῦτο εἶναι 8 ὥρας καὶ ὀλιγώτερον, ἢ ἄνω τῶν 10½ ὥρῶν, ἤτοι πολὺ θραχὺν ἢ πολὺ μακρὸν.

Π Ε Ρ Ι Α Η Ψ Ι Σ

Ἠρευνήθησαν 1418 μαθηταὶ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 12—18 ἐτῶν, διὰ τινὰς συνηθείας κατὰ τὸν ὕπνον. Τὸ μῆκος ὕπνου των κυμαίνεται διὰ μὲν τὰ ἄρρενα μεταξὺ 8¼ ὥρῶν καὶ 9½ ὥρῶν, διὰ δὲ τὰ θήλεα μεταξὺ 8½ ὥρῶν καὶ 10 ὥρῶν. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ὥρας τὰς ὁποίας κοιμᾶται ἡ πλειονότης ἐκάστης ἡλικίας, παρουσιάζουσα ἅμα καὶ τοὺς ὀλιγωτέρους θαρέως ἐγειρομένους καθωρίσαμεν ὡς κανονικὰ μῆκη ὕπνου διὰ τοὺς μαθητὰς ἡλικίας 12—18 ἐτῶν τὰ εἰς τὸν πίνακα VII δεικνυόμενα. Διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ὕλικου μας ἐξάγονται ἐπὶ πλέον καὶ τὰ ἐξῆς: Ὅσον αὐξάνει τὸ μῆκος τοῦ ὕπνου αὐξάνει ἀναλόγως καὶ ἡ ἔντασις αὐτοῦ. Αἱ γυναῖκες ὀνειρεύονται συχνότερον ἢ οἱ ἄνδρες. Ἡ συχνότης τῶν ὀνειρῶν δὲν αὐξάνεται: σὺν τῇ αὐξήσει τῆς ἡλικίας (διὰ τὰς ὑπὸ ἐξέτασιν ἡλικίας τοὐλάχιστον). Οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει τὸ μῆκος καὶ ἡ ἔντασις τοῦ ὕπνου μετὰ τὴν συχνότητα τῶν ὀνειρῶν. Αἱ γυναῖκες κοιμοῦνται περισσότερο χρόνον ἢ οἱ ἄνδρες. Οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ ἡλικίας καὶ καταστάσεως κατὰ τὴν ἀφύπνισιν. Ὁμοίως ἡ ἡλικία οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μετὰ τὴν ἔντασιν τοῦ ὕπνου. Τὸ αἶσθημα τῆς θαρύτητος κατὰ τὴν ἀφύπνισιν αὐξάνει: ἐὰν τὸ μῆκος ὕπνου εἶναι: πολὺ θραχὺ ἢ πολὺ μακρὸν.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Cohen, E. L. (1944) *Lancet*, ii, 830.
- 2) Heerwagen, F. (1889) *Phil. Stud. (Wundt)* 5, 301.
- 3) Kleitman, N. (1939) *Sleep and Wakefulness*, Chigago.
- 4) Ladame, C. (1923) *Schweiz. Arch. Neurol. Psychiatr.*, 13, 371.
- 5) Λαμπαθάριος, Ε. Ν. (1934) *Σχολικὴ Ἑγχειρητὴ*, Ἀθήναι.
- 6) Manacéine, M. de (1897) *Sleep*, London.
- 7) Roger, H. (1932) *Les Troubles de Sommeil*, Paris.
- 8) Χαριτάκης, Κ. Α. (1945) *Τὸ Βιβλίο τῆς Μητέρας*, Ἀθήναι.
- 9) Χαριτάκης, Κ. Α. (1946) *Ἀρχ. Ἱατρ. Ἑπιστ.*, 1, 266.
- 10) Χρυσάνθης, Κ. (1945) *Τὸ Κανονικὸν Μῆκος Ὑπνου διὰ τοὺς Μαθητὰς Ἠλικίας 12—18 Ἐτῶν*, Λευκωσία.
- 11) Chrysanthis, K. (1946) *Act. Med. Orient.*, 5, 152.

STAMMERING AND HANDEDNESS*

Sir,— In view of racial differences in the incidence of stammering and the fact that I have not been able to find any published report of its incidence in Greece, I examined 1133 pupils of the Greek elementary schools of Nicosia, Cyprus; 574 girls and 559 boys between the ages of seven and fourteen years. There were 21 cases of stammering (1.85%): 5 girls (0.44% of the total children and 0.87% of the girls) and 16 boys (1.41% of the total children and 2.85% of the boys). The sex-in - cidence of stammering was 3 boys to 1 girl (16 to 5). Among these 21 stammerers 5 were left handed. Not one of the right-handed stammering gave evidence of left-handed tendencies. Among the non-stammerers 48 (4.2% of the total school population) were left-handed. They fell into three groups as follows: lefthand writers 9, ambidextrous writers 6, and right-hand writers with characteristics of left-handedness 33. There was no history of physical trauma or infectious disease as a precipitating factor in the stammerers.

From the average ages of their respective classes and from their teachers' reports the standard of intelligence of the stammerers was assessed as follows:

Above average	5 cases
Average	5 cases
Below average	11 cases

The tendency to stammer appeared in all cases on attempting to pronounce k, p, t, and, f; and in about a third of the cases stammering was caused on trying to pronounce i (with no conconant preeding or following), v, m, l, and s. By palpation of the epigastrium I found clonic and tonic spasms of the diaphragm in 14 cases. Other respiratory disturbances which I observed were reading and speaking during inspiration in 15 cases, hoarseness in 3, and shallow inspiration in 20. When the children read in unison with others, the stammering disappeared in 16 cases and diminished in 5. Tonic spasm of the lips was observed in 5 cases, movements of deglutition in 5, and movements of the whole body in 3, during reading and speaking.

All these investigations were made in the presence of normal pupils, in the usual atmosphere of the school-child. The teachers confirmed that all the children who stammered during investigation were stammerers in normal school life.

The incidence of stammering in these Greek-speaking Cypriot children (1.85%) is higher than in other European countries (Belgium 1.4%, Hungary 1.02%, Sweden 0.8%—1.0%) and in U.S.A. (0.87%). This finding contradicts the belief that the incidence of stammering is higher in races with a high cephalic index than in those with a low index, besause in Greeks the

* The Lancet, 1947, i, 270.

cephalic index is low (Stephanos 1884, Gedeon 1931). Probably the differences in incidence of stammering among different nations are due to racial factors or to the difficulty in pronunciation of their languages. Thus, according to many investigators, stammering is unknown among the Chinese, whose language consists of monosyllables.

Nadoleczny (1926) found that the sex-incidence of stammering was 74 boys to 26 girls (3 to 1). My observations confirm this.

Travis (1931) reported many cases in which the stammering appeared as a sequel to the change of handedness; but in the present investigation 33 out of 53 left-handed children were at the beginning of their school life left-hand writers and changed to right-hand writers after training, without the slightest manifestation of stammering. This accords with the opinion of Seth and Guthrie (1935). However, there is a relationship between stammering and left-handedness, because the incidence of stammerers among these left handed school children (5 out of 53) is about ten times higher than among the right-handed pupils (1,5%). The explanation seems to be that left-handedness and stammering are two different manifestations which appear in a nervous child, neither of them causing the other.

Gutzmann (1928) found stammering in near relations of the stammerers in 26.8% of his cases, whereas Lampadarios (1923) reported 38.7%. I found it in 4 of my 21 cases; but in these cases the stammerer was in contact with a stammering relation (more often the father than the mother). So, possibly, stammering may be imitative rather than hereditary.

According to Seth and Guthrie (1935) the stammering occurs at all levels of intelligence but much more frequently among mentally retarded children. This statement accords with my observation that 11 of the 21 stammerers were of subnormal intelligence.

KYPROS CHRYSANTHIS

R E F E R E N C E S

- Gedeon, S. (1931) *Paedometric Investigations in Greece*, Athens.
Gutzmann, H. (1928) *Physiologie der Stimme und Sprache*, Brunswick.
Lampadarios, E. (1923) *Lessons on School Hygiene*, Athens.
Nadoleczny, M. (1926) *Kurzes Lehrbuch der Sprach-und Stimmheilkunde*, Leipzig.
Seth, G., Guthrie, D. (1935) *Speech in Childhood*, London.
Stephanos, C. (1884) *La Grèce au point de vue naturel, ethnologique, anthropologique et médical* (extrait de dictionnaire des sciences médicales), Paris.
Travis, L. E. (1931) *Speech Pathology*, New York.

Ο Travis (1931) εις τὸ σύγγραμμά του «Παθολογία τοῦ Λόγου» παραδέχεται ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀριστεροχειρίας πρὸς τὴν δεξιχειρίαν κατὰ τὴν γραφὴν προκαλεῖ ἢ ὑποβοηθεῖ τὴν ἐμφάνισιν τῆς βραδυγλωσσίας. Τοῦτο στηρίζει ἐπὶ τοῦ ὅτι τὸ ἥμισυ τῶν περιπτώσεων τῆς βραδυγλωσσίας εἶναι ἀμφιδέξια κατὰ τὴν γραφὴν ἄτομα. Ὁ Orton (1937) ὁμοίως δηλώνει ὅτι μία ἐκ τῶν τεσσάρων τάξεων βραδυγλώσσων τῆς διαιρέσεώς του ὀφείλεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς ἀριστεροχειρίας εἰς δεξιχειρίαν ἢ ἀμφιδεξιότητα κατὰ τὴν γραφὴν, ἰδίως δὲ ὅταν ἡ ἀλλαγὴ αὕτη ἐπιβάλλεται ἐπιμόνως καὶ διαίως ὑπὸ τῶν γονέων ἢ παιδαγωγῶν. Ὁ Russel Brain (1945), παρ' ὅλον ὅτι εἰς τινὰς περιπτώσεις συμβουλεύει νὰ μὴ ἐπιβάλλωμεν τὴν ἀλλαγὴν τῆς ἀριστεροχειρίας κατὰ τὴν γραφὴν, ἐν τούτοις δὲν νομίζει ὅτι ἡ πλειονότης τῶν ἀριστεροχειρῶν κατὰ τὴν γραφὴν παίδων θὰ γίνουσι βραδυγλωσσοί, ἀν ἀλλάξουν εἰς δεξιόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν, ἐφ' ὅσον, λέγει, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ ἀριστεροχειρία εἶναι ἢ μοναδικὴ αἰτία μιᾶς τόσοσιν περιπλόκου διαταραχῆς ὡς εἶναι ἡ βραδυγλωσσία.

Οἱ Seth καὶ Guthrie (1935) ἀναγράφουσι τὰς ἀπόψεις τοῦ Claiborn καὶ τοῦ Travis, χωρὶς ὅμως νὰ πιστεύουσι ἀπολύτως εἰς αὐτάς, παρ' ὅλον ὅτι συμβουλεύουσι τὴν μετὰ προσοχῆς ἀλλαγὴν τῆς ἀριστεροχειρίας εἰς δεξιχειρίαν κατὰ τὴν γραφὴν μὲ ἄμεσον ἐγκατάλειψιν τῆς τοιαύτης προσπάθειας ἅμα τὸ παιδίον ἐμφανίσῃ συμπτώματα νευρικῶν διαταραχῶν. Οἱ Boome καὶ Richardson (1931) ὁμοίως θεωροῦν ὡς αἰτίον βραδυγλωσσιῶν τινῶν τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν τῆς ἀριστεροχειρίας. Ἀντιθέτως, ὁ Seemann (1935), ὁ Stein (1942), ἕνας ἐκ τῶν μεγάλων ἐρευνητῶν τῆς παθολογίας τοῦ λόγου καὶ ἰδίως ὁ Burt (1937) ἀμφιδάλλουσι καὶ ἀρνοῦνται τὰς ἀπόψεις τοῦ Travis. Προπάντων ὁ Burt δηλώνει ὅτι τὰ 90% τῶν ἀριστεροχειρῶν παίδων τοῦ St. Louis τοῦ μετετρέπησαν εἰς δεξιόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν οὐδεμίαν διαταραχὴν τῆς ὁμιλίας ἐνεφάνισαν.

Ἡμεῖς τελευταίως εἶχαμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐπὶ μικροῦ ἀριθμοῦ περιπτώσεων ἀριστεροχειρῶν καὶ βραδυγλώσσων σχετικῶς μὲ τὴν σημασίαν τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀριστεροχειρίας εἰς δεξιχειρίαν ἢ ἀμφιδεξιότητα κατὰ τὴν γραφὴν. Ἡ ἡμετέρα ἔρευνα ἔχει ὡς κατωτέρω.

Ε Π Ε Ρ Ν Α

Αἱ περιπτώσεις τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης εἶναι ἀσφαλῶς ὀλίγαι τὸν ἀριθμὸν (δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀποφεύγομεν νὰ ἀναγράψωμεν τὰς ἐκατοστιαίας ἀναλογίας ὡς πιθανὸν παραπειστικᾶς), ἀλλὰ δύνανται αὐταὶ νὰ ἀποτελέσουσι στοιχεῖον συζητήσεως ἢ τοῦλάχιστον ὕλικόν διὰ μελλοντικὴν χρῆσιν. Τὸ πλεῖστον τῶν περιπτώσεών μας τὸ ἔχομεν συλλέξει ἀπὸ τὰ δημοτικὰ σχολεῖο τῆς Λευκωσίας (Κύπρος).

Ἡ πρώτη σειρά τῶν περιπτώσεών μας περιλαμβάνει 108 πρώην ἀριστερόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν καὶ νῦν δεξιόχειρας, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, 21 ἀμφιδεξίους, κατὰ τὴν γραφὴν, 2 πρώην δεξιόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν καὶ νῦν ἀριστερόχειρας λόγῳ ἀποκοπῆς τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ 2 πρώην δεξιόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν, παροδικῶς ἀριστερόχειρας καὶ νῦν ἀμφιδεξίους λόγῳ μακροχρονίου ἀχρηστίας τῆς δεξιᾶς χειρὸς. Ἐκ τούτων μόνον 1 μεταξὺ τῶν 108 πρώην ἀριστεροχειρῶν καὶ νῦν δεξιόχειρῶν κατὰ τὴν γραφὴν παρουσιάζει βραδυγλωσσίαν.

* Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. Ζ', 1951, σελ. 247.

Ἡ δευτέρα σειρά τῶν περιπτώσεών μας περιλαμβάνει 35 βραδυγλώσσους, ἀφο-
τέρων τῶν φύλων. Ἐκ τούτων 5 ἦσαν πρῶην ἀριστερόχειρες κατὰ τὴν γραφὴν καὶ
νῦν ἀμφιδέξιοι καὶ 4 ἔχουν εἰς τὴν οἰκογένειάν των ἀριστερόχειρας.

Ἦτοι ἐπὶ 129 περιπτώσεων πρῶην ἀριστεροχειρῶν κατὰ τὴν γραφὴν καὶ νῦν δε-
ξιοχειρῶν ἢ ἀμφιδεξίων μόνον 1 εἶναι βραδυγλώσσος, χωρὶς κατὰ τὴν ἀνάκρισίν μας
νὰ εὐρίσκωμεν σχέσιν μεταξύ τῆς διαταραχῆς του καὶ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀριστεροχει-
ρίας του. Ἐπὶ πλέον μεταξύ 35 βραδυγλώσσων μόνον 5 ἦσαν πρῶην ἀριστερόχειρες
κατὰ τὴν γραφὴν. Τέλος, ἡ ἀλλαγὴ τῆς δεξιοχειρίας κατὰ τὴν γραφὴν εἰς ἀριστερο-
χειρίαν καὶ ἀμφιδεξιότητα δὲν ὑπῆρξε πρόξενος ἢ ἀφορμὴ ἐμφάνισως διαταραχῆς
τῆς ὁμιλίας.

Σ Χ Ο Λ Ι Α

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, παρ' ὅλον τὸν μικρὸν ἀριθμὸν περιπτώσεων, δὲν καταφαίνε-
ται σχέσις μεταξύ βραδυγλωσσίας καὶ ἀλλαγῆς τῆς ἀριστεροχειρίας εἰς δεξιοχειρίαν
ἢ ἀμφιδεξιότητα κατὰ τὴν γραφὴν. Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα εἴχομεν καταλήξει καὶ
εἰς δύο προγενεστέρας μας ἐργασίας. Οὕτω εἰς τὴν μίαν ἐργασίαν μας (Chrysanthis,
1947) εἰ 33 ἐκ τῶν 53 ἀριστεροχειρῶν ἦσαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς σχολικῆς των ζωῆς
ἀριστερόχειρες κατὰ τὴν γραφὴν καὶ ἠλλάξαν κατόπιν ἀσκήσεως εἰς δεξιόχειρας χω-
ρὶς κανεῖς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐμφανίσῃ ὅποιανδήποτε ἐκδήλωσιν βραδυγλωσσίας. Εἰς τὴν
ἐτέραν τῶν προγενεστέρων ἐργασιῶν μας (Χρυσάνθης, 1947) ἐκ τῶν 35 δεξιοχει-
ρῶν κατὰ τὴν γραφὴν, ἀλλ' ἐμφανιζόντων σαφῆ χαρακτηριστικὰ ἀριστεροχειρίας,
οὐδεὶς ἔπασχεν ἐκ βραδυγλωσσίας, παρ' ὅλον ὅτι ἠσκήθησαν κάποτε πρὸς ἀλλαγὴν
τῆς παλαιᾶς των ἀριστεροχειρίας, ὡς τοῦτο ἀπέδειξεν ἡ προσεκτικὴ ἀνάκρισις.

Καὶ πράγματι μέχρι σήμερον δὲν ἀπεδείχθη διὰ στατιστικῶν εὐρημάτων ἢ ἄ-
ποψις τοῦ Travis καὶ τῶν ὁπαδῶν του, οὔτε θεωρητικῶς δύναται νὰ ὑποστηρίχθῃ.
Ἀπ' ἐναντίας, ἡ ἐργασία τοῦ Burt καταρρίπτει τὴν ἄποψιν τοῦ Travis. Εἶναι ἀληθές
ὅτι ὑπάρχουν τόσο ἄλλοι παράγοντες οἱ ὅποιοι δυνατόν νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν ἐμφά-
νισιν τῆς βραδυγλωσσίας, μᾶς πολυπλόκου διαταραχῆς τοῦ λόγου, ποῦ μόνον ὡς
σύμπτωσις δύναται νὰ θεωρηθῇ — ἂν τυχὸν ἐμφανισθῇ —, βραδυγλωσσία ἔπειτα ἀπὸ
ἐπίμονον προσπάθειαν ἀλλαγῆς τῆς ἀριστεροχειρίας εἰς δεξιοχειρίαν ἢ ἀμφιδεξιότητα
κατὰ τὴν γραφὴν.

Τὸ ὅτι ἀναφέρονται περιπτώσεις κατὰ τὸν Πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον, ὅπου
ἐξ αἰτίας τῆς ἀποκοπῆς τῆς χειρὸς ἠναγκάσθησαν οἱ πάσχοντες νὰ χρησιμοποιοῦσαν
τὴν ἄλλην χεῖρα διὰ νὰ γράφουν, ὅτε καὶ ἔπαθαν βραδυγλωσσίαν, δὲν ὑποστηρίζεται
ἀπὸ αὐτὸ ἢ ἄποψιν τοῦ Travis. Τοῦτο δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἀπόρροια τοῦ κλονισμοῦ
ἀπὸ ἀπώλειαν τῆς χειρὸς παρὰ ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν χειρὸς κατὰ τὴν γραφὴν. Ἐξ ἄλλου
4 περιπτώσεις ἡμῶν, ὅπου ὑπῆρχε μόνιμος ἢ παροδικὴ ἀπώλεια τῆς δεξιᾶς χειρὸς,
ὅτε οἱ πάσχοντες ἔγιναν ἀριστερόχειρες καὶ βραδύτερον ἀμφιδέξιοι κατὰ τὴν γραφὴν,
οὐδεμίαν διαταραχὴν τῆς ὁμιλίας ἐνεφάνισαν.

Τὸ ὅτι πολλοὶ βραδυγλώσσοι εἶναι ἀριστερόχειρες, εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἀλ-
λὰ μέχρι σήμερον δὲν ἔχει ἀποδειχθῆ σχέσις μεταξύ τῶν δύο τούτων ἐκδηλώσεων πα-
ρὰ μόνον ὅτι ἀμφότεραι συνυπάρχουν ὡς δύο ἀπλὰ ἐκδηλώσεις ἐπὶ νευρικῶν ἀτό-
μων. Ὡς ἐκ τούτου ὄχι ἀπλῶς δύναται, ἀλλ' ἐπιβάλλεται εἰς τὸν παιδαγωγὸν νὰ ἀ-
σκήσῃ ἐνωρὶς πρὸς τὴν ἀμφιδεξιότητα τοὺς μαθητάς. Ἡ τυχαία ἐμφάνισις βραδυ-
γλωσσίας εἰς ἄτομον προσπαθοῦν νὰ γίνῃ ἀμφιδέξιον κατὰ τὴν γραφὴν, ἀσφαλῶς θὰ
μᾶς ἐπιβάλλῃ διακοπὴν τῆς προσπάθειάς μας, ὅπως ἀκριβῶς θὰ κάμωμεν δι' ὅτι δῆ-
ποτε προκαλεῖ συγκίνησιν ἢ διέγερσιν εἰς τὸ πάσχον ἄτομον, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει
ὅτι συσχετίζομεν τὴν πάθησιν μὲ τὴν ἀλλαγὴν τῆς χειρὸς κατὰ τὴν γραφὴν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς ἐρεύνης 129 περιπτώσεων πρώην ἀριστεροχειρῶν κατὰ τὴν γραφήν καὶ νῦν δεξιοχειρῶν ἢ ἀμφιδεξίων, 35 περιπτώσεων βραδυγλωσσίας καὶ 4 περιπτώσεων μονίμου ἢ παροδικῆς ἀπωλείας τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ κατ' ἀνάγκην χρήσεως τῆς ἀριστερᾶς κατὰ τὴν γραφήν, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχομεν εὖρει μεταξὺ βραδυγλωσσίας καὶ ἀλλαγῆς τῆς χειρὸς κατὰ τὴν γραφήν. Ὡς ἐκ τούτου δύναται καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τὸν παιδαγωγὸν νὰ ἐξασκήσῃ ἔνωρις τοὺς ἀριστερόχειρας μαθητὰς εἰς τὴν ἀμφιδεξιότητα κατὰ τὴν γραφήν.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Boome, E. J. καὶ Richardson, M. A. (1931). The Nature and Treatment of Stammering, London.
- 2) Brain, W. R. (1945). Lancet, ii, 837.
- 3) Burt, C. (1937). The Backward Child. London.
- 4) Chrysanthis, K. (1947), Lancet, i, 270.
- 5) Orton, S. T. (1937). Reading, Writing and Speech Problems in Children, New York.
- 6) Seemann, M. (1935). VI. Kongr. d. Int. Ges. f. Logopaedie unt Phoniatrie, Deuticke, Leipzig—Wien.
- 7) Seth, G. καὶ Guthrie, D. (1935). Speech in Childhood, London.
- 8) Stein, (1942). Speech and Voice, London.
- 9) Travis, L. E. (1931). Speech Pathology, New York.
- 10) Χρυσάνθης, Κ. (1947). Ἄρχειον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, 2, 441.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΟΧΕΙΡΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ*

Ἐξ ὅσων γνωρίζομεν οὐδεμία μελέτη ἐπὶ τῆς ἀριστεροχειρίας ἔχει γίνεαι παρ' ἡμῖν, παρ' ὅλην τὴν ἀναμφισβήτητον σημασίαν, τὴν ὁποίαν κέκτηται τόσον ἀπὸ ἀπόψεως κλινικῆς νευρολογίας ὅσον καὶ ἀπόψεως ἐκπαιδευτικῆς καὶ γενικῶς βιολογικῆς. Ὑπὸ ξένων ἐρευνητῶν πλεῖστα ὅσα ἔχουν ἐπιτευχθῆ σχετικῶς πρὸς τὴν ἔρευναν τῆς ἀριστεροχειρίας καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς ἄλλα φυσιολογικὰ ἢ παθολογικὰ φαινόμενα (ὄραδουγλωσσία, δεξιωπία ἢ ἀριστερωπία κλπ.) — τῶν πλείστων τούτων εὐρημάτων συνοψισθέντων ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Russel Brain (1945) — ὥστε ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ φαίνεται τὸ θέμα ἐξηγητὴν ἐπισημάνον. Ἐν τούτοις οὐδόλως θεωροῦμεν ἄσκοπον τὴν ἔρευναν τῆς ἀριστεροχειρίας καὶ παρ' ἡμῖν, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως συχνότητος, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως σχέσεως πρὸς ἄλλα φαινόμενα. Ἡδῆ ὁ Wile (1934) ἐν δημοσιεύματί του, ἔνθα ἀναγράφονται τὰ εὐρήματα πλείστων ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἀριστεροχειρίαν, ἀναφέρει συχνότητα τοῦ φαινομένου κυμαινομένην μεταξὺ 1—30%, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὴν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ καθορίσωμεν τὴν παρ' ἡμῖν συχνότητα αὐτῆς.

ΕΡΕΥΝΑ

Ἡ ἡμετέρα ἔρευνα ἔγινεν ἐπὶ 1389 μαθητῶν τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Κατωτέρας Παιδείας Λευκωσίας (Κύπρου), ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 6—14 συμπληρωμένων ἐτῶν. Ἐξ αὐτῶν 642 (ἤτοι 46,2%) ἦσαν ἄρρενες καὶ 747 (ἤτοι 53,8%) θήλειαι.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Gordon (1920—21), ὁ ὁποῖος πρὸς ἔρευναν τῆς ἀριστεροχειρίας ἐχρησιμοποίησεν ἐλαχίστας δοκιμασίας (tests) καὶ δὴ τὴν ἀποσπόμενον τῆς ἔδρας, τὸν διὰ μαχαιριδίου τεμαχισμόν ἄρτου, τὴν ρίψιν τοῦ σπόγγου, ἡμεῖς ἐχρησιμοποίησαμεν σεθαστὸν ἀριθμὸν δοκιμασιῶν (tests) πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀριστεροχειρίας, τὰς ἐξῆς: γραφὴν, ρίψιν λίθου, ἀποσπόμενον πίνακος, δεῖξιμον ἐπὶ τοῦ πίνακος μὲ ράβδον, δεῖξιμον μὲ τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν, κέντημα, λῆψιν τοῦ φαλιδίου κατὰ τὴν χρῆσιν, τεμαχισμόν ἄρτου μὲ μαχαιριδίον, ἰχνογραφίαν. Διὰ τῶν δοκιμασιῶν (tests) αὐτῶν ἀνεύρομεν 114 ἀριστερόχειρας, ἤτοι 8,2% τοῦ συνόλου μαθητικῶν πληθυσμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων 55 ἄρρενας, ἤτοι 8,56% τοῦ συνόλου ἄρρενος μαθητικῶν πληθυσμοῦ, καὶ 59 θήλειαι, ἤτοι 7,89% τοῦ συνόλου θήλειος μαθητικῶν πληθυσμοῦ. Τούς ἀριστερόχειρας αὐτοὺς μαθητὰς διηρέσαμεν εἰς τρεῖς ὁμάδας: α) τοὺς ἀριστερόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν, β) τοὺς ἀμφιδεξίους κατὰ τὴν γραφὴν καὶ γ) τοὺς δεξιόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν, ἀλλὰ παρουσιάζοντας σαφῆ χαρακτηριστικὰ ἀριστεροχειρίας. Καὶ διὰ μὲν τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ὁμάδα ἐλάδομεν ὡς κριτήριον κατατάξεως τὴν γραφὴν, διὰ δὲ τὴν τρίτην τὰς ὑπολοίπους ἀνωτέρω ἀναγραφόμενας δοκιμασίας καὶ ἐσχηματίσαμεν τὸν πίνακα I. Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου δεικνύεται ὅτι: α) 12 μαθηταὶ εἶναι ἀριστερόχειρες κατὰ τὴν γραφὴν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄρρενες 5 (0,77% τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἄρρένων) καὶ θήλειαι 7 (0,94% τοῦ πληθυσμοῦ τῶν θηλέων)· β) 31 μαθηταὶ εἶναι ἀμφιδέξιοι κατὰ τὴν γραφὴν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄρρενες 11 (1,71% τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἄρρένων) καὶ θήλειαι 20 (2,68% τοῦ πληθυσμοῦ τῶν θηλέων)· καὶ γ) 71 μαθηταὶ εἶναι δεξιόχειρες κατὰ τὴν γραφὴν, ἀλλὰ παρουσιάζοντας σαφῆ χαρακτηριστικὰ ἀριστεροχειρίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἄρρενες 39 (6,06% τοῦ πληθυσμοῦ ἄρρένων) καὶ θήλειαι 32 (4,28% τοῦ πληθυσμοῦ θηλέων).

Ἐπειδὴ ὁ Parson (1924) εἶχε θέσει τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ ἐπικράτης κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης χειρὸς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπικρατήσεως κατὰ τὴν

* Ἀρχεῖον Ἰατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. Β', 1947, σελ. 441.

χρήσιν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ὀφθαλμοῦ, ἐξητάσαμεν τὸ ὕλικόν ἡμῶν, τόσον τοὺς δεξιόχειρας ὅσον καὶ τοὺς ἀριστερόχειρας, σχετικῶς μὲ τὴν σχέσιν τοῦ προεξάρχοντος κατὰ τὴν χρῆσιν ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς προεξαρχούσης κατὰ τὴν χρῆσιν χειρὸς. Ὁ Parson ὡς δοκιμασίας (tests) πρὸς ἀνευρέσιν τοῦ προεξάρχοντος κατὰ τὴν χρῆσιν ὀφθαλμοῦ ἐχρησιμοποίησε τὰ ἑξῆς τρία: (α) τὸ κέντρον τῆς κηλίδος, (β) τὴν σκόπευσιν ἢ διὰ στοχάστρου ἢ διὰ δακτύλου καὶ (γ) τὸν στόχον. Ἡμεῖς ὡς δοκιμασίαν (test) πρὸς καθορισμὸν τοῦ κατὰ τὴν χρῆσιν ὀφθαλμοῦ ἐχρησιμοποίησαμεν τὸ κύτταγμα διὰ μέσου τῆς κλειδαρότρυπας ἢ διὰ μέσου τυλιγμένου χάρτου ὡς νὰ ἔδλεπε ὁ ἐξεταζόμενος διὰ μέσου τηλεσκοπίου. Εἰς τινὰς περιπτώσεις (ἐλαχίστας, ἀριθμὸς 21) ὁ ἐξεταζόμενος δὲν ἠδύνατο νὰ κλείσῃ τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν κατὰ τὴν δοκιμασίαν. Ἀφῆναμεν, ὅμως, αὐτὸν ἀνευ εἰδικῆς ἐπιταγῆς νὰ κλείσῃ μὲ τὴν χεῖρα τῆς προτιμῆσεώς του τὸν ὅποιον ἤθελε ὀφθαλμὸν. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω δοκιμασίας (test) προέκυψε ὁ πίναξ II, ἔνθα δεικνύονται τὰ ἑξῆς: (α) συνολικῶς τὰ 66.7% (64.3% ἄρρενες καὶ 68.7% θήλειες) τῶν μαθητῶν εἶναι δεξιωπικοὶ κατὰ τὰ 33.3% (35.7% ἄρρενες καὶ 31.3% θήλειες) ἀριστερωπικοί. (β) Οἱ ἀριστερόχειρες εἶναι 50.9% (54.5% ἄρρενες καὶ 45.5% θήλειες) δεξιωπικοὶ καὶ 49.1% (46.5% ἄρρενες καὶ 52.5% θήλειες) ἀριστερωπικοί. Καὶ (γ) οἱ δεξιόχειρες εἶναι 68.1% (65.3% ἄρρενες καὶ 70.5% θήλειες) δεξιωπικοὶ καὶ 31.9% (34.7% ἄρρενες καὶ 29.5% θήλειες) ἀριστερωπικοί. Σημειωτέον, ὅτι συμφώνως τῆς ὀφθαλμολογικῆς ἐξετάσεως (σχολικὸς ὀφθαλμίατρος Β. Καρατζιάς) ἡ ἀνισομετρία παρατηρήθη εἰς 20 μόνον περιπτώσεις (ἦτοι 1,4% τοῦ συνόλου πληθυσμοῦ) καὶ δὴ εἰς τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν εἰς 4 περιπτώσεις, εἰς δὲ τὸν δεξιὸν εἰς 16 περιπτώσεις.

Κατὰ τὴν παρούσαν ἔρευναν οὐδόλως ἐξητάσθη ἡ σχέσις ἀριστεροχειρίας καὶ βραδυγλωσσίας. Πρὸς διαιτίας, ὅμως, (σχολικὸν ἔτος 1944—1945) ἐποιήσαμεν ἔρευναν σχετικῶς μὲ τὴν βραδυγλωσσίαν παρ' ἡμῖν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠρευνήθη ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἀριστεροχειρίαν. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς παρουσίας μελέτης ἀναγράφομεν τὰ σχετικὰ εὐρήματά μας. Σημειωτέον ὅτι τὰ τότε ἔρευνηθέντα ἄτομα συμπεριλαμβάνονται κατὰ πλειονότητα καὶ εἰς τὴν παρούσαν ἐπὶ τῆς ἀριστεροχειρίας ἔρευναν. Τότε ἠρευνήθησαν 1133 μαθηταί, ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 7—15 συμπληρωθέντων ἐτῶν, ἀνευρέθη δὲ ἡ βραδυγλωσσία εἰς ἀναλογίαν 1,85% (21 περιπτώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων 5 μεταξὺ τῶν ἀριστεροχείρων). Ἡ ἀναλογία τῆς ἀριστεροχειρίας κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτὴν ἦτο 4,2% τοῦ συνόλου μαθητικῆς πληθυσμοῦ, καὶ δὴ ὡς κατανομή: 9 ἀριστερόχειρες κατὰ τὴν γραφήν, 6 ἀμφιδέξιοι κατὰ τὴν γραφήν καὶ 33 δεξιόχειρες κατὰ τὴν γραφήν παρουσιάζοντες, ὅμως, σαφῆ χαρακτηριστικὰ ἀριστεροχειρίας. Ἡ εὐρεθεῖσα ἀναλογία βραδυγλωσσίας μεταξὺ τῶν ἀριστεροχείρων ἦτο 10,4%, ἐνῶ μεταξὺ τῶν δεξιόχειρων 1,5%.

Σ Χ Ο Λ Ι Α

Ἐκ τῆς παρουσίας ἐρεύνης ἀνευρέθη ἡ ἀριστεροχειρία εἰς ἀναλογίαν 8,2% τοῦ μαθητικῆς πληθυσμοῦ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων. Εἰς τὴν πρὸς διαιτίας ἔρευναν ἡμῶν ἐπὶ τῆς βραδυγλωσσίας ἀνευρέθη ἡ ἀριστεροχειρία εἰς ἀναλογίαν 4,2 τῶν ἐξετασθέντων. Ἀμφοτέραι αἱ ἀναλογίαι εὐρηγναι περίπου εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον, ἔνθα αἱ περισσότεραι ἀναλογίαι αἰ εὐρεθεῖσαι ὑπὸ ξένων ἐρευνητῶν. Οὕτω, ὁ Burt (1911) ἀνεῦρε τὴν ἀριστεροχειρίαν εἰς τὰ 5,1% τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων, ὁ Gordon εἰς ἀναλογίαν 7,2%, ὁ Chamberlain (1928) εἰς τὰ 4,3% τῶν μαθητῶν τῶν κολλεγίων, ὁ Russel Brain ὑπολογίζει αὐτὴν μεταξὺ 5—10% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βρετανίας καὶ Ἀμερικῆς κλπ.

Ὁ Parson κατὰ τὴν ἐρευνάν του ἐπὶ τῆς δεξιωπίας καὶ ἀριστερωπίας εὗρε ὅτι 70% τῶν ἐξετασθέντων ἦσαν δεξιωπικοί, 29% ἀριστερωπικοὶ καὶ 1% ἀμφιωπικοί. Κατὰ τὸν ἴδιον ἐρευνητὴν σχεδὸν ὅλοι οἱ δεξιωπικοὶ ἦσαν καὶ δεξιόχειρες. Ἀλλὰ

και οι 9 εκ των 10 αριστερωπικών ήταν δεξιόχειρες, πράγμα το οποίο ο Parson θεωρεί ως απόδειξιν ότι αυτοί αρχικώς ήταν εκ φύσεως αριστερόχειρες. Είς τοῦτο διαφωνοῦν πλείστοι ὡς ὁ Russel Brain και ἄλλοι. Ἡ ἡμέτερα ἔρευνα δεικνύει ὅτι αἱ ἑκατοσταῖα ἀναλογίαι τῶν δεξιωπικῶν και ἀριστερωπικῶν ἀτόμων εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ Parson (66,7% δεξιωπικοὶ και 33,3% ἀριστερωπικοί). Συγχρόνως δεικνύεται ὅτι οἱ ἀριστερωπικοὶ εἶναι κατὰ συχνότητα πολυπληθέστεροι μεταξὺ τῶν ἀριστεροχειρῶν ἢ μεταξὺ τῶν δεξιοχειρῶν. Ἐν τούτοις οὐδόλως δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τοὺς ἀριστερωπικοὺς δεξιόχειρας ὅτι ἀρχικῶς φυσικῶς ἦσαν ἀριστερόχειρες, διότι παρ' ὅλην τὴν ἐξονυχιστικὴν ἀνάκρισιν τῶν οὐδὲν ἀπεκαλύφθη μαρτυροῦν ὑπὲρ ἀρχικῆς ἀριστεροχειρίας τῶν ἀτόμων αὐτῶν.

Ὁ Travis (1931) συσχετίζων τὴν ἀριστεροχειρίαν πρὸς τὴν βραδυγλωσσίαν ἀνεῦρε τὸ ἥμισυ τῶν βραδυγλώσσιων ἀμφιδεξιῶν. Ὁ ἴδιος ἐρευνητὴς παραδέχεται ὅτι εἰς πλείστας περιπτώσεις δεξιοχειρῶν βραδυγλώσσιων εὔρε σαφῆ χαρακτηριστικὰ ἀριστεροχειρίας, πράγμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηριζόμενος ἐξέφρασε τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀριστεροχειρίας πρὸς τὴν δεξιοχειρίαν προκαλεῖ ἢ ὑποβοηθεῖ τὴν ἐμφάνισιν τῆς βραδυγλωσσίας. Πρὸς τὴν ἄποψιν, ὅμως, αὐτὴν τοῦ Travis ἤδη διαφωνοῦν πλείστοι ὡς ὁ Russel Brain, οἱ Seth και Guthrie (1935) και ἄλλοι. Ἀλλὰ και εἰς τὰ ἐκ τῆς πρὸ διετίας γενομένης ἐπὶ τῆς βραδυγλωσσίας ἐρεύνης ἡμῶν εὐρήματα οὐδόλως ὑποστηρίζεται ἢ ἀποψὴ τοῦ Travis. Ἐκ τῶν 35 δεξιοχειρῶν κατὰ τὴν γραφὴν παρουσιαζόντων, ὅμως, σαφῆ χαρακτηριστικὰ ἀριστεροχειρίας (τὰ 68,75% τῶν ἀριστεροχειρῶν) ἦσαν, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἀνακρίσεώς μας, ἀριστερόχειρες κατὰ τὴν γραφὴν ὅταν τὸ πρῶτον εἰσῆλθον εἰς τὸ σχολεῖον, ἠλλαξάν δὲ κατόπιν ἐπιμονῆς τῶν διδασκόντων εἰς δεξιόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παρουσιάξουν ἔστω και ἑλαφρὰν βραδυγλωσσίαν. Παρ' ὅλον τοῦτο, ὅμως, ὑπάρχει ποιὰ τῆς σχέσεως μεταξὺ βραδυγλωσσίας και ἀριστεροχειρίας, καθ' ὅτι αὕτη ἀπαντᾷ πλέον συχνὰ μεταξὺ ἀριστεροχειρῶν, τούτου ὀφειλομένου ἀπλῶς εἰς συνύπαρξιν δύο ἐκδηλώσεων ἐπὶ νευρικῶν παιδῶν, χωρὶς ἢ μία νὰ προκαλεῖ τὴν ἄλλην.

Π Ε Ρ Ι Α Η Ψ Ι Σ

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως 1389 μαθητῶν, ἀμφοτέρων τῶν φύλων και ἡλικίας 6—14 συμπληρωμένων ἐτῶν, ἀνευρέθη ἡ ἀριστεροχειρία εἰς ἀναλογίαν 8,2%. Οἱ ἀριστερόχειρες μαθηταὶ 114 συνολικῶς, ἐκ τῶν ὁποίων 55 ἄρρενες και 59 θήλειες, διηρέθησαν εἰς τρεῖς ομάδας: ἀριστερόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν, ἀμφιδεξιῶν κατὰ τὴν γραφὴν και δεξιόχειρας κατὰ τὴν γραφὴν, παρουσιάζοντας, ὅμως, σαφῆ χαρακτηριστικὰ ἀριστεροχειρίας. Ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης προέκυψεν ὁ πίναξ I. Εἰς ἔρευναν ἡμῶν γενομένην πρὸ διετίας (σχολικὸν ἔτος 1944—1945) ἐπὶ τῆς βραδυγλωσσίας, ἡ τότε εὑρεθεῖσα ἀναλογία τῆς ἀριστεροχειρίας ἦτο 4,2%. Ὅμοιως οἱ μαθηταὶ ἐξετάσθησαν σχετικῶς μὲ τὸν προεξάρχοντα κατὰ τὴν χρῆσιν ὀφθαλμὸν και ἐσυσχετίσθη ἡ δεξιωπία ἢ ἀριστερωπία μὲ τὴν ἀριστεροχειρίαν και δεξιοχειρίαν, σχηματισθέντος τοῦ πίνακος II, ἐνθα δεικνύεται ἀναλογία δεξιωπικῶν 66,7% και ἀριστερωπικῶν 33,3% ἐν συνόλῳ. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἀριστερωπικῶν ἀριστεροχειρῶν εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν δεξιοχειρῶν, ἀλλὰ οὐδὲν μᾶς πείθει ὅτι οἱ ἀριστερωπικοὶ δεξιόχειρες ἦσαν ἀρχικῶς ἐκ φύσεως ἀριστερόχειρες. Ἐκ τῆς πρὸ διετίας γενομένης ἐρεύνης ἡμῶν ἐπὶ τῆς βραδυγλωσσίας δεικνύεται μὲν ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν βραδυγλώσσιων εἶναι μεγαλύτερα μεταξὺ τῶν ἀριστεροχειρῶν παρὰ μεταξὺ τῶν δεξιοχειρῶν, ἀλλὰ οὐδόλως συντελεῖ εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς βραδυγλωσσίας ἢ ἀλλαγὴ τῆς ἀριστεροχειρίας κατὰ τὴν γραφὴν εἰς δεξιοχειρίαν κατὰ τὴν γραφὴν, μᾶλλον θεωρουμένων τῶν δύο αὐτῶν ἐκδηλώσεων ὡς ἐκδηλώσεων δυναμένων νὰ ἐμφανισθοῦν ἐπὶ νευρικῶν παιδῶν χωρὶς ἢ μία νὰ προκαλεῖ τὴν ἄλλην.

Π Ι Ν Α Ε Ι

	Σύνολον		Ἄρρενες		Θήλειες	
	Ἄριθμός περιπτώσ.	%	Ἄριθμός περιπτώσ.	%	Ἄριθμός περιπτώσ.	%
Ἄριστερόχειρες	114	8,2	55	8,56	59	7,89
Ἄριστερόχειρες κατὰ τὴν γραφὴν	12	0,86	5	0,77	7	0,94
Ἀμφιδέξιοι κατὰ τὴν γραφὴν	31	2,23	11	1,71	20	2,68
Δεξιόχειρες κατὰ τὴν γραφὴν μὲ χαρακτηριστικὰ ἄριστεροχειρίας	71	5,11	39	6,06	32	4,28

Π Ι Ν Α Ε Ι Ι

Προεξάρχων ὀφθαλμὸς	Σύνολον ἐξετασθ.		Ἄριστερόχειρες		Δεξιόχειρες	
	Ἄριθμός περιπτώσ.	%	Ἄριθμός περιπτώσ.	%	Ἄριθμός περιπτώσ.	%
Α' Σύνολον						
Ἄριστερός	463	33,3	56	49,1	407	31,9
Δεξιός	926	66,7	58	50,9	868	68,1
Β' Ἄρρενες						
Ἄριστερός	229	35,7	25	45,5	204	34,7
Δεξιός	413	64,3	30	54,5	383	65,3
Γ' Θήλειες						
Ἄριστερός	234	31,3	31	52,5	203	29,5
Δεξιός	513	68,7	28	47,5	485	70,5

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

S U M M A R Y

Left-handedness in elementary schools

We examined 1389 pupils of elementary schools of Nicosia (Cyprus) of both sexes and age 6—14 years and we found the left-handedness in 8,2% of them. Among the 114 left-handed children 55 were boys and 59 girls. We classified these in three groups:- (i) left-writers, (ii) ambidextrous persons in writing and (iii) right writers with characteristics of left handedness and we

formed the table I (In a previous investigation on the incidence of stammering among Greek school population (schoolyear 1944—45) we found the left-handedness in 4,2% of schoolchildren). Also, we examined the pupils about their dominant eye and about the relation between dominant eye and dominant hand, forming the table II, in which we see that the 66,7% of the pupils were right-eyed and the 33,3% left-eyed. It is true that the incidence of the left-eyed, left-handed children is higher than of the left-eyed right handed ones, but nothing persuade us that left-eyed right-handed children were left-handed ones originally. From the previous investigation (schoolyear 1944—45) we found that the incidence of stammering was higher among the left-handed pupils than among the right-handed ones, but not one left-handed child showed evidence of stammering characteristics after changing to right writer.

B I B A I O Γ Ρ Α Φ Ι Α

- 1) BRAIN W. R.: (1945) *Lancet*, ii, 837.
- 2) BURT C.: (1921) *Mental and Scholastic Tests*, London.
- 3) CHAMBERLAIN H. D.: (1928) *J. Hered*, 19, 557.
- 4) GORDON H.: (1920—21) *Brain*, 43, 313.
- 5) PARSON B. S.: (1924) *Left-Handedness*, New York.
- 7) TRAVIS L. E.: (1931) *Speech Pathology*, New York.
- 7) SETH G. and GUTHRIE D.: (1935) *Speech in Childhood*, London.
- 8) WILE I. S.: (1934) *Handedness: Right and Left*, Boston.

Η ΕΓΚΑΙΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΕΚ ΣΥΝΘΟΕΙΑΣ*

Ένας σοβαρός παράγων διά τήν ἔγκαιρον ἀναγνώρισιν τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν, προτοῦ αὐταί ἐξελιχθοῦν εἰς θάρειας ψυχικάς νόσους, εἶναι καί ὁ διδάσκαλος, ὁ διδάσκαλος, ὅμως, ὁ ὁποῖος ἔχει πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ θέματος καί διαθέτει συγχρόνως ὠρισμένα ψυχικά προσόντα, εἶναι «καλῶς δέκτης» κατὰ τήν Baruch (1945), διά τῶν ὁποίων θά ἀντιληφθῆ, τὰ προβλήματα τόσον τῶν μαθητῶν ὅσον καί τῶν γονέων. Ἡ ἔλλειψις γνώσεως ἀπό μέρους τοῦ διδασκάλου καί ὁ κακῶς χειρισμὸς ὑπ' αὐτοῦ τῶν ἀπροσαρμόστων αὐτῶν παιδῶν ἐπιδεινώνει τήν κατάστασιν τῶν παρὰ τὴν βελτιώσῃ. Ὁ ἰατρός ἢ ἡ νοσοκόμος — ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἀποτελοῦν σοβαρὰν οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν διὰ τὸ σχολεῖον — καί ἐκάστην πρωΐαν ἀκόμη ἂν ἐξετάζουν τοὺς μαθητὰς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ περισσότερον τῶν 10—15 δευτερολέπτων καί μόνον διὰ νὰ ἐπισκοπήσῃ ρίνα, φάρυγγα καί δέρμα, οὐχὶ δὲ διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐλαφρὰς μάλιστα νευρικές διαταραχάς. Δυσκόλως δύναται ἐπίσης νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς νευρικές αὐτὰς διαταραχάς καί εἰς μίαν ἀκόμη πλήρη ἰατρικὴν ἐξέτασιν ἅπας ἢ δις γενομένην κατ' ἔτος. Τοῦναντίον ὁ διδάσκαλος εὐρίσκεται εἰς ἐπαφήν μὲ τὸν παῖδα 6 ὥρας ἡμερησίως ἐπὶ ἑννεάμηνον περίπτου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπιτρέπει νὰ παρακολούθησῃ τήν φυσικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ πρὸ πάντων τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ ἢ νὰ ὑποψιασθῆ τὰς ἐλαφροτέρας ἀκόμη παρεκκλίσεις ἀπὸ τήν ψυχικὴν υἰεῖαν. Ἐπειδὴ, ὅμως, ἕκαστος διδάσκαλος δὲν διαθέτει ἐμφύτως τὰ εἰδικὰ προσόντα διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ ἢ ὑποψιασθῆ εὐκόλως τὰς ψυχικές παρεκκλίσεις τοῦ μαθητοῦ, δυνάμεθα δι' εἰδικῆς ἐξασκήσεως νὰ καταστήσωμεν τὰ τρία τέταρτα τῶν διδασκάλων ἱκανὰ καί κατάλληλα διὰ τὸ ἔργον τοῦτο (Seidenfeld, 1947).

Ἡμεῖς διὰ νὰ ἐπιστήσωμεν τήν προσοχὴν τοῦ διδασκόντος προσωπικοῦ τῶν ὑπὸ τήν ἰατρικὴν μας ἐπίβλεψιν σχολείων καί ἐν μέρει νὰ τὸ ἐξασκήσωμεν εἰς τήν ἀνεύρεσιν διαφόρων νευρικῶν διαταραχῶν — ἤδη διὰ τήν παρακολούθησιν τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἔγινεν ἔναρξις ἀπὸ τινος — οὐχὶ δι' ἀκαδημαϊκῶν διαλέξεων, ἀλλὰ διὰ φυσικωτέρου καί πρακτικωτέρου τρόπου, ἐδώσαμεν εἰς ἕκαστον διδάσκαλον εἰδικὸν ἐρωτηματολόγιον, περιλαμβάνον περιωρισμένον ἀριθμὸν νευρικῶν διαταραχῶν, καί δὴ ἐκ τῶν παιδικῶν νευρικῶν διαταραχῶν ἐκ συνηθείας (Habit Disorders). Τὸν νεωτερισμὸν αὐτὸν κατ' ἀρχὴν τὸν ἐθεωρήσαμεν ὡς ἀπλήν δοκιμασίαν, χωρὶς νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν εἰδικὴν τῶν νοσημάτων τούτων ἔρευναν. Ἀνεξαρτήτως, ὅμως, τοῦ ἂν εἰς τὸ μέλλον τὸν διὰ τοῦ τοιοῦτου τρόπου ἔλεγχον ἐλαφρῶν νευρικῶν διαταραχῶν θά τὸν καταστήσωμεν τμήμα τῆς συνήθους σχολιατρικῆς ἐξετάσεως μὲ τάσιν πρὸς ἐπέκτασιν, ἐπειδὴ ἀπεκαλύφθησαν μερικὰ στοιχεῖα γεννῶντα σκέψεις, δίδομεν κατωτέρω τὰ εὐρήματα αὐτὰ μετὰ ἀπὸ πρόχειρον ἐπεξεργασίαν. Ἦδη, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς τελευταίας σχολιατρικὰς ἐξετάσεις (Ἀθανασιάδης, 1947, Γύπαρης, 1947, κλπ.), ὅπου αἱ ἐλαφραὶ νευρικαὶ παθήσεις καί διαταραχαὶ οὐδόλως ἀναφέρονται ὡς ἐλεγχθεῖσαι, θεωροῦμεν τήν παρούσαν ἀναφορὰν μας ὡς μίαν νύξιν σκοποῦσαν νὰ ἐπισύρῃ τήν προσοχὴν τῶν σχολιάτρων καί ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου.

Ἡ ὅλη ἐργασία ἔγινεν ὡς ἀκολούθως: Κατ' ἀρχὴν ἐδόθη εἰς ἕκαστον διδάσκαλον εἰδικὸν ἀναλελυμένον ἐρωτηματολόγιον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου θά παρετῆρει καί θά ἀνέγραφε τὰς περιπτώσεις. Ἐν συντομίᾳ ἀνεπτύσσετο καί προφορικῶς ἐκάστη διαταραχὴ, ἐδίδοτο δὲ ὡς χρονικὸν διάστημα παρακολουθήσεως ἕν δεκαπενθήμερον. Εἰς εἰδικὴν στήλην τοῦ ἐρωτηματολογίου θά ἠδύνατο ὁ διδάσκαλος νὰ σημειώσῃ πᾶσαν

* Δελτίον Σχολικῆς Ἑγείσεως καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1967, σελ. 64.

διαταραχήν, τὴν ὁποίαν ἢ δὲν ἐξεχώριζε πλήρως ἢ τὴν θεωροῦσεν ἀξίαν ἀνακοινώσεως ἔστω καὶ ἂν δὲν κατετάσσεται μεταξύ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐρωτηματολογίου ζητούμενων διαταραχῶν.

Μετὰ τὸ δεκαπενθήμερον ἐξετάσθη ὑφ' ἡμῶν παρουσία τοῦ διδάσκοντος τὸ δηλωθὲν ὕλικόν, γινομένης συγχρόνου συζητήσεως, ἢ ὁποία εἶχε θέσιν συμπληρώσεως διὰ τὴν πρόχειρον ἐξάσκησιν τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ. Διὰ τοῦ ἐλέγχου τούτου — τοῦ ἀπαραιτήτου — διεπιστώσαμεν ἀπολύτως ἱκανοποιητικὴν παρατήρησιν ἀπὸ μέρους τῶν διδασκάλων διὰ τὰς ἐξῆς νευρικὰς συνθηεῖας: (I) τὸν θηλασμόν τοῦ δακτύλου, (II) τὴν ἡμερησίαν ἐνούρησιν (οὐδόλως ἐξετάσθη ἢ νυκτερινὴ ἐνούρησις, διότι δυσκόλως δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφήν μὲ τοὺς γονεῖς καὶ νὰ ἀποσπάσωμεν ἐξ αὐτῶν εἰλικρινεῖ πληροφορίας), (III) τὴν ὄνουχοφαγίαν καὶ (IV) τὴν τριχοτιλλομανίαν. Διὰ τὰς ὑπολοίπους, ὅμως διαταραχὰς, ὡς τὴν ὄρα-δυγλωσσίαν καὶ τὰς λοιπὰς διαταραχὰς τῆς ὁμιλίας διαπιστώσαμεν ἀδυναμίαν ἀπὸ μέρους ἔστω καὶ ἐλαχίστων διδασκάλων, διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν οὐδεμίαν ἐπεξεργασία ἐγένετο ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου.

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω τρόπου ἠρευνήθησαν ἐν συνόλῳ 1279 μαθηταὶ τεσσάρων δημοσίων σχολείων κατωτέρας παιδείας τῆς Λευκωσίας (Κύπρου) ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 7—14 ἐτῶν συμπληρωμένων. Ἐξ αὐτῶν 697 (ἤτοι 54,5%) ἦσαν ἄρρενες καὶ 582 (ἤτοι, 45,5%) θήλειες. Τὰ εὐρήματα διὰ τὰς 4 πρώτας νευρικὰς διαταραχὰς περιλαμβάνονται εἰς τὸν πίνακα I. Τοὺς 85 αὐτοὺς παιδᾶς ἐξετάσαμεν ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐπίδοσίν των εἰς τὰ μαθήματα, τῆς ἐπιδόσεως αὐτῆς θεωρουμένης ὡς κριτηρίου τῆς διανοητικῆς ἐξελιξέως, ἀνευρόντες ὅτι 50 ἐξ αὐτῶν (ἤτοι 56,8%) ὑπελείποντο εἰς ἐπίδοσιν. Τέλος ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πατρός των ἐσχηματίσαμεν τὸν πίνακα II, χωρὶς νὰ σχολιάζωμεν τοῦτον. Οὐδεμίαν ἐπεξεργασία, ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω, ἐγένετο ἐπὶ τῶν διαταραχῶν τῆς ὁμιλίας.

Ἐκ τοῦ πίνακος I φαίνεται, ὅτι ἐκ τῶν παιδικῶν νευρικῶν διαταραχῶν ἐκ συνηθείας ἢ ὄνουχοφαγία εἶναι πλέον συχνή, 48 περιπτώσεις (ἤτοι 3,7%). Ἡ ἀναλογία αὐτῆ τῆς ὄνουχοφαγίας παρ' ἡμῶν εἶναι μικροτέρα παρὰ ἐν Ἑλλάδι, ὡς φαίνεται τοῦτο ἀπὸ μίαν ἐργασίαν τοῦ Παπαϊωάννου (1947), ὅπου δηλώνεται, ὅτι αὐτὴ ἀνευρέθη μεταξύ 240 μαθητῶν ἡλικίας 6—14 ἐτῶν εἰς 22 περιπτώσεις (ἤτοι 9,1%). Σχετικῶς σπάνια εἶναι ἡ τριχοτιλλομανία (0,08%). Ἡ νευρικὴ αὐτὴ διαταραχὴ, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι συχνὴ κατὰ τὴν ὠρμον ἡλικίαν, σπανίζει αἰσθητῶς κατὰ τὴν παιδικήν. Ἡδῆ, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, μόνον μία περίπτωσις ἀνεφέρθη ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Καραγιωζίδη (1946) ἐπὶ κόρης ἡλικίας 8 ἐτῶν. Ἐν τούτοις οὐδόλως μᾶς διέφυγε τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ μαθηταὶ εὐρίσκονται πιθανὸν εἰς ἓνα προστάδιον τῆς τριχοτιλλομανίας ἀπλῶς στρίβοντες τὴν κόμην κατὰ τοὺς κροτάφους εἰς στιγμὰς ἀμχανίας. Τοιαύτας περιπτώσεις μᾶς ἀνέφεραν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας μερικοὶ διδάσκαλοι (περίπου 13 περιπτώσεις) δὲν τὰς ἐλάβομεν ὅμως ὑπ' ὄψιν, διότι οὐδόλως εἰδοποιήσα-

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι

Νευρικαὶ διαταραχαὶ	Ἄρρενες		Θήλειες		Σύνολον
	Ἄρ. περ.	%	Ἄρ. περ.	%	
Θηλασμός δακτύλου	16	2,3	19	3,3	2,7
Ἡμερ. ἐνούρησις	2	0,3	2	0,3	0,3
Ὄνουχοφαγία	28	4,0	20	3,4	3,7
Τριχοτιλλομανία	1	0,1	0	0	0,08

μεν πρὸς τοῦτο τὸ σύνολον τῶν διδασκάλων. (Προσοχὴ ἐπὶ πλεόν χρειάζεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅταν ὁ ἔλεγχος γίνεται μεταξὺ μαθητριῶν, ὅπου δυνατόν νὰ συγκρίσῃσιν τὰ πράγματα αἱ κινήσεις πρὸς τακτοποίησιν τῆς κόμης). Σχετικῶς μὲ τὸν θηλασμόν τοῦ δακτύλου ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὐτὸς συχνότερον ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων Ἁγίου Κασσιανοῦ, ὅπου φοιτοῦν παιδιὰ πτωχῶν συνοικιῶν (23 περιπτώσεις), παρὰ μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Παρθεναγωγείου Φαναρωμένης καὶ τῆς Ἀστικῆς Ἁγίου Σάββα, ὅπου φοιτοῦν παιδιὰ εὐπόρου σχετικῶς συνοικιῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο — χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ ὑποστηρίξωμεν αἰτιολογικὰς ἀπόψεις — εὐνοεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ θηλασμός τοῦ δακτύλου ὀφείλεται κατ' ἀρχὴν εἰς τὸ ὅτι τὰ θηλάζοντα θρέφῃ δὲν θηλάζουσιν ἐπαρκῶς ἀπὸ τὸ στήθος ἢ τὸ θήλαστρον, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη κλινικῶς καὶ πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ Levy (1928, 1934, 1938) καὶ τελευταίως ὑπὸ τῆς Eva Roberts (1944). (Ἡ ἔννοια τοῦ «ἐπαρκούς» λαμβάνεται καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποσοῦ τροφῆς καὶ ἀπόψεως χρόνου θηλασμοῦ).

Κατὰ τὸν ἔλεγχον ἡμῶν ἐπὶ τῶν διαταραχῶν τῆς ὀμιλίας, παρ' ὅλον ὅτι δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν τὰ εὐρεθέντα καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδὲν ἀναφέραμεν ἐδῶ, ἐν τούτοις ἀπεκαλύψαμεν δύο περιπτώσεις ἐναλλακτικοῦ συμφωνισμοῦ, ἀμφοτέρως ἐπὶ μαθητριῶν, τὰς ὁποίας ἀναγράφομεν πρὸς ἀνακίνησιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐξ ὧσων γνωρίζομεν ἐν Ἑλλάδι, ὁ Κ. Χαριτάκης (1945), ἀνευρε τὴν συχνότητα τοῦ ἐναλλακτικοῦ συμφωνισμοῦ εἰς ἀναλογίαν 0,5% (1 περίπτωσις μεταξὺ 192 ἐξετασθέντων μαθητῶν), ἐνῶ παρ' ἡμῖν οὗτος ἀπαντᾷ εἰς ἀναλογίαν 0,1%. Ὁ ἐναλλακτικὸς αὐτὸς συμφωνισμὸς εἶναι μία μορφή στρεφοσυμβολίας (strepho symbolia) ὡς ἀπεκάλεσε τὴν διαταραχὴν αὐτὴν ὁ Orton (ληφθὲν ἀπὸ τὸν Wyckoff, 1943) ἀποχωρίζων αὐτὴν ἀπὸ τὴν συγγενῆ λεξικὴν τύφλωσιν, ἢ ὁποία στρεφοσυμβολία ἀπαντᾷ συμφῶνως τῶν ἐρευνητῶν του ὑπὸ σαφῆ μὲν μορφήν εἰς τὰ 1—2% τοῦ μαθητικοῦ πληθυσμοῦ, ὑπὸ ἀμύληχράν δὲ μορφήν εἰς τὰ 4% καὶ ἄνω. Μεγαλυτέραν συχνότητα τῆς διαταραχῆς

Π Ι Ν Α Ε ΙΙ

Ἐπάγγελμα	Ἀο. περ.	Ἐπάγγελμα	Ἀρ. περ.
Ὅρφανοί, νόθοι κλπ.	10	Τεχνίται (εἰδικ.)	33
Διδάσκαλοι	1	Ἐργάται, πλανώδιοι πτωχ.	11
Ἐπιστήμονες	1	Βιομήχανοι, ἔμποροι	9
Υπάλληλοι (κυβ. ἰδιωτ.)	20	Στρατιῶται	3

αὐτῆς δίδει ὁ Montoe (ληφθὲν ἀπὸ τὸν Wyckoff) ἀναδιδάζων αὐτὴν εἰς τὰ 12% τῶν παίδων τῆς σχολικῆς ἡλικίας. (Ἐς σημειωθῆ ὅτι αἱ συγκρίσεις δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἀπολύτως ἐπαρκεῖς, διότι παρ' ἡμῖν ἡ ἐκπαίδευσις δὲν εἶναι ὑποχρεωτική).

Τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ σχόλια, τὰ ὁποῖα ἐπισυνάπτομεν εἰς τὴν ὅλην ἔκθεσίν μας ἐπὶ τοῦ τρόπου ἔλέγχου καὶ ἐγκαίρου ἀναγνωρίσεως μερικῶν ἐλαφρῶν νευρικῶν διαταραχῶν μεταξὺ τῶν μαθητῶν, ἔχουν σκοπὸν νὰ σκιαγραφήσουν τὴν γενικὴν σημασίαν τῶν διαταραχῶν τούτων ἐν τῇ μαθητικῇ κοινότητι. Συνοφίζοντες θεωροῦμεν ἀπαραίτητον τὴν συμμετοχὴν τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἔγκαιρον ἀναγνώρισιν τῶν νευρικῶν διαταραχῶν εἰς τὰ σχολεῖα. Πλὴν τῆς ὑπ' αὐτῶν παρακολουθήσεως τῶν μαθητῶν ἀπὸ νευρικῆς ἀπόψεως κατ' ὅλον τὸ σχολικὸν ἔτος, θεωροῦμεν σκόπιμον τὴν ἐντὸς τῶν πρώτων δύο ἑβδομάδων τοῦ σχολικοῦ ἔτους διὰ συμπληρώσεως εἰδικοῦ ἐρωτηματολογίου εἰδοποίησιν τοῦ σχολιάτρου διὰ τινὰς νευρικὰς διαταραχὰς εὐκόλως ἀναγνωριζόμενας κατόπιν ὀλιγοήμερου παρακολουθήσεως.

Ἐκ τῆς δοκιμαστικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μέτρου τούτου κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1946—47 καὶ μετὰ τὸν ἔλεγχον τῶν δηλωθέντων διεπιστώσαμεν ἰκανοποιητικὴν ἐργασίαν διὰ τὸν θηλασμόν τοῦ δακτύλου, ἡμερησίαν ἐνούρησιν, ὄνυχοφαγίαν καὶ τριχοτιλλομανίαν. Τοῦναντίον διὰ τὰς διαταραχὰς τῆς ὀμιλίας ἡ ἐργασία ἦτο ἐλάχιστα ἰκανοποιητικὴ, διὰ τὸν λόγον δὲ τούτον θεωροῦμεν ἀπαραίτητον τὴν εἰδικωτέραν προπαρασκευὴν τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μέτρου τούτου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἀθανασιάδης, Ν. (1947) Σχολ. Ὑγιεινὴ, τεύχ. 50, 36.
2. Baruch, D. (1945) J. Genetic Psychol., 67, 143.
3. Γύπαρη, Α. (1947) Σχολ. Ὑγιεινὴ, τεύχ. 51—52, 36.
4. Καραγιωζίδης, Ι. (1946) Νοσοκ. Χρον. 1, 136.
5. Levy, D. M. (1928) Am. J. Psychiat., 7, 811.
6. Levy, D. M. (1934) Am. J. Orthopsychiat., 4, 203.
7. Levy, D. M. (1938) J. Genetic Psychol., 18, 327.
8. Παπαϊωάννου, Α. (1947) Παιδαγ. Ἐπιθ., 1, 240.
9. Roberts, E. (1944) Am. J. Dis. Child., 68, 7.
10. Seidenfeld, M. A. (1947) J. School Health, 17, 49.
11. Wyckoff, C. W. (1943) J. Pediatr., 29, 95.
12. Χαριτάκη, Κ. Α. (1945) Τὸ Βιβλίον τῆς Μητέρας, Ἀθήναι, σελ. 160.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΟΦΘΑΛΜΙΚΩΝ ΠΑΘΗΣΕΩΝ
ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΥ) *

Ο διορισμός σχολικῶν ἐν γένει ἰατρῶν, καὶ εἰδικῶς σχολικοῦ ὀφθαλμιάτρου, εἰς τὰ κατώτερα ἐκπαιδευτήρια Λευκωσίας ἐγένετο τῷ 1938, ὅποτε ἐπληρώθη ἓνα μεγάλο κενὸν εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, συνεπληρώθη δὲ οὗτος διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον τῷ 1942.

Ἄμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων μου ὡς σχολικοῦ ὀφθαλμιάτρου διὰ τὰ κατωτέρω τὴν σχολικὴν ἐφορείαν καὶ τὰ σχολεῖα διὰ τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν νεαρῶν μαθητῶν καὶ τὴν ὑγιεινὴν τῶν σχολικῶν κτιρίων, προέβην εἰς τὰς ἐξῆς ἐνεργείας: Μὲ γνώμονα τὰς ἐργασίας τὰς γενομένας ἀλλαχοῦ διὰ τὴν σχολικὴν ὑγιεινὴν ἐξήτασα πρῶτον τὰ κατώτερα ἐκπαιδευτήρια διαδοχικῶς ἐντὸς τῶν οἰκείων κτιρίων ὅπως ἀντιληφθῶ προσωπικῶς τὴν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ ὀφθαλμολογικῆς ἀπόψεως ἐπιτελουμένην ἐργασίαν (γραφὴν, φωτισμὸν, ἀνάγνωσιν, ἔπιπλα, προσανατολισμὸν), δεῦτερον δὲ κατὰ σειρὰν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν νεαρῶν μαθητῶν ὅσον ἀφορᾷ μεταδοτικὰ νοσήματα (τράχυμα, ὀφθαλμίαν) καὶ τὰς διαθλαστικὰς ἀνωμαλίας (μυωπία, ὑπερμετρωπία, ἀστιγματισμὸν).

Τὸ πόρισμα τῆς ἀνωτέρω ἐξετάσεως ὑπεβλήθη εἰς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν τὴν 12.12.1938 καὶ ἴσως θὰ εἶναι αὕτη ἡ πρώτη στατιστικὴ διὰ παθήσεις ὀφθαλμικὰς καὶ ἀνωμαλίας διαθλαστικὰς σχολείων ἐν Κύπρῳ.

Ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ παραθέσω κατωτέρω πίνακας συγκριτικοὺς τῶν διαφορῶν παθήσεων καὶ λοιπῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῆς τοῦ 1946 ἐκ τῶν ὁποίων μπορεῖ νὰ συναγάγῃ κανεὶς ὀρισμένα χρήσιμα συμπεράσματα διὰ τὴν μελλοντικὴν ὑγιεινὴν τῶν μαθητῶν.

Ἐπίσης ἐθεώρησα ὅτι, διὰ τὴν ἐνθάρρυνσιν καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων τῶν διαφορῶν πόλεων τῆς Κύπρου, ὅπως παρουσιάσωσι ἀνάλογον στατιστικὴν, διὰ ἐπέκτασιν τῶν παρατηρήσεων ἐπὶ ἔθλων τῶν ἐν Κύπρῳ σχολείων συνδυαστικῶς μετὰ τῆς ὑγιεινῆς γενικῆς ὑπὸ τῶν παθολόγων καὶ σχολικῶν ὀδοντιατρῶν, θὰ προέκυπτε μιὰ γενικωτέρα στατιστικὴ ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν νεαρῶν ἀτόμων τῆς Κύπρου μὲ συγκριτικοὺς πίνακας τῆς ἡλικίας, τοῦ γένους, τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν.

Φαίνεται δὲ ὅτι παντοῦ ἀποδίδεται ἐξαιρετικὴ σημασία ἐπὶ τῶν στατιστικῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι φυσικὰ ἀπαιτοῦν καὶ εἰδικότητα καὶ οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸ κράτος καθ' ὅτι ἐκ τοῦ πορίσματος τῆς ἐρεύνης αὐτῆς θὰ προκύψουν ἀνάγκαι αἱ ὁποῖαι διὰ τὰ πληρωθῶσι μόνον διὰ κρατικῆς χορηγίας εἶναι δυνατόν.

Ὁ πίναξ II παρουσιάζει ἀδρομερῶς τὰς παθήσεις τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν κατωτέρων ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας τῷ 1938 καὶ 1946, παρέλειψα δὲ τὴν ἡλικίαν διότι αὕτη κυμαίνεται ἀπὸ 6—14 ἐτῶν, καίτοι διὰ τὰς διαθλαστικὰς ἀνωμαλίας ὡς εἶναι γνωστὸν διὰ μὲν τὰς κληρονομικὰς δὲν παίζει ρόλον ἢ ἐμφάνισίς των μὲ τὴν ἡλικίαν, ἐνῶ διὰ τὰς ἐπικτήτους παρετηρήθη γενικῶς ὅτι αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς μὲ τὴν αὐξανομένην ὑπερέντασιν τοῦ μαθητοῦ εἰς τὰς μεγαλυτέρας τάξεις.

Ἐπίσης δὲν φαίνεται εἰς τὸν πίνακα τὸ κοινωνικὸν ἐπίπεδον τῶν πασχόντων ἀλλὰ κατὰ μίαν ἀναλογίαν 99% αἱ πλεῖστοι ἐκδηλώσεις τραχώματος εὐρίσκονται μετὰ τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, καθ' ὅτι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ ἔλλειψις καθαριότητος καὶ ἡ κακὴ διαίτα ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν μετάδοσιν καὶ καλλιέργειαν τῶν διαφόρων ὀφθαλμικῶν ἐκδηλώσεων.

Ἐπὶ 1141 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν παρετηρήθησαν τραχώματα 29, ἧτοι 2.5% τῷ 1938, ποσοστὸν πολὺ μικρὸν σχετικῶς. Τὰ δὲ περισσότερα τραχώματα παρετηρή-

* Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1967, σελ. 26.

θησαν εις τὰς ἐγορίας Ἀγίου Κασσιανοῦ καὶ Ἀγίου Ἀγτωνίου καὶ ἰδίως εἰς μαθη-
τὰς καὶ μαθητριάς τῶν κατωτέρων καὶ ἀπορωτέρων κοινωνικῶν τάξεων.

Ὡσαύτως δὲ ἀρκεταὶ μυωπία καὶ ὑπερμετρωπία ἀδιόρθωτοι ὀφειλόμενα εἰς
τὴν ἀμέλειαν τῶν γονέων ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἀγνοίαν τῶν πασχόντων ἀφ' ἑτέρου.

Αἱ λοιπαὶ παθήσεις ἰδίως βλεφαρίτιδες παρατηρήθησαν εἰς κακῶς διαιτώμενα
παιδιά καὶ κληρονομικῶς ἐπιβαρυμένα, ἐπίσης ἀρκετοὶ στραβισμοὶ χωρὶς καμμίαν
φροντίδα διὰ διόρθωσιν τῆς ἀνωμαλίας τῆς διαθλάσεως καὶ τῶν σχετικῶν ἀσκήσεων
τοῦ παρεκκλίνοντος ὀφθαλμοῦ. Οἱ πάσχοντες ἐξ ὀφθαλμίας, ἐλάχιστοι καὶ ἰδίως κατὰ
τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιδημίας, ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὴν φοίτησιν προσωρινῶς καὶ οὕτω
προελήφθη γενικωτέρα μετάδοσις τῆς νόσου. Ἐκτοτε ἐκρατήθη δελτίον ἐκάστου πά-
σχοντος μαθητοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφαίνεται ἡ ἐξέλιξις τῆς θεραπείας του.

Ἐλάθον γινῶσιν τῆς παθήσεως τῶν τέκνων των οἱ γονεῖς δι' ἰδιαίτερας εἰδο-
ποιήσεως ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ σχολείου καὶ ἐδόθησαν δοθηθήματα εἰς τοὺς ἀπό-
ρους ἀπὸ τὰ σχολικὰ ταμεία δι' ἀγορὰν διορθωτικῶν διοπτρῶν καὶ σχετικῶν φαρ-
μάκων διὰ τὴν θεραπείαν διὰ χημιοθεραπείας τοῦ τραχώματος.

Ἡ μόνη δυσκολία ὑπῆρξεν ὅτι ἡ γενικὴ ἐφαρμογὴ τῶν ὑποδείξεων τοῦ σχολι-
κοῦ ἱατροῦ ἀντιστρόφως πρὸς τὴν ἐξέτασιν δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὴ καὶ ἐπαφίετο εἰς
τὴν καλὴν θέλησιν τῶν γονέων, οἱ ὅποιοι δυστυχῶς ἀπεδείχθησαν ὅτι ὀλιγώτερον
τοῦ συνήθους ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὰ τέκνα των.

Πάντως παραβάλλοντες τὸν πίνακα II τοῦ 1938 μὲν τὸν πίνακα II τοῦ 1946 πα-
ρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς:

Τὸ τραχώμα, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν πίνακα III, ἀπὸ 2,5% κατῆλθε εἰς 0,3%,
ἀναλογία ἡ ὁποία φυσικὰ δὲν μπορεῖ τελείως νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν συστηματικὴν κα-
ταπολέμησιν τοῦ τραχώματος ἢ τὴν πρόληψιν διὰ τοῦ διορισμοῦ σχολικῶν ὑγειονολό-
γων ἀλλὰ πάντως ὀφείλεται εἰς τὴν γενικὴν τοῦλάχιστον εἰς τὰς πόλεις πτώσιν τοῦ
δείκτου τοῦ τραχώματος καὶ εἰς τὴν τελευταίως ἐφαρμοζομένην διὰ χημιοθεραπείας
τακτικὴν θεραπείαν τῶν πασχόντων οὕτως ὥστε νὰ γίνωνται ἀκίνδunami καὶ οὕτω νὰ
προλαμβάνονται αἱ μεταδόσεις.

Φυσικὰ ὡς δεῦτερος παράγων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ὑγιεινὴ ἐκπαίδευσις εἰς
τὰς πόλεις τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων ὡς καὶ ἡ δελτίωσις τοῦ ἐπισιτιστικοῦ
ἐπιπέδου τῶν μαθητῶν, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς προστετέθησαν διὰ νὰ ὑποβιβάσωσι τὸν δεί-
κτην τοῦ τραχώματος εἰς τὸ 0,3%. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ λοιπὰ νοσήματα αἱ ἀναλογίαι
τηροῦνται αἱ αὐταί, ἐξαιρετικὰ ὅμως παρουσιάζονται διαθλαστικαὶ ἀνωμαλίας περισ-
σότεραι κατὰ τὸ 1946 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1938, ἤτοι ἀπὸ 3,8% καὶ 7,7% ὅπως
φαίνεται εἰς τὸν πίνακα III διὰ τὰ κατώτερα ἐκπαιδευτήρια.

Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ ἐξετάσεις κατὰ τῆ 1946 ἐγένοντο χωριστὰ καὶ ἐ-
πισταμένως δι' ἕκαστον ὀφθαλμὸν ἀλλὰ καὶ πάλιν πολλαὶ ἀνωμαλίας σημειωθεῖσαι
κατὰ τὴν 1ην ἐξέτασιν ἐντὸς τοῦ σχολείου εὐρέθησαν κατόπιν δι' ἐιδικῆς ἐν τῇ κλι-
νικῇ ὀφθαλμοσκοπικῆς ἐξετάσεως ὅτι ὀφείλονται μᾶλλον εἰς κακὸν φωτισμὸν καὶ
νευρικότητα τῶν μικρῶν μαθητῶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐξετάσεως καὶ ἐπομένως καὶ
ἐδῶ ὁ δείκτης κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐργασίας.

Ἡ μόνη παρατήρησις τὴν ὁποῖαν ἔκαμα ὅσον ἀφορᾷ τὰς διαθλαστικὰς ἀνωμα-
λίας εἶναι ὅτι εἰς τὴν α' ἐξέτασιν τοῦ 1938 πολλὰ σπανίως παρατήρησα μαθητὰς ἢ
μαθητριάς τῶν κατωτέρων ἐκπαιδευτηρίων μὲ τὸς σχετικὸς διορθωτικὸς φακοὺς
κατὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ σχολείου, ἐνῶ τώρα αἱ πλεῖστα ἀνωμαλίας διορθοῦνται κατό-
πιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ἱατροῦ καὶ σχετικῆς πιέσεως ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου, παρ'
ὅλας τὰς δυσκολίας ποὺ ὑπῆρχον ἰδίως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου διὰ τὴν ἐ-
ξέυρεσιν τῶν σχετικῶν διοπτρῶν, καὶ τὰς δυσκολίας τῶν πτωχοτέρων τάξεων διὰ νὰ
ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς δαπάνας αὐτάς.

Π Ι Ν Α Ε Ι

	ἄρρενες		Θήλεις	
	1942—43	1946—47	1942—43	1946—47
Ἄριθμ. ἐξετασθέντων	745	902	404	570
Τράχωμα	8	3	9	2
Λοιπαὶ παθήσεις	30	15	21	18
Διαθλαστικαὶ ἀνωμαλίαι	140	73	65	27

Π Ι Ν Α Ε ΙΙ

	ἄρρενες		Θήλεις	
	1938—39	1946—47	1938—39	1946—47
Ἄριθμ. ἐξετασθέντων	565	723	576	716
Τράχωμα	19	2	10	2
Λοιπαὶ παθήσεις	25	11	20	16
Διαθλαστικαὶ ἀνωμαλίαι	17	54	27	58

Π Ι Ν Α Ε ΙΙΙ

	Δημοτικά		Παγκύπριον Γυμνάσιον	
	1938—39	1946—47	1942—43	1946—47
Τράχωμα Διαθλ. ἀνωμαλίαι	2,5%	0,3%	1,4%	0,3%
	3,8%	7,7%	17,8%	6,7%

Ἐπίσης ἐπέισθησαν πολλοὶ γονεῖς, ὅπως συγκατατεθῶσι καὶ διορθώσωσι τὰς διαθλαστικὰς ἀνωμαλίας τῶν τέκνων των μὲ διορθωτικούς φακούς, ἰδίως τῶν μεγαλυτέρων μαθητριῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει κατ' ἀρχὴν ἀντιπάθεια πρὸς τὰς διόπτρας ὡς ἀκαλαισθήτους καὶ μειούσας τὴν ἐμφάνισίν των. Ὁ πίναξ I τοῦ 1942 ἀντιπροσωπεύει τὰς παθήσεις τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀρρένων καὶ θηλέων κατὰ τὴν 1ην ἐξέτασιν.

Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ὅτι ἐκ τῶν 17 τραχωμάτων ἐπὶ ἀρ. ἐξετασθέντων 1149 τὰ 5 ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ μεταδόσιμα, τὰ δὲ πλεῖστα ἐκ τῶν περιχώρων (Παλλουριωτίσης, Καϊμακλίου, Ἀγλαντζιάς) ἢ ἐκ τῶν χωρίων.

Διαθλαστικαὶ ἀνωμαλίαι (μυωπία, ὑπερμετρωπία, ἀστιγματισμοὶ) μὴ καθοριζόμεναι ἐπακριθῶς ἐπὶ τοῦ πίνακος I εἶναι ὅπως φαίνεται εἰς ἀναλογίαν 140 διὰ

τούς ἄρρενας καὶ 65 διὰ τὸς θήλειες, ἡλικίας 11—19 ἐτῶν.

Βλεφαρίτιδες καὶ λοιπαὶ παθήσεις παρατηρήθησαν μὲ τὴν συνήθη ἀναλογίαν χωρὶς καμμίαν ἰδιαιτέραν περιπτώσεων ἀξίαν παρατηρήσεως. Γενικῶς μεταδοτικὰ νοσήματα ὡς τὸ τράχωμα μὲ δείκτην μικρὸν καὶ ὑπὸ σχετικῆν θεραπείαν καὶ παρακολούθησιν κατέστησαν ἀκίνδυνα διὰ τὸς λοιπούς.

Μεγάλος ἀριθμὸς μυωπίας καὶ ὑπερμετροπίας παρατηρήθη ἰδίως τοῦ ἐνὸς ὀφθαλμοῦ, ἀποτέλεσμα κακοῦ τρόπου ἐργασίας ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας.

Συγκρίνοντες τὸν πίνακα I τοῦ 1946 μὲ τὸν τοῦ 1942 τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἄρρένων καὶ θηλέων παρατηροῦμεν ὅτι τὸ τράχωμα κατῆλθεν ἀπὸ 17 κρούσματα εἰς 5, ἥτοι ἀπὸ 1,4% εἰς 0,3% ὅπως ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα III τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἐπὶ συνόλου 1472 ἐξετασθέντων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν. Αἱ διαθλαστικαὶ ἀνωμαλίας ἀπὸ 140 τῶν 1942 ἔπεσαν εἰς 73 διὰ τὸς ἄρρενας καὶ ἀπὸ 65 εἰς 27 διὰ τὰς μαθητριάς, ἥτοι ἀπὸ 17,8% τῶν 1942 εἰς 6,7% τῶν 1946 σύμφωνα μὲ τὸν πίνακα III. Ἡ πτώσις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι πλεῖστοι μαθηταὶ καὶ μαθήτριάι ἐπέισθησαν, ὅπως διορθώσῃ τὰς ἀνωμαλίας τῆς διαθλάσεως, αἱ δὲ γενόμεναι ὑποδείξεις διὰ τὸν τρόπον ἀγαγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ διὰ τὸν κατάλληλον φωτισμὸν ἔφεραν τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα εἰς διάστημα 4 ἐτῶν.

Καταλήγοντες ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅπως καὶ ἐν ἀρχῇ ἐτονίσσαμεν, ὅτι πρῶτον ἢ παροῦσα μελέτη ἔγινεν ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας καὶ ἢ ἀπορρέουσα στατιστικὴ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι συστηματικὴ καὶ εἰδικὴ ἀλλὰ μὴ ἀπαρχὴ διὰ μελλοντικὰς γενικωτέρας καὶ μεθοδικωτέρας τοιαύτας, ἐξ ὧν θὰ προκύψουν πολλὰ τὰ καλὰ διὰ τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν.

Δεύτερον ὅτι εἰς τὸ προσεχές μέλλον πρέπει νὰ γίνῃ ἀναπροσαρμογὴ τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς μαζῶν μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴν σχολικὴν θεραπευτικὴν (ὑποχρεωτικὴν θεραπεία τῶν πασχόντων καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐπιβάλλεται ἀποκλεισμὸς τῶν πασχόντων μέχρι τελείας θεραπείας, ἰδίως διὰ τὰ μεταδοτικὰ νοσήματα).

Πάντως οἱ γονεῖς πρὸς τὸ παρὸν λαμβάνουν γνώσιν περὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν τέκνων των μαζῶν μὲ τὸ σχολεῖον καὶ τὰ καλὰ ἀποτελέσματα τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς εἶναι πρόδηλα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος.

ΒΑΣ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

(ΑΠΛΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ)

Κανονικῶς εἰς τοὺς ὑγιεῖς ἐνῆλικας τὸ σημεῖον Babinski δὲν ἐμφανίζεται ἐκτὸς κατὰ τὸν ὕπνον καὶ εἰς καταστάσεις δηλητηριάσεων. Φυσιολογικῶς τοῦτο παρατηρεῖται μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρώτου ἔτους εἰς ὑγιᾶ θρέψη καὶ ὀλιγώτερον συχνὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ζωῆς των. Εἰς παῖδας μεγαλυτέρας ἡλικίας ἀνευρίσκεται σημεῖον Babinski συνήθως ὡς ἀπότοκον βλάβης τοῦ πυραμιδικοῦ δερματίου.

Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1948—1949 ἐξετάζοντες μικροὺς μαθητὰς ἀναφορικῶς πρὸς τὴν συχνότητα τῆς πλατυποδίας ἀνεύρομεν τυχαίως σημεῖον Babinski εἰς ὑγιεῖς παῖδιον. Τοῦτο μᾶς ὤθησε πρὸς περαιτέρω ἔρευναν τοῦ ζητήματος. Πρὸς τοῦτο ἤρευνήσαμεν τὸ κλασσικὸν σημεῖον Babinski (μόνον καὶ ὄχι τὰς παραλλαγὰς του) ἐπὶ 441 μαθητῶν ἡλικίας 6—13 ἐτῶν. Ἐξ αὐτῶν 241 ἦσαν ἄρρενες καὶ 200 θήλειαι. Ἡ ἐξέτασις ἔγινεν ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλης τῆς τάξεως καὶ ἐδόθη εὐθυμος τόνος εἰς τὴν ὄλην ἐργασίαν. Οἱ παῖδες ἦσαν ὄλοι ὑγιεῖς μὲ κληρονομικὸν μὴ ἐπιβεβαρημένον καὶ μὴ νοσοῦντες νόσον τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἀνῆκον εἰς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις, ἦσαν διαφόρων σωματικῶν τύπων καὶ διαφόρου διανοητικῆς ἀναπτύξεως.

Κατὰ τὴν ἔρευναν ἀνευρέθη σημεῖον Babinski ἐπὶ 50 ἐκ τῶν 441 παίδων, ἧτοι εἰς ἀναλογίαν 11,3%, καὶ δὴ ἐπὶ 20 παίδων σταθερὸν καὶ ἐπὶ 30 παίδων ἀσταθές, ἧτοι σταθερὸν εἰς ἀναλογίαν περίπου 4,5%. Εἰς 27 παῖδας παρατηρήθη τοῦτο εἰς τὸν δεξιὸν ἄκρον πόδα καὶ εἰς 23 εἰς τὸν ἀριστερόν, περιλαμβανομένων καὶ 3 παίδων μὲ σημεῖον Babinski εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας.

Σημεῖον Babinski ἐπὶ ὑγιῶν ἀτόμων παρατήρησε παλαιότερον ὁ Bauer (1924), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει εἰς τὸ διβλίον του "Konstitutionelle Disposition" ὅτι ὑπάρχουν ὑγιᾶ ἄτομα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν τριβὴν τοῦ πέλματος παρουσιάζουν διαφορετικὴν ἀντίδρασιν ἀπὸ ἐκείνην τῶν ὁμαλῶν ἀτόμων, καὶ ἡ ὁποία ἀντίδρασις ὁμοιάζει μὲ σημεῖον Babinski. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Juarros (ληφθὲν ἀπὸ τὸ Journal of American Medical Association, 1930) διατείνεται ὅτι πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῇ ἡ ἀξία τοῦ σημείου Babinski διότι τοῦτο ἐμφανίζεται εἰς μερικοὺς ἀσθενεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν βλάβην τοῦ πυραμιδικοῦ δερματίου. Πλέον πρόσφατος καὶ λεπτομερὴς εἶναι σχετικὴ ἔρευνα τοῦ Deutsch (1945) εἰς τὸ Annales Paediatrici. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀνεῦρε τὸ σημεῖον Babinski ἢ Oppenheim ἐπὶ ὑγιῶν παίδων ἡλικίας 8—14 ἐτῶν εἰς ἀναλογίαν περίπου 16%.

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων μας αὐτῶν, κατὰ τὰς ὁποίας περίπου 4,5% τῶν ὑγιῶν παίδων, ἡλικίας 6—13 ἐτῶν, παρουσιάζουν σταθερὸν σημεῖον Babinski (ἀνεξαρτήτως ἐξηγήσεως τοῦ φαινομένου), καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ εὐρήματα ἄλλων, φαίνεται ὅτι πρέπει τὸ γεγονός τοῦτο νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐξέτασιν μεγαλυτέρων παίδων.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bauer J., (1924) Konstitutionelle Disposition zu inneren Erkrankungen, Berlin, σελ. 179 κ.εξ.
2. Deutsch J., (1945) Ann. Paed., 164, 273.
3. Juarros, Sigilo Medico, Madrid (*Ἀπὸ τὸ J.A.M.A., 1930: 95, 1137).

* Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. Β', 1950, σελ. 222.

Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΜΜΗΝΟΡΡΥΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΥΠΡΙΑΣ*

Ὁ χρόνος ἐμφάνισης τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φυλῆς, τοῦ κλίματος, τοῦ τρόπου ζωῆς, τῆς κληρονομικότητος καὶ τοῦ γενετησίου αἰσθήματος (φιληδονία κ.λ.π.). Ἐπειδὴ δὲ οἱ παράγοντες αὗτοι εἶναι διάφοροι διὰ τὰς διαφόρους χώρας, δι' αὐτὸ ποικίλλει ὁ χρόνος ἐμφάνισης τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας εἰς τὰς νεάνιδας ἐκάστου τόπου. Οὕτω ὁ Gley (1928) ἀναγράφει ὡς χρόνον ἐμφάνισης τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας εἰς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τῆς Γαλλίας τὸ 14ον καὶ 15ον ἔτος ἡλικίας. Ὁ Hirst (1901) ἀναφέρει ὡς χρόνον ἐμφάνισης τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας διὰ τοὺς Ἀγγλοσάξωνας τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας, διὰ τοὺς Αἰγυπτίους τὸ 10ον ἔτος, διὰ τοὺς Ἰνδοὺς τῆς Καλκούτας τὸ 11ον ἔτος κλπ.

Καθορισμὸς τοῦ χρόνου ἐμφάνισης τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας ἐγινε καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ πινων ἐρευνητῶν. Οὕτω ὁ Ἀνδριανᾶκος (1925) ἀνεύρεν ὅτι αἱ Ἑλληνίδες ἐμφανίζουσι τὴν πρώτην ἐμμηνορρυσίαν κατὰ τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον κατὰ τὸ 13ον ἔτος. Ὁ Γσάκωνας (ληφθὲν ἀπὸ τὸν Ἀνδριανᾶκον) συμφωνεῖ πρὸς τὰ εὐρήματα τοῦ Ἀνδριανᾶκου. Ἐπειδὴ, ὁμως, αἱ ἀνωτέρω ἔρευναι ἐγιναν ἐπὶ ὠρίμων γυναικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἡλικία ἀπέχετο πολὺ ἀπὸ τὴν ἐφηδικὴν περίοδον, ἡ Μαλασπίνα (1935) προσέδωκε εἰς νέαν ἔρευναν, ἐρευνησάσα πρὸς τοῦτο νεάνιδας εὐρισκομένας ἤδη εἰς τὴν περίοδον τῆς ἥθης, ἰδίως δὲ μαθητριάς. Κατὰ τὴν Μαλασπίνα ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἐμμηνορρυσίας εἰς τὰς Ἑλληνίδας παρατηρεῖται κατὰ πρῶτον μὲν λόγον κατὰ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον κατὰ τὸ 14ον ἔτος. Ὅμοίαν, τέλος, ἔρευναν ἐπὶ μαθητριῶν ἔκαμε καὶ ὁ Σακελλαρίου (1936), ἀνευρών τὴν ἔναρξιν τῆς ἐμμηνορρυσίας κατὰ πρῶτον μὲν λόγον μεταξὺ 12½—13½ ἐτῶν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον μεταξὺ 13½—14½ ἐτῶν.

Ἐπειδὴ, ὁμως, εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐρευνας οὐδόλως ἀναφέρεται ὅτι συμπεριλαμβάγονται καὶ Κυπριαί, εἰς δὲ τὴν ἔρευναν τῆς Μαλασπίνας ἡ Κύπρος ἀντιπροσωπεύεται κυρίως διὰ 80 μόνον μαθητριῶν ἔναντι 6203 ἐν συνόλῳ ἐρευνηθεισῶν Ἑλληνίδων, προσέθημεν καὶ ἡμεῖς εἰς ὁμοίαν ἔρευναν μεταξὺ μαθητριῶν. Διὰ τῆς ἐρεύνης μας αὐτῆς ὑποδοθηθῶμεν ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀνθρωπολογικὴν μελέτην τῆς φυλῆς μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ δίδομεν βοήθημα εἰς τὰς ἐπιτοπίους σχολιατρικὰς καὶ παιδολογικὰς ὑπηρεσίας.

Ε Ρ Ε Υ Ν Α

Ἐν συνόλῳ ἤρηνθησαμεν δι' εἰδικοῦ ἐρωτηματολογίου 580 μαθητριάς τεσσαρῶν ἑλληνικῶν σχολῶν Μέσης Παιδείας, ἐκ τῶν ὁποίων 356 τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (Λευκωσίας), 103 τῆς Ἰδιωτικῆς Σχολῆς Λεμεσοῦ, 82 τοῦ Ἐμπορικοῦ Λυκείου Λάρνακος καὶ 39 τοῦ Γυμνασίου Πάφου. Τὴν ἔρευναν αὐτὴν ἐδοθήθησαν αἱ φιλόλογοι δ) ες Ἀ. Πασχαλίδου, Μ. Αὐγερινοῦ καὶ Ν. Μαρκογιαννάκη καὶ ἡ γυμναστικὸς

* Δελτίον Σχολικῆς Ἑγίεωθῆς καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1947, σελ. 33.

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι

Ἡλικία	Ἀρ. περιπτώσεων	%
9 ἐτῶν	1	0,17
10 »	12	2,07
11 »	66	11,38
12 »	169	29,14
13 »	215	37,07
14 »	97	16,72
15 »	19	3,28
16 »	1	0,17

δ) ἰς Κατίνα Μικελλίδου, πρὸς τὰς ὁποίας ἐκφράζομεν εὐχαριστίας. Κατὰ τὴν ἔρευναν ἐσημειώμετο ἡ ἡμερομηνία γεννήσεως καὶ ἡ ἡμερομηνία τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας. Τὰ 90% περίπου τῶν ἐρευνηθεισῶν ἐγνώριζον πλήρως τὴν ἡμερομηνίαν τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας, καθ' ὅτι τὸ γεγονός ἦτο πρόσφατον εἰς αὐτάς. Τὰ ὑπόλοιπα 10% ἐγνώριζον μόνον ἐποχὴν τοῦ ἔτους ἢ ἄλλα σχετικὰ γεγονότα, τὰ ὁποία ὑποδοθηθεῦσαν τὸν κατὰ προσέγγισιν καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν τὸ κέντρον τῆς καθοριζομένης ἐποχῆς ἢ γεγονότος.

Τὰ εὐρήματα τῆς ἐρεύνης αὐτῆς δεικνύονται εἰς τὸν πίνακα I. Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου φαίνεται ὅτι ἡ ἐμμηνορρυσία ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον εἰς τὰς Κυπρίας κατὰ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Κατὰ δεύτερον λόγον συχνότητος ἔρχεται τὸ 12ον ἔτος καὶ κατὰ τρίτον λόγον τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας μὲ σαφῆ ὑπεροχὴν ἀπὸ ἀπόψεως συχνότητος τῶν ἡλικιῶν πρὸ τοῦ 13ου ἔτους. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ πίνακος φαίνεται ὅτι ἡ ἔκτασις διασπορᾶς διήκει ἀπὸ τοῦ 10ου ἔτους μέχρι τοῦ 15ου ἔτους, μὴ λαμβανόμενης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀσημάντου ἀναλογίας τῶν ἡλικιῶν 9 καὶ 16 ἐτῶν, αἱ ὁποῖαι οὐτε κἀν τὸ ἡμῶν τοῖς ἑκατὸν ἀντιπροσωπεύουν.

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι Ι

Ἡλικία	Λευκωσία	Λευεσός	Λάρναξ	Πάφος
9 ἐτῶν	0,28%	0	0	0
10 »	2,81	0	1,22%	2,56%
11 »	13,48	5,82%	4,87	20,51
12 »	28,37	30,10	30,47	30,77
13 »	35,11	39,80	47,56	25,64
14 »	16,57	18,44	13,41	20,51
15 »	3,37	4,85	2,44	0
16 »	0	0,98	0	0

νομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀσημάντου ἀναλογίας τῶν ἡλικιῶν 9 καὶ 16 ἐτῶν, αἱ ὁποῖαι οὐτε κἀν τὸ ἡμῶν τοῖς ἑκατὸν ἀντιπροσωπεύουν.

Πρὸς πληρεστέραν μελέτην τοῦ ζητήματος τούτου παρ' ἡμῖν ἐκάμαμεν, πλὴν τῆς γενικῆς στατιστικῆς, καὶ μερικὰς τοιαύτας τῶν τεσσάρων κυριωτέρων πόλεων (δὲν ἠδυνήθημεν διὰ διαφόρους λόγους νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς τὰς δύο ὑπολοίπους πόλεις τῆς Κύπρου), οἱ ὁποῖαι συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν πίνακα II. Ἐπὶ πλέον ἐ-

σχηματίσαμεν συγκριτικόν πίνακα (πίναξ III) τῆς Λευκωσίας, ὑπὸ τὴν ἔγνοιαν τοῦ πεδινοῦ κλίματος, καὶ τῶν τριῶν ἄλλων πόλεων ἡμοῦ, ὑπὸ τὴν ἔγνοιαν τοῦ παραθαλασσοῦ κλίματος.

Τέλος αἱ λόγους συγκριτικούς ἐσχηματίσαμεν τὸν πίνακα IV, ἔνθα καταγράφονται εἰς ἑκατοστιαίας ἀναλογίας τὰ ἡμέτερα εὐρήματα καὶ τὰ τῶν Μαλασπίνα καὶ Σακελλαρίου, αἱ ὁποῖοι ἐπὶ ὁμοίῳ ἀπὸ ἀπόψεως ἡλικίας πρὸς τὸ ἡμέτερον ὕλικόν εἰργάσθησαν.

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς ἐρεύνης ἡμῶν δεικνύεται ὅτι εἰς τὰς πλείστας Κυπρίας ἡ ἐμμηνορροσία ἐμφανίζεται κατὰ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν εἰς ἀναλογίαν 37,07%. Κατὰ δεῦτερον λόγον συχνότητος ἔρχεται τὸ 12ον ἔτος μὲ ἀναλογίαν 29,14% καὶ τὸ 14ον ἔτος μὲ ἀναλογίαν 16,72%. Πάντως ἡ πλειονότης τῶν Κυπρίων νεανίδων ἐμφανίζουσι τὴν πρώτην ἐμμηνορροσίαν εἰς τὰς ἡλικίας πρὸ τοῦ 14ου ἔτους εἰς ἀναλογίαν 79,8% παρὰ ἀπὸ τοῦ 14ου ἔτους καὶ ἀνωτέρω, ὅπου ἡ ἀναλογία πίπτει εἰς τὰ 20,2%.

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι Ι Ι

Ἡ λ ι κ ί α	Π ε δ ι ν ὸ ν	Παραθαλάσσιον
9 ἔτων	0,28%	0
10 »	2,81	0,91%
11 »	13,48	8,03
12 »	28,37	30,35
13 »	35,11	40,17
14 »	16,57	16,96
15 »	3,37	3,12
16 »	0	0,44

Αἱ εὐρεθεῖσαι αὐταὶ ἀναλογίαι διαφέρουσι τῶν ὑπὸ τῆς Μαλασπίνα εὐρεθεισῶν διὰ τὰς Κυπρίας ἀναλογίῶν, παρ' ὅλον ὅτι αἱ δύο στατιστικαὶ συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον συχνότερον ἀπαντᾷ ἡ πρώτη ἐμμηνορροσίη (13ον ἔτος τῆς ἡλικίας). Οὕτω ἔκ τοῦ συγκριτικοῦ πίνακος V κατὰ τὴν Μαλασπίνα αἱ Κυπρίαὶ ἐμφανίζουσι κατὰ δεῦτερον λόγον συχνότητος τὴν πρώτην ἐμμηνορροσίαν εἰς ἴσην ἀναλογίαν κατὰ τὰ ἔτη 12ον καὶ 14ον, πράγμα τὸ ὅποιον δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἡμέτερα εὐρήματα. Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν στατιστικὴν τῆς Μαλασπίνα αἱ πρὸ τοῦ 13ου ἔτους τῆς ἡλικίας εὐρεθεῖσαι ἀναλογίαι εἶναι περίπου ἴσαι πρὸς τὰς μετὰ τὸ 13ον ἔτος, ἐνῶ κατὰ τὰ ἡμέτερα εὐρήματα αἱ πρὸ τοῦ 13ου ἔτους εἶναι σημαντικῶς μεγαλύτεραι παρὰ αἱ μετὰ τὸ 13ον ἔτος. Αἱ παρατηρηθεῖσαι αὐταὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς ἡμετέρας στατιστικῆς καὶ τῆς τῆς Μαλασπίνα πιθανόν νὰ ὀφείλωνται εἰς τὸν μικρὸν ἀριθμὸν περιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἠρεύνθησεν ἡ Μαλασπίνα.

Συγκρίνοντες τὰ ἡμέτερα εὐρήματα πρὸς τὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι (πίναξ IV) εὐρίσκομεν ὅτι καὶ ἐν Κύπρῳ ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι συχνότερον ἢ πρώτη ἐμμηνορροσία παρατηρεῖται κατὰ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας μὲ τὴν ἴδια συχνότητα. Ἡ μόνη ὑπάρχουσα διαφορὰ εἶναι ὅτι αἱ πρὸ τοῦ 13ου ἔτους τῆς ἡλικίας ἀπαντῶσαι ἀναλογίαι εἶναι ἀνώτεραι παρ' ἡμῖν παρὰ ἐν Ἑλλάδι (κυρίως διὰ τὴν στατιστικὴν Μαλασπί-

Π Ι Ν Α Ε Ι V

Ἡλικία	Χρυσάνθης	Μαλασπίνα	Ἡλικία	Σακελλαρίου
8 ἐτῶν	0	0,01%	7,6—8,5 ἐτῶν	0
9 »	0,17%	0,22	8,6—9,5 »	0
10 »	2,07	0,73	9,6—10,5 »	0,93%
11 »	11,38	4,56	10,6—11,5 »	5,98
12 »	29,14	18,59	11,6—12,5 »	21,65
13 »	37,07	37,09	12,6—13,5 »	30,68
14 »	16,72	26,53	13,6—14,5 »	27,49
15 »	3,28	8,14	14,6—15,5 »	11,42
16 »	0,17	2,47	15,6—16,5 »	1,46
17 »	0	1,03	16,6—17,5 »	0,13

να), πράγμα τὸ ὁποῖον μᾶς πείθει ὅτι αἱ Κυπριαὶ προηγούνται κατὰ τι τῶν Ἑλληνίδων τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς Κυπρίας ἡ φυσιολογικὴ αὐτὴ ἐκδήλωσις, παρ' ὅλον ὅτι ἔχει κέντρον τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 10ου ἔτους μέχρι τοῦ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας. Ἡ ἔκτασις αὐτῆ τῆς διασπορᾶς (συνολικῶς 5 ἔτη) εἶναι κατὰ τι μικροτέρα τῆς ὑπὸ τῆς Μαλασπίνα διδομένης διὰ τὰς Ἑλληνίδας (11ον—17ον ἔτος, συνολικῶς 6 ἔτη) ἴση πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Σακελλαρίου διδομένης (11ον—16ον ἔτος, συνολικῶς 5 ἔτη), ἀλλὰ κατὰ ἓν ἔτος ἐνωρίτερον ἀρχομένη ἐν σχέσει πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ἑλληνικὰς στατιστικάς. (Εἰς τὴν στατιστικὴν τῆς Μαλασπίνα ἡ ἔκτασις διασπορᾶς διήκει μέχρι καὶ τοῦ 27ου ἔτους μὲ μικροτάτας ἑκατοστιαίας ἀναλογίας, πράγμα τὸ ὁποῖον ὁ Σακελλαρίου ἐξηγεῖ ἐκ τοῦ ὅτι συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Μαλασπίνα καὶ μὴ ὕγι᾽ ἄτομα).

Π Ι Ν Α Ε V

Ἡλικία	Χρυσάνθης	Μαλασπίνα
11ον ἔτος	11,38%	11,2%
12ον »	29,14	23,7
13ον »	37,07	27,5
14ον »	16,71	23,7
15ον »	3,28	12,5

Ἐκ τοῦ πίνακος II, ἔνθα ἔγιναν συγκρίσεις μεταξὺ τῶν τεσσάρων κυριωτέρων πόλεων, φαίνεται ὅτι εἰς τὴν Λεμεσὸν καὶ Λάρνακα ἡ πρώτη ἐμμηνόρροια, παρ' ὅλον ὅτι ἔχει ἀσήμαντον διαφορὰν εἰς τὴν ἔκτασιν διασπορᾶς, παρουσιάζει ὡς σημαντικὸν τὴν μεγαλυτέραν συγκέντρωσιν ἀναλογίας εἰς τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας (καὶ ἐν μέρει εἰς τὸ 12ον ἔτος). Εἰς τὴν Πάφον, παρ' ὅλην πάλιν τὴν αὐτὴν ἔκτασιν διασπορᾶς, παρατηρεῖται σχεδὸν ἕξ ἴσου συγκέντρωσις ἀναλογιῶν εἰς τὸ 11ον—14ον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ ποιά τις προήγησις. Ἐν τούτοις δεχόμεθα τὰ δεδομένα τῆς Πάφου μὲ σχετικὴν ἐπιφύλαξιν, καθ' ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων εἶναι μικρὸς. Διαφορὰ ὑπάρχει καὶ μεταξὺ πεδινοῦ κλίματος (Λευκωσία) καὶ παραθαλασίου. Οὕτω

εις τὰ παραθαλάσσια κλίματα παρατηρεῖται κατὰ ἓν ἔτος μικροτέρα ἔκτασις διασποράς, συγχρόνως δὲ συγκέντρωσις μεγαλυτέρων ἀναλογιῶν εἰς τὸ 13ον καὶ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας παρὰ εἰς τὰς ἀντιστοίχους ἡλικίας τοῦ πεδινοῦ κλίματος.

Π Ε Ρ Ι Α Η Ψ Ι Σ

Ἠρευνήσαμεν ἐν σχέσει μὲ τὸν χρόνον τῆς πρώτης ἐμμηνορροσίας 580 μαθητρίδας τεσσάρων πόλεων τῆς Κύπρου. Ἐκ τῆς ἐρεύνης αὐτῆς προέκυψεν ὅτι ἡ πρώτη ἐμμηνορροσία εἰς τὰς Κυπρίδας ἀπαντᾷ συχνότερον κατὰ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας εἰς ἀναλογία 37,07%, κατὰ δευτέρον λόγον κατὰ τὸ 12ον ἔτος εἰς ἀναλογία 29,14%, καὶ κατὰ τρίτον λόγον κατὰ τὸ 14ον ἔτος εἰς ἀναλογία 16,72%. Ἡ ἔκτασις διασποράς ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου ἐμφανίσεως τῆς φυσιολογικῆς αὐτῆς λειτουργίας διήκει ἀπὸ τοῦ 10ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας (συνολικῶς 5 ἔτη). Αἱ Κυπρίαι ἐμφανίζουν τὴν πρώτην ἐμμηνορροσίαν κατὰ τι ἐνωρίτερον παρὰ αἱ Ἑλληνίδες.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

S U M M A R Y

The first appearance of menstruation in Cypriot Girls.

580 healthy students from of the greater towns of Cyprus were examined. The results of this investigation are as follows:

- a) The first menstruation appears in a proportion of 37,07% of girls during the 13th year, 29,14% during the 12th year and 16,72% during the 14th year.
- b) The first appearance of menstruation occurs between the ages of 10yrs and 15yrs 9 months.
- c) Cypriot girls first menstruate at an earlier age than the Greek girls.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Ἀνδριανάκου, Τ. (1925) Ἡ Μαιευτικὴ καὶ Γυναικολογία ἐν Ἑλλάδι, τόμ. I, σελ. 207.
2. Gley E. (1928) Traité Élémentaire de Physiologie, σελ. 626.
3. Hirst, B. C. (1901) A Text-Book of Obstetrics, Philadelphia, σελ. 57.
4. Μαλασπίνα, Ε. Δ. (1935) Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 10, 70.
5. Σακελλάρου, Γ. Θ. (1936) Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 232.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΜΜΗΝΟΡΡΥΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ 1955—1959*

Σε μιὰ παλιά μας έρευνα σχετικά με τόν χρόνο έμφανίσεως τής πρώτης έμμηνορρυσίας στην Κύπρο (Χρυσάνθης, 1947), πού είχε γίνει για νά δοηθήση τήν ανθρωπολογικήν έρευνα τής φυλής μας και για νά χρησιμεύση στίς έπιτόπιες σχολιατρικές και παιδολογικές ύπηρεσίες είχαμε βρή πώς ή ήλικία του 13ου έτους έχει τις περισσότερες περιπτώσεις ενάρξεως τής έμμηνορρυσίας (37,07%) και κατά δεύτερον λόγον ή ήλικία του 12ου έτους (29,14%) (ίδε πίνακα I, όπου συγκριτικώς και τά τής Ελλάδος κατά Μαλασπίνα, 1935).

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι

Ήλικία	Χρυσάνθης	Μαλασπίνα
11ον έτος	11,38%	11,2%
12ον έτος	29,14%	23,7%
13ον έτος	37,07%	27,5%
14ον έτος	16,72%	23,7%
15ον έτος	3,28%	12,5%

Σαφώς φαίνεται πώς ή Κυπρία προηγείται κατά τι στον κατά μέσον όρο χρόνο εμφάνισης τής έμμηνορρυσίας. Τοϋτο καταφαίνεται ομοίως αν συγκριθούν τά τότε εύρήματά μας με τά του Σακελλαρίου (1936).

Η τελευταία όμως πενταετία στην Κύπρο με την άγωνία της και την υποχρεωτικώς υπεύθυνη ζωή της είχε γενικόν αντίκτυπο στην ανάπτυξη των νεαρών οργανισμών. Η όλη αναστάτωση των οργανισμών επέφερε μιαν μεγαλύτερη προήγηση τής έφηβείας στην Κύπρο. Τό είχαμε αντιληφθή έμπειρικώς όταν εξέτάζαμε τις μαθήτριες των δημοτικών σχολείων Λευκωσίας (Ε' και Στ' τάξεως). Με μιὰ έρευνα στα δημοτικά σχολεία Λευκωσίας και στην πρώτη τάξη του Παγκυπρίου Γυμνασίου έχει επιβεβαιωθή κατά τι ή έμπειρική αυτή γνώμη μας, έστω κι' αν ο αριθμός των περιπτώσεών μας δέν είναι μεγάλος.

Η έρευνα έγινε μεταξύ 1237 μαθητριών από τή σχολική άδελφή Κα Τζίλινα Φρ. Κωνταντινίδου. Από αυτές 419 είχαν δη την πρώτη τους έμμηνορρυσία. Η κατά ήλικία κατάταξη φαίνεται στον Πίνακα ΙΙ. Από την κατάταξη αυτή παρατη-

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι Ι

Ήλικία	1947	1960
10ον έτος	—	2,1%
11ον έτος	11,38%	12,8
12ον έτος	29,14	38,4
13ον έτος	37,07	40,1
14ον έτος	16,72	6,2
15ον έτος	3,28	0,5

* Κυπριακή Έκπαίδευσις, τόμ. Β', 1960, σελ. 77

ρείται σαφέστερα ή μεγαλύτερη προήγηση της έμφανίσεως της έφηθείας στην Κύπρο.

Από τις περιπτώσεις αυτές της δεύτερης μας έρευνας 26 (δηλ. 6,19%) προέρχονται από την Ε' και Στ' τάξιν των δημοτικών σχολείων και ή έρευνα έγινε το πρώτο εξάμηνο (άσφαλώς το δεύτερο εξάμηνο, που είναι πια άνοιξη, οι περιπτώσεις θα αύξηθουν).

Η μικρή μας αυτή έρευνα δείχνει δυο πράγματα: ότι ο παράγων άγωνία και ευθύνη με την γενική άναστάτωση, που προκαλεί, διευκολύνει την ώρίμαση και ότι ή συμπεριφορά των δασκάλων στα δημοτικά πρέπει να προσαρμοσθή προς τη νέα κατάσταση, γιατί αριθμός μαθητριών μπαίνει στην έφηθεία από την Ε' κι' όλος τάξι. Έγνοείται πως σ' όλο τον κόσμο παρατηρείται μία κάποια ώρίμαση ένωρίτερα, πιθανόν από τη βελτίωση της τροφής, την αύξηση των γύρω διεγέρσεων κ.λ.π. Ένας δηλ. λόγος ακόμα για περισσότερη προσοχή.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Μπλασπίνι, Ε.Δ. (1935) Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, 10,70.
2. Σακελλαρίου, Γ.Θ. (1936) Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, 11,232.
3. Χρυσάνθη, Κ. (1947) Δελτίον Σχολικής Ύγεινης και Αντιλήψεως, 1,33.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΜΜΗΝΟΡΡΥΣΙΑΣ*

(ΣΧΟΛ. ΕΤΟΣ 1969—70)

Κατά τὸ 10ον—11ον ἔτος τῆς ἡλικίας εἰς τὰ θήλεα ὡς γνωστὸν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θυλακοτρόπου ὁρμόνης τοῦ προσθίου λοβοῦ τῆς ὑποφύσεως προκαλεῖται ὠρίμανσις τῶν ἀώρων ὠοθυλακίων καὶ αὔξεις τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκκρινομένων οἰστρογόνων ὁρμονῶν. Διὰ τούτων προκαλεῖται ὑπέραιμία καὶ ὑπερπλασία τοῦ ἐνδομητρίου (ὑπερπλαστική φάσις). Ἀκολούθως προκαλεῖται ἡ πρώτη ρῆξις τοῦ ὠοθυλακίου, ὁ μετασχηματισμὸς του εἰς ὠχρὸν σωμάτιον καὶ ἡ ἔκκρισις τῆς ὁρμόνης του προγεστερόνης, (ἐκκριτική φάσις) ὁ σχηματισμὸς τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὠχρνοτρόπον ὁρμόνην τοῦ προσθίου ὑποφυσιακοῦ λοβοῦ. Ἐπὶ μὴ γονιμοποιήσεως, τὸ ὠχρὸν σωμάτιον ὑποστρέφεται, αἱ ἐπιστομεῖς στιβάδαι τοῦ βλενογόνου τῆς μήτρας ἀποβάλλονται καὶ ἐπέρχεται ἡ ἔμμηνος ρυθμὸς

Ἡ περιοδικὴ ἔκκρισις τῶν οἰστρογόνων καὶ προγεστερόνης ρυθμίζουν τὸν ὁρμονικὸν κύκλον τοῦ θήλεος.

Ἡ ἐμφάνισις τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας ποικίλλει μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀτόμων τῆς αὐτῆς φυλῆς. Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα, τὸ περιβάλλον, τὸ κλίμα, ἀναμφιδόλως δὲ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰς συνθήκας διαβιώσεως.

Τὴν τελευταίαν δεκαετίαν εἰς τὰς προηγμένας χώρας παρετηρήθη ἐπίσπευσις εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης ἐμμηνορρυσίας, ἀποδίδεται δὲ αὕτη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς βελτιώσεως τῆς τροφῆς ἐπὶ τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων. Ἡ διαφορά ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἔτη τῆς περασμένης δεκαετίας εἶναι καταφανής, σχετικὴ δὲ ἐργασία τῶν Bayne καὶ Leinich ἐν Ἀγγλίᾳ διαπιστώνει τὴν κατὰ ἓν ἔτος ἐνωρίτερον ἐμφάνισιν τῆς ἐμμηνορρυσίας κατὰ τὸ 1964 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1954.

Εἰς τὴν παρούσαν ἔρευναν ἐλήφθησαν στοιχεῖα ἐκ 507 συνολικῶς μαθητριῶν τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Λευκωσίας καὶ ἐξ 673 μαθητριῶν τῆς Α' τάξεως τῶν τριῶν γυμνασίων τῆς πόλεως.

Τὰ πορίσματα τῆς ἐρέυνης ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

Π Ι Ν Α Ε Ι

Δημοτικὰ σχολεῖα (Σύνολον μαθητρ. 507)
Ἐμφάνισις πρώτης ἐμμηνορρυσίας

Ἡλικία	Ἀριθμ. μαθητρ.	Ποσοστὸν
9	2	0,4%
10	16	3,2%
11	65	12,8%

* Ἱατρικὴ Κύπρος, τόμ. Β', 1971, σελ. 143.

Π Ι Ν Α Ε ΙΙ

Γυμνάσια (Σύνολον μαθητρ. 673)
Έμφάνισης πρώτης έμμηγορρυσίας

Έλικία	Άριθμ. μαθητρ.	Ποσοστόν
Μέχρι τόν 11ον	93	13,8%
12ον	174	25,8%

Π Ι Ν Α Ε ΙΙΙ

Μαθήτριά: με έμμηγορρυσίαν κατά τόν 11ον έτος

	Άριθμ. μαθητριών		Ποσοστόν
Μαθήτριά: Δημοτικων σχολ. (Πόλις)	507	83	16,3%
Μαθήτριά: Γυμνασίων (Πόλις + Χωρία)	673	93	13,8%

Έκ τού Πίνακος ΙΙΙ διαπιστούται ότι ή πρώτη έμμηγορρυσία έμφανίζεται εις μεγαλύτερον ποσοστόν εις τάς μαθητριάς τού Δημοτικού σχολείου, αί όποίαι προέρχονται όλαι εκ τής πόλεως έν συγκρίσει με τάς μαθητριάς τού Γυμνασίου όπου περιλαμβάνονται και παιδιά από χωρία και αυτό πρέπει να άποδοθη κυρίως εις τόν ότι τόν διοικητικό επίπεδο εις τάς πόλεις είναι ύψηλότερο από τόν τής ύπαίθρου.

Τέλος εις τόν Πίνακα ΙV παραθέτομεν σύγκρισιν των πορισμάτων με αντίστοιχα τού προϊσταμένου τής Σχολιατρικής Υπηρεσίας Λευκωσίας Δρος Κύπρου Χρυσάνθη εκ σχετικής έρεύνης του γενομένης πρό δεκαετίας.

Π Ι Ν Α Ε ΙV

Ποσοστόν μαθητριών με έμμηγορρυσίαν από τόν 9ον
μέχρι τόν 12ον έτος.

Έλικία	1970	1960	Ποσοστόν αύξήσεως
9ον	0,40%	—	—
10ον	3,6%	2,1%	71%
11ον	16,4%	12,8%	28%
12ον	42,25%	38,4%	11%

Ἐκ τῶν ἄνωτέρω διαπιστοῦμεν μίαν αὐξησιν εἰς τὴν ὀλικὴν ἀναλογίαν τῶν μαθητριῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης ἐμμηνόρρυσιας. Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ διαφορὰ εἰς τὴν αὐξησιν ἀφορᾷ κυρίως τὰς μικροτέρας ἡλικίας 9—10 ἐτῶν ἐνῶ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 11—12 ἐτῶν ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι μικρὴ. Εἶναι ἐκ τῶν ἄνωτέρω φανερόν ὅτι λόγῳ βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν ζωῆς, τῆς ἐν γένει ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ὑπάρχει τάσις ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἐμμηνόρρυσιας εἰς μικροτέραν ἡλικίαν.

Εὐχαριστῶ τὰς ἐπισκεπτρίας ἀδελφάς τῆς Σχολιατρικῆς Ὑπηρεσίας καὶ Τζ. Κωνσταντινίδου, καὶ Αἰμ. Ζαντίδου καὶ δίδα Α. Καραλάμπους διὰ τὴν βοήθειάν των εἰς τὴν συλλογὴν τῶν στοιχείων.

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΑΒΒΙΔΟΥ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΑΚΜΗΣ*

Είς πρόσφατον έρευνάν μας επί της κοινής άκμης των έφηθων (Χρυσάνθης), γενομένην μεταξύ των μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, άπεκαλύφθη συχνότης της νόσου περί τά 57%, πράγμα, τó όποιον πείθει σχετικώς μέ την σημασίαν του δερματικού αυτού νοσήματος έν τη σχολική κοινότητι. Δεδομένου, μάλιστα, ότι είναι ύπολογίσιμος ή επίδρασις τήν όποιαν έξασκει τó νόσημα τούτο επί του έν τη κρίσιμω περιόδω εύρισκομένου πάσχοντος, πάσα σχετική παρατήρησις πρέπει νά θεωρηται άναγκοινώσιμος και χρήσιμος διά τας σχολιατρικάς ύπηρεσίας.

Είναί αληθές ότι μέχρι σήμερα ή αιτιολογία της κοινής άκμης είναι άγνωστος. Πλείστοι παράγοντες, λοιμώδεις και μή, έξεωρήθησαν ως αίτια της νόσου. Είναι, όμως, γεγονός ή ταυτόχρονος εμφάνισις της έφηθείας και της κοινής άκμης. Έν τούτοις ό Bloch (1931) και οι Hinrichsen και Ivy (1938) στηριζόμενοι επί στατιστικών δεδομένων θεωρούν τήν εμφάνισιν της κοινής άκμης εις ώρισμένην ήλικίαν ως φυσιολογικόν μάλλον φαινόμενον, έξον σχέσιν χρονολογικήν μέ τήν έφηθείαν παρά αιτιολογικήν. Σημαντική είναι έπίσης κατά τόν Pillsbury (ληφθέν άπό τους Becker και Obermayer) ή συμβολή του νευρωτικού παράγοντος. Ό ένδοκρινικός έπίσης παράγων ιδιαιτέρως τονίζεται ύπό πλείστων (Ingram, 1944 κλπ.), οδηγήσας πρós τούτο και εις τήν διά γεννητικών όρμονών θεραπείαν της νόσου. Φαίνεται, όμως, ότι πλείστοι παράγοντες δρουν, έστω και διά τήν ύποδοήθησιν και έπίτασιν της νόσου, ώστε ως παραδέχεται και ό Hobson (1938) νά μή δυνάμεθα εις δεδομένην περίπτωσιν νά άποδώσωμεν ευθύνην εις τούτον ή έκείνον τόν παράγοντα.

Η σημασία του σχολείου ως ύποδοθητικού παράγοντα έχει ήδη τονισθή ύπό των Stokes και Sternberg (1939). Οι έρευνηται αυτοί θεωρούν ως επιδραρυτικούς παράγοντας, ιδίως διά τας ύποτροπάς της νόσου, τήν έξάντλησιν και κόπωσιν έν συνδυασμώ μέ τήν ύπερνευρωτικήν εργασίαν εις τó σχολείον. Διά νά εκτιμηώσωμεν τόν βαθμόν της τούτης επιδράσεως του σχολείου επί της κοινής άκμης προέδημεν εις μικράν συγκριτικήν έρευναν μεταξύ μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου και όμηλικών των εργαζομένων εις τήν άγοράν.

Πρός τούτο εξέτάσαμεν 417 άρρενας μαθητάς ήλικίας 14—19 συμπληρωμένων έτων και 200 όμηλικούς των εργαζομένους εις μή γραφικάς όμως εργασίας εις τήν άγοράν. Η εξέτασις περιωρίσθη εις τήν κοινήν άκμήν του προσώπου δι' άμφοτέρας τας ομάδας. Είς τούτο προέδημεν διά δύο λόγους:— α) διότι ήτο άπολύτως δύσκολον νά ύποβάλωμεν τους εργαζομένους εις δλικήν εξέτασιν και β) διότι άπεδείχθη έκ της προηγουμένης μας έρεύνης — πράγμα τó όποιον συμπίπτει πρós τά κοινώς παραδεδεγμένα — ή κοινή άκμή έντοπίζεται συχνότερον εις τó πρόσωπον κατ' αναλογίαν 95,5% (524 περιπτώσεις έκ των 548 έν συνόλω πασχόντων).

Έκ της εξέτάσεως αυτής άνευρέθησαν πάσχοντες έκ κοινής άκμης μεταξύ μέν των μαθητών 265, ήτοι 63,5%, μεταξύ δέ των όμηλικών των εργαζομένων 131, ήτοι 65,5%. Άποχωρίζοντες έκ του συνόλου των πασχόντων τας βαρείας μορφάς άνεύρομεν αυτάς μεταξύ μέν των μαθητών εις αναλογίαν 12,5% (33 περιπτώσεις), μεταξύ δέ των εργαζομένων εις αναλογίαν 9,9% (13 περιπτώσεις). Έκτός, όμως, άπό τήν μεγαλύτεραν συχνότητα των βαρειών μορφών μεταξύ των μαθητών είχομεν παρατηρήσει μεγαλύτερον βαθμόν θαρύτητος (τόσον εις τόν αριθμόν των στοιχείων όσον και εις τήν έντασίν των) μεταξύ των μαθητών παρά μεταξύ των εργαζομένων. Όλα τά άνωτέρω δεικνύονται εις τόν πίνακα I.

* The Cyprus Medical Journal, vol. I, 1947, σελ. 10.

Π Ι Ν Α Ε Ι

	Σύνολον εξετασθέντων	Πάσχοντες		Βαρύται Μορφαί	
		ἀρ. περιπτ.	%	ἀρ. περιπτ.	%
Μαθηταί	417	265	63,5	33	12,5
ἐργαζόμενοι	200	131	65,5	13	9,9

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἡ συχνότης τῆς κοινῆς ἀκμῆς εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ μεταξὺ τῶν δύο ομάδων τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν ὑποκειμένων. Ἡ βαρύτης, ὅμως, τῆς νόσου φαίνεται μεγαλύτερα μεταξὺ τῶν μαθητῶν παρὰ μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων, τόσο ἀπὸ ἀπόψεως συχνότητος ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως βαρύτητος (κυρίως). Δυνάμεθα, ὅμως, τὸ τελευταῖον νὰ τὸ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ σχολεῖον; Ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως τὰ σχολεῖα τῆς Λευκωσίας ὡς κτίρια εἶναι ἀσυγκρίτως ὑγιεινότερα παρὰ τὰ διάφορα ἐργαστήρια καὶ καταστήματα τῆς πόλεως. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐργασίας αἱ ὑπὸ ἐξέτασιν ἡλικίαι τῶν ἐργαζομένων ἐργάζονται περισσότερο παρὰ οἱ μαθηταί, ὅταν ληφθῇ θεδαίως ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ τετράμηνοι περίπου διακοπαὶ τῶν μαθητῶν. Μένουν μόνον ὡς ἐπιδαρυντικοὶ παράγοντες διὰ τοὺς μαθητὰς ὁ γενετήσιος καὶ νευρικός.

Π ε ρ ῖ λ η ψ ι ς: Ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως 417 ἀρρένων μαθητῶν, ἡλικίας 14—19 συμπληρωμένων ἔτων, καὶ 200 ὁμηλικῶν τῶν ἐργαζομένων εἰς μὴ γραφικὰς ἐργασίας, ἀπεδείχθη ἴση περίπου συχνότης τῆς κοινῆς ἀκμῆς (63,5% καὶ 65,5% ἀντιστοίχως) εἰς τὰς δύο ομάδας. Τοῦναντίον, ἀπεδείχθη ἀπὸ ἀπόψεως συχνότητος, καὶ ἰδίως θαθμοῦ βαρύτητος, ὅτι αἱ βαρεῖαι μορφαὶ ἀπαντοῦν συχνότερον μεταξὺ τῶν μαθητῶν παρὰ μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων.

ΚΓΗΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

S U M M U R Y

The Influence of School on the Incidence of Acne Vulgaris

We examined the incidence of acne vulgaris among the male students of the Pancyprian Gymnasium (College), aged between 14 and 19 years, and among a group of workers belonging to the same age group. We did not find any great difference in the incidence of acne vulgaris between the two groups. But we found the serious forms of the disease to be more prevalent among the students.

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Becker, S.W. and Obermayer, M.E., Modern Dermatology and Syphilology, Philadelphia.
2. Bloch, B. (1931) Brit. J. Derm., 43, 61.
3. Hinrichsen, J. and Ivy, A.C. (1938) Arch. Derm. and Syph. 37, 975.
4. Hobson, F.G. (1938) Medical Practice in Residential Schools, London.
5. Ingram, J.T. (1944) Practitioner, 152, 304.
6. Stokes, J.C. and Sternberg, T.H. (1939) Arch. Derm. and Syph. 40, 345.

Η ΣΥΧΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΔΥΣΜΗΝΟΡΡΟΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΝ
ΜΑΘΗΤΡΙΑΝ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙ' ΕΙΔΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ*

Ἡ δυσμηνόρροια εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον συχνὰς αἰτίας προκλήσεως κοιλιακῶν ἀλ-
γῶν εἰς τὴν ἐφηδικὴν ἡλικίαν, ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας ποῦ προκαλεῖ γίνεται
ἀφορμὴ καὶ ἄλλων ἀνωμαλιῶν ὅπως ἀποχῆς ἐκ τῶν διαφόρων σχολικῶν δραστηριο-
τήτων, ἀπουσιῶν ἀπὸ μαθημάτων κ.λ.π. μὲ ἀποτέλεσμα τὴν διαταραχὴν τῆς ὀμαλῆς
λειτουργίας τοῦ σχολικοῦ προγράμματος.

Ἡ δυσμηνόρροια ὡς γνωστὸν, διακρίνεται εἰς πρωτοπαθῆ ἢ ὅποια καὶ εἶναι
ἢ ποὶ συχνή καὶ ὀφείλεται εἰς λειτουργικὰς διαταραχὰς ἀσαφοῦς αἰτιολογίας καὶ
εἰς δευτεροπαθῆ ἢ ὅποια εἶναι σπανία καὶ ὀφείλεται εἰς ὀργανικὰς διαταραχὰς, ὅπως
ὄγκους τῆς μήτρας ἢ τῆς ὠοθήκης, φλεγμονὰς τῆς ἐλάσσονος πυέλου, κάμψιν ἢ κλί-
σιν τῆς μήτρας, συμφύσεις κ.λ.π.

Τὰ συμπτώματα τῆς δυσμηνορροίας συνίστανται εἰς κοιλιακὰ ἄλγη μὲ ἀντανα-
κλάσεις εἰς τὴν ὄσφιν ἢ τοὺς μηρούς. Συχνὰ αὐτὰ συνοδεύονται ἀπὸ ποικίλας δια-
ταραχὰς, ἐμέτους καὶ γενικὴν κακουχίαν. Ἡ δυσμηνόρροια ἐπιτείνεται ὑπὸ συνθή-
κας ψυχικῆς ἐντάσεως.

Ἡ ἐργασία μας ἔχει σκοπὸν τὴν μελέτην τῆς συχνότητος τῆς πρωτοπαθοῦς
δυσμηνορροίας εἰς τὴν κυπριαν μαθήτριαν, καθὼς καὶ τὴν ἀντιμετώπισίν της δι' εἰ-
δικῶν ἀσκήσεων κατὰ τὴν μέθοδον Hamman, ἐκτελουμένων κατὰ τὸ μάθημα τῆς γυ-
μναστικῆς εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἡ δευτεροπαθῆς δυσμηνόρροια δὲν ἀποτελεῖ θέμα τῆς παρουσίας μελέτης. Εἰς
τὰς ὑπὸ ἔρευναν μαθητριάς δὲν εὐρέθη περίπτωσις ἢ ὅποια νὰ δύναται νὰ χαρακτη-
ρισθῆ ὡς δευτεροπαθῆς δυσμηνόρροια.

Ἡ ἐργασία μας ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη. Τὸ πρῶτον ἀσχολεῖται μὲ τὴν συχνό-
τητα τῆς δυσμηνορροίας καὶ τὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ της. Τὸ δεύτερον, μὲ τὴν ἀντι-
μετώπισιν τῆς δυσμηνορροίας διὰ τῶν ἀσκήσεων ποῦ ἀναφέραμε ἀνωτέρω.

Διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ πρώτου μέρους ἐχρησιμοποιήθησαν 607 μαθήτριάι τῆς
Δ', Ε' καὶ Στ' τάξεως σχολῶν μέσης παιδείας τῆς Λευκωσίας αἱ ὁποῖαι ἀπήντησαν
εἰς εἰδικὸν ἐρωτηματολόγιον, ἀνωνύμως.

Ἐκ τούτων μία μαθήτρια ἀνέφερεν ὅτι ἔπασχεν ἀπὸ ἀμηνορροίαν καὶ ἐξηρέθη
τῆς ἐρεῦνης, ἥδη δὲ εὐρίσκειται ὑπὸ θεραπείαν, καὶ 10 μαθήτριάι δὲν ἀπήντησαν εἰς
τὸ ἐρωτηματολόγιον. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 596 μαθητριῶν αἱ 497, ἦτοι ποσοστὸν 80%,
παρουσιάζουν συμπτώματα δυσμηνορροίας καὶ αἱ 117 ἦτοι ποσοστὸν 20% δὲν παρου-
σιάζουν συμπτώματα (πίναξ 1).

ΠΙΝΑΞ 1.	Ἐλαθον μέρος 596	Παρουσιάζουν πόνοους 497 (80%)	Δὲν παρουσιάζουν πόνοους 117 (20%)
----------	---------------------	-----------------------------------	---------------------------------------

Ἀναφορικῶς πρὸς τὸν χρόνον ἐμφανίσεως τῶν πόνων ἀπήντησαν εἰς τὸ ἐρωτη-
ματολόγιον αἱ 478. Ἐκ τούτων αἱ 112 ἦτοι ποσοστὸν 23,5% ἀνέφεραν ὅτι αἱ πόνοι

* Ἰατρικὴ Κύπρος, τόμ. Β', 1971, σελ. 73.

ένεφανίζοντο πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐμμήνου ρύσεως καὶ αἱ 366 ἦτοι ποσοστὸν 76,5% ὅτι οὗτοι ἐνεφανίζοντο μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐμμήνου ρύσεως (πίναξ 2).

ΠΙΝΑΞ 2.	Ἐλαθον μέρος 478	Πόνοι ἐμφανίζονται πρὸ	Πόνοι ἐμφανίζονται μετὰ
		τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐμμηνορροίας 112 (23,5%)	τὴν ἔναρξιν τῆς ἐμμην. 366 (76,5%)

Σχετικῶς μὲ τὴν διάρκειαν τῶν πόνων ἀπήντησαν εἰς τὸ ἐρώτημα αἱ 474. Ἐκ τούτων αἱ 197 ἦτοι ποσοστὸν 41,6% ἀνέφεραν ὅτι οἱ πόνοι διήρκησαν μόνον ὀλίγας ὥρας, αἱ 188 ἦτοι ποσοστὸν 39,8% ὅτι οἱ πόνοι διήρκουν μίαν ἡμέραν καὶ 89 ἦτοι ποσοστὸν 18,7% ὅτι διήρκουν περισσότερον (πίναξ 3).

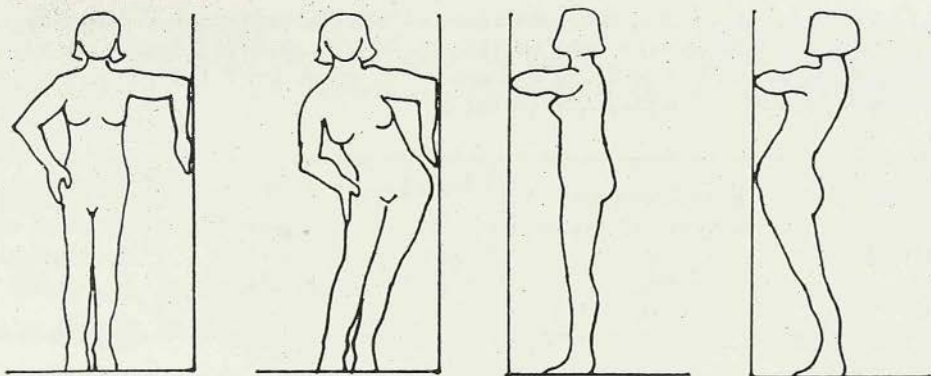
ΠΙΝΑΞ 3.	Ἐλαθον μέρος 474	Διάρκεια πόνων		
		ὀλίγαι ὥραι 197 (41,6%)	Μία ἡμέρα 188 (39,7%)	Περισσότερο τῆς μίας ἡμέρας 89 (18,7%)

Ἀναφορικῶς μὲ τοὺς ἐμέτους ἀπήντησαν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο 464 μαθήτριά. Ἐκ τούτων αἱ 34 ἦτοι ποσοστὸν 7,3% ἀνέφεραν ὅτι ἐπαρουσίαζαν ἐμέτους καὶ αἱ 430 ἦτοι ποσοστὸν 92,7% δὲν ἐπαρουσίαζαν ἐμέτους (πίναξ 4).

ΠΙΝΑΞ 4.	Ἐλαθον μέρος 464	Εἶχαν ἐμέτους 34 (7,3%)	Δὲν εἶχαν ἐμέτους 430 (92,7%)
----------	---------------------	----------------------------	----------------------------------

Εἰς τὸ δευτερον σκέλος τῆς μελέτης μας ἐφαρμόσαμεν τὴν μέθοδον τῶν ἀσκήσεων τοῦ Hamman τρὶς ἐβδομαδιαίως κατὰ τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς εἰς τὰς μαθητριάς τῆς Γ' τάξεως, σχολῆς μέσης παιδείας τῆς Λευκωσίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1972—73.

Ἡ μέθοδος Hamman συνίσταται εἰς δύο ἀσκήσεις. Κατὰ τὴν πρώτην ἀσκήσιν (ΕΙΚ. 1) ἡ μαθήτρια ἴσταται πλησίον τοίχου ἔχουσα τὸν ἀριστερὸν βραχίονα εἰς ὀριζοντίαν θέσιν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὤμου καὶ τὸν πῆχυν εἰς ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸν βραχίονα ἐστραμμένον πρὸς τὰ κάτω κατακορύφως ἐφαπτόμενον ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τοποθετεῖται κεκαμμένη ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἰσχίου. Ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἀνασηκῶνται ὁ κορμὸς εἰς θέσιν ἀκροστασίας, προβάλλεται ἡ κοιλία πρὸς τὰ πρόσω εἰς θέσιν ἐκτάσεως τοῦ κορμοῦ καὶ χωρὶς νὰ καμφθοῦν τὰ γόνατα ἐκτελεῖται κάμψις τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ οὕτως τὸ ἀριστερὸν ἰσχίον νὰ ἀκουμθῆται ἐπὶ τοῦ τοίχου. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται τρὶς. Ἀκολουθῶς ἐκτελεῖται ἡ ἴδια σειρά ἀσκήσεως μὲ τὸ ἀντίθετον ἄκρον ἐπὶ τοῦ τοίχου. Κατὰ τὴν δευτέραν ἀσκήσιν (ΕΙΚ. 2) ἡ μαθήτρια ἴσταται μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν τοῖχον μὲ τοὺς βραχίονας ὀριζοντίως καὶ τοὺς πῆχεις κεκαμμένους εἰς ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τοὺς βραχίονας οὕτως ὥστε οἱ ἀγκῶνες νὰ ἀκουμθοῦν ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἐκτελοῦνται ἐκτάσεις τοῦ κορμοῦ οὕτως ὥστε τὸ κατώτερον μέρος τῆς κοιλίας νὰ ἀκουμθῆται ἐπὶ τοῦ τοίχου μὲ τὰ πέλματα ἐφαπτόμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ γόνατα τεταμένα. Ἡ ἀσκήσις ἐπαναλαμβάνεται τρὶς κατὰ συνέχειαν.

ΕΙΚΟΝ 1.

ΕΙΚΟΝ 2.

● Hamman εις την ἐργασίαν του ἐφαρμόζει τὰς ἀσκήσεις αὐτὰς δις ἡμερησίως ἐπὶ τρεῖς μῆνας. Ἡμεῖς ἐφηρμόσαμεν τὰς ἰδίας ἀσκήσεις τρεῖς ἐβδομαδιαίως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἤτοι περίπου 8 μῆνας διὰ τεχνικούς λόγους.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν καὶ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους ὑπεβλήθη ἐρωτηματολόγιον εἰς βλας τὰς μαθητριάς σχετικὰ μὲ τὰ ἐνοχλήματα τῆς δυσμηνορροίας των καὶ τὴν διαφορὰν ποὺ παρετήρησαν μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀσκήσεων.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ἔχουν ὡς ἑξῆς. Ἐπὶ συνόλου 300 μαθητριῶν αἱ 220 (73%) εἶχαν πόνους πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀσκήσεων. (Πίναξ 5). Ἐκ τῶν 220

ΠΙΝΑΞ 5.	Ἐλαθὸν μέρος 300	Εἶχαν πόνους 220 (73%)	Δὲν εἶχαν πόνους 80 (27%)
----------	---------------------	---------------------------	------------------------------

		Εἰς τὸ τέλος τοῦ πειράματος			
ΠΙΝΑΞ 6.	Εἶχαν πόνους πρὸ ἐνάρξεως ἀσκήσεων 220	Δὲν εἶχαν πλέον πόνους 20 (9%)	εἶχαν λιγώτερος πόνους 95 (43%)	εἶχαν τοὺς ἴδιους πόνους 80 (36%)	εἶχαν πλεον πόνους 25 (12%)

αὐτῶν μαθητριῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους 20 μαθήτριάι ἤτοι 9% δὲν εἶχαν πλέον πόνους, 95 μαθήτριάι ἤτοι 43% εἶχαν ὀλιγώτερος πόνους, 80 μαθήτριάι ἤτοι 36% εἶχαν τοὺς ἰδίους πόνους καὶ 25 μαθήτριάι ἤτοι 12% εἶχαν περισσότερους πόνους (πίναξ 6). Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 80 μαθητριῶν αἱ ὅποια δὲν εἶχαν ἐνοχλήσεις δυσμηνορροίας κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐρεύνης αἱ 5 ἤτοι ποσοστὸν 6,25% ἐπαρουσίασαν πόνους μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀσκήσεων (Πίναξ 7).

ΠΙΝΑΞ 7.	Δὲν εἶχαν πόνους 80	Ἐνεφάνισαν πόνους μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀσκήσεων 5 (6,25%)	Δὲν ἐνεφάνισαν πόνους μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀσκήσεων 75 (93,75%)
----------	------------------------	--	--

Όσον αφορά τήν διάρκειαν τῶν πόνων ἐκ τῶν 200 μαθητριῶν αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθησαν νά παρουσιάζουν πόνους εἰς 116 ἤτοι 58% ἐξ αὐτῶν ἡ διάρκεια τῶν πόνων ἦτο μικροτέρα, εἰς 49 ἤτοι 24,5% ἡ διάρκεια τῶν πόνων ἦτο ἡ ἴδια καί εἰς 35 ἤτοι 17,5% ἡ διάρκεια ἦτο μεγαλυτέρα. (Πίναξ 8).

ΠΙΝΑΞ 8.	Ἐξηκολούθησαν νά ἔχουν πόνους μετά ἐφαρμογῆν ἀσκήσεων 200	Διάρκεια πόνων μετά ἐφαρμογῆν ἀσκήσεων		
		Μικροτέρα 116 (58%)	ἡ ἴδια 49 (24,5%)	Μεγαλυτέρα 35 (17,5%)

Σχετικῶς μέ τούς ἐμέτους, ἐκ τῶν 200 μαθητριῶν αἱ ὁποῖαι εἶχαν δυσμηγόρροϊαν αἱ 9 ὡς ἀνεφέρθη ἦτοι 4,5% εἶχαν καί ἐμέτους. Μετά τήν ἐφαρμογῆν τῶν ἀσκήσεων οὐδεμία μαθήτρια ἐπαρουσίαζεν ἐμέτους.

Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Ι Σ

Ἐκ τῶν στοιχείων τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ συχνότης τῆς δυσμηγόρροϊας εἰς τὰς κυπρίας μαθητριάς συγκρινομένη μέ ἄλλας παρομοίας στατιστικῶς (Heald 1957, Mead 1939, Browne 1950) εἶναι ἀρκετά ὑψηλή. Ἡ ἐφαρμογή τῶν ἀσκήσεων Hamman μέ τόν τρόπον πού ἐχρησιμοποιήθη εἰς τήν ἔρευνάν μας χωρίς νά ἀποκλείη τήν σύγχρονον χρῆσιν τῶν ἄλλων θεραπευτικῶν μεθόδων ὅπου ἐνδείκνυται, φαίνεται νά εἶναι ἀρκετά εὐκόλος καί ἀπλή εἰς τήν ἐφαρμογῆν καί τὰ δέ ἀποτελέσματα πολὺ ἐνθαρρυντικά ὅπως καταφαίνεται ἀπό τὰ ἐκτεθέντα στοιχεῖα.

Ἐπιθυμοῦμεν νά ἐκφράσωμεν τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς τόν προϊστάμενον τῆς Σχολιατρικῆς Ὑπηρεσίας Κύπρον Χρυσάνθη, πρὸς τούς Διευθυντάς τῶν Σχολῶν εἰς τὰς ὁποίας δεξήχθη ἡ ἔρευνά μας δ. Οὐρανίαν Κοκκίνου καί κ. Κυριάκον Νεοκλέους, τὰς καθηγητριάς τῆς Γυμναστικῆς τῶν Σχολῶν κ. Δητῶ Χατζη - Λοῦζου καί Ζωήν Μιχαηλίδου καί τήν Ἐπισκέπτριαν Ἀδελφὴν τῆς Σχολιατρικῆς Ὑπηρεσίας κ. Τζίλνταν Κωνσταντινίδου διὰ τήν πολὺτιμον συμπαράστασιν καί βοήθειαν πού προσέφεραν κατὰ τήν διεξαγωγῆν τῆς παρούσης μελέτης.

ΣΤΑΥΡΟΣ Γ. ΜΑΡΤΟΥΔΗΣ
ΒΕΑΤΡΙΚΗ Κ. ΣΑΒΒΙΔΟΥ

S U M M U R Y

The Frequency of Dysmenorrhoea in Cypriot Schoolgirls and its Management with Special Exercises

Dysmenorrhoea is a common complaint in the Cypriot girls. In a study which was performed at the beginning of the school year among 596 school girls it was found that 80% of the girls were suffering from dysmenorrhoea.

In an attempt to control this problem the Hamman Exercises were included in the regular exercises performed during the physical training hours of the school three times weekly during one school year among 220 girls who had dysmenorrhoea.

A study performed at the end of the school year showed that 9% of the girls were cured of their pains, in 43% of the girls the pains were less severe, in 36% of the girls the pains remained the same and in 12% the pains were worse.

It was also found that in 58% of the cases the duration of the pains was shorter, in 24,5% it remained the same and in 17,% it was longer.

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

- HAMMAN J. O., (1944), The pain threshold in dysmenorrhoea, *Obs. and Gyn.*, 47, 686.
BENDER, S. (1966), *Pract.*, 196,383.

Η ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ*

Ἡ ἀνάγκη τῆς γενετησίου διαφώτισεως ἔχει ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ ὄλους τοὺς ὑγιεινολόγους καὶ παιδαγωγούς. Ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀνάγκης αὐτῆς νὰ ἀναφέρω τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς σχετικῆς πρὸς τὴν πρώτην μῆσιν τῶν παιδιῶν εἰς τὴν γενετήσιον ζωὴν ἐρεῦνης, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἡ ἐρευνα αὐτὴ μᾶς λέγει ὅτι τὰ 63,9% τῶν μαθητῶν διεφωτίσθησαν πρὸ τοῦ 11ου ἔτους τῆς ἡλικίας των καὶ τὰ 87,16% πρὸ τοῦ 13ου ἔτους, μὲ μέσῃ ἡλικίαν διαφώτισεως τὸ 9ον ἔτος. Ἡ διαφώτισις αὐτὴ διὰ τὰ 91,5% τῶν μαθητῶν εἶχεν ὡς πηγὴν νοσηρὰν τοιαύτην καὶ μόνον τὰ 4% διεφωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των. Ἄν εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον τὸ ἀποτέλεσμα γερμανικῆς ἐρεῦνης κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ 9/10 τῶν μαθητῶν ἀνανιζονται ἐπιτείνεται πλέον ἢ σημασία τῆς προαναφερθείσης ἀμερικανικῆς ἐρεῦνης. Καὶ αὐτὰ πρὸ τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου.

Ἡ διαφωνία τῶν εἰδικῶν διὰ τὰ ζητήματα τῆς γενετησίου διαφώτισεως παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ ἑξῆς τρία σημεῖα:— (1) ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ διαφώτισις, (2) ὡς πρὸς τὸ πῶς θὰ γίνῃ ἡ διαφώτισις καὶ (3) ὡς πρὸς τὸ ἄτομον τοῦ διαφωτιστοῦ. Ἡ ἐξέτασις τῶν τριῶν τούτων σημείων πρέπει νὰ γίνῃ χωριστὰ διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ χωριστὰ διὰ τὰ θήλεα, διότι τὰ δύο φύλα παρουσιάζουν διαφορὰς, τόσο βιολογικὰς ὅσον καὶ κοινωνικὰς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιτρέπου τὴν ἐξίσωσίν των τοῦλάχιστον διὰ τὸ παρὸν ζήτημα. Πάντως κατὰ γενικὴν παραδοχὴν θεωρεῖται ὄχι μόνον ἀδικαιολόγητος, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος ἡ γενετήσια διαφώτισις, ἔστω καὶ διὰ τὰ γενικὰ καὶ κοινὰ σημεῖα, εἰς μικτὰς ομάδας ἀρρένων καὶ θηλέων.

ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΝ ΑΡΡΕΝΩΣ:

Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Γερμανοὶ ὑποστηρίζουν τὴν πρῶτον γενετήσιον διαφώτισιν καὶ δὴ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐφηβείας, μερικοὶ δὲ ἄμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῆς. Ἡ ἰσχύουσα ἑλληνικὴ ἀποφίς θεωρεῖ ὡς κατάλληλον ἡλικίαν κατὰ μέσον ὄρον τὸ 14ον ἔτος (κατώτερον ὄριον τὸ 12ον ἔτος καὶ ἀνώτερον τὸ 15ον ἔτος). Τὸ ἐπίσημον ὅμως πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δὲν διευκολύνει ὁμαδικὴν γενετήσιον διαφώτισιν παρὰ κατὰ τὸ 16ον—17ον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἦτοι εἰς τὴν Πέμπτην Τάξιν ὅπου διδάσκεται ἡ Ὑγιεινὴ καὶ ἔχουν περατωθῆ αἱ διδασκαλίαι Βιολογίας καὶ δὴ Ἀνθρωπολογίας (μέχρι τῆς Τετάρτης Τάξεως). Ἀπὸ προσωπικὰς παρατηρήσεις, μὲ δάσιν τοὺς μαθητὰς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, κατὰ τὸ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας ὄλοι οἱ ὑγιεῖς Κύπριοι ἔχουν περάσει τὸ πρῶτον κριτικὸν στάδιον τῆς ἐφηβείας, ὡς τοῦτο φαίνεται διὰ τῆς ἀλλαγῆς καὶ τῆς τριχώσεως εἰς τὸ ἐφήθειον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν γενικὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς Κύπρου, ἐθεωρήσαμεν τὴν ἡλικίαν αὐτὴν (πρῶτον ἐξάμηνον Πέμπτης Τάξεως) ὡς τὴν καταλληλοτέραν διὰ τὴν ὁμαδικὴν διαφώτισιν. Διὰ τὴν ἀτομικὴν ἢ κατ' ἰδίαν διαφώτισιν οὐδὲν ὄριον ὑπάρχει ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε περιπτώσεις.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διαφώτισεως ἡ προπαρασκευῆ, ἰδίως τοῦ ἀρρένος, ἀπὸ τὰ προηγούμενα σχολικὰ ἔτη θεωρεῖται ἀπαραίτητος. Ἡ μετὰ

* Ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Α' Παγκύπριον Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον Ἀειτουργῶν Μέσης Παιδείας Κύπρου (5 Μαΐου 1951).

Δημοσιεύτηκε ἐν «Ἱατρικὸν Περιθικὸν Κύπρου» Vol. IX No. 3—4, σελ. 99.

προσοχής, αλλά σαφής εξήγησις τοῦ πολλαπλασιασμοῦ φυτῶν καὶ ζώων εἰς τὰ σχετικὰ μαθήματα ἀποτελοῦν τὸν ἕνα πόλον τῆς προπαρασκευῆς καὶ ἡ ἀνθρωπολογία τὸν ἄλλον πόλον. Ἡ συγκάλυψις, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ κακὴ ἢ παράπλανητικὴ ἐξήγησις τῶν ζητημάτων πολλαπλασιασμοῦ δυσκολεῖ ἀργότερον τὸν μαθητὴν νὰ κατανοήσῃ ὠρισμένα πράγματα καὶ διευκολύνει τὴν ροπὴν του πρὸς τὰς παρεξηγήσεις. Πάντως ἡ προσοχὴ χρειάζεται περισσότερο ὅταν θὰ γίνῃ ἡ πραγματικὴ γενετήσιος διαφώτισις. Τολμηραὶ καὶ θάρραροι ἐκφράσεις, λαϊκοὶ ὄροι δῆθεν δι' ἐκλαϊκευτικούς σκοπούς, ἄκαιρος ἐπίδειξις γνώσεων, ἔκθεσις καὶ περιγραφή παθολογικῶν ἢ παρὰ φύσιν γενετησίων καταστάσεων, ὅλα αὐτὰ καταδικάζονται ὡς ἐπικίνδυνα. Ἀπ' ἐναντίας διὰ ἐιδικῶν ἐκφράσεων μετὰ ἀρκετοῦ συναίσθηματισμοῦ ἐφείλομεν νὰ διεγείρωμεν τὸν σεβασμὸν τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸ ὅλον γενετήσιον ζήτημα καὶ νὰ τοῦ κοιμίσωμεν πειρισμὸν πέραν τῶν φυσιολογικῶν στοιχείων.

Ὡς πρὸς τὸ ἄτομον τοῦ διαφωτιστοῦ ἔχουν ὑποδειχθῆ τέσσαρα τοιαῦτα: (α) ὁ ἰατρός, καὶ δὴ ὁ σχολίατρος ὅπου ὑπάρχει, (β) ὁ ἱερεὺς, καὶ δὴ ὁ ἔχων σχέσιν μὲ τὸ σχολεῖον, (γ) ὁ διδάσκαλος καὶ (δ) οἱ γονεῖς. Ἐκάστη ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων ὑποδείξεων ἔχει καὶ τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῆς. Οἱ πλείστοι ὅμως, τόσο ἰατροὶ ὅσον καὶ παιδαγωγοί, θεωροῦν τὸ ἄτομον τοῦ ἱατροῦ, καὶ δὴ τοῦ σχολικοῦ, ὡς τὸ πλεόν κατάλληλον διὰ τὴν ὁμαδικὴν τοῦλάχιστον γενετήσιον διαφώτισιν. Ὁ καθηγητὴς καὶ ὁ ἱερεὺς ὄχι μόνον θὰ δυσκολευθοῦν νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὰς εὐλόγους ἀπορίας τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ἡ διδασκαλία των μᾶλλον ὡς μάθημα ἠθικῆς, μὲ κίνδυνον νὰ τὴν ἀπορρίψῃ ἡ πλειονότης τῶν ἀκρατῶν. Ἐπὶ πλεόν δυνατὸν νὰ μειωθῇ ὁ πάντοτε ἀπαιτούμενος σεβασμὸς τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὰ δύο αὐτὰ ἄτομα. Οἱ γονεῖς ὡς διαφωτισταί, πρὸ πάντων εἰς τὸν τόπον μας, εἶναι ἀπολύτως ἀκατάλληλοι, διότι καὶ τῶν γνώσεων στεροῦνται καὶ τοῦ τρόπου μεταδόσεως τῶν γνώσεων.

ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΑ ΘΗΛΕΑ:

Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν εἶναι διεθνῶς παραδεκτὸν ὅτι ὀλίγον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἐμμηνόρρυσιας πρέπει νὰ γίνῃ διαφώτισις τῶν μαθητριῶν δι' ὅλα τὰ ἀφορῶντα αὐτῇ, κυρίως δὲ τὴν καθαριότητα. Τολμηρὰ ζητήματα κηρύσεως, σχετικὰ γενετήσια νοσήματα κλπ. θὰ γίνουσι, κατὰ διεθνή παραδοχὴν, μόνον εἰς μαθητρίαις προοριζόμενας νὰ ἐργασθοῦν ἐξωσπιτικῶς, καὶ τοῦτο μᾶλλον σὲ μεγαλύτεραν ἡλικίαν. Αἱ λοιπαὶ μαθήτριά, ὅταν τελειώσουν τὴν σειρὰν τῆς Βιολογίας καὶ τῆς Ἀνθρωπολογίας, μαζί μὲ τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς Ὑγιεινῆς, θὰ διδάσκουσι τὴν Παιδοκομίαν εἰς τὴν Πέμπτην Τάξιν, ἥτοι εἰς ἡλικίαν 16—17 ἐτῶν. Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἐμμηνόρρυσιας εἶναι σχεδὸν ἄσκοπον τὸ μάθημα τῆς Παιδοκομίας.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διαφωτίσεως ἰσχύουν ὅλα ὅσα καὶ εἰς τοὺς ἄρρενας, παρ' ὅλον ὅτι λόγῳ τῆς φυσικῆς αἰδοῦς τῶν μαθητριῶν εἶναι καὶ πλεόν εὐκόλον τὸ μάθημα καὶ χωρὶς ἐιδικῆν ἐπιταγὴν πλεόν συγκρατημένη ἢ ἐκφράσις τοῦ διαφωτιστοῦ.

Ὡς πρὸς τὸ ἄτομον τοῦ διαφωτιστοῦ ὁμοίως ἰσχύουν τὰ ὅσα ἀνεφέρθησαν διὰ τοὺς ἄρρενας. Πλεόν βοηθητικὸς εἶναι ὁ παράγων μητέρα, ἢ ὁποία θὰ συμπληρώσῃ καταλλήλως τὰ ὅσα ἐκθέτει τὸ σχολεῖον. Διαφωνία ὑπάρχει ἂν ὁ διαφωτιστὴς ἰατρός πρέπει νὰ εἶναι ἄρρηγ ἢ θήλυς. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται πὺς πλεόν κατάλληλος θὰ ἦτο ἡ ἰατρός. Κατὰ προσωπικὴν γνώμην καὶ κατόπιν ἐιδικῶν συζητήσεων μετὰ διαφόρων συναδέλφων τοῦ ὠραίου φύλου, ἔχομεν πεισθῆ ὅτι δυνατὸν ἡ ἰατρός νὰ καταστῇ ἀθελγητὰ τῆς καὶ ἐπικίνδυνος. Τοῦτο δέ, διότι εὐκόλως καὶ ἰδίως κατ' ἰδίαν μερικαὶ τολμηραὶ μαθήτριά δυνατὸν νὰ τῆς ζητήσουν ἐξηγήσεις διὰ ζητήματα πέραν τοῦ ἐπιτρεπομένου, ἢ δὲ ἰατρός ἐν τῇ ἀφελείᾳ τῆς νὰ ἐξηγήσῃ

ἢ ὅν εἶναι σώφρων νὰ ἀρνηθῆ κατὰ τρόπον ποῦ νὰ προκαλέσῃ δικαίως ἐνδοιασμούς εἰς τὰς μαθητριάς ἢ ἐξάψεις ἐπὶ πλέον τῆς περιεργείας των. Καταλληλοτέρα εἶναι ἢ ἰατρὸς διὰ τὰς τάξεις μαθητριῶν προοριζομένων δι' ἐξωσπιτικὰς ἐργασίας.

Μετὰ ἀπὸ τὰ γενικὰ αὐτὰ θὰ ἐκθέσωμεν συντόμως τὸ τί γίνεται σχετικῶς μὲ τὴν γενετήσιον διαφώτισιν εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον. Εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον ἐγίνε δοκιμαστικῶς ἡ ὁμαδικὴ γενετήσιος διαφώτισις κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1944—1945 εἰς τοὺς τελειοφοίτους καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Πέμπτης Τάξεως. Ἡ Παιδοκομία ὁμοίως ἐγίνε, ὄχι ὁμως δοκιμαστικῶς ἀλλὰ ὑποχρεωτικῶς ὡς κανονικὸν τμῆμα τοῦ Μαθήματος Ὑγιεινῆς, εἰς τὰς μαθητριάς. Κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τοῦ Συμβουλίου Γονέων καὶ τῆς δλομελείας Γονέων καὶ Κηδεμόνων ἀπεφασίσθη ἡ διδασκαλία τῆς γενετησίου διαφωτίσεως ὡς κανονικὸν τμῆμα τοῦ μαθήματος Ὑγιεινῆς διὰ τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τοῦ σχολικοῦ ἱατροῦ.

Τὴν γενετήσιον διαφώτισιν εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον τὴν διακρίνομεν εἰς δύο κλάδους: (α) τὴν ὁμαδικὴν διαφώτισιν καὶ (β) τὴν κατ' ἰδίαν διαφώτισιν. Ἡ ὁμαδικὴ διαφώτισις γίνεται εἰς ὀλόκληρον τὴν τάξιν ὡς κανονικὸν κεφάλαιον τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς, πλὴν τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων τὰ ὁποῖα διδάσκονται βραδύτερον ὡς τμῆμα τῶν μικροβιακῶν καὶ παρασιτικῶν νοσημάτων, εἰς τὸ κανονικὸν μάθημα τῆς Ὑγιεινῆς. Ἡ παιδοκομία (ὡς ὁμαδικὴ διαφώτισις διὰ τὰς μαθητριάς) διδάσκειται παραλλήλως τῶν λοιπῶν κλάδων Ὑγιεινῆς (τὸ πρόγραμμα μὲ τὸ δίωρον ἐβδομαδιαῖον μάθημα Ὑγιεινῆς διευκολύνει τὴν διευθέτησιν αὐτήν). "Ἄν ὁ διδάσκων ἀκολουθήσῃ δι' οἰονδήποτε λόγον ἄλλην σειρὰν διδασκαλίας καὶ προηγηθοῦν τὰ μικροβιακὰ καὶ παρασιτικὰ νοσήματα τότε κατ' ἀνάγκην προτοῦ ἐκτεθοῦν τὰ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων θὰ προηγηθοῦν τὰ γενικὰ τῆς γενετησίου διαφωτίσεως. "Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ζητήματα τῆς ἐμμηνorrhυσίας καὶ τὴν σχετικὴν καθαρὴν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ὁμαδικῶς τὰ διδάσκει ἢ ἐκάστοτε καθηγήτρια τῆς γυμναστικῆς, διότι αὐτὴ εὐρίσκει καὶ τὰς σχετικὰς εὐκαιρίας. Ἡ κατ' ἰδίαν διαφώτισις ἀσχολεῖται μὲ τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ γενετήσιον ζήτημα ποινικὰς ὑποθέσεις τῶν μαθητῶν ὄλων τῶν τάξεων ἢ ἀφορᾷ ἀτομικὰ παράπονα γενετησίου φύσεως τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Εἰς τὰς μαθητριάς βοηθεῖται ἢ κατ' ἰδίαν διαφώτισις ὑπὸ μιᾶς καθηγήτριας.

Ἡ ὁμαδικὴ διαφώτισις διὰ τοὺς μαθητὰς περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς κεφάλαια: Στοιχεῖα ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας τοῦ γεννητικοῦ συστήματος τοῦ ἄρρενος τόσα ὅσα χρειάζονται πρὸς κατανόησιν ὠρισμένων ὑγιεινῶν παραγγελμάτων. π.χ. ποιοὶ οἱ κυρίως γεννητικοὶ ἀδένες, σκοπὸς τῶν γεννητικῶν ὁρμονῶν καὶ σπερματοζωαρίων, ἐναρξίς λειτουργίας καὶ ὠρίμανσις γεννητικοῦ συστήματος κλπ. Ὑστερα σημασία τοῦ γάμου, σημασία τῆς ἐγκρατείας. Κακὰς ἐξεις καὶ ἐπεισόδια τῆς ἐφηβείας ὡς ὁ αὐνανισμὸς καὶ ἡ οὐνεῖρωξις. Ἀφροδίσια νοσήματα καὶ δὴ τρόπος μεταδόσεως, κακὰ ἐπακόλουθα τῶν τῶν ἀτομικῶν ὅσον καὶ κοινωνικὰ. Προφύλαξις ἀπὸ τὰ ἀφροδίσια νοσήματα εἶναι μόνον ὁ γάμος καὶ ἡ ἐγκράτεια. "Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ἀπλῶς προφυλακτικὰ μειώνοντα μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν περιπτώσεων καὶ τοῦτο πρέπει καλῶς νὰ ἀναπτυχθῆ. Τέλος συμβουλαὶ πρὸς προστασίαν τοῦ παιδιοῦ ὅταν οἱ μαθηταὶ θὰ γίνον γενεῖς.

Ἡ ὁμαδικὴ διαφώτισις τῶν μαθητριῶν περιλαμβάνει τὴν παιδοκομίαν ὅπως προνοεῖ τὸ Πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχει ἀνάγκη ἄλλης ἐκθέσεως.

Σημαντικὸν τμῆμα τῆς ὁμαδικῆς γενετησίου διαφωτίσεως εἶναι ἡ ὁμαδικὴ διαφώτισις τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων, τοῦλάχιστον δι' ἄρκετὰ χρόνια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶχον ἐκτιμήσει καὶ ἐπραγματοποιήσαμεν μίαν φορὰν πλήρως καὶ μίαν μερικῶς. Ἡ ὁμαδικὴ διαφώτισις τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων περιλαμβάνει ἐν συντομίᾳ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς κακὰς ἐξεις τῶν ἐφήθων, ὡς καὶ ὑποδείξεις διὰ τὴν ὄλην συμπεριφορὰν τῶν γονέων καὶ τὸν σολισμόν τῶν δωματίων. Τοῦτο ἐθεωρήθη ἀνα-

γκαίον, διότι δυνατόν οι γονείς εκ κακής γνώσεως να συμβουλεύουν λανθασμένως τα παιδιά των ή εξ άγνοιας να μην τα παρακολούθουν κατά την κριτική των αυτήν περιόδου.

Τίποτε άλλο δέν πρέπει να περιλαμβάνη ή ομάδική γενετήσιος διαφώτισις. Αί ανατομικά και φυσιολογικά λεπτομέρεια ένδιαφέρουν μόνον τόν ειδικόν επιστήμονα, αί παρεκκλίσεις άφορούν τόν Ιατρόν, κοινωνιολόγον και δικαστήν κλπ.

Η κατ' ιδίαν διαφώτισις γίνεται εις τό σχολείον διά τās ποινικάς υποθέσεις και εις τό σχολείον ή εις τό ιδιωτικόν Ιατρείον του σχολιάτρου διά τās άτομικάς γενετησίους περιπτώσεις κρατείται δέ πλήρης μυστικότης και δέν επιβάλλεται ποινική δίωξις (εκτός διά τὰ παρά φύσιν ή πέραν του άνεκτου όριου).

Τα άποτελέσματα του όλου τούτου νεωτερισμού του Παγκυπρίου Γυμνασίου έλεγχθη ποικιλοτρόπως και θα αναφέρω μερικά τὰ πλέον άπτά: Υπάρχουν άρκεται δεκάδες μαθητών μου μεταξύ 20—22 έτων που δέν τολμούν να πάνε εις οίκους άνοχής με δήλωσιν πλήρους έγκρατείας. Υπάρχουν άρκεται περιπτώσεις γάμων μαθητών μου μεταξύ 20—24 έτων εξ άνάγκης διότι δέν τολμούν να πάνε εις οίκους άνοχής ή άλλου που. Πλείσται περιπτώσεις παρασυρθέντων μετά την διδασκαλίαν διέκοψαν επί έτη. Εΐχομεν περιπτώσεις μαθητών, οι όποιοι λόγω παρεξηγήσεων ή συμβουλών εκ των έξωθεν κατετρύχοντο υπό φόβου ότι δέν ήσαν τέλειοι άνδρες, και οι όποιοι κατόπιν διαβεβαιώσεώς μας Ιάθησαν πλήρως και έγιναν καλοί μαθηταί. Και άλλα. Ασφαλώς δέν θα λείψουν και οι όλιγοι, τους όποιους τό μάθημα έλάχιστα θα ώφελήση. Δυνατόν όμως να τους όλιγοστεύση τὰ όλισθήματα. Κάτι είναι πάλιν.

Μετά τὰ γενικά διά την γενετήσιον διαφώτισιν και τὰ έν συνεχεία εκτεθέντα διά την έν τω Παγκυπρίω Γυμνασίω γενετήσιον διαφώτισιν προτεινόμεν τὰ έξής διά τὰ λοιπά σχολεία Μέσης Παιδείας Κύπρου:

1) Συνεγγόσιν μετά των γονέων και κηδεμόνων και έγκρισιν υπ' αυτών, του καθηγητικού συλλόγου και της διοικούσης έφορείας του μαθήματος της γενετησίου διαφωτίσεως.

2) Το μάθημα να ανατεθη εις τόν σχολικόν Ιατρόν με ειδικήν σύστασιν ή όπου δέν υπάρχει τούτος να εκμισθωθη διά σειράν μαθημάτων Υγιεινής και με τρόπον να φθάση συντόμως εις την γενετήσιον διαφώτισιν.

3) Ταυτόχρονον σχετικήν διαφώτισιν των γονέων.

4) Έλεγχον των διβλίων γενετησίου φύσεως ώστε αυτὰ να μη προχωρούν πέραν των επιτρεπομένων όριών. (Τούτο άνήκει εις την γενικήν παρακολούθησιν του μαθητου, αλλά τό υπενθυμίζομεν εδώ, διότι έχει σχέσιν και με τό παρόν ζήτημα).

Dr. K. Chrysanthis explains system of the Sexual Enlightenment which is in use in the Pancyprian Gymnasium.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΙ ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ (ΚΥΠΡΟΥ)*

Ο Ryle (1946), Καθηγητής τῆς Κοινωνικῆς Ὑγιεινῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Oxford, ἐξαίρει εἰς εἰδικὸν ἄρθρον του τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν ἤμποροῦν νὰ παράσχουν αἱ ἰατρικαὶ ἔρευναι εἰς τὰ σχολεῖα ἀναφορικῶς μὲ τὴν αἰτιολογίαν, ἐκαστοστιαίαν ἀναλογίαν καὶ χρόνον ἐνάρξεως πολλῶν νοσημάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα κατὰ τὴν ἐπομένην ἐξωσχολικὴν ζωὴν καθίσταται δύσκολος, ἂν ὄχι ἀνέφικτος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ καρδιοπάθειαι δὲν εἶναι ἐκ τῶν νοσημάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα κατὰ τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν εἶναι τόσο ἀπαραίτητος, ὅπως συμβαίνει διὰ τὴν σχολίωσιν, π.χ. τὴν πλατυποδίαν, τὴν βραδυγλωσσίαν καὶ μερικὰ ἄλλα νοσήματα. Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν κάποιαν ἀξίαν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν καρδιοπαθειῶν κατὰ τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν, τόσο ἀπὸ σχολιατρικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ γενικῆς ἰατρικῆς ἀπόψεως. Ἐξ ἄλλου ἡ θνησιμότης κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐξ αἰτίας τῶν καρδιοπαθειῶν καὶ εἰδικῶς τῶν ρευματικῆς αἰτιολογίας εἶναι μεγάλη εἰς πολλὰς χώρας. Οὕτω αἱ ρευματικαὶ καρδιοπάθειαι ἦσαν ἡ πρώτη αἰτία θανάτων, πλὴν τῶν ἐξ ἀτυχημάτων, τῶν παιδῶν ἡλικίας 10—14 ἐτῶν εἰς τὸ Colorado καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ τὰ ἔτη 1939—1942 (Wedum καὶ ἄλλ. 1945). Ὁ Ritchie (1936) ἀναγράφει ὡς ἐτησίαν θνησιμότητα ἐκ τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Οὐαλλίαν τὰς 12—30 χιλιάδας. Τέλος εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μεγαλύτερα συχνότης τῶν ὀξέων ρευματισμῶν τῶν ἁρθρῶν παρατηρεῖται μεταξὺ τοῦ 5ου—14ου ἔτους τῆς ἡλικίας μὲ ἓνα ἀνώτατον ὄριον συχνότητος τὸ 8ον ἔτος (Glover 1942) καὶ ὅτι ὁ θάνατος τῶν πασχόντων ἐκ συγγενοῦς καρδιοπαθείας συμβαίνει συνήθως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς.

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Διὰ τὴν ἔρευναν τῶν καρδιοπαθειῶν εἰς τὰ σχολεῖα ὑπάρχουν κατὰ τὸν Wedum καὶ ἄλλαι τρεῖς κυρίως μέθοδοι, αἱ ἐξῆς: 1) Αἱ ἐξετάσεις γίνονται ἀπὸ ἓνα ἢ περισσοτέρους ἰατροὺς εἰδικῶς ἐξησκημένους εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς καρδίας τῶν παιδῶν. 2) Αἱ ἐξετάσεις γίνονται ἀπὸ τοὺς σχολικοὺς ἰατροὺς καὶ ὅλα τὰ πραγματικὰ καὶ ὑποπτα περιστατικὰ καρδιοπαθειῶν ἀποστέλλονται εἰς εἰδικὰ καρδιολογικὰ κέντρα ἢ εἰς εἰδικούς καρδιολόγους πρὸς ἐπιβεβαίωσιν. Καὶ 3) ἡ ἀνεύρεσις τῶν καρδιοπαθειῶν γίνεται κατὰ τὴν συνήθη σχολιατρικὴν ἐξέτασιν, χωρὶς νὰ ἐπιστᾶται ἰδιαιτέρως ἢ προσοχῇ εἰς τὴν καρδίαν. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων μεθόδων ἡ τρίτη δίδει τὰ περισσότερα σφάλματα. Ἡ δευτέρα δίδει μικροτέρας ἀναλογίας παρὰ ἢ πρώτη. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑποστηρίζεται καὶ ἀπὸ τὰς ἐρεῦνας τοῦ Paul (1935).

Ἡ ἡμετέρα μέθοδος ἔχει ὡς ἐξῆς: Κατὰ τὴν συνήθη γενικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν ἰδιαιτέρως ἐνδιεφέρθημεν διὰ τὴν καρδίαν. Κάθε ὑποπτον περιστατικὸν ἐσημειοῦτο καὶ ἔπειτα ἐξητάζετο ἐπιμελῶς δι' ὄλων τῶν κλινικῶν μεθόδων καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν λεπτομερῆ λήψιν τοῦ ἱστορικοῦ, εἰδικῶς ἀνεκρίνομεν δι' ὄξεις ρευματισμοὺς τῶν ἁρθρῶν. Ὁμοίως ἐξητάζετο κάθε μὴ ὑποπτον καρδιοπαθὲς ἄτομον, τὸ ὁποῖον, ὁμως, παρουσίαζεν ἐπιβεβαρημένον ὑπὸ ὀξέων ρευματισμῶν ἱστορικόν. Μετὰ τὴν ἐπι-

* Ἀρχεῖον Ἰατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. Α', 1946, σελ. 243.

θεδαιώσιν τῆς καρδιοπαθείας ἐζητεῖτο παρὰ τῆς οἰκογενείας ὁ οἰκογενειακὸς ἰατρός τῆς καὶ πρὸ πάντων ὁ θεράπων τοῦ παιδίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐλαμβάνομεν ἐπιθεδαιώσιν τῶν εὐρημάτων μας καὶ σχετικὰς λεπτομερείας. Τὰ ἀμφίβολα περιστατικά ἐπανεξήτῳντο ὑπὸ τοῦ Θ. Δέρβη, δ. ι., ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Προέδρου τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας, δι' ὧν τῶν δυνατῶν μεθόδων πρὸς ἐπισφράγισιν τῆς διαγνώσεως ἡμῶν.

Ἡ μὲ τὸν ἄνω τρόπον ἔρευνα ἡμῶν ἔγινε κατὰ τρία σχολικὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1943—1944 μέχρι τοῦ 1945—1946, ἐπὶ μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἡλικίας, 6—20 ἐτῶν συμπληρωμένων. Εἰς τὸν πίνακα I ἀναγράφονται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξετασθέντων ἐν συνόλῳ, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξετασθέντων ἀρρένων καὶ θηλέων χωριστά, ὁ ἀριθμὸς τῶν καρδιοπαθειῶν χωριστὰ διὰ τὰ φύλα καὶ τέλος αἱ χιλιοστιαῖαι ἀναλογίαι τῶν καρδιοπαθειῶν.

Διὰ πρακτικὸς λόγους διηρέσαμεν τὰ εὐρήματα ἡμῶν εἰς τὰς ἐξῆς τέσσαρας ομάδας:

α) Ρευματικαὶ καρδιοπάθειαι.— Διὰ νὰ κατατάξωμεν μίαν καρδιοπάθειαν εἰς τὴν ομάδα αὐτὴν ἐστρηζόμεθα ἐπὶ τῶν χαρακτηριστικῶν φυσημάτων καὶ ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως ὀξέων ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων εἰς τὸ ἱστορικόν, ἐπιθεδαιωμένων ὑπὸ τοῦ θεράποντος ἰατροῦ. Οὐδεὶς πρακτικὸς σκοπὸς μᾶς ἐπέβαλλε τὸν καθορισμὸν τῆς δλάθης τοῦ ἐνδοκαρδίου. Ἐν τούτοις ἵνα δηλωθοῦν τὰ κριτήρια ἡμῶν ἀναφέρομεν συνοπτικὰ τὰ βασικὰ ἀντικειμενικὰ εὐρήματα ἐκάστης περιπτώσεως.

I) Ἀπὸ τὸ ἱστορικόν ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων. Ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν αὐξήσις τῶν ὀρίων τῆς καρδίας, ἐλαφρῶς τραχὺ συστολικὸν φύσημα τῆς μιτροειδοῦς μὲ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν μασχάλην καὶ ὀπίσω εἰς τὴν ράχιν. Ἀπέληξαν κακῶς. II) Ἀπὸ τὸ ἱστορικόν ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων. Ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν αὐξήσις τῶν ὀρίων τῆς καρδίας καὶ ἤπιον συστολικὸν φύσημα τῆς μιτροειδοῦς μὲ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν μασχάλην. III) Ἀπὸ τὸ ἱστορικόν ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων. Ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν προσυστολικὸν φύσημα τῆς μιτροειδοῦς μὲ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν μασχάλην. IV) Ἀπὸ τὸ ἱστορικόν ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων. Ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν αὐξήσις τῶν ὀρίων τῆς καρδίας καὶ διπλᾶ φύσηματα τῆς μιτροειδοῦς καὶ τῆς ἀορτῆς. V) Ἀπὸ τὸ ἱστορικόν ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων. Ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν συστολικὸν φύσημα τῆς μιτροειδοῦς μὲ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν μασχάλην.

β) Συγγενεῖς καρδιοπάθειαι.— Εἰς αὐτὰς κατετάχθησαν (I) τρεῖς περιπτώσεις κυανῆς νόσου, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἀδελφαί, (II) μία καρδιοπάθεια διαγνωσθεῖσα ὅτε τὸ παιδίον ἦτο δύο μηνῶν καὶ ἡ ὁποία παρουσιάζει συστολικὸν ροῖζον καὶ συστολικὸν φύσημα κατὰ τὴν μεσότητα τῆς προκαρδίου χώρας καὶ (III) μία καρδιοπάθεια μὲ ἀντικειμενικὰ εὐρήματα τὸν συστολικὸν ροῖζον καὶ τὸ συστολικὸν φύσημα κατὰ τὴν μεσότητα τῆς προκαρδίου χώρας καὶ χωρὶς καμμίαν εἰδικὴν ἐπιδάρυσιν εἰς τὸ ἱστορικόν.

γ) Πιθανὰ ρευματικὰ καρδιοπάθειαι.— Εἰς τὴν ομάδα αὐτὴν κατετάχθησαν περιστατικά, εἰς τὸ ἱστορικόν τῶν ὁποίων ἀνευρίσκομεν ὑποπτον ἐμπύρετον νόσημα μὴ καθοριζόμενον ὑπὸ τῶν οἰκείων τοῦ πάσχοντος καὶ ἀγνώστου φύσεως διὰ τοὺς μετέπειτα θεράποντας ἰατροὺς. Ἐπιπλέον τὰ ἀντικειμενικὰ εὐρήματα δὲν εἶναι τοιαῦτα ὥστε μετὰ βεβαιότητος νὰ διαγνώσωμεν συγγενῆ πάθησιν τῆς καρδίας. Τὰ περιστατικά αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς:

I) Ἀπὸ τὸ ἱστορικόν ἐμπύρετον νόσημα ἀγνώστου φύσεως. Ἀπὸ τὴν ἀντικει-

μενικὴν ἐξέτασιν ἤπιον συστολικὸν φύσημα τῆς μιτροειδοῦς μὲ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν μασχάλην. II) Ἐπὶ τὸ ἱστορικὸν ἐμπύρετον νόσημα ἀκαθορίστου φύσεως. Ἐπὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν αὐξήσεις τῶν ὀρίων τῆς καρδίας καὶ τραχὺ συστολικὸν φύσημα μὲ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν μασχάλην καὶ ὀπισθεν εἰς τὴν ράχιν.

δ) Πιθαναίσυγγενεῖςκαρδιοπάθειαι.— Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν κατετάχθη ἓνα περιστατικόν, τὸ ὁποῖον διεγνώσθη τυχαίως εἰς ἡλικίαν $2\frac{1}{2}$ ἐτῶν καὶ μὴ παρουσιάζον οὐδὲν ὑποπτον εἰς τὸ πρὸ τῶν $2\frac{1}{2}$ ἐτῶν ἱστορικόν, χωρὶς θ-μῶς καὶ τὰ ἀντικειμενικὰ εὐρήματα νὰ ἐπιτρέπουν μετὰ βεβαιότητος τὴν διάγνωσιν συγγενοῦς καρδιοπαθείας. Τὸ περιστατικόν αὐτὸ ἀντικειμενικῶς παρουσιάζει αὐξήσιν τῶν ὀρίων τῆς καρδίας καὶ τραχὺ συστολικὸν φύσημα τῆς μιτροειδοῦς μὲ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν μασχάλην.

Ἐνεφέρθημεν ἀνωτέρω εἰς 13 περιστατικά. Ἐκ τῶν περιστατικῶν αὐτῶν ἄλλα ἀπεχώρησαν τοῦ σχολείου καὶ ἄλλα προσήλθον, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν ἀντιστοιχῶς τῶν σχολικῶν ἐτῶν 43—44, 44—45 καὶ 45—46 ἀριθμοὺς καρδιοπαθῶν δι' ἀμφοτέρω τὰ φύλα 9, 9, 12. Ἐκ τούτων παρουσιάζουν ρευματικὴν καρδιοπάθειαν κατὰ ἀντίστοιχα σχολικὰ ἔτη 3, 2, 5 καὶ συγγενὴ καρδιοπάθειαν 5, 5, 4, μὴ συμπεριλαμβανομένων, τῶν πιθανῶν περιστατικῶν (Πίναξ II).

Σ Χ Ο Λ Ι Α

Ἐπὶ τὸν πίνακα I φαίνεται ὅτι ἡ ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἀναλογία τῶν καρδιοπαθειῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια Λευκωσίας (Κύπρου) κυμαίνεται μεταξὺ τῶν 3,0 καὶ 3,4. Μεγαλυτέρας ἀναλογίας καρδιοπαθειῶν εἰς τὰ σχολεῖα δεικνύουν αἱ ἔρευναι παλαιῶν ἐρευνητῶν, ὡς ἡ τοῦ Key, φθάνουσα εἰς τὸ 0,5—1 τοῖς ἑκατόν, καὶ τοῦ Nesteroff, φθάνουσα εἰς τὸ 1,85 τοῖς ἑκατόν, ληφθέντα ἀπὸ τὸν Βλάμον, (1904).

Ἐπὶ τὸν πίνακα II φαίνεται ὅτι ἡ ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἀναλογία τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ 0,7—1,5. Ὁ Wedum καὶ ἄλλοι, ἀνεῦρον εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Denver χιλιοστιαίαν ἀναλογίαν μὲ τὴν πρώτην μέθοδον 16,3 καὶ μὲ τὴν δευτέραν 4,8. Μεγάλας ἀναλογίας δεικνύουν αἱ στατιστικαὶ τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸ 1926, ὅτε ἡ χιλιοστιαία ἀναλογία τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν ἦτο 20,0, ἐνῶ κατὰ τὸ 1938 κατῆλθεν εἰς τὰ 8,0 (Bach καὶ ἄλλοι 1939). Πολὴν μεγάλην ἀναλογίαν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Ἀγγλίας ἀναφέρει ὁ Rolleston καὶ ἄλλοι (1937), αἱ ὁποῖαι ἀνέρχονται εἰς τὸ 1% τῶν εἰσερχομένων καὶ 2—5,5% τῶν ἐξερχομένων. Παραλλήλως τὰς χιλιοστιαίας ἀναλογίας τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν παρ' ἡμῖν πρὸς τὰς τοῦ πίνακος III ὅπου συμπεριλαμβάνονται αἱ χιλιοστιαῖαι ἀναλογίαι τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν εἰς τὰ σχολεῖα διαφόρων πολιτειῶν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς (Πίναξ 4 τοῦ Wedum καὶ ἄλλων), καὶ αἱ ὁποῖαι κυμαίνονται διὰ μὲν τῆς πρώτης μεθόδου μεταξὺ τῶν 3,8—45,0, διὰ δὲ τῆς δευτέρας μεθόδου μεταξὺ τοῦ 2,0—5,2, δλέπομεν ὅτι ἡ εἰς τὰ μέρη μας συχνότης τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν εἶναι ἡλαττωμένη. Καί, ἂν ἀκόμη θεωρήσωμεν τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης ἡμῶν ὡς ὑπαγομένην εἰς τὴν τρίτην μέθοδον, ἡ ὁποία δίδει μόνον τὸ $\frac{1}{3}$ τῶν πραγματικῶν περιπτώσεων (Wedum καὶ ἄλλοι), πάλιν εὐρισκόμεθα εἰς τὴν βαθμίδα τῶν χαμηλῶν χιλιοστιαίων ἀναλογιῶν εἰς τὰς ἐρέυνας μὲ τὴν πρώτην μέθοδον καὶ εἰς τὴν βαθμίδα τῶν μέσων ἀναλογιῶν εἰς τὰς ἐρέυνας μὲ τὴν δευτέραν μέθοδον.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων περιστατικῶν δὲν εἶχον διαγνωσθῆ προηγουμένως δύο ρευματικαὶ καρδιοπάθειαι (ἓκ τούτων ἡ μία πιθανή) καὶ 1 συγγενῆς καρδιοπάθεια. Ὁ

Wright (1944) εις μίαν συνέδριαν τῆς Παιδιατρικῆς Ἑταιρείας τοῦ Chicago ἀνέφερε ὅτι εις μίαν ἔρευναν ὑπὸ εἰδικῶν καρδιολόγων ἐπὶ 1000 ἀπορριφθέντων ἀπὸ τὸν στρατὸν ἀνευρέθησαν 26% μὲ ρευματικὴν καρδιοπάθειαν μὴ διαγνωσθεῖσαν προηγουμένως. Ὡστε ἡ ἔρευνα πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν εἰς τὰ σχολεῖα ἔχει καὶ τὴν πρακτικὴν τῆς ἀξίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρακολούθησις καὶ ἡ ἔγκαιρος ἴασις τῶν περιπτώσεων ὀξέων ρευματισμῶν εἰς τὰ σχολεῖα ἐπιβάλλεται, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ νόσος αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη υπεύθυνος διὰ τὰς καρδιοπαθείας. (Ὁ Nobécourt ἀναγράφει ὅτι οἱ ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄκρων προκαλοῦν 50% ἐνδοκαρδίτιδας). Διὰ τὸν λόγον, μάλιστα, αὐτὸν ὁ Wheatly (1943) συνιστᾷ ἐξάσκησιν τῶν διδασκάλων εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς νόσου, ὥστε ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῶν πρώτων συμπτωμάτων νὰ μὴ χάνεται καιρὸς εἰς θάρος τῆς ὑγείας τοῦ ἀσθενοῦς.

Αἱ πλεῖστοι τῶν ἡμετέρων καρδιοπαθειῶν ἀνήκουν εἰς πτωχὰς οἰκογενεῖας καὶ ζοῦν ὑπὸ κακὰς οἰκονομικὰς καὶ γενικῶς ὑγιεινὰς συνθήκας. Φαίνεται ὅτι τὸ περιβάλλον καὶ αἱ δυσμενεῖς οἰκονομικαὶ συνθήκαι ὑποδοθηοῦν τοῦλάχιστον τὰς ὑποτροπὰς τῶν ὀξέων ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων καὶ συνεπῶς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς καρδιοπαθείας. Εἰς τὰς ὑποτροπὰς, μάλιστα, αὐτὰς καὶ εἰς τὴν μεγάλην διάρκειαν τῆς νόσου ἀποδίδουν οἱ πλεῖστοι καὶ τὴν αὔξησιν τῆς συχνότητος τῶν ἐνδοκαρδιακῶν βλαβῶν. (Ἀραβαντινὸς 1937). Ἡ δυσμενὴς ἐπίδρασις τῶν κακῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔρευναν τοῦ Wedum καὶ ἄλλων, ἡ ὅποια δεῖκνυει χιλιοστιαίαν ἀναλογίαν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν 17,1 εἰς μαθητριάς ἀπὸ καλὰς οἰκονομικῶς περιοχὰς καὶ 31,6 εἰς μαθητριάς ἀπὸ πτωχὰς οἰκονομικῶς περιοχὰς. Τὴν ἐπίδρασιν τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντος τονίζει καὶ ὁ Glover, ὁ ὅποιος ἀναφέρει ὅτι οἱ ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων εἶναι κατὰ 20—30 φορὰς πλέον συχνοὶ εἰς τὰ πτωχὰ ἄτομα.

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α

1) Ἡ χιλιοστιαία ἀναλογία τῶν καρδιοπαθειῶν εἰς τοὺς μαθητάς, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας (Κύπρου) ἡλικίας 6—20 ἐτῶν κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ 3,0—3,4.

2) Ἡ χιλιοστιαία ἀναλογία τῶν ρευματικῶν καρδιοπαθειῶν εἶναι 0,7—1,5, τῶν δὲ συγγενῶν καρδιοπαθειῶν 1,2—1,8.

3) Ἐπιβάλλεται ἡ μετὰ προσοχῆς ἐξέτασις τῆς καρδίας ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἱατρῶν, διότι ἀριθμὸς καρδιοπαθειῶν, σχετικῶς μεγάλος μὲ τὸν συνολικὸν ἀριθμὸν περιστατικῶν, μένει διὰ διαφόρους λόγους ἄγνωστος εἰς τὸν ἀσθενῆ καὶ τοὺς οἰκείους του.

4) Ἐνημέρωσις τῶν διδασκάλων εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν ὀξέων ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων, ὥστε ἅμα τῇ ἐκδηλώσει των νὰ ἀποστέλλεται ὁ ἀσθενὴς εἰς τὸν ἱατρὸν.

Π Ι Ν Α Ε Ι

Σχολικόν έτος	Σύνολον έξετασθέντων	"Αρρενες έξετασθέντες	Θήλεις έξετασθέντες	"Αρρενες καρδιοπαθείς	Θήλεις καρδιοπαθείς	% καρδιοπαθείς
1943—1944	2.762	1.703	1.059	4	5	3,3
1944—1945	2.941	1.745	1.196	5	4	3,0
1945—1946	3.257	1.874	1.383	7	5	3,4

Π Ι Ν Α Ε Ι Ι

Σχολικόν έτος	%ο Ρευματικάι καρδιοπάθειαι	%ο Συγγενείς καρδιοπάθειαι
1943—1944	1,0	1,8
1944—1945	0,7	1,7
1945—1946	1,5	1,2

Π Ι Ν Α Ε Ι Ι Ι

Περιοχή	Ἀριθ. έξετα- σθέντ.	Φύλον	%ο καρδιοπαθ. α' μέθ. β' μέθ.	
Denver	1.845	Θήλεις	16,3	—
»	1.051	θήλ. + ἄρ.	—	4,8
Eureka, Calif	2.450	»	20,0	—
Redlands, Calif	2.635	»	3,8	—
Southern Ariz Indians	1.019	»	5,0	—
Benson, Ariz.	690	»	10,0	—
New Haven και Hamden	1.836	»	25,0	—
Industrial cities—Conn.	918	»	41,0	—
Mont. και Wyo. Indians	688	»	45,0	—
Cincinnati	5.623	»	—	5,2
Philadelphia	33.293	»	—	5,0
Boston	119.337	»	—	4,5
Louisville	41.905	»	—	3,8
San Francisco	13.338	»	—	2,2
Cincinnati	85.385	»	—	2,0

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

S U M M A R Y

Dr Kypros Chrysanthis has made an investigation of incidence of heart diseases in the Greek schools of Nicosia (Cyprus), examining the pupils of both sexes during three school years consecutively.

The results of this investigation are as follows:

1) The incidence of heart diseases among pupils is between 3.0 and 3.4^{0/00}.

2) The incidence of rheumatic heart diseases is between 0.7 and 1.5^{0/00}, while the incidence of congenital heart diseases between 1.2 and 1.8^{0/00}.

3) It is important that the school medical officers should examine the heart of the pupils with special attention as a number of cases remain undiagnosed due to various reasons.

4) It is necessary that the teachers should know something about the complications of rheumatic fever in order to advise the patient to see a doctor as early as possible, so as to avoid heart complications.

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

- 1) APABANTINOY A. (1937), Ειδική Νοσολογία και Θεραπευτική, 'Αθήναι, τόμ. Δ', σελ. 498.
- 2) BACH F., HILL N. G., PRESTON T. W. and THORNTON C. E. (1939), Ann. Rheumat. Dis., 1, 210.
- 3) ΒΛΑΜΟΥ Γ. (1904), 'Υγιεινή του Σχολείου, 'Αθήναι, σελ. 912.
- 4) GLOVER J. A. (1942), εις τὸ Control of the Common Fevers, London, σελ. 125.
- 5) NOBÉCOURT P. (1926), 'Επιτομή Παιδιατρικῆς, μετ. Σπυροπούλου, 'Αθήναι, σελ. 286.
- 6) PAUL J. R. (1935), Milbank Mem. Fund Quart., 13, 52.
- 7) RITCHIE W. T. (1936), Brit. med. J., i, 679.
- 8) ROLLESTON, SIR HUMPHREY et al. (1937), The British Encyclopaedia of Medical Practice, London, 6, 236.
- 9) RYLE J. A. (1946), Lancet, i, 64.
- 10) WEDUM B. G., WEDUM A. G. και BEAGHLER A. L. (1945), Publ. Health, 12, 1271.
- 11) WHEATLEY G. M. (1943), New York State J. Med., 43, 1947.
- 12) WRIGHT I. (1944), Am. J. Dis. Child., 3, 223 (Sept.).

CONGENITAL HEART DISEASE IN PUPILS ATTENDING NICOSIA GREEK SCHOOLS*

In a previous paper of ours (Chrysanthis, 1946), much appreciated by Prof. Charitakis (1946), we gave the incidence of heart disease among the Greek school-children in Nicosia (Cyprus), during three school-years (1943—1946), consecutively. But as there is lack similar data from Greece, especially on congenital heart disease, we give herewith the findings of our surveys in Cyprus in this matter among the school population during the last two school-years, (1946—1948), in addition to our previous records.

It is necessary to define the incidence of this group of cardiac manifestations in our country, because it is commoner than the rheumatic type. So, according to many authors (Lyon, 1947, Messeloff, 1947), congenital heart disease accounts for about 10 per cent. of all cardiac lesions of children in the northern parts of United States, while in other parts and states, where rheumatic infection is rare, the incidence of this group is about 50 per cent. In our country (Cyprus), rheumatic fever is not so common as in northern countries, and consequently rheumatic heart disease has a lower incidence than elsewhere. This is confirmed by our paper which shows that congenital heart disease during three school-years, ranged approximately from 44 to 71 per cent.

METHOD AND FINDINGS

According to Wedum et al. (1945), there are mainly three methods of investigating heart disease in schools:- (i) The examination of the heart by one or more specialists in heart diseases. (ii) the examination of the heart by the school medical officer at his routine task and after it the reference of all real or suspected cases to a special centre for cardiac diseases, or to a specialist. And (iii) the examination of the heart by the school medical officer as a part of the whole routine examination of the pupils, without any special reference to the organ in question. Wedum et al., and Paul (1935) and other authors, regard the last method as one which gives only a third of real cases, while the first is more ideal.

Our method was as follows:- At the routine examination of the pupils we paid special attention to the heart and to any thing in the history of the pupil, which had any relation to heart disease. Every real or suspected case was sent to the family doctor who informed us of his diagnosis and who gave us the history of the case. Many suspected cases were examined in our

* Cyprus Medical Journal, vol. I. (No. 4), 1948, σελ. 17.

presence by a third doctor (usually by Th. Dervis, M.D., chairman of the school committee). So we had the opinion of three doctors (including ourselves) in the majority of cases. It is obvious that we were able to minimise errors by following this method, which is a middle course between the second and third methods above mentioned.

TABLE I.

School-year	Number of Children			Number of cases		
	Total No. of children	Male	Female	Male	Female	Total
1943-44	2,762	1,703	1,059	2 = 0.11	3 = 0.28	5 = 0.18
1944-45	2,941	1,745	1,196	2 = 0.11	3 = 0.25	5 = 0.17
1945-46	3,257	1,874	1,383	2 = 0.10	2 = 0.15	4 = 0.12
1946-47	3,273	1,867	1,406	6 = 0.31	7 = 0.49	13 = 0.39
1947-48	3,204	1,827	1,377	5 = 0.27	6 = 0.43	11 = 0.34

By this method we examined pupils of both sexes, between 2,762 and 3,273 in number, and ranging from 6 to 19 years of age. The incidence of congenital heart diseases found at these five surveys ranges from 0.12 to 0.39 per cent. (It must be noted that the percentage of congenital heart disease in the two school-years 1944—1946 is lower than it is in reality, because it does not include one unidentified case). Table I gives details of three surveys. The frequency of the various malformations of the heart in our cases is not given here. It is interesting to note that a number of cases, (4), were first diagnosed by us, while the family of the patient know nothing about such malformation. Finally, we found that congenital heart disease comprises a high percentage of all cardiac lesions and ranges from 44.0 to 85.0

COMMENTS

Our surveys give the percentage of congenital heart diseases (with clinical evidence) in Cyprus for the ages from 6—19 years. It is obvious that this percentage is lower than it is in reality, because some rare types of these cardiac malformations remain undiagnosed owing to the lack of clinical symptoms and signs. Lyon notes that the incidence of congenital heart diseases diagnosed by autopsy is about 11.6 per cent. for the new born, and between 2.3 and 6.6 per cent. for older infants and children, while the incidence of those diagnosed clinically is about 0.3 per cent. for the newborn and between 0.05 and 0.15 per cent. for the children of school-age. Our findings show a higher percentage in Cyprus than that given by Lyon. In table II we show

the percentage of these cardiac malformations given by various authors who base their diagnosis on clinical evidence of the disease.

TABLE II.

	Age	Total No. of children	No. of cases	per cent.
Robey (1927)	6-18 yrs.	119,337	69	0.05
Caham (1929)	"	10,333	9	0.09
Sampson et al. (1938)	"	13,338	19	0.14
Rauh (1939)	"	85,389	131	0.15

In all our surveys we found that the incidence of this group of diseases is lower among males than among females. This is in accordance with the findings of Bedford (1938), who gives a sex incidence of 10 males to 11 females. But, it is contrary to the findings of other authors such as Abbott (1932 and 1936), and Peacock (1866, quoted by Bedford), who give a sex incidence of 4 males to 3 females and 6 to 5 respectively.

In the last two surveys we found 14 and 15 cases with heart disease each time and only 1 and 4 cases respectively with rheumatic heart disease. This means that congenital heart disease account for 85.0—73.0 per cent. of all cardiac lesions. This indicates the low incidence of rheumatic fever in our country in relation to other countries.

We have already noted above that four cases, found in all our surveys, were unknown to the family of the patient, which proves the necessity for a careful examination of the heart by the school medical officer.

S U M M A R Y

Five surveys in Nicosia Greek Schools during five school-years (1943—1948) gave an incidence of congenital heart disease between 0.12 and 0.39 per. cent. This group of cardiac lesions comprises a percentage which ranges between 44.0 and 85.0 of all heart diseases. Four of our cases were unknown to the family of the patient, as no doctor had examined them before us. The incidence of congenital heart disease is lower among males than among females.

KYPROS CHRYSANTHIS

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας (Κύπρου) ἐπὶ πέντε συνεχῆ σχολικὰ ἔτη (1944—1948) ἀνεύρομεν τὴν συχρότητα

τῶν συγγενῶν καρδιοπαθειῶν κυμαινομένην μεταξύ 0,12 καὶ 0,39 τοῖς ἑκατόν. Ἡ δὴ αὐτῇ τῶν καρδιοπαθειῶν ἀποτελεῖ τὰ 44,0—85,0 τοῖς ἑκατόν ὄλων τῶν καρδιοπαθειῶν τῆς σχολικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας (6—19 ἐτῶν). Τέσσαρες ἐξ ὄλων τῶν καρδιοπαθειῶν δὲν ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἐπειδὴ μέχρι τῆς ὑφ' ἡμῶν ἀνευρέσεως τῶν οὐδεὶς ἰατρός ἐξήτασεν τοὺς πάσχοντας αὐτοὺς. Ἡ συχνότης τῶν συγγενῶν καρδιοπαθειῶν εἶναι μεγαλύτερα διὰ τὰ θήλεα παρὰ διὰ τὰ ἄρρενα.

BIBLIOGRAPHY

1. ABBOTT, M. E. (1932), Nelson's Loose Leaf Medicine, 4, 207.
2. ABBOTT, M. E. (1936), Atlas of Congenital Cardiac Disease, New York.
3. BEDFORD, D. E. (1937), Rolleston's Brit. Encycl. Med. Practice, 6, 207.
4. CAHAM, J. M. (1929), Journ. Am. Med. Ass., 92, 1576.
5. CHARITAKIS, K. (1946), Arch. Med. Sci. (Athens), 1, 266.
6. CHRYSANTHIS, K. (1946), Arch. Med. Sci. (Athens), 1, 243.
7. LYON, R. A. (1947), Mitchell-Nelson's Textbook of Pediatrics, Philadelphia and London.
8. MESSELOFF, G. R. (1947), Abstr. in Journ. School Health, 17, 196.
9. PAUL, J. R. (1935) Milbank Mem. Fund Quart., 13, 52.
10. RAUH, L. W. (1939), Am. Heart J., 18, 705.
11. ROBNEY, W. H. (1927), Nation's Health, 9, 21.
12. SAMPSON, J. J. et al. (1938), Am. Heart J., 15, 661.
13. WEDUM, B. Q. et al. (1945), Publ. Health, 35, 1271.

Η ΣΥΧΝΟΤΗΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΤΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΦΗΒΙΚΗΝ ΗΛΙΚΙΑΝ*

Ἄρκετὰ ἔχουν ἀναγραφῇ ἐν τῷ διεθνεῖ ἰατρικῷ τύπῳ διὰ τὴν χειμέτλα. Περιγραφὴν τούτων μετὰ πλήρους βιβλιογραφίας ἔχουν ἤδη δώσει ὁ Haxthausen (1930) καὶ τελευταίως οἱ Winner καὶ Cooper—Willis (1946). Ἐν τούτοις, ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι ἡ γνῶσις μας ἐπὶ τῶν χειμέτλων ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως εἶναι ἱκανοποιητικῆ. Εἰδικῶς ἐλάχιστα ἠρευνήθη τὸ ζήτημα ἀπὸ ἀπόψεως συχνότητος. Σπάνιοι εἶναι αἱ ἐργασίαι αἱ καθορίζουσαι τὴν συχνότητα αὐτῶν, ὡς εἶναι ἡ τοῦ Hallam (1931), τῆς Tisserand (1946), τῆς Tisserand καὶ Suchet (1946), τοῦ Winner καὶ Cooper—Willis κ. ἄλλ. Ὁμοίως, ἐν Ἑλλάδι ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, οὐδόλως ἠρευνήθη τὸ ζήτημα, διὰ τοῦτο προέβημεν εἰς σχετικὴν ἔρευναν ἐπὶ ἐφήβων μαθητῶν, ἀκολουθοῦντες περίπου προσομοίαν μέθοδον πρὸς τὴν τῶν Winner καὶ Cooper—Willis. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τῆς ἐρευνῆς μας αὐτῆς ἀπλῶς θίγομεν τὸ ζήτημα παρ' ἡμῖν.

Ε Ρ Ε Υ Ν Α

Ἡ ἡμετέρα ἔρευνα ἔγινε μετὰξὺ 1444 μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 11—19 ἐτῶν, συμπεριλαμβάνει δὲ τὰς περιπτώσεις μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου (συμπεριλαμβανομένου) τοῦ 1946. Ἐκ τῶν ἐρευνηθέντων μαθητῶν ἦσαν ἄρρενες 920 (ἦτοι 63,7%) καὶ θήλειες 524 (ἦτοι 36,3%).

Ἐκ τῶν 1444 ἐρωτηθέντων καὶ καλῶς ἐλεγχέντων μαθητῶν ἐπασχον ἢ καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ πάσχουν ἀπὸ χειμέτλα 262 ἐν συνόλῳ, ἦτοι 18,1%. Ἐξ αὐτῶν 158 εἶναι ἄρρενες, ἦτοι 17,2%, καὶ 104 θήλειες, ἦτοι 19,8%.

Ἡ ἀναλογία τῶν ἐντοπίσεων τῶν χειμέτλων φαίνεται εἰς τὸν πίνακα I. Ἄς σημειωθῇ ὅτι αἱ ἄρρενες αἱ παρουσιάζοντες χειμέτλα εἰς τὰ ὦτα καὶ τὰ χεῖλη συγχρόνως παρουσιάζον καὶ εἰς τὰς χεῖρας ἢ τοὺς πόδας ἢ εἰς ἀμφοτέρα τὰ ἄκρα. Χαρακτηριστικόν εἶναι ὅτι εἰς τὰ ὦτα παρουσιάζαν χειμέτλα 1 μόνο θῆλυ, ἐνῶ εἰς τὰ ἄρρενα 18. Ὁ χρόνος ἐμφάνισης τῶν χειμέτλων, διαίρεθεις εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἦτοι μέχρι τοῦ 11ου ἔτους, μετὰξὺ τοῦ 12ου καὶ 14ου ἔτους, καὶ μετὰξὺ τοῦ 15ου καὶ 19ου ἔτους, φαίνεται εἰς τὸν πίνακα II.

Ἐπειδὴ κατεδείχθη ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς παράγων συμμετέχει εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν χειμέτλων, ἐξητάσαμεν πρὸς τοῦτο τὸ ὕλικόν μας, ἀνευρώντες μετὰξὺ τῶν πασχόντων ὁμοίαν πάθησιν ἐν τῇ οἰκογενεῖα των εἰς ἀναλογίαν 71,3%, ἐνῶ μετὰξὺ τῶν μὴ πασχόντων εἰς ἀναλογίαν 13,7%.

Ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω ἡ παρούσα ἔρευνα συμπεριλαμβάνει παρατηρήσεις μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου (συμπεριλαμβανομένου) τοῦ 1946. Ἐκ τοῦ Μετεωρολογικοῦ Σταθμοῦ τῶν Δημοσίων Ἔργων ἐλήφθη ἡ θερμοκρασία καὶ ὑγρασία τῆς πόλεως Λευκωσίας κατὰ τὸν Δεκέμβριον, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἐξῆς: μέση ἀνωτέρα θερμοκρασία 63° F., μέση κατωτέρα 47° F., μεγίστη ἀνωτέρα 71° F., ἐλάχιστη κατωτέρα 41° F., σχετικὴ ὑγρασία τὴν 8ην πρωῒνῃν 86%, τὴν 2αν ἀπογευματινῃν 71%.

* Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1947, σελ. 22.

Π Ι Ν Α Ε Ι.*

Έντοπίσις	Άρρηνες		Θήλειες		Σύνολον
	Άρ. περιπτ.	%	Άρ. περιπτ.	%	
χειρες	61	38,6	13	12,5	28,2
πόδες	51	32,2	46	44,2	37,0
χειρες+πόδες	46	29,1	43	41,3	33,9
χείλη+ώτα	16	10,1	2	1,9	6,8

Π Ι Ν Α Ε ΙΙ

Ηλικία	Άρρηνες	Θήλειες	Σύνολον
Μέχρι των 11 ετών	70,8%	64,4%	68,3%
12—14 »	24,6	22,0	23,6
15—19 »	4,4	13,4	8,0

* Τò πέραν των εκατὸν τοῖς εκατὸν ὀφείλεται εἰς τὰς ταυτοχρόνως πλείστας ἐντοπίσεις.

Σ Χ Ο Λ Ι Α

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐρεύνης ἡμῶν φαίνεται ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν παρ' ἡμῖν πασχόντων ἀπὸ χειμέτλα ἐφήδων κατὰ τὸν Δεκέμβριον 1946 ἦτο περὶ τὰ 18%. Ὁ Hallam ἀνεῦρεν αὐτὰ μεταξὺ 1000 ἐξ ἀτυχημάτων ἀσθενῶν εἰς ἀναλογίαν 5,3%, μεταξὺ 1000 φυματικῶν εἰς ἀναλογίαν 13,2%. (Ἡ μεγαλύτερα συχνότης τῶν χειμέτων μεταξὺ τῶν φυματικῶν ἔχει διαπιστωθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ Permin (1903) καὶ τοῦ Stephani—Cherbuliez (1936), χωρὶς ὅμως τὰ χειμέτλα νὰ θεωροῦνται ὑπὸ τῶν πλείστων ὡς ἐκδηλώσεις φυματώσεως). Οἱ Winner καὶ Cooper—Willis εἰς μίαν ἐρευνάν των μεταξὺ 3003 προσώπων τοῦ Α.Τ.Σ. εῦρον αὐτὰ εἰς ἀναλογίαν 30%. Αἱ παρατηρήσεις τῆς Tisserand ἐπὶ τοῦ μαθητικοῦ κόσμου τῶν Παρισίων δίδουν διὰ μὲν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1944 ἀναλογίαν 36,8%, διὰ δὲ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1945 ἀναλογίαν 57,3%. Αἱ παρατηρήσεις τῆς Tisserand καὶ Suchet δίδουν ἀναλογίαν διὰ μὲν τὰ ἄρρηνα 13,8%, διὰ δὲ τὰ θήλαια 21,7%.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων εὐρημάτων φαίνεται ὅτι τὰ χειμέτλα ἀπαντοῦν συχνότερον μεταξὺ τῶν θηλέων παρὰ μεταξὺ τῶν ἀρρένων. Τοῦτο ἔχει ἤδη διαπιστωθῆ ὑπὸ τῆς Tisserand, τοῦ Renauld (1940, ληφθὲν ἀπὸ τὴν Tisserand) καὶ τῆς Tisserand καὶ Suchet.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐντόπισιν τῶν χειμέτων ἀνευρίσκομεν ὅτι τὰ θήλαια παρουσιάζουν αὐτὰ συχνότερον εἰς τὰ κάτω ἄκρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρατήρησαν καὶ οἱ Winner καὶ Cooper—Willis, ἐνῶ τὰ ἄρρηνα συχνότερον εἰς τὰ ἄνω ἄκρα. Τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἐκ τοῦ ὅτι τὰ μὲν θήλαια προφυλάττουν διὰ χειροκτίων τὰς χεῖρας, ἐνῶ εἰς τὰ κάτω ἄκρα φοροῦν λεπτὰς κάλτσας, τὰ δὲ ἄρρηνα ποιοῦν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Σημαντικὸν εἶναι ὅτι ἡ ἐντόπισις τῶν χειμέτων εἰς τὰ ὦτα παρατηρεῖται συχνότερον εἰς τὰ ἄρρηνα, σπανιώτατα δὲ εἰς τὰ θήλαια. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ κόμη τῶν θηλέων προφυλάττει τὰ ὦτα ἀπὸ τὴν ἐπὶ ἡριαν τοῦ ψύχους.

Ἐκ τῆς ἐρεύνης ἡμῶν ἡ συχνότης τῶν χειμέτων φαίνεται ὅτι εἶναι μεγαλύτερα κατὰ τὴν δευτέραν παιδικὴν ἢ σχολικὴν περίοδον, ἐλαττοῦται δὲ σὺν τῇ ἔγνη-

λικιώσει. Ἡ μεγαλύτερα συχνότης τῶν χειμέτων κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν δυνατὸν νὰ ἐξηγητῆται ἐκ τοῦ ὅτι παρὰ παισὶν ἢ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος συγκρινομένη πρὸς τὸ ὄραρον αὐτῶν εἶναι μεγαλύτερα ἢ παρὰ τῷ ὄριμῳ. Ὅτι ἡ συχνότης τῶν χειμέτων ἐλαττοῦται σὺν τῇ παρόδῳ τῆς ἡλικίας φαίνεται· καὶ ἐκ τῶν γαλλικῶν παρατηρήσεων (ληφθὲν ἀπὸ τούτων Winner καὶ Cooper—Willis) τῶν ἐτῶν πρὸ τοῦ 1939 καὶ τῶν ἐτῶν 1949—1943. Ἀντίθετον καμπύλην συχνότητος τῶν χειμέτων δίδουν οἱ Winner καὶ Cooper—Willis, τοῦτο ὅμως ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ παρατηρήσεις ἐγίναν ἐπὶ ὄριμων γυναικῶν (ἄνω τῶν 25 ἐτῶν) εὐρισκομένων ὑπὸ ἀνωμάλους καὶ ἀσυνήθους συνθήκας καὶ μὴ δυναμένων νὰ δώσουν ἐπακριθεῖς πληροφορίας δι' ἕνα παρελθόν πολλῶν ἐτῶν.

Ὁ οἰκογενειακὸς παράγων διὰ τὰ χεῖμετα ἔχει ἤδη ἀναφερθῆ ὑπὸ τοῦ Barber (1926) καὶ τοῦ Watson (1941). Τελευταίως οὗτος ἐπεβεβαιώθη καὶ ὑπὸ τῶν Winner καὶ Cooper—Willis. Τοῦτο, ὁμοίως, ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης, ἔνθα οἱ πάσχοντες χεῖμετα ἀναφέρουν συχνότερον τὴν ὑπαρξίν χεῖμετων εἰς τὴν οἰκογενεῖαν τῶν παρὰ οἱ μὴ πάσχοντες. Ὁ οἰκογενειακὸς ὁμοίως παράγων δυνατὸν νὰ ὀρᾷ ὡς ἰδίᾳ σωματικὴ κατασκευὴ, ἀλλὰ καὶ ὡς σύνολον ὁμοίων ἐπιδράσεων, ὡς καταικία κλπ. καὶ πρὸ πάντων ὡς διατροφή, διότι πολλοὶ ἐρευνηταὶ ἀποδίδουν τὴν νόσον εἰς διαιτητικούς (καὶ γενικῶς περιβάλλοντος) λόγους, μερικοὶ δὲ καὶ εἰς ἔλλειψιν βιταμίνης P (Jausion κ. ἄλ. 1941) ἢ βιταμίνης Α (Mouriquand κ. ἄλ. 1942).

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Ἐρευνησαμεν μεταξὺ 1444 μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 11—19 ἐτῶν, τὴν συχνότητα τῶν χειμέτων, ἀνευρώντες αὐτὴν ἐν συνόλῳ εἰς ἀναλογίαν 18,1% (ἄρρενα 17,2%, θήλεια 19,8%). Ἀπὸ ἀπόψεως ἐντοπίσεως συχνότερον τὰ χεῖμετα ἀπαντοῦν εἰς τοὺς πόδας παρὰ εἰς τὰς χεῖρας. Εἰς τὰ ἄρρενα συχνότερα ἐντόπισις εἶναι αἱ χεῖρες. Ἡ ἐντόπισις τῶν χειμέτων εἰς τὰ ὦτα ἀπαντᾷ μᾶλλον εἰς τὰ ἄρρενα παρὰ εἰς τὰ θήλεια. Ἡ συχνότης τῶν χειμέτων εἶναι μεγαλύτερα κατὰ τὴν δευτέραν παιδικὴν ἡλικίαν, ἐλαττοῦται δὲ σὺν τῇ ἐνηλικιώσει. Σαφῶς καταφαίνεται ἡ σημασία τοῦ οἰκογενειακοῦ παράγοντος διὰ τὰ χεῖμετα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. BARBER, H. W. (1926), *Lancet*, i, 311.
2. HALLAM, R. (1931), *Brit. med. J.*, i, 215.
3. HAXTHAUSEN, H. (1930), *Cold in Relation to Skin Diseases*, Copenhagen καὶ London, σελ. 56.
4. JAUSION, MEUNIER, SOMIA (1941), *Bull. Soc. Franç. Derm. Syph.*, 48, 227.
5. MOURIQUANT, GATÈ, CUILLERET, BONDET, SAVVATIER (1942), *Ann. Derm. Syph.*, Paris, 2, 425.
6. PERMIN, G. E. (1903), abstr. in *Brit. J. Derm.*, 15, 376.
7. STEPHANI—CHERBULIEZ (1936), *Rev. Tuberc.*, Paris, 2, 277.
8. TISSERAND, M. (1946), *Arch. Franç. Pèdiatr.*, 3, 103.
9. SUCHET, B. (1946), *La Press Med.*, 56, 776.
10. WATSON, G. I. (1941), *Brit. med. J.*, i, 301.
11. WINNER, A καὶ COOPER—WILLIS, E. (1946), *Lancet*, ii, 663.

Η ΠΛΕΥΡΟΚΛΕΙΔΙΚΗ ΣΥΜΠΙΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΡΤΗΡΙΑΚΑΙ ΑΙΜΟΡΡΑΓΙΑΙ*

Οι Adson και Coffey (1927) περιέγραψαν την υπερέκτασιν του αυχένου ως μίαν κίνησιν ή όποία προκαλεί συμπίεσιν τής υποκλειδίου αρτηρίας (και γενικώς των υποκλειδίων άγγείων) μεταξύ κλειδός και πρώτης πλευράς με άποτέλεσμα διαταραχάς του κερκιδικού σφυγμού. Οι Falconer και Weddell (1943) εξέτασαν άμέσως τάς διαταραχάς τάς όποίας προκαλεί εις τον κερκιδικόν σφυγμόν ή πλευροκλειδικήν συμπίεσιν των υποκλειδίων άγγείων κατά την υπεραπαγωγήν των ώμων και την υπερέκτασιν του αυχένου εις έρευνήσαντες πρός τουτο 100 ύγιή άτομα. Τέλος ό Wright (1945), όμοίως, ήρεύνησεν επί 150 νέων και ύγιών ατόμων την επίδρασιν επί του κερκιδικού σφυγμού την όποιαν έξασκει ή υπεραπαγωγή των ώμων. "Ημείς τάς παρατηρήσεις αυτάς έπαναλάθαμεν επί μεγαλυτέρου άριθμού ατόμων, έχοντες ύπ' όψιν και την πρακτικήν έφαρμογήν του φαινομένου αυτού εις τάς Πρώτας Βοηθείας. "Ηδη οι Falconer και Weddell κατόπιν των παρατηρήσεών των έθεώρησαν την πλευροκλειδικήν αυτήν συμπίεσιν ως μίαν προδιαθετικήν αίτίαν διά τά χείμετλα των άνω άκρων. "Ο Wright απέδωσεν εις αυτήν τάς αίμωδίας των άκρων τάς όποίας αισθάνονται κατά την άφύπνισιν άτομά τινα (υπεραπαγωγή των ώμων κατά τον ύπνον). Τέλος ή διεύθυνσις του "Lancet" (1935) εις ειδικόν σημείωμα (editorial) συνιστά την εξέτασιν του κερκιδικού σφυγμού μετά την έφαρμογήν νάρθηκος επί καταγμάτων ή κατά την τοποθέτησιν του άσθενούς επί τής χειρουργικής τραπέζης εις στάσιν υπεραπαγωγής των ώμων ίνα διαπιστωθή ότι δέν συμπιέζονται τά υποκλειδία άγγεία.

Μ Η Χ Α Ν Ι Σ Μ Ο Σ

Η υποκλειδίου αρτηρία διαγράφει εις τον τράχηλον μικρόν τόξον με τό κυρτόν πρός τά άνω, φέρεται δέ μεταξύ προσθίου και μέσου σκαληνού, έρειδομένη άμέσως επί τής πρώτης πλευράς, έγκαταλείπουσα δέ τό υποκλειδίου τρίγωνον φέρεται ύπό τον έλάσσονα θωρακικόν, συνεχιζομένη ειτα ως μασχαλαία. Τοπογραφικώς ή πορεία τής υποκλειδίου αρτηρίας παρίσταται με μίαν κυρτήν γραμμήν, ή όποία αρχίζει από την στερνοκλειδικήν άρθρωσιν και φθάνει έως τό μέσον τής κλειδός, τής κυρτότητος εκτεινομένης πρός τά άνω εντός του υπερχλειδίου όθρου περίπου 3/4—1 ίντσα υπεράνω τής κλειδός (Rawling, 1940). Κατά την υπεραπαγωγήν των ώμων (κίνησις: πρός τά κάτω και όπίσω σύσφιξις των ώμων) πλησιάζει κατά τον Box (1943) άπ' εϋθείας ή κλείς πρός την πρώτην πλευράν τη ενεργεία τής κλειδικής μοίρας του τραπεζοειδούς, ό όποιος φέρει τό έξω μήμα τής κλειδός άπ' εϋθείας πρός τά όπίσω κατά μήκος τής πρώτης πλευράς, κατά δέ τούς Falconer και Weddell τη ενεργεία του σκαληνού μύος, ό όποιος πιθανόν νά ύποδοητή την άνύψωσιν του προσθίου άκρου τής πρώτης πλευράς. Κατά τούς ίδίους έρευνητάς ή υπερέκτασις του αυχένου πιθανόν νά στενεύη την γωνίαν μεταξύ πρώτης πλευράς και κλειδός.

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Η ήμετέρα έρευνα έγινε επί 300 έν συνόλω ατόμων, μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, ηλικίας 16—20 συμπληρωμένων έτών, έκ των όποίων 200 άρρενες και 100 θήλεις, άπολύτως ύγιεις. "Ως κίνησιν προκαλοῦσαν πλευροκλειδικήν συμπίεσιν τής υποκλειδίου αρτηρίας έχρησιμοποίησαμεν την υπεραπαγωγήν των ώμων και την υπεραπαγωγήν αυτών με σύγχρονον υπερέκτασιν του αυχένου. Ούδόλωσ ένδιαφέρθημεν διά την επίδρασιν επί του κερκιδικού σφυγμού τής υπερεκτάσεως του αυχένου

* "Αρχετον "Ιατρικών "Επιστημών, τόμ. Β', 1947, σελ. 270.

κατὰ μόνας, διότι ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν Falconer καὶ Weddell καταφαίνεται ὅτι ἡ κίνησις αὐτὴ δὲν ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν. Κατὰ τὴν ἔρευαν τὸ άτομον ἴστατο πρὸ ἡμῶν μὲ τὴν ράχιν εἰς μὲν τοὺς ἄρρενας γυμνὴν, εἰς δὲ τοὺς θήλεις κεκαλυμμένην μὲ ἐλαφρὰν καὶ χαλαρὰν ἐπένδυσιν. Δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν μας ἐψηλαφούσαμεν τὸν κερκιδικὸν σφυγμὸν, χρησιμοποιοῦντες τρεῖς δακτύλους καὶ εἶτα παρηγγέλλαμεν εἰς τὸν ἐξεταζόμενον νὰ φέρῃ τὰς χεῖρας ἐν ὑπεραπαγωγῇ διὰ κινήσεως πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω συμπλησιάζων ὅσον τὸ δυνατόν τὸ ἔσω χεῖλος ἀμφοτέρων τῶν ὤμο- πλατῶν καὶ τείνων νὰ ἐνώσῃ ἀνοιχτὰς τὰς παλάμας. Ἀφοῦ ἐσημειώσαμεν τὰς εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν τυχὸν ὑπαρχούσας ἢ μὴ διαταραχὰς τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ, παρηγγέλλαμεν εἰς τὸν ἐξεταζόμενον νὰ κάμῃ ἐπιπροσθέτως καὶ ὑπερέκτασιν τοῦ ἀ- χένου, τῶν ὤμων παραμενόντων ἐν ὑπεραπαγωγῇ. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης αὐτῆς κατεγράφησαν εἰς τοὺς πίνακας I καὶ II.

ΠΙΝΑΞ I.

	ὑπεραπαγωγὴ ὤμων		ὑπεραπαγωγὴ ὤμων καὶ ὑπερέκτασις ἀχένου	
	Ἀριθμὸς ἀτόμων	%	Ἀριθμὸς ἀτόμων	%
200 ἄρρενες				
Ὁῦδεμία ἀλλοίωσις τῶν σφυγμῶν	86	43,0	50	25,0
Ἐξάλειψις ἀριστεροῦ κερκιδ. σφυγμοῦ	12	6,0	22	11,0
Ἐξάλειψις δεξιοῦ κερκιδ. σφυγμοῦ	62	31,0	53	26,5
Ἀμφοτερόπλευρος ἐξάλειψις κερκιδ. σφυγμοῦ	40	20,0	75	37,5
100 θήλεις				
Ὁῦδεμία ἀλλοίωσις τῶν σφυγμῶν	43	43,0	18	18,0
Ἐξάλειψις ἀριστεροῦ κερκιδ. σφυγμοῦ	9	9,0	4	4,0
Ἐξάλειψις δεξιοῦ κερκιδ. σφυγμοῦ	27	27,0	22	22,0
Ἀμφοτερόπλευρος ἐξάλειψις κερκιδ. σφυγμοῦ	21	21,0	56	56,0

ΠΙΝΑΞ II.

	Ἄρρενες		Θήλεις	
	Διὰ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων	Διὰ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων καὶ ὑπερέκτασεως ἀχένου.	Διὰ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων	Διὰ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων καὶ ὑπερέκτασεως ἀχένου.
Ἐξάλειψις τοῦ ἑνὸς κερκιδικοῦ σφυγμοῦ	37,0%	37,5%	36,0%	26,0%
Ὁῦδεμία ἀλλοίωσις τοῦ σφυγμοῦ	43,0	25,0	43,0	18,0
Ἐξάλειψις τοῦ ἑνὸς ἢ ἀμφοτέρων τῶν κερκιδικῶν σφυγμῶν	57,0	75,0	57,0	82,0

Ἐκ τῶν πινάκων I καὶ II φαίνεται ὅτι ὁ κερκιδικὸς σφυγμὸς εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο ἢ καὶ εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἄνω ἄκρα ἐξαλείφεται διὰ μὲν τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων εἰς τὰ 57% τῶν ἐξετασθέντων ἀτόμων, διὰ δὲ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων ὁμοῦ μὲ τὴν ὑπερέκτασιν τοῦ αὐχένου εἰς τὰ 75% τῶν ἄρρένων καὶ εἰς τὰ 82% τῶν θηλέων. Ἡ ἐξάλειψις αὕτη τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ εἶναι ἀμφοτερόπλευρος διὰ μὲν τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων εἰς τὰ 20% τῶν ἄρρένων καὶ εἰς τὰ 21% τῶν θηλέων, διὰ δὲ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων ὁμοῦ μὲ τὴν ὑπερέκτασιν τοῦ αὐχένου εἰς τὰ 37,5% τῶν ἄρρένων καὶ εἰς τὰ 56% τῶν θηλέων. Δὲν παρατηρήθη ἐξάλειψις τοῦ σφυγμοῦ διὰ μὲν τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων εἰς τὰ 43% ἀμφοτέρων τῶν φύλων, διὰ δὲ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων ὁμοῦ μὲ τὴν ὑπερέκτασιν τοῦ αὐχένου εἰς τὰ 25% τῶν ἄρρένων καὶ εἰς τὰ 18% τῶν θηλέων. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς μὴ ἐξαλείψεως τοῦ σφυγμοῦ παρατηρεῖτο ἐλάττωσις αὐτοῦ εἰς διάφορον βαθμὸν δι' ἕκαστον ἐξεταζόμενον, οὕτως ὥστε εἰς ἐλαχίστην ἀναλογία οὐδόλως ἐπηρεάζετο ὁ σφυγμὸς διὰ τῆς μιᾶς ἢ ἀμφοτέρων ὁμοῦ τῶν κινήσεων. Οἱ Falconer καὶ Weddell ἐκ τῶν 50 ἐξετασθέντων ἄρρένων καὶ 50 θηλέων εὑρον διὰ τῆς ὑπεραπαγωγῆς τῶν ὤμων καὶ τῆς ὑπερέκτασεως τοῦ αὐχένου ἐπιρρασμὸν τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ τοῦ ἐνὸς ἢ ἀμφοτέρων τῶν ἄνω ἄκρων εἰς 29 ἄρρενας καὶ εἰς 30 θήλεις καὶ ἐξάλειψιν ἀμφοτερόπλευρον τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ εἰς 18 καὶ 19 ἀντιστοίχως. Ὁ Wright ἀνεῦρεν ἐπιδράσιν τῶν κινήσεων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ εἰς 125 ἐκ τῶν 150 ἐξετασθέντων, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ εἰς 124, καὶ ἐξάλειψιν δεξιᾶν μὲν εἰς 94, ἀριστερὰ δὲ εἰς 95. Μόνον εἰς 11 ἄτομα δὲν παρατηρήσεν ἐξάλειψιν τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ.

Τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπηρεάζεται μέχρις ἐξαλείψεως ὁ κερκιδικὸς σφυγμὸς διὰ τῶν ἄνωτέρω ἀναφερομένων κινήσεων, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐκμεταλλευθῇ εἰς περιπτώσεις ἀρτηριακῶν αἱμορραγιῶν τῶν ἄνω ἄκρων, ἰδίως δὲ ὁ μὴ καλῶς ἐξησηκόμενος, καὶ εἰδικῶς ἐπὶ αἱμορραγιῶν τῆς ὑποκλειδίου καὶ μασχαλιαίας ἀρτηρίας. Συνήθης μέθοδος τῶν Πρώτων Βοηθειῶν διὰ τὴν ἀναστολὴν αἱμορραγίας ἐκ τρώσεως τῆς ὑποκλειδίου ἀρτηρίας εἶναι ἡ ἀμεσος δακτυλικὴ πίεσις εἰς τι σημεῖον εὐρισκόμενον πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ ἔσω ἄκρου τῆς κλειδὸς ἐντὸς τοῦ ὑπερκλειδίου βόθρου μεταξὺ τῶν μυῶν τῶν καταφυομένων εἰς τὴν κλεῖδα. Εἰς αἱμορραγίας τῆς μασχαλιαίας ἀρτηρίας ἡ ἀμεσος δακτυλικὴ πίεσις εἶναι σχεδὸν ἀνέφικτος, διὰ τοῦτο εἰς τὰς Πρώτας Βοηθείας χρησιμοποιεῖται συνήθως σκληρὸν μαξιλαράκι, μεγέθους σφαίρας μπυλιάρδου, τὸ ὁποῖον πιέζεται καὶ συγκρατεῖται ἐντὸς τῆς μασχαλιαίας κοιλότητος δι' ἐπιδράσιν. Ἐκ προσωπικῆς πείρας ἀντελήφθημεν ὅτι οἱ ἀσκούμενοι εἰς τὰς Πρώτας Βοηθείας δυσκόλως δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦσιν μετ' ἐπιτυχίας τὰς δύο ἀνωτέρω μεθόδους. Διὰ τοῦτο οὐδόλως θὰ ἦτο ἄσκοπον ἂν ὁ Πρῶτος βοηθῶν ἐκρησιμοποιεῖ καὶ τὴν ὑπεραπαγωγὴν τῶν ὤμων ὁμοῦ μὲ τὴν ὑπερέκτασιν τοῦ αὐχένου ὅταν δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν κατάρθωνε νὰ ἀναστειλῇ τὴν αἱμορραγίαν τῆς ὑποκλειδίου ἢ μασχαλιαίας ἀρτηρίας διὰ τῶν συνήθων μεθόδων. Ἀλλὰ καὶ προκαταρκτικῶς ἢ ὑποβοηθητικῶς μέχρις ὅτου ἀνευρεθοῦν καὶ ἐτοιμασθοῦν τὰ κατάλληλα ὕλικά πρὸς πίεσιν τῆς μασχαλιαίας δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπος ἡ ἐφαρμογὴ τῆς πλευροκλειδικῆς συμπίεσεως. Ὁμοίως χρήσιμον θὰ ἦτο ἂν ἐπὶ πάσης ἀρτηριακῆς αἱμορραγίας τῶν ἄνω ἄκρων ἐκρησιμοποιεῖτο σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ αὕτη. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω προτάσεων ἀτενίζομεν τὸ ζήτημα μᾶλλον ἐκ θεωρητικοῦ σημείου, διότι στερούμεθα τοῦ ὕλικου (μονάδες Πρώτων Βοηθειῶν κλπ.) πρὸς ἔλεγχον.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Ἐρευνήσαμεν ἐπὶ 300 ὑγιῶν ἐφήδων (200 ἄρρενες καὶ 100 θήλεις) τὴν συχνότητα ἐξαλείψεως τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ, χρησιμοποιοῦντες κινήσεις προκαλοῦσας

πλευροκλειδικήν συμπίεσιν. Αί κινήσεις αί χρησιμοποιηθεῖσαι ύφ' ήμῶν είναι: α) ή ύπεραπαγωγή τῶν ὤμων και β) ή ύπεραπαγωγή τῶν ὤμων ὁμοῦ με τήν ύπερέκτασιν τοῦ αὐχένος. Τά ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ήμῶν ἀναγράφονται εἰς τοὺς πίνακας I και II. Δὲν παρατηρήθη ἐξάλειψις τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ διὰ μὲν τῆς πρώτης κινήσεως εἰς 43% τῶν ἐξετασθέντων, διὰ δὲ τῆς δευτέρας κινήσεως εἰς τὰ 25% τῶν ἀρρένων και εἰς 18% τῶν θηλέων. Ἐν τούτοις και εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς παρατηρήθη ἐλάττωσις τοῦ κερκιδικοῦ σφυγμοῦ εἰς διάφορον βαθμὸν δι' ἐκάστην περίπτωσιν, οὕτως ὥστε εἰς ἐλαχίστην ἀναλογίαν οὐδόλως οὗτος ἐπηρεάσθη. Ἐκ τῆς εὐκολίας με τήν ὁποίαν ἐπηρεάζεται ὁ κερκιδικὸς σφυγμὸς διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφομένων κινήσεων, και ἰδίως διὰ τῆς δευτέρας, προτείνομεν τήν ἐφαρμογήν των εἰς τὰς Πρώτας Βοηθείας διὰ τήν ἀναστολήν ἢ ὑποδοήθησιν τῆς ἀναστολῆς ἀρτηριακῶν αἱμορραγιῶν τῶν ἄνω ἄκρων, εἰδικώτερον δὲ ἐπὶ αἱμορραγιῶν τῆς ὑποκλειδίου και μασχάλιαίας ἀρτηρίας. Ἄς σημειωθῆ ὅτι προδαίνοντες εἰς τήν πρότασίν μας αὐτήν ἀτενίζομεν τὸ ζήτημα ἐκ καθαροῦ θεωρητικοῦ σημείου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Adson A. W.** and **Coffey J. R.:** (1927) Ann. Surg. 85, 839.
2. **Box C. R.:** (1943) Lancet, ii, 652.
3. **Falconer M. A.** and **Weddell G.:** (1943) Lancet, ii, 539.
4. **Lancet:** (1945) (Editorial), i, 441.
5. **Rawling L. B.:** (1940) Landmarks and Surface Markings of the Human Body, London, σελ. 16.
6. St. John Ambulance Association, First Aid to the Injured, 1942, London, σελ. 118 and 119.
7. **Wright J. S.:** (1945) Amer. Heart J., 29, 1.

ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟΝ ΑΜΥΓΔΑΛΕΚΤΟΜΩΝ ΕΙΣ
ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΚΑΤΩΤΕΡΑΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ*

Κατά τήν ὠτορινολαρυγγολογικήν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῶν δημοτικῶν σχολείων πόλεως Λευκωσίας (σύνολον μαθητῶν 9779) ἐξετάσθησαν 2690, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τῶν τάξεων Α', Γ' καὶ Στ', ἧτοι τὰ 56,5% τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ σχολείου. (Ἴδε πίναξ I). Ἐσημειώθη μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἀμυγδαλεκτομή εἰς 533 περιπτώσεις, ἧτοι 19,8%. Τὸ δείγμα, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τήν κατάστασιν διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1968—1969, στατιστικῶς εἶναι ἱκανοποιητικόν, δι' αὐτὸ παρέχεται ἀναλυτικῶς τὰ εὐρήματα εἰς τὸν πίνακα II.

Ἀπὸ τὰ εὐρήματα φαίνεται ὅτι τὰ σχολεῖα εὐπόρων συνοικισμῶν ἔχουσι ἠδύνημένον τὸ ποσοστὸν ἀμυγδαλεκτομῶν (π.χ. τὸ Ἐλέγειον 39,0%, ἐνῶ ὁ Ἅγιος Κασσιανὸς 5,6%). Ὁ Sir Stclair Thomson καὶ V.E. Negus (1955) τὸ ἴδιον δηλώνει, ἧτοι εἰς σχολεῖα πτωχῶν συνοικιῶν 14% ἀμυγδαλεκτομᾶς καὶ εἰς σχολεῖα πλουσιῶν συνοικιῶν 65%.

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι.

Τάξις	Ὅλικός ἀριθμὸς μαθητῶν	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων	Ἀμυγδαλεκτομαὶ
Α'	1647	906	161
Γ'	1662	965	188
Στ'	1454	819	184
Σύνολον	4763	2690	533

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Sir Stclair Thomson and V.E. Negus, Disases of the Nose and Throat, 6 ed., London. 1955. σελ. 423.

* Ἱατρικὴ Κύπρος, τόμ. Β', 1971, σελ. 36.

ΠΙΝΑΞ II.

ΣΧΟΛΕΙΑ	ΤΑΞΙΣ Α'			ΤΑΞΙΣ Γ'			ΤΑΞΙΣ Στ'			Α'+Γ'+Στ'		
	Ἀριθμὸς Μαθητῶν.	Ἀμυγα- λεσκομὴ	%	Ἀριθμὸς Μαθητῶν.	Ἀμυγα- λεσκομὴ	%	Ἀριθμὸς Μαθητῶν.	Ἀμυγα- λεσκομὴ	%	Ἀριθμὸς Μαθητῶν.	Ἀμυγα- λεσκομὴ	%
Ἅγιος Ἀντώνιος	42	8	19.0	60	10	16.7	50	15	30.30	152	33	21.7
Φανερωμένη	36	10	27.8	42	6	14.3	40	8	20.0	118	24	20.3
Καϊμακλί (ἀνώτ.+κατώτ.)	90	21	23.3	110	26	23.6	96	28	29.2	296	75	25.3
Καϊμακλί Μικτὸν	99	18	18.2	105	23	21.9	76	20	26.3	280	61	21.8
Ἅγιος Κασσιανὸς	24	—	—	30	1	3.3	35	4	11.4	89	5	5.6
Ἐλέναιο	60	16	26.7	62	29	46.8	60	26	43.3	182	71	39.0
Ἅγιοι Ὁμολογηταί	60	4	6.7	72	12	16.7	64	2	31.3	196	18	9.2
Ἅγιος Ἀνδρέας	78	2	2.6	80	8	10.0	73	2	27.4	231	12	5.2
Λυκαθητὸς	45	9	20.0	48	11	22.9	37	13	35.1	130	33	25.4
Ὁμορφίτα	21	6	28.6	34	4	11.8	29	3	10.3	84	13	15.5
Ἀκρόπολις	116	27	23.3	95	21	22.1	82	19	23.2	293	67	22.9
Νεάπολις	93	11	11.8	104	16	15.4	77	20	26.0	274	47	17.2
Δασούπολις	63	8	12.7	62	16	25.8	43	8	18.6	168	32	19.0
Παλλουριώτισσα Α'	79	21	26.6	61	5	8.2	57	16	28.1	197	42	21.3
ΟΛΙΚΑ	906	161	17.8	965	188	19.5	819	184	22.5	2690	533	19.8

Η ΚΑΘ' ΕΞΙΝ ΣΚΟΛΙΩΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ (ΚΥΠΡΟΥ)*

Ἡ καθ' ἑξιν ἢ ἰδιοπαθῆς σκολίωσις θεωρεῖται ὡς ἡ πλέον συχνή ἀπὸ τὰς παθήσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης κατὰ τὴν σχολικὴν περίοδον. Ἐν Ἑλλάδι μόνον ὁ Ἐμμ. Λαμπαδάριος ἠρευνήσῃ τὴν συχνοτάτην τῆς ἐξετάσεως πρὸς τοῦτο 1745 ἄρρενας μαθητὰς καὶ 716 μαθητρίδας. Ἡμεῖς ἠρευνήσαμεν τὴν καθ' ἑξιν σκολίωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας (Κύπρου), ἵνα ἀνευρωμεν α) τὴν συχνοτάτην εἰς Κύπρον, β) τὰς τυχόν ὑπαρχούσας τοπικὰς συνθήκας αἱ ὁποῖαι εὐνοοῦν τὴν ἐμφάνισίν τῆς καὶ γ) τὴν ἡλικίαν κατὰ τὴν ὁποῖαν αὐξάνεται ἡ συχνοτης τῆς διὰ τὰ ἐπιβάλλωμεν προφυλακτικὰ μέτρα τόσον εἰς τὸ σχολεῖον ὅσον καὶ κατ' οἶκον.

ΕΡΕΥΝΑ

Συνολικῶς ἐξητάσθησαν 1645 ἄρρενες μαθηταὶ ἡλικίας 6 συμπληρωμένων ἕως 18 συμπληρωμένων ἐτῶν. Εἰς τὴν δευτέραν στήλην τοῦ πίνακος I δεικνύεται ὁ καθ' ἡλικίαν ἐξετασθεὶς ἀριθμὸς μαθητῶν. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ὁ μαθητῆς ἴστατο πρὸ ἡμῶν εἰς φυσικὴν στάσιν μὲ τὰς πτέρνας ἠνωμένας καὶ τοὺς ἄκρους πόδας ὀλίγον τι ἀνεφυγμένους. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια τοῦ θώρακος ἦτο γυμνὴ μέχρις ὀλίγον ἄνωθεν τῶν γλουτῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐσημειοῦτο ἡ θέσις τῆς κεφαλῆς ἐν σχέσει μὲ τὴν μέσην γραμμὴν τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ θώρακος. Ἐἶτα ἐξητάζετο τὸ ὕψος τῶν ὤμων.

Ἐξητάζοντο ὁμοίως τὰ τρίγωνα τὰ σχηματιζόμενα ὑπὸ τῶν πλαγίων τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν καθέτως παρὰ τὸν κορμὸν τηρουμένων ἄνω ἄκρων καὶ ἐσημειοῦτο ἐὰν ἦσαν ἰσοσκελῆ. Ἐμετρεῖτο ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν ἔσω χειλέων τῶν ὠμοπλατῶν καὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἐὰν ἦτο αὕτη ἴση εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευράς. Ὅμοίως ἐσημειοῦτο ἐὰν αἱ κάτω γωνίαι τῶν ὠμοπλατῶν ἔκειντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὀριζοντίου ἐπιπέδου. Τέλος, διὰ τὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν θέσιν τοῦ κορμοῦ πρὸς τὴν λεκάνην, τὴν παρέκκλισιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τῆς μέσης γραμμῆς καὶ τὴν σκολιωτικὴν μοῖραν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, αἰωρούσαμεν ἐκ τοῦ 7ου ἀυγενικοῦ σπονδύλου (τοῦ προέχοντος) λεπτὸν σχοινίον μετὰ δάρους εἰς τὸ ἐν ἄκρον κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ I. Χρυσοσπάθη. Ἐὰν ὅμως ὁ μαθητῆς εἶχε κύφωσιν, τὸ ἐν ἄκρον τῆς στάθμης δὲν ἐστερεοῦτο ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ 7ου ἀυγενικοῦ σπονδύλου, ἀλλὰ μέσον μολυβδίδος ἡ ὁποία ἐκρατεῖτο καθέτως ἐπὶ τοῦ 7ου ἀυγενικοῦ. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσηιν ἐχρησιμοποιήθησαν εἰδικὰ σκολιόμετρα ὡς τὰ τοῦ Schulthess καὶ τοῦ Lange, οὔτε προσετρέξαμεν εἰς τὴν ἀκτινολογικὴν βοήθειαν.

Εἰς τὸν πίνακα I ἀναγράφονται τὰ εὐρήματα ἡμῶν, συμπεριληφθεισῶν εἰς ταῦτα καὶ τῶν μικρῶν ἀκόμη πρὸς τὰ πλάγια παρεκκλίσεων τῆς σπονδυλικῆς στήλης, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλοὺς ἐρευνητὰς θεωροῦνται φυσιολογικαί. Εἰς τὸν πίνακα II ἀναγράφονται αἱ μορφαὶ τῆς σκολιώσεως. Ἐκ τῶν περιπτώσεων ἡμῶν μόνον 6 εἶχον διπλὴν σκολίωσιν (δεξιὰν θωρακικὴν μὲ ἀριστερὰν ὀσφυϊκὴν), αἱ ὁποῖαι κατετάχθησαν εἰς τὰς ἀριστεράς ὀσφυϊκὰς, διότι ἡ παρέκκλισις ἦτο πλέον σεσημασμένη κατὰ τὴν ὀσφυϊκὴν μοῖραν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τῆς θωρακικῆς παρεκκλίσεως θεωρουμένης μᾶλλον ὡς ἀντιρρόπου.

* Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. Α', 1946, σελ. 121.

Ἡ ἔρευνα ἡμῶν, ἣ ὁποία ἔχει γίνει ἐπὶ 1645 ἄρρένων μαθητῶν, ὑπερέχει τῆς ἐρεύνης τοῦ Λαμπαδαρίου, διότι • ὑφ' ἡμῶν ἐρευνηθεῖς ἀριθμὸς μαθητῶν προέρχεται ἀπὸ πληθυσμὸν περίπου 320 χιλιάδων, ἐνῶ ὁ ὑπὸ τοῦ Λαμπαδαρίου προέρχεται ἀπὸ πληθυσμὸν περίπου 5—6 ἑκατομμυρίων. Ἰσχυροῦς ὅμως ἡ ἡμέτερα ἔρευνα, διότι δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὰς σχολιώσεις τῶν μαθητῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐμποδίζει συγκρίσεις μεταξὺ τῶν φύλων.

Ὁ πίνακας I δεικνύει συχνότητα τῆς καθ' ἑξῆς σχολιώσεως εἰς τοὺς ἄρρενας τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας 45,53%. Ὁ Λαμπαδάριος ἀνεῦρεν ἄρρενας σχολιωτικούς 16,4%. Μεγάλως ὅμως ἀναλογίας σχολιώσεως εἰς τὸν μαθητικὸν κόσμον εὔρον καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Thorens (1881, 50% περίπου εἰς τοὺς ἄρρενας μαθητὰς τῶν Παρισίων) καὶ ἄλλοι. Ὁ πίναξ III δεικνύει τὰς ἀναλογίας τῆς ἰδιοπαθοῦς σχολιώσεως τῶν ἄρρένων εἰς τὰ διάφορα κράτη.

Ὁ πίναξ I ὁμοίως δεικνύει ὅτι ἡ συχνότης τῆς παθήσεως εἶναι μεγάλη κατὰ τὰ πρῶτα σχολικὰ ἔτη καὶ ἀρχίζει νὰ ἐλαττοῦται μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἡθῆς. Κυρίως ὅμως αὐξάνει ἡ συχνότης τῆς κατὰ τὸ 9ον ἔτος καὶ μεταξὺ 12ου—14ου ἔτους. Ὁ Λαμπαδάριος εὕρισκε ἠδξημένον τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολιώσεων κατὰ τὴν περίοδον 8—10 ἐτῶν. Ὁμοίως ὁ Eulenburg (1888) εὕρισκε ἠδξημένην τὴν συχνότητα τῶν σχολιώσεων κατὰ τὴν περίοδον τῶν 7—10 ἐτῶν (56,40%). "Ἄλλοι ὅμως ἐρευνηταὶ ἀνεῦρον αὐξῆσιν κατὰ τὸ 13ον καὶ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὁ Krug εὕρισκε τὴν συχνότητα τῆς σχολιώσεως μεγάλην εἰς τὸ 13ον καὶ 14ον ἔτος (35,0%). Οἱ Combe, Scholder, Weith (1901) εὕρισκουν αὐτὴν κατὰ τὸ 12ον—14ον ἔτος (27,1% καὶ 26,3%) καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἡ ὑφ' ἡμῶν ἀνευρεθεῖσα αὐξῆσις κατὰ τὸ 9ον ἔτος δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῆς συστηματικωτέρας γραφικῆς ἐργασίας κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος. Ἡ αὐξῆσις τῆς συχνότητος κατὰ τὰ ἔτη πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἡθῆς καὶ διαρκούσης τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς πιθανὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν γενικὴν χαλάρωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Ἐκ τοῦ πίνακος II φαίνεται ὅτι αἱ ἀριστεραὶ σχολιώσεις (70,36%) εἶναι κατὰ πολὺ συχνότεραι ἢ αἱ δεξιά (29,64%). Διάφορα εἶναι τὰ εὐρήματα τοῦ Λαμπαδαρίου. Συμφωνῶς τῆς στατιστικῆς αὐτοῦ συχνότεραι εἶναι αἱ δεξιά σχολιώσεις (50%) ἢ αἱ ἀριστεραὶ (45%). Πρὸς τὰ εὐρήματα τοῦ Λαμπαδαρίου συμφωνοῦν καὶ ἄλλαι ἔρευναι ὡς ἡ τοῦ Key καὶ ἄλλων, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν συχνότερας τὰς δεξιάς σχολιώσεις ἀποδίδουσαι ταύτας εἰς τὴν κακὴν στάσιν κατὰ τὴν γραφήν. Ἀντίθετα πρὸς τὰ τοῦ Λαμπαδαρίου, Key κλπ. εἶναι τὰ εὐρήματα ἄλλων ἐρευνητῶν (Drachmann, Combe κλπ.) τὰ ὁποῖα συμφωνοῦν πρὸς τὰ ἡμέτερα. Οὕτω οἱ Combe, Scholder, Weith εὕρισκουν 70,3% ἀριστεράς σχολιώσεις, 21,1% δεξιάς καὶ 5,6 μικτάς. Ἡ αὐξῆσις τῶν ἀριστερῶν σχολιώσεων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια Λευκωσίας ὀφείλεται κατὰ τὰς ἐρέυνας ἡμῶν εἰς τοὺς ἐξῆς λόγους: α) Εἰς τὴν κακὴν τοποθέτησιν τοῦ μαυροπίνακος εἰς τὰ σχολεῖα κατωτέρας παιδείας. Ὁ μαυροπίναξ τοποθετεῖται εἰς τὴν δεξιάν γωνίαν τῆς αἰθούσης διδασκαλίας οὕτως ὥστε οἱ μαθηταὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ στρέφουν τὸν κορμὸν πρὸς τὰ δεξιά συγχρόνως κλίνοντες αὐτὸν πρὸς τὰ ἀριστερά. Καὶ β) εἰς τὴν κακὴν στάσιν ἀναπαύσεως ἐπὶ τοῦ θραυρίου κατὰ τὰς ὥρας ἐργασίας. Συνηθίζουσι δηλαδή οἱ μαθηταὶ νὰ κλίνουν στηρίζοντες τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ἄνω τμήμα τοῦ κορμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος καὶ ὤμου μὲ σύγχρονον στροφὴν τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ δεξιά οὕτως ὥστε καὶ τὸν μαυροπίνακα νὰ βλέπουν καὶ ἐλευθέρα νὰ εἶναι ἡ δεξιὰ χεὶρ διὰ γραφήν ἢ ἄλλην ἐργασίαν.

Ἐκ τῶν δεξιῶν σχολιώσεων κατὰ τὴν ἡμέτεραν ἐρευναν 10,14% εἶναι ὀσφυϊκαὶ καὶ 19,23% θωρακικαί. Ἐκ τῶν ἀριστερῶν σχολιώσεων 44,44% εἶναι ὀσφυϊκαὶ καὶ 28,84% θωρακικαί. Ἐν συνόλῳ 53,94% εἶναι ὀσφυϊκαὶ καὶ 46,06% θωρακικαί.

Εἰς τὸν πίνακα IV ἔγιναν συγκρίσεις μεταξὺ τῆς ἐτησίας αὐξήσεως μήκους τῶν ἀρρένων κατὰ τὰς μετρήσεις τοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου (1928), τῆς ἐτησίας αὐξήσεως τῆς μυϊκῆς ἰσχύος τῆς δεξιᾶς χειρὸς τῶν ἀρρένων κατὰ τὰς μετρήσεις τῆς Σ. Γεδεῶν (1931) καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν ἀνευρεθείσης ἑκατοστιαίας ἀναλογίας τῆς καθ' ἕξιν σκολιώσεως. Ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης ἀνευρίσκομεν (χωρὶς νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐπίδρασις ἄλλων ἀτομικῶν παραγόντων) ὅτι, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει δυσαναλογία μεταξὺ ἐτησίας αὐξήσεως μήκους καὶ ἐτησίας αὐξήσεως τῆς μυϊκῆς ἰσχύος, εἰς θάρος τῆς δευτέρας, αὐξάνεται καὶ ἡ συχνότης σκολιώσεως. Ἐὰν παράγοντες, ὡς ὁ ὑποσιτισμὸς καὶ ἡ κακὴ ἀσκήσις τῶν μυῶν ἐπιδράσουν δυσμενῶς ἐπὶ τῆς μυϊκῆς ἰσχύος, δύνανται νὰ υποβοηθήσουν τὴν ἐμφάνισιν τῆς σκολιώσεως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐτησία αὐξήσις τῆς μυϊκῆς ἰσχύος δὲν δύναται νὰ ἰσορροπήσῃ τὴν ἀλματικήν αὐξήσιν τοῦ μήκους τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὰς τελευταίας ἐρεῦνας τοῦ Carey (1932), ὁ ὁποῖος παραδέχεται ὅτι ἡ καθ' ἕξιν σκολίωσις ὀφείλεται εἰς μίαν ἀνατροπὴν τῆς φυσιολογικῆς δυναμικῆς ἐξισώσεως μεταξὺ μυῶν καὶ ὀστέων, ἢ ὅποια παρατηρεῖται ἐπὶ ὑποσιτισμοῦ καὶ χρονίων νόσων κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐξήσεως.

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α

Ἐκ τῆς ἐρεῦνης 1645 ἀρρένων μαθητῶν εὐρέθη ἡ συχνότης τῆς καθ' ἕξιν σκολιώσεως εἰς ἀναλογίαν 45,53. Ἡ συχνότης τῆς σκολιώσεως αὐξάνεται κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν 9 ἐτῶν, ὅτε ὁ μαθητὴς ἀρχίζει ἐντονώτερον τὴν γραφικὴν ἐργασίαν, καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν 12—14 ἐτῶν, ὅτε ἐμφανίζεται ἡ ἦδη. Αἱ ἀριστεραὶ σκολιώσεις (70,36%) εἶναι συχνότεραι ἢ αἱ δεξιαὶ (29,64%). Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν κατὰ τὴν δεξιάν γωνίαν τῆς αἰθούσης διδασκαλίας τοποθέτησιν τοῦ μαυροπίνακος εἰς πᾶσα δημοτικὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὴν κακὴν συνήθειαν ἀναπαύσεως τῶν μαθητῶν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος καὶ ὤμου μὲ σύγχρονον στροφὴν τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ δεξιά. Ἐκ τῶν σκολιώσεων τούτων, 53,94% εἶναι ὀσφυϊκαὶ (ἀριστεραὶ 44,44%, δεξιαὶ 10,41%) καὶ 46,06% θωρακικαὶ (ἀριστεραὶ 26,84%, δεξιαὶ 19,23%). Αἷτια ἐπιδρῶντα δυσμενῶς ἐπὶ τῆς μυϊκῆς ἰσχύος εὐνοοῦν τὴν αὐξήσιν τῆς συχνότητος τῆς καθ' ἕξιν σκολιώσεως, ἐπιτείνοντα τὴν ἦδη ὑπάρχουσαν ἀνισορροπίαν μεταξὺ ἐτησίας αὐξήσεως τοῦ μήκους τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τῆς ἐτησίας αὐξήσεως τῆς μυϊκῆς ἰσχύος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

S U M M A R Y

The Incidence of Postural Scoliosis in Cyprus

The author examined 1645 male pupils of the Greek Schools of Nicosia (Cyprus) and found the incidence of postural scoliosis to be 45.53%. Its frequency increases during the 9th year, when the pupils begin to have more writing exercises, and during the 12th—14th years that is the beginning of puberty. The left scoliosis is more frequent than the right. This is due to the mal position of the blackboard in the classroom and to the bad habit of the pupils to rest on the left shoulder and arm while in the class.

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

ΒΛΑΜΟΥ, Α. Γ. (1904), Ἡ Ὑγιεινὴ τοῦ Σχολείου, Ἀθήναι.
 CAREY, E. J. (1932), Journ. Amer. Med. Ass. 98, 104.
 ΓΕΔΕΩΝ, Σ. (1931), Παιδομετρικαὶ Ἐρευναι ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι.
 ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. (1928), Σωματολογία τοῦ Παιθός, Ἀθήναι.
 ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ, Ε. Ν. (1911), Ἀρχαία Ἱατρικὴς, τεύχη 13 καὶ 14.
 ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ, Ε. Ν. (1934), Σχολικὴ Ὑγιεινὴ μετὰ Στοιχείων Παιδολογίας, Ἀθήναι.
 ΧΡΥΣΟΣΠΑΘΗ, Ι. Γ. (1932), Ὀρθοπαιδική, Ἀθήναι.

ΛΗΦΘΕΙΣΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΛΑΜΟΝ

- a) Combe, Scholder, Weith, Les déviations de la colonne vertebrale dans les écoles de Lausanne, Annal, Suisses d'hygiene scolaire, 1901.
- b) Drachmann, Berlin. klin. wochenschrift 1885 No. 18, pag. 277.
- c) Eulenburg, Rückgratsverkrümmungen, Eulenburg's Real-Encykl. d. gesemnten Heilkunde 1888 Bd. XI.
- d) Krug, Veber Rückgratsverkrümmungen der Schulkinder. Jahrb. f. Kinderheilk. 38 Bb. Pag. 144.
- e) Thorens, Mesures à prendre contre les attitudes scolaires vicieuses. Revue d'Hygiene Pag. 406, 1881.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι.

Ἡλικία	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων	Ἀριθμὸς σκολιωτικῶν	%
6—7 ἔτων	85	38	47,06
7—8	110	54	49,09
8—9	113	47	41,59
9—10	111	62	55,85
10—11	121	58	47,93
11—12	121	58	47,93
12—13	176	93	52,87
13—14	191	108	56,54
14—15	214	100	42,06
15—16	173	60	34,68
16—17	125	43	36,00
17—18	68	17	25,00
18—19	37	11	29,73
Σύνολον	1645	749	45,53

Π Ι Ν Α Ε ΙΙ.

Μορφαι σκολιώσεως	Ἀριθμὸς σκολιωτικῶν	%
Ἀριστεραὶ ὀσφυϊκαὶ	326	44,44
Δεξιαὶ »	78	10,41
Ὄσφυϊκαὶ	404	53,94
Ἀριστεραὶ θωρακικαὶ	201	26,84
Δεξιαὶ »	144	19,23
Θωρακικαὶ	345	46,06
Ἀριστεραὶ σκολιώσεις	527	70,36
Δεξιαὶ »	222	29,64

Π Ι Ν Α Ε ΙΙΙ

Ἐρευνηταὶ	Χώρα	Σκολιώσεις %
Thorens	Γαλλία	50
Krug	Γερμανία	26
Combe etc.	Ἑλβετία	23
Drachmann	Δανία	61,65
Λαμπαδάριος	Ἑλλάς	16,4

Π Ι Ν Α Ε ΙV

Ἡλικία	Ἐτησίᾳ αὐξήσεως μήκους ἐκ.	Ἐτησίᾳ αὐξήσεως μυϊκῆς ἰσχύος δεξιᾶς χειρὸς	Σκολιώσεις %
6—7 ἐτῶν	5,2	1,696	47,06
7—8	5,4	0,778	49,09
8—9	4,2	1,186	41,59
9—10	5,8	1,638	55,85
10—11	3,7	0,992	47,93
11—12	5,2	1,592	47,93
12—13	5,1	1,060	52,87
13—14	7,3	2,634	56,54
14—15	8,1	2,739	42,06
15—16	6,8	3,384	34,68
16—17	2,9	3,140	36,00
17—18	0,8	1,506	25,00
18—19	0,8	0,845	29,73

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΕΓΡΗΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΞΕΤΑΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΟΔΟΝΤΩΝ 3.146 ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ*

Κατά τὸ πρῶτον τρίμηνον τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1946—47 ἐξετάσθησαν τὰ στόματα 3.146 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἡλικίας 6 ἕως 19 ἐτῶν, φοιτῶντων εἰς τὰ πέντε Δημοτικὰ Σχολεῖα Λευκωσίας, καὶ τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον.

Δέον γὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν τερηδόνων, ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν μόνον οἱ ὑπάρχοντες εἰς τὸ στόμα ὀδόντες κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξετάσεως, καὶ συνεπῶς, οἱ λόγῳ ἐξαγωγῆς ἐλλείποντες ὀδόντες ἢ οἱ ὀπωδῆποτε θεραπευθέντες, δὲν κατεγράφησαν ὡς τερηδονιθέντες. Οὕτω, ἀπὸ τὴν ἑκατοστιαίαν ἀναλογίαν τῶν μαθητῶν οἱ ὅποιοι θὰ ἀναφερθοῦν κατωτέρω ὡς ἀπηλλαγμένοι τερηδόνων, δέον γὰ ἀφαιρεθῆ ἓν μικρὸν ποσοστὸν προκειμένου γὰ ἔχωμεν τὸ ἀκριβὲς ποσοστὸν τῶν παιδιῶν εἰς τὰ ὅποια εἶναι τελείως ἄγνωστος ἢ τερηδῶν, διὰ τὸν ἴδιον δὲ λόγον, ἀντιστρόφως, εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀδόντων οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται ὡς τερηδονισμένοι, θὰ ἔπρεπε γὰ προστεθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐμφράξεων καὶ τῶν ἐξαχθέντων ὀδόντων, διότι ἐμφραξις καὶ ἐξαγωγή προϋποθέτει, τοῦλάχιστον κατὰ μεγίστην ἀναλογίαν, τὴν ὑπαρξίν τερηδόνας.

Οἱ ἐξετασθέντες μαθηταὶ διηρέθησαν εἰς δύο μεγάλας ομάδας, ἡ μία τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἀπὸ μαθητὰς καὶ μαθητρίας ἡλικίας 6 εως 13 ἐτῶν, ἡ δὲ ἄλλη ἀπὸ μαθητὰς καὶ μαθητρίας ἡλικίας 11 ἕως 19 ἐτῶν.

Εἰς τὴν πρώτην ομάδα, ἡ ὅποια εἶναι καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν συνδεδεμένη μετὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς τερηδόνας, περιελήφθησαν οἱ 1.612 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι πέντε Δημοτικῶν Σχολείων τῆς Λευκωσίας, τοῦ Ἐλενείου (436), τοῦ Ἀρρεναγωγείου Ἀγίου Κασσιανοῦ (285), τοῦ μεικτοῦ σχολείου τῶν Ἀγίων Ὁμολογητῶν (175), τοῦ Παρθεναγωγείου Φανερωμένης (438), τοῦ Παρθεναγωγείου Ἀγίου Κασσιανοῦ (278). Εἰς τὴν δευτέραν ομάδα περιελήφθησαν οἱ 1.534 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Ἐκ τῶν 1.612 μαθητῶν τῆς πρώτης ομάδος, οἱ 987 εὑρέθησαν ἔχοντες τερηδονισμένους ὀδόντας ἔχοντας ἀνάγκην θεραπείας, καὶ μόνον οἱ 625 ἐθεωρήθησαν ὡς ἀπηλλαγμένοι τερηδόνων ἐν ἐνεργείᾳ. Ἐκ τῶν 987 πασχόντων, οἱ 424 εἶχον περισσοτέρας τῶν τριῶν τερηδόνων, ὁ δὲ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν τερηδονισμένων ὀδόντων ἀνήλθε εἰς 2.611, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 1.635 ἦσαν προσβεβλημένοι ἀπὸ τερηδόνας πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ, οἱ δὲ 976 ἀπὸ τερηδόνας τρίτου καὶ τετάρτου βαθμοῦ. Ἐκ τῶν 2.611 τερηδονισμένων ὀδόντων, οἱ 2.287 ἦσαν νεογιλοί, καὶ οἱ 324 μόνιμοι (πίνακες I καὶ II).

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι.

Ἀριθμ. ἐξετασθ. μαθητῶν	Ἡλικία Ἐτῶν	Ἐχοντες τερηδόνα	Ἀπηλλαγμένοι τερηδόνων	Ἐχοντες περισ. 3 τερηδόνων
1.612	6—13	987 61,2%	625 38,8%	424 26,3%

* Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1947, σ. 15.

Π Ι Ν Α Ε Ι Ι.

Συνολικός ἀριθ. τερηθδώνων	Τερηθδόνες α και β βαθμοῦ	Τερηθδόνες γ και δ βαθμοῦ	Νεογιλῶι	Μόνιμοι
2.611	1.635 62,6%	976 37,4%	2.287	324

Ἐκ τῶν 2.611 τερηθδονισμένων ὀδόντων, πρῶτος, κατὰ σειρὰν συχνότητος τερηθδονισμοῦ, εἶναι ὁ πρῶτος νεογιλῶς γομφίος, καὶ ἀκολουθοῦν, ὁ δεύτερος νεογιλῶς γομφίος, ὁ πρῶτος μόνιμος γομφίος, ὁ νεογιλῶς κυνόδους, ὁ δεύτερος μόνιμος προγόμφιος, ὁ πρῶτος μόνιμος προγόμφιος, ὁ μέσος νεογιλῶς τομεύς, ὁ μέσος μόνιμος τομεύς καὶ ὁ πλάγιος νεογιλῶς τομεύς (Πίναξ ΙΙΙ).

Π Ι Ν Α Ε Ι ΙΙ.

Σύνολον τερηθδονισμένων ὀδόντων	2.611	%
Πρῶτος νεογιλῶς γομφίος	1151	44,0
Δεύτερος νεογιλῶς γομφίος	933	35,7
Πρῶτος μόνιμος γομφίος	272	10,4
Νεογιλῶς κυνόδους	193	7,4
Δεύτερος μόνιμος γομφίος	23	0,8
Δεύτερος μόνιμος προγόμφιος	14	0,5
Πρῶτος μόνιμος προγόμφιος	12	0,4
Μέσος νεογιλῶς τομεύς	9	0,3
Μέσος μόνιμος τομεύς	3	0,1
Πλάγιος νεογιλῶς τομεύς	1	0,03

Ἐκ τῶν 1.612 εὐρέθησαν πάσχοντες ἐξ οὐλίτιδος, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκρίθη ἀπαραιτήτος ἡ ἐπέμβασις τοῦ ὀδοντιάτρου, οἱ 87. Πλὴν ὅμως αὐτῶν παρατηρήθησαν πλεῖστα ἄλλαι περιπτώσεις ἐλαφροτέρας μορφῆς, αἱ ὁποῖαι ὠφείλοντο κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν εἰς τὴν ἔλλειψιν καὶ τῆς στοιχειωδεστέρας φροντίδος διὰ τὴν στοματικὴν καθαρότητα.

Μερικοὶ συγγραφεῖς (Colyer καὶ Sprawson, 1944) ὑποστηρίζουν τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ τερηθδῶν εἶναι συχνότερα ἐπὶ τῶν θηλέων ἢ ἐπὶ τῶν ἀρρένων παιδιῶν, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ ὀδόντες συνήθως ἀνατέλλουν ἐνωρίτερον εἰς τὰ θήλαα, καὶ οὕτω εἶναι ἐκτεθειμένοι ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν οἰωνδήποτε αἰτίων τῶν προκαλοῦντων τὴν τερηθδῶν.

Ἡ ἀποψις αὐτὴ δὲν εὐρίσκει ἐπιβεβαίωσιν εἰς τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐξήχθησαν ἐκ τῆς ἐξετάσεως 721 μαθητῶν καὶ 716 μαθητριῶν. Ὡς δεικνύει ὁ πίναξ ΙV, ἡ τερηθδῶν φαίνεται συχνότερα ἐπὶ τῶν ἀρρένων ἢ ἐπὶ τῶν θηλέων.

Π Ι Ν Α Ε Ι V

	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων μαθητῶν	Ἐχοντες τερηθόνας	Ἀπηλλαγμένοι τερηθόνων	Ἐχοντες περισσοτέρους 3 τερηθόν.	Σύνολον τερηθοσιμένων δδόντων
Ἄρρενες	721	479 65,5%	242 33,5%	198 27%	1.267
Θήλειες	716	404 56,5%	312 43,5%	191 26,6%	1.099

Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς σχέσεως τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ ατόμου μὲ τὴν ἐκ τερηθόνων προσβολήν, κατηρτίσθη πίναξ ἐμφαίνων τὸ ποσοστὸν τῶν προσβεδλημένων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν πέντε Δημοτικῶν Σχολείων τῆς Λευκωσίας χωριστά. (Πίναξ V). Ἐξ αὐτοῦ καθίσταται φανερόν ὅτι τὸ ποσοστὸν τῆς ἐκ τερηθόνων προσβολῆς εἶναι μεγαλύτερον εἰς τὸ Ἐλένειον, τὸ Παρθεναγωγεῖον Φανερωμένης καὶ τὸ Σχολεῖον Ἁγίων Ὁμολογητῶν, εἰς ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ σχολεῖα εἰς τὰ ὁποῖα φοιτοῦν παιδιὰ προερχόμενα ἐκ τῶν εὐπορωτέρων συνοικιῶν τῆς πόλεως, ἐνῶ εἰς τὸ Ἄρρεναγωγεῖον καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον Ἁγίου Κασσιανοῦ, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν παιδιὰ ἀπὸ τὰς πτωχότερας συνοικίας, ἡ ἀναλογία τῆς προσβολῆς εἶναι αἰσθητῶς μικροτέρα.

Π Ι Ν Α Ε V

Σχολεῖον	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων μαθητῶν	Ἐχοντες τερηθόνας	Ἀπηλλαγμένοι τερηθόνων
Ἐλένειον	436	315 72,2%	121 27,8%
Παρθεναγωγεῖον Φανερωμένης	438	260 59,5%	178 40,5%
Ἁγ. Ὁμολογητῶν	175	104 59%	71 41%
Ἄρρεναγωγεῖον Ἁγίου Κασσιανοῦ	285	164 57,5%	121 42,5%
Παρθεναγωγεῖον Ἁγίου Κασσιανοῦ	278	144 51,8%	134 48,2%.

Τὸ γεγονός αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιοῦται διὰ πλήθους ἄλλων στατιστικῶν αἰ ὁποῖαι κατηρτίσθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀπεδόθη ὑπὸ πολλῶν, εἰς τὴν ἀπλουστεράν τροφήν τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν γενικῶς αἱ πτωχότεραι τάξεις ἀφ' ἐνός

(περισσότερα μάσησις, αυτοκαθαρισμός), και ἀφ' ἑτέρου, εἰς τὴν, λόγῳ οἰκονομικῆς ἀδυναμίας, μικρὰν χρῆσιν ὕδατανθράκων, ἰδίως ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς σακχάρους.

Ἡ ἐξήγησις αὐτῆ θὰ ἦτο πλήρης ἐφ' ὅσον θὰ ἐδεχόμεθα τὴν θεωρίαν τῆς διασπάσεως τῶν ὕδατανθράκων, τοῦ Miller (Παπαντωνόπουλλος, 1938), ὡς ἐρμηνεύουσαν τὸν τρόπον τῆς προσβολῆς τοῦ ὀδόντος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη διάφοροι ἐρευνῆται ἀμφισβητοῦν τὴν ὀρθότητα τῆς θεωρίας αὐτῆς, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν τελευταίων πειραμάτων τοῦ King (Mellanby και Coumoulos, 1946), μὰς ὠθοῦν εἰς τὸ νὰ τὴν ἀπορρίψωμεν. Ἐπὶ πλέον δὲ αἱ M. Mellanby και H. Coumoulos εἰς ἓν ἄρθρον των, θεωροῦν τὴν τελειότητα τῆς ὑφῆς τοῦ ὀδόντος, ἀπὸ ἀπόψεως ἀσβεστώσεως, ὡς παράγοντα πρωταρχικῆς σημασίας διὰ τὴν προσβολὴν ἢ μὴ ὑπὸ τερηδόνας. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι ἡ καλλιτέρευσις τῆς ὑφῆς τοῦ ὀδόντος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τροφῶν πλουσίων εἰς συστατικά, ὡς ὁ φώσφορος, τὸ ἀσβέστιον και αἱ λιποδιαλυταὶ βιταμῖναι, τροφῶν δηλαδὴ αἱ ὁποῖαι συναντῶνται μάλλον εἰς τὴν διαίταν των εὐπορωτέρων τάξεων. Σύμφωνα με αὐτά, θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τις ἀπὸ τὰς εὐπορωτέρας τάξεις ὀλιγωτέρας τερηδόνας ἐν συγκρίσει με τὰς ἀπορωτέρας. Ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει λοιπὸν θὰ εὐρισκώμεθα πρὸ ἀδυναμίας νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ αἷτια τῆς σχετικῆς ἀνοσίας τῶν δευτέρων.

Ἐκ τῶν 1.534 μαθητῶν και μαθητριῶν ἡλικίας 11—19 ἐτῶν φοιτῶντων εἰς τὸ Παγκύριον Γυμνάσιον, αἱ 484 εὐρέθησαν ἔχοντες τερηδονισμένους ὀδόντας ἐνῶ οἱ 1.050 ἐθεωρήθησαν ὡς ἀπηλλαγμένοι τερηδόνων ἐν ἐνεργείᾳ. Ἐκ τῶν πασχόντων οἱ 145 εἶχον περισσοτέρας τῶν τριῶν τερηδόνων, ὁ δὲ συνολικῶς ἀριθμὸς τῶν τερηδονισμένων ὀδόντων ἀνῆλθε εἰς 1.062, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 975 ἦσαν προσδεδηγμένοι ἀπὸ τερηδόνας πρώτου και δευτέρου βαθμοῦ, οἱ δὲ 267 ἀπὸ τερηδόνας τρίτου και τετάρτου βαθμοῦ (Πίνακες VI και VII).

Π Ι Ν Α Κ Ε VI

Ἀριθμ. ἐξετασθ. μαθητῶν	Ἡλικία Ἐτῶν	Ἐχοντες τερηδόνα	Ἀπηλλαγμένοι τερηδόνων	Ἐχοντες περ. 3 τερηδόνων
1.534	11—19	484 31,5%	1.050 68,5%	145 9,4%

Π Ι Ν Α Κ Ε VII

Συνολικὸς ἀριθμὸς τερηδόνων	Τερηδόνας α και β βαθμοῦ	Τερηδόνας γ και δ βαθμοῦ	Νεογιλοὶ	Μόνιμοι
1.062	795 74,5%	267 25,5%	115	947

Ὅπως φαίνεται εὐκόλως, ἡ τερηδὼν εἶναι αἰσθητῶς σπανιωτέρα εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα, παρὰ εἰς τὴν πρώτην. Ἐκ τῶν 1.062 τερηδονισμένων ὀδόντων, πρῶτος, κατὰ σειρὰν συχνότητος τερηδονισμοῦ, εἶναι ὁ πρῶτος μόνιμος γομφίος, και ἀκολουθοῦν, ὁ δευτέρος μόνιμος γομφίος, ὁ δευτέρος νεογιλὸς γομφίος, ὁ μέσος μόνιμος τομεύς, ὁ πρῶτος μόνιμος προγόμφιος, ὁ δευτέρος μόνιμος προγόμφιος, ὁ πρῶτος νεογιλὸς γομφίος, ὁ πλάγιος μόνιμος τομεύς, ὁ νεογιλὸς κυνόδους, και τελευταῖος ὁ μόνιμος κυνόδους. (Πίναξ VIII).

Π Ι Ν Α Κ Ε VIII

Σύνολον τερηδονισμένων οδόντων	1.062	%
Πρώτος μόνιμος γομφίος	463	43,5
Δεύτερος γομφίος	342	32,2
Δεύτερος νεογιλός γομφίος	72	6,7
Μέσος μόνιμος τομεύς	48	4,5
Πρώτος μόνιμος γομφίος	40	3,7
Δεύτερος μόνιμος προγόμφιος	30	2,8
Δεύτερος νεογιλός προγόμφιος	27	2,6
Πλάγιος μόνιμος τομεύς	19	1,7
Νεογιλός κυνόδους	16	1,5
Μόνιμος κυνόδους	5	0,4

Όπως φαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος VIII ὁ πρῶτος μόνιμος γομφίος εἶναι ὁ συχνότερον τερηδονιζόμενος μόνιμος ὁδός. Ἡ συχνότης τῆς προσβολῆς του πρέπει νὰ ἀποδοθῆ μάλλον εἰς τὸ ὅτι ἐκφύεται ἐνωρίτερον παντὸς ἄλλου ὁδόντος, εἰς ἡλικίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀξία τῆς διατήρησεως τῆς καθαριότητος τοῦ στόματος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτιμηθῆ δεόντως, παρὰ εἰς οἰανδήποτε ἀτέλειαν τῆς ὑφῆς του.

Ἐκ τῶν 1.534 εὑρέθησαν πάσχοντες ἐξ οὐλίτιδος, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκρίθη ἀπαραίτητος ἡ ἐπέμβασις τοῦ ὀδοντιάτρου, οἱ 128.

Ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῆς τερηδόνης ἐν σχέσει μὲ τὸ φύλον παρατηροῦμεν ὅτι, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος IX, ἐπιβεβαιοῦνται τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐξήχθησαν ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῆς πρώτης ομάδος.

Π Ι Ν Α Κ Ε IX

	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων μαθητῶν	Ἐχοντες τερηδόνας	Ἀπηλλαγμένοι τερηδόνων	Ἐχοντες περισσώτερος 3 τερηδόν.	Σύνολον τερηδονισμένων ὀδόντων
Ἄρρενες	993	336 33,8%	657 66,2%	98 9,8%	739
Θήλειες	541	148 27,4%	393 72,6%	47 8,6%	323

Ἐξετάσθησαν ἐν ὄλῳ 3.146 μαθηταὶ ἡλικίας 6 ἕως 19 ἐτῶν. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν μόνον, οἱ εἰς τὸ στόμα ὑπάρχοντες ὀδόντες κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ ὄλος ἀριθμὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο μεγάλας ομάδας, τὴν τῶν 6 ἕως 13 ἐτῶν, περιλαμβάουσαν 1.612 παιδιὰ, καὶ τὴν τῶν 11 ἕως 19 ἐτῶν, περιλαμβάουσαν 1.534 παιδιὰ. Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐξετάσεως τῆς πρώτης ομάδος, προέκυψε, ὅτι ἡ συχνότης τῆς τερηδόνης εἶναι μεγαλύτερα εἰς τὰ ἄρρενα ἢ εἰς τὰ θήλεια, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ἄλλων στατιστικῶν, καὶ ὅτι, τὸ ποστὸν τῆς προσβολῆς εἶναι αἰσθητῶς μεγαλύτερον ἐπὶ τῶν παιδίων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν εὐπορωτέρων τάξεων. Ἡ προσπάθεια πρὸς ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ προσκροῦει ἐπὶ τοῦ ὅτι δὲν δυνάμεθα ἀκόμη μετὰ δεβαιότητος νὰ καθορίσωμεν τὰ αἷτια τῆς τερηδόνης. Ἡ παραδοχὴ τῆς θεωρίας τοῦ Μίλλερ θὰ ἔδιδε πλήρη τὴν ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος, ἐνῶ ἡ ἀπόρριψις τῆς καὶ ἡ παραδοχὴ ἄλλων ἀπόψεων, μᾶς ὀδηγεῖ πρὸ αἰτιολογικοῦ ἀδιεξόδου.

Τὸ ποσοστὸν τῆς προσβολῆς ἐπὶ τῆς δευτέρας ομάδος εἶναι αἰσθητῶς χαμηλότερον. Τὸ ἐξαχθὲν ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς πρώτης ομάδος συμπέρασμα ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τῆς συχνότητος τῆς τερηδόνης καὶ τοῦ φύλου, ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐξετάσεως τῆς δευτέρας ομάδος.

Πρῶτον κατὰ σειράν συχνότητος τερηδονισμοῦ, εἰς μὲν τὴν πρώτην ομάδα, ἔχομεν τὸν πρῶτον νεογιλὸν γομφίον, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, τὸν πρῶτον μόνιμον γομφίον.

ΚΡΙΝΟΣ ΠΑΡΑΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. COLYER, J. F. καὶ SPRAWSON, E. (1944), Dental Surgery and Pathology, σελ. 359.
2. MELLANBY, M. καὶ COUMOULOS, H. (1946), Brit. med. J., Oct. 19, 569.
3. ΠΑΠΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. (1938) Ὄδοντική Χειρουργικὴ — Παθολογία — Θεραπευτικὴ, σελ. 92.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΟΔΟΝΤΟ-ΓΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΞΕΤΑΣΕΩΣ*
ΔΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1962—1963

Αί στατιστικά εις τήν σχολιατρικήν ὑπηρεσίαν δεικνύουν ἐν δεδομένη στιγμή τήν ὑγείαν τῶν μαθητῶν, κυρίως ὅμως χρησιμεύουν διά συγκρίσεις καί ἔλεγχον τῆς ὑγειονομικῆς πολιτικῆς εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια.

Ἡ κατωτέρω ἔκθεσις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῶν σχολικῶν ὀδοντιάτρων τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας κ.κ. Παντελῆ Μαρτούδη, Ἀνδρέα Γεωργιάδη καί Ἀνδρέα Κοντοπούλου.

Ἐπὶ γενικοῦ συνόλου 12.568 μαθητῶν καί μαθητριῶν Κατωτέρας καί Μέσης Παιδείας εὐρέθησαν ἔχοντες ἀνάγκην ὀδοντιατρικῆς περιθάλψεως 3.065 ἤτοι ποσοστὸν 24,30%. Ἐκ τούτων 1205 προσῆλθον εἰς τὸν ὀδοντίατρον καί ἑθεράπευσαν ὅ,τι ὑπεδείχθη εἰς αὐτοὺς, ἤτοι ποσοστὸν 39,31%.

Ἐπὶ συνόλου 5246 μαθητῶν καί μαθητριῶν Κατωτέρας Παιδείας εὐρέθησαν κατὰ τὴν πρώτην ἐξέτασιν ἔχοντες ἀνάγκην ὀδοντιατρικῆς περιθάλψεως 1350, ἤτοι 25,75% ἐνῶ κατὰ τὴν δευτέραν τοιαύτην 711 προσῆλθον εἰς ὀδοντίατρον οἱ 649, ἤτοι 47,33%.

Ἐπὶ συνόλου 7322 μαθητῶν καί μαθητριῶν Μέσης Παιδείας ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν πρώτην ἐξέτασιν 1715 ἄτομα 23,42% μὲ τερηδοποιημένους ὀδόντας καί ἄλλας παθήσεις τοῦ στόματος, ἐνῶ κατὰ τὴν δευτέραν τοιαύτην 1149, ἤτοι 566 μαθηταὶ προσῆλθον εἰς τὸν ὀδοντίατρον καί ἑθεράπευσαν ὅ,τι ὑπεδείχθη εἰς αὐτοὺς (33,0%).

Ἀναλυτικώτερον ἔχομεν:

ΠΙΝΑΞ Ι.

Σχολεῖα	Ἐχοντες ἀνάγκην ὀδοντιατρικῆς περιθάλψεως					
	Ἀρ. Μαθ.	I Ἐξέτ.	%	II Ἐξέτ.	Θεραπευθ.	%
Ἄγ. Ὁμολογηταί	381	113	29,6	49	64	56,8
Ἀκρόπολις	490	112	23,0	55	57	50,8
Φανερωμένης	339	75	22,1	43	32	42,6
Ὁμορφίτα	159	43	27,0	16	27	62,7
Νεάπολις	360	51	25,2	48	43	47,0
Ἄγίου Ἀνδρέου	325	66	20,3	37	29	43,9
Ἄγίου Σάββα	330	100	30,3	49	51	51,0
Ἄγίου Κασσιανοῦ	284	87	30,6	43	44	50,5
Λυκαδητοῦ	346	71	20,5	35	36	50,7
A' Παρθ. Καϊμακλίου	283	68	24,0	39	29	42,6
B' Ἀρρ. Καϊμακλίου	280	67	23,9	43	24	35,8
B' Παρθ. Καϊμακλίου	204	47	23,0	32	15	31,9
B' Ἀρρ. Καϊμακλίου	187	41	21,9	29	12	29,2
A' Παλουριωτίσσης	433	105	24,2	73	32	30,4
B' Παλουριωτίσσης	282	73	25,8	55	18	24,6
Ἄγίου Ἀντωνίου	288	63	21,5	25	38	60,3
Κατώτερον Ἄγ. Ἀντωνίου	148	91	61,4	30	61	67,0
Νηπιαγωγεῖα	127	37	29,1	10	27	72,9
	5246	1350	25,75%	711	639	47,33%

* Ἀπέρημα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Σπυριδάκην, Λευκωσία, 1964, σ. 93.

Π Ι Ν Α Ε Ι Ι.

Σ χ ο λ ε ι α	Ἀρ. Μοθ.	I. Ἐξέτ.	%	II Ἐξέτ.	Θεραπευθ.	%
1. Παγκ. Γυμν. Θηλέων Παλλουριωτίσσης	1770	406	22,37	256	150	36,9
2. Παγκ. Γυμν. Κύρκου	1185	318	26,83	188	130	40,8
3. Ἐμπ. Λύκειον Λίσιας	442	155	35,00	93	62	40,0
4. Παγκ. Γυμν. Θηλέων Φανερωμένης	1196	244	20,00	180	64	26,00
5. Οἶκον. Γυμν. Θηλέων	142	30	22,10	26	4	13,3
6. Οἶκον. Γυμν. Ἀρρένων	357	83	23,25	58	25	30,12
7. Παγκ. Γυμν. Ἀρρένων Κεντρ., Ἀγ. Ἰωάννου, Ἀγίου Κασσιανοῦ	2230	479	21,47	348	131	27,3
	7322	1715	23,42%	1149	566	33,0%

ΟΡΘΟΔΟΝΤΙΚΑΙ ΑΝΩΜΑΛΙΑΙ

Ἐπὶ γενικοῦ συνόλου 12568 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν Κατωτέρας καὶ Μέσης Παιδείας ἀνευρέθησαν 222 ὀρθοδοντικαὶ ἀνωμαλίαι,

- 29 Στενογναθισμοὶ
- 12 Προφατνιῖσμοὶ
- 12 Ὄπισθογναθισμοὶ
- 11 Προγναθισμοὶ
- 12 Λαβιδοδοντίαι
- 12 Χασμοδοντίαι
- 11 Στεγοδοντίαι
- 1 Ὑπεράριθμος
- 1 Λαγωχειλία
- 121 μικρότεραι ὀδοντικαὶ ἀνωμαλίαι (Στρεβλοφυταί)

222

Ἐξ αὐτῶν μόνον 11 περιπτώσεις τυγχάνουν ὀρθοδοντικῆς θεραπείας.

Π Α Ρ Α Τ Η Ρ Η Σ Ε Ι Σ

Ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία ἐπὶ γενικοῦ συνόλου 12568 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν Μέσης καὶ Κατωτέρας Παιδείας τῶν ἐχόντων ἀνάγκη ὀδοντιατρικῆς περιθάλψεως, παρέμεινε ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος περὶ 23—24%.

Ἀξιοσημεῖωτον εἶναι ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 61—62, προσήλθον εἰς ὀδοντίατρον καὶ ἐθεράπευσαν ὅ,τι ὑπεδείχθη εἰς αὐτοὺς ποσοστὸν 23,45% κατὰ τὸ παρὸν σχολικὸν ἔτος ἢ ἀναλογία αὕτη εἶναι 39,31%. Ἐσημειώθη δηλαδή σημαντικὴ αὔξησις θεραπευθέντων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν.

Αυτό οφείλεται, κατά την γνώμη μου, κατά μέγιστον λόγον, ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν θεραπείαν μεγάλου ἀριθμοῦ ἀπόρων μαθητῶν ὑπὸ τῶν σχολικῶν ὀδοντιάτρων καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν συνεχῆ παρακολούθησιν (ἀρχὴ καὶ τέλος σχολικοῦ ἔτους) τῆς ἐπιμείας ὀδοντιατρικῆς φύσεως, τῆ διοργάνωσιν ἐβδομάδων υγείας ὑπὸ τῶν διαφόρων σχολείων καὶ ἐν γένει εἰς τὸν ζῆλον τῶν σχολικῶν ὀδοντιάτρων.

Εἰς τὴν Κατωτέραν Παιδείαν τὸ ποσοστὸν τῶν θεραπευθέντων κατὰ τὸ παρὸν σχολικὸν ἔτος ἀνῆλθεν εἰς 47,33% ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ παρελθὸν ἔτος ὅπου ἡ ἀναλογία ἦτο 31,1%.

Εἰς τὴν Μέσην Παιδείαν τὸ ποσοστὸν τῶν θεραπευθέντων κατὰ τὸ παρὸν σχολικὸν ἔτος ἀνῆλθε εἰς 33,0% ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ παρελθὸν ἔτος τὸ ὁποῖον ἦτο 19,4%.

Ἡ σημαντικὴ διαφορὰ αὐξήσεως τῶν θεραπευθέντων μαθητῶν τῆς Κατωτέρας Παιδείας ἐκ τῆς Μέσης Παιδείας, οφείλεται καὶ εἰς τὴν συνεχῆ παρῶτρυνσιν τῶν διευθυντῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων κατόπιν ἐκκλήσεως τῶν ὀδοντιάτρων.

Α. ΧΡ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΡΘΟΔΟΝΤΙΚΑΙ ΑΝΩΜΑΛΙΑΙ
ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 69—70*

Ἡ πλήρης ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ἄκρων ἀνόρθωσις τοῦ ἐξελιχθέντος ὄντος, εἶχε ὡς ἐπακόλουθον τὴν πλήρη μεταβολὴν τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Τὸ κρανίον καὶ τὸ πρόσωπον ἔσχον ἀντίστροφον ἐξέλιξιν. Ἐπειδὴ αἱ ἐλευθερωθεῖσαι χεῖρες, μετὰ τῶν ἄλλων πράξεων ἀνέλαβον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ὅλων τῶν κατωτέρων λειτουργιῶν, τὰς ὁποίας μέχρι τινὸς ἤσκουν αἱ ἰσχυραὶ γνάθοι καὶ οἱ ὀδόντες, τὰ ὄργανα ταῦτα ὑπολειφθέντα ὡς πρὸς τὴν προτέραν αὐτῶν λειτουργίαν σὺν τῷ χρόνῳ ὑπεπλάσθησαν. Ἐκ τούτου τὸ ἐντόνως προβάλλον ρύγχος τῶν προγόνων τοῦ ἀνθρώπου ὑπεχώρησεν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Οἱ ἄλλοτε ἰσχυρότατοι μασσητήριοι μῦες, οἱ ὁποῖοι ἐπίεζον τὸ κρανίον ἠτρόφησαν. Τὰ ὅσῃ τὰ προστατεύοντα τὸν ἐγκέφαλον, ἀπαλλαγέντα ἐκ τῆς πίεσεως τῶν μυῶν, ἐπέτρεψαν ἐλευθέραν τὴν ἀνάπτυξιν, εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν εὐγενὲς ἀνθρώπινον ὄργανον. Ὅθεν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι δαπάναις τῶν ὀδόντων καὶ τῶν γνάθων, εἶχε τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ διαμόρφωσιν τὸ κρανίον καὶ κατ' ἀκολουθίαν. Ὁ ἐγκέφαλος, τὸ ὄργανον εἰς τὸ ὁποῖον, ὁ ἄνθρωπος, ὀφείλει τὸν πολιτισμὸν του.

Διὰ τοῦ πολιτισμοῦ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται τῆς πρωτογόνου διαίτης. Προσαρμόζεται εἰς τὸν ἄνετον καὶ μαλθακὸν δίον, ἢ δὲ τροφή του, χάρις εἰς τὰς πρόσδους τῆς χημείας, δὲν ἀπαιτεῖ πλέον ἀξιόλογον μυϊκὴν ἐνέργειαν διὰ τὴν λειοτρίθσιν τῆς.

Ἡ βιολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ κρανίου, τὸ μὲν διὰ τῆς ὑποπλασίας τοῦ προσώπου, τὸ δὲ διὰ τῆς ὑπερπλασίας τοῦ ἐγκεφάλου, ἠνύνησεν τὴν ἀνάπτυξιν, τῶν ὀδοντικῶν ἀνωμαλιῶν. Εἰς τοῦτο συμβάλλουν καὶ ἄλλοι παράγοντες τοπικῆς καὶ γενικῆς αἰτιολογίας.

Ἡ τοιαύτη πρὸς τὸν ἐγκέφαλον παραχώρησις τοῦ ὀδοντογενετικοῦ συστήματος, δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀνταποδόσεως. Οἱ ὀδόντες, ἐξελισσομένης τῆς κεφαλῆς, καταλαμβάνοντες στενωτέρου χώρου εἰς τὸ στόμα, ὄχι μόνον διεμορφώθησαν εἰς τελείως κλειστὸν φραγμὸν, ἀλλ' ἀπέκτησαν καὶ τὸ αὐτὸ ὕψος. Τοιοῦτοτρόπως, τὰ πρότερον εὐτελοῦς μόνον ἀνάγκης ὄργανα, ἀπέβησαν προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐκ τῶν μάλιστα ἐξηγενησιμῶν ὀργάνων τοῦ σώματος καὶ ἐκ θαυμασιωτάτων διακοσμητικῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.

Ἡ πρὸς τὸ κάλλος τῶν ὀδόντων, ἐκτίμησις τῶν λαῶν ὑπῆρξεν πάντοτε μεγίστη. Αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι καὶ ὁ ποιητικὸς λόγος ἐξύμνησαν τὸ κόσμημα τοῦτο. Ὁ βιβλικὸς ποιητὴς Σολομὼν εἰς τὸ « Ἄσμα Ἄσμάτων » παρομοιάζει τοὺς λευκοὺς ὀδόντας ὡς πρόβατα ἀναδυόμενα ἐκ τοῦ λουτροῦ. Ἀργότερον ὁ Ρωμαῖος ἱατροφιλόσοφος Πλίνιος, ἀποδίδει τὸ εὐθυμον τοῦ χαρακτῆρος ἀτόμου τινός, εἰς τὸ ὅτι, τὸ ἄτομον τοῦτο εἶχε λευκοὺς ὀδόντας. Ὁ Ρουσσὸ ἀναφέρει ὅτι δὲν ὑπάρχει δύσμορφος γυνὴ μὲ ὠραίους ὀδόντας καὶ ὁ Μοντεγκάτσα τονίζει, ὅτι οἱ ὠραῖοι ὀδόντες ὁμορφαίνουν τὸ πρόσωπον, ἐνῶ ἀντιθέτως πλημμυεῖς ὀδόντες καταστρέφουν τὸ κάλλος καὶ αὐτῆς τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου. Τέλος ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ θέλων νὰ παρουσιάσῃ τὸν τέλειον

* Ἱατρικὴ Κύπρος, τόμ. II, 1974, σελ. 158.

τύπον τῆς ἀποκρουστικῆς δυσμορφίας προσθέτει εἰς αὐτὸν στρεβλοὺς καὶ ἀκανονίστους ὀδόντας.

Σήμερον λέγομεν, ὅτι τὸ στόμα εἶναι τὸ κάτοπτρον τοῦ σώματος ὅπως οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι τὸ ἐκφραστικὸν μέσον τῆς ψυχῆς. Εἰς τὰ παιδιά, τὸ στόμα ἀποτελεῖ τὸ υγιεινομικρὸν των δελτίον.

Οἱ κανονικοὶ ὀδόντες ἀποδεικνύονται μάρτυρες ἀκεραίας υγείας. Ἀντιθέτως δὲν δύναται νὰ νοηθῇ σχολιὸς ὀδοντικός φραγμὸς μὴ ἐπιρεάζον νοσηρῶς τὸν ὀργανισμόν. Διότι, πῶς θὰ συντελέσῃ τοιοῦτος φραγμὸς εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς πέψεως, συμβολὴν κυριωτάτην πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας καὶ τῆς ζωῆς; Ἐπὶ πλεόν αἱ ὀδοντικαὶ ἀνωμαλίας δυνατόν νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀτόμου καὶ νὰ προκαλέσῃ εἰς τοῦτο φωνητικὰ ἐλαττώματα π.χ. ψευδισμόν, ἐπίσης νὰ διαταράξῃ τὴν φυσιολογικὴν κατάποσιν καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ πλημελῆ ἢ καὶ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν ρινηκὴν ἀναπνοὴν διὰ τῆς στοματικῆς, διαταράσσουσαι οὕτω τὴν μυϊκὴν ἰσορροπίαν τοῦ στόματος.

Ἐκτός ἀπὸ τὸν αἰσθητικὸν καὶ λειτουργικὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισεν νὰ διαφαίνεται καὶ ἕνας τρίτος σκοπὸς τῆς Ὀρθοδοντικῆς. Ὁ ψυχολογικός. Παρατηρήθη δηλαδὴ, ὅτι αἱ ὀδοντικαὶ ἀνωμαλίας ἔχῃ μόνον παραμορφῶνουν τὸ πρόσωπον καὶ διαταράσσουν τὰς λειτουργίας τῶν ὀδόντων, ἀλλ' ἐπηρεάζουν καὶ τὸν ψυχισμόν τοῦ ἀτόμου. Ἐχει δὲ διαπιστωθῆ ἐπιστημονικῶς, ὅτι τὰ παιδιά τὰ ὅποια ἔχουν ὀδοντογναθικὰς ἀνωμαλίας, εἶναι δύστροπα καὶ ὑστεροῦν τῶν συνομηλίκων των, ἔχῃ μόνον κατὰ τὴν πνευματικὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν των ἀνάπτυξιν.

Ταῦτα συνήθως δὲν γελοῦν, τοποθετοῦν τὴν χεῖραν των ἢ τὸ μαντῆλι των πρὸ τοῦ στόματός των κατὰ τὴν ὁμιλίαν, τὸ δὲ αἶσθημα τῆς ζήλειας εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένον.

Στατιστικαὶ ἔχουν ἀποδείξει ἀκόμη, ὅτι πολλὰ τῶν ἀτόμων τὰ ὅποια ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακὰς ἔφερον καὶ ὀδοντογναθικὰς ἀνωμαλίας. Γενικῶς παρατηρεῖται, ὅτι τὰ ἄτομα τὰ φέροντα σωματικὰ ἐλαττώματα καὶ ἔχοντα ἐπίγνωσιν τῆς δυσμορφίας των, εἶναι δυστυχῆ καὶ κατέχονται ἀπὸ συναισθήματα κατωτερότητος. Ἐνίστε ταῦτα καταλαμβάνονται ὑπὸ μισανθρωπίας ἢ ὅποια δύναται νὰ φθάσῃ καὶ μέχρῃ ἐγκληματικότητος διὰ νὰ ἐπιδείξουν ὑπεροχὴν.

Σήμερον ἡ ὀδοντικὴ ἀντιμετωπίζει τὰς ὀδοντογναθικὰς ἀνωμαλίας ὡς ἀναπηρικὰς καταστάσεις αἱ ὅποια ἔχῃ μόνον διαταράσσουν τὴν ἁρμονίαν τοῦ προσώπου καὶ τὴν λειτουργίαν καὶ ἀκεραιότητα σημαντικῶν ἀνατομικῶν ὀργάνων ἀλλὰ μεταβάλλουν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀτόμου. Ἐπιδιώκει δὲ νὰ ἐναρμονίσῃ τὴν περὶ τὸ στόμα περιοχὴν πρὸς τὸ ὑπόλοιπον πρόσωπον καὶ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν φυσιολογικὴν τὴν κανονικότητα ἐκείνην ἣτις τέρπει τὸν ὀφθαλμόν.

Πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα ἐξεθέσαμε διὰ διαλέξεων, ὁμιλιῶν καὶ παροτρύνσεων εἰς μαθητὰς καὶ μαθητρίδας Κατωτέρας καὶ Μέσης Παιδείας περιοχῆς Λευκωσίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν ὀδοντογναθικῶν ἀνωμαλιῶν εἶναι ἰκανοποιητικώτατα. Ἐνῶ κατὰ τὰ ἔτη 1962—63 ἐπὶ 222 ὀδοντογναθικῶν ἀνωμαλιῶν μόνον 11 ἐτύγχανον ὀρθοδοντικῆς θεραπείας, τὸ 1969—70 ἐπὶ 244 τοιοῦτων 78 τυγχάνουν ὀρθοδοντικῆς θεραπείας.

Ἀναλυτικώτερον ἔχομεν διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1969—70 καὶ ἐπὶ γενικοῦ συνόλου 13489 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν Κατωτέρας καὶ Μέσης Παιδείας καὶ ὑπαγόμε-

νοι εις την δικαιοδοσίαν των Ἑλληνικῶν Ἑκπαιδευτηρίων Λευκωσίας, ἀνευρέθησαν 244 ὀρθοδοντικαὶ ἀνωμαλίας, ἦτοι:

23	Στενογναθισμοὶ
18	Προφατιζμοὶ
13	Ὀπισθογναθισμοὶ
26	Προγναθισμοὶ
13	Λαδιδοντία
18	Χασμοδοντία
9	Στεγνοδοντία
1	Ὑπεράριθμος (τομεὺς) καὶ
123	μικρότεραι ὀδοντικά ἀλλὰ ἐμφανεῖς, ἀνωμαλίας (Στρεδλοφυτία)

Σύνολον 244

Ἐξ αὐτῶν 78 περιπτώσεις τυγχάνουν ὀρθοδοντικῆς θεραπείας ἦτοι τὸ 32% ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸ ἔτος 1962—63 τὸ ὅποιον ἦτο μόνον 4,9%.

Αἱ στατιστικαὶ εἰς τὴν σχολιατρικὴν Ὑπηρεσίαν δεικνύουν ἐν δεδομένη στιγμή τὴν υἰεῖαν τῶν μαθητῶν, κυρίως ὅμως χρησιμεύουν διὰ συγκρίσεις καὶ ἔλεγχον τῆς υγειονομικῆς πολιτικῆς εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια.

Ἡ προαναφερθεῖσα ἔκθεσις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῶν σχολικῶν Ὀδοντιάτρων τῶν Ἑλληνικῶν Ἑκπαιδευτηρίων Λευκωσίας κ.κ. Π. Μαρτούδη, Ἀ. Γεωργιάδη, Χρ. Πίπη καὶ ἐμοῦ.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΟΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚ. ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ*

Διὰ τὴν κατανοηθῆ ἢ σκοπιμότης τῆς ἐρεύνης ταύτης, πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅτι τὸ κάπνισμα θεωρεῖται γενικῶς ἐν Κύπρῳ διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων ὡς ἀξιόμειπτος συνήθεια, τιμωρεῖται δὲ ὑπὸ τῶν σχολικῶν κανονισμῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ὡς σοβαρὸν πειθαρχικὸν παράπτωμα. Ἡ ἀντίληψις αὕτη κατέστη ἤδη, λόγῳ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, παράδοσις καὶ ἀνεξαιρέτως σχεδὸν ἡ κοινὴ γνώμη ἀποδοκιμάζει τὸ κάπνισμα παρὰ τοῖς μαθηταῖς ὄλων τῶν σχολείων καὶ γενικῶς παρὰ πᾶσι τοῖς παισὶ καὶ τοῖς ἐφήβοις.

Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐρεύνης μεταξὺ τῶν τελειοφοίτων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον πᾶν ὀπωδῆποτε σοβαρὸν παράπτωμα καταλογίζεται εἰς αὐτοὺς διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς διαγωγῆς των, ὅστις καὶ ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ ἀπολυτηρίου των. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αἱ ἀπαντήσεις ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀνωνώμως, τὸ δὲ σχολεῖον διὰ τοῦ κ. Γυμνασιάρχου διεθεδαίωσεν αὐτοὺς ἐπισήμως ὅτι ἡ ἔρευνα γίνεται ἀποκλειστικῶς δι' ἐκπαιδευτικούς λόγους καὶ ὅτι ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει θὰ γίνῃ ἀπόπειρα ἀποκαλύψεως τῆς ἀνωνυμίας καὶ λήψεως πειθαρχικῶν μέτρων κατ' αὐτῶν. Εἶναι θέβαιον ὅτι μετὰ τὰ ἀνωτέρω οἱ ἐξεταζόμενοι κατενόησαν τὴν σκοπιμότητα τῆς ἐρεύνης καὶ ἀπήντησαν μὲ πᾶσαν δυνατὴν εὐλικρίνειαν εἰς τὰ τεθέντα ἐρωτήματα. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἠγέρθη ὑπόνοια ὅτι ἡ διδομένη ἀπάντησις δὲν εἶναι εὐλικρινής.

Ἡ ἔρευνα διεξήχθη κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούνιον περὶ τὸ τέλος τῶν ἀπολυτηρίων γραπτῶν ἐξετάσεων καὶ τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐπὶ 65 (ἐκ τῶν 67) τελειοφοίτων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (ἀρρένων). Δὲν ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ ἐπεκταθῆ ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον ἡ ἔρευνα καὶ ἐπὶ μαθητῶν τῶν κατωτέρων τάξεως καὶ δὴ Δ' καὶ Ε', διότι ἐθεωρήθη δύσκολον προκειμένου περὶ αὐτῶν νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπόλυτος εὐλικρίνεια εἰς τὰς ἀπαντήσεις διὰ διαφόρους λόγους καὶ κυρίως ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς ἀντιλήψεως ὅτι εἶναι δυνατὸν τὸ σχολεῖον νὰ λάθῃ μέτρα κατ' αὐτῶν ὁμαδικῶς, ἐφ' ὅσον θὰ εἶχον ἀκόμη νὰ φοιτήσωσιν εἰς αὐτὸ, ἢ ὅτι ἤτο δυνατόν νὰ δημιουργηθῆ παρὰ τοῖς καθηγηταῖς δυσμενὴς περὶ αὐτῶν γνώμη.

Εἰς ἕκαστον ὕ ἐδόθη ἓνα πολυγραφημένον ἀντίτυπον τοῦ κατωτέρω παρατιθέμενου ἐρωτηματολογίου καὶ ἐζητήθη νὰ ἀπαντήσωσι μὲ πᾶσαν εὐλικρίνειαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐδόθησαν ἔσθαι ἐξηγήσεις ἐκρίθησαν ἀπαραίτητοι. Ὁ διεξαγαγὼν τὴν ἔρευναν ὡς διδάσκων τοὺς ἐξεταζομένους πλείονα μαθήματα μετὰ τὰς παρασχεθείσας ἐξηγήσεις δὲν παρέμεινεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἀναλαβόντος τὴν σχετικὴν ἐπίβλεψιν τοῦ σχολικοῦ ἱατροῦ κ. Κ. Χρυσάνθη. Πρὸς ἐξασφάλισιν πλήρους ἀνωνυμίας οἱ ἐξεταζόμενοι ἐκλήθησαν νὰ ὑπογραμμίσουν ἀπλῶς ἕκαστος τὴν περίπτωσιν του.

Οἱ κυριώτεροι σκοποὶ τῆς ἐρεύνης ὑπῆρξαν α) νὰ ἐξακριβωθῆ ἡ ἔκτασις τῆς συνηθείας τοῦ καπνίσματος μεταξὺ τῶν τελειοφοίτων καὶ β) αἱ ἰδιαιτέρας συνθηकाί, ὑφ' ἃς ἐκτῆθη καὶ ἀσκεῖται ἡ ἔξις αὐτῆ.

* Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, ἔτος I, 1947, σελ. 49.

Τὰ κυριώτερα ἐξαγόμενα τῆς ἐρεύνης ταύτης καὶ τὰ σχετικὰ συμπεράσματα ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

ΠΙΝΑΞ Α΄.

(Ἐμφαίνων ἀριθμητικῶς καὶ κατ' ἀναλογίαν τὴν διάδοσιν τῆς ἕξεως)

Ἐκ τῶν ἐξετασθέντων	Προέλευσις		
	Πόλις	Προάστεια*	Χωρίον
α) Οὐδόλως ἐκάπνισαν 27 = 42, 85%	11 = 52, 38%	2 = 22, 22%	14 = 42, 42%
β) Διέκοψαν ἀμέσως 27 = 42, 85%	7 = 33, 33%	6 = 66, 66%	14 = 42, 42%
γ) Ἐξακολουθοῦν 9 = 14, 28%	3 = 14, 28%	1 = 10, 11%	5 = 15, 15%
Σύνολον 63	21 = 33, 33%	9 = 14, 28%	33 = 62, 58%

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται: α) ὅτι πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν ἐξετασθέντων ἐκάπνισαν, β) ὅτι μόνον 9 (14,28% τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ) ἐξακολουθοῦν νὰ καπνίζουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦντον συστηματικῶς, γ) καὶ συνολικῶς καὶ κατ' ἀναλογίαν οἱ ἐκ τῶν χωρίων προερχόμενοι (ἀντιπροσωπεύοντες τὰ 52,38% τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ) εἶναι ἐπιρρεπέστεροι εἰς τὴν ἕξιν ταύτην, ἀφοῦ οἱ ἐξακολουθοῦντες εἰσέτι νὰ καπνίζουν ἀποτελοῦν ἀναλογίαν 15,15% τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκ τῶν χωρίων προερχομένων. Οἱ οὐδόλως ἐξ αὐτῶν καπνίσαντες ἀποτελοῦν ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀριθμοῦ τούτου. Τοῦναντίον οἱ ἐκ τῶν πόλεων οὐδέποτε καπνίσαντες ὑπερβαίνουν τὸ ἡμισυ τοῦ ἀριθμοῦ των (52,38%). Τοῦτο δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας, διότι οἱ ἐκ τῶν χωρίων προερχόμενοι καὶ μὴ διαμένοντες παρ' οἰκογενεῖαι μαθηταὶ εἶναι φυσικὸν νὰ ἔχουν ὀλιγώτεραν ἐπίδωξιν καὶ ἐπομένως περισσοτέρας εὐκαιρίας νὰ δοκιμάσουν παρὰ οἱ ἄλλοι.

ΠΙΝΑΞ Β΄.

(Ἐμφαίνων τὸ ἔτος τῆς ἡλικίας κατὰ τὴν πρώτην δοκιμὴν).

Πρώτη Δοκιμὴ	Ἡλικία εἰς ἔτη										
	Ἀριθ.	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
α) Ἐκ τῶν διακοψάντων	27	1	—	—	5	2	—	3	10	5	1
β) Ἐκ τῶν ἐξακολουθούτων	9	—	1	—	1	2	1	2	2	—	—
Σύνολον	36	1	1	—	6	4	1	5	12	5	1

* Ὡς προάστεια ἐθεωρήθησαν οἱ συνοικισμοὶ οἱ εὐρισκόμενοι εἰς ἀκτίνα ἐνὸς ἀγγλικοῦ μιλίου ἀπὸ τῶν ἰθμοτικῶν ὁρίων τῆς πόλεως. Οἱ ἄλλοι διακρίσεις ἐν αὐτοῖς εἶναι μετὰ τῶν τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπαίθρου. Οἱ ἐξ αὐτῶν μαθηταὶ ἔχουν μεγαλύτεραν πῶς ἐλευθερίαν κινήσεως ἢ οἱ ἄλλοι.

Τὰ πορίσματα τοῦ πίνακος τούτου εἶναι ἐνδιαφέροντα ἀπὸ ἀπόψεως ψυχολογικῆς. Ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἡ πρώτη δοκιμὴ ἐγινε κυρίως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας (14ον καὶ 15ον ἔτος μὲ 10 μαθητὰς) καὶ περὶ τὸ τέλος αὐτῆς (17ον—19ον μὲ τὰ 2) 3 περίπου τῶν μαθητῶν). Καὶ εἶναι τοῦτο εὐεξήγητον ὡς ἐκ τῆς γενικῆς ἀναστατώσεως, τὴν ὁποῖαν ἐπιφέρει ἡ ἡλικία αὕτη, καθιστώσης ἐπιρρεπέστερον τὸν παῖδα εἰς ὅλας τὰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις. Περὶ τὸ τέλος πάλιν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ὁ νέος μὲ τὴν συναίσθησιν τῆς ὀριμότητος ἐπιδιώκει νὰ συμπεριφέρεται ὅπως οἱ ἐνήλικες καὶ νὰ μιμῆται τούτοις εἰς ὅλας των τὰς ἐκδηλώσεις. Ἐὰν ἐπομένως οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰς περιόδους αὐτὰς τῆς ἡλικίας των τυγχάνωσι στενωτέρας ἐπιδόσεως, εἶναι πιθανὸν νὰ ἀποφύγωσι τὸν πειρασμόν.

Π Ι Ν Α Κ Ο Σ Γ'.

(Ἐμφαίνων τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἐγένετο ἡ πρώτη δοκιμὴ (ἔρ. 4 καὶ 5).

	Ἐκ τῶν διακοφάντων	Ἐκ τῶν ἐξα- κολουθούντων	Σύνολον
Αὐτοβούλως ἐδοκίμασαν	10	5	15
Κατὰ παρακίνησιν ἄλλου:	17	3	21*
α) συμμαθητοῦ των	13	1	14
β) ξένου πρὸς τὸ σχολεῖον	4	2	6
Πρώτη δοκιμὴ:			
α) μόνος	7	3	10
β) μὲ ἓνα φίλον	4	3	7
γ) ὁμαδικῶς	16	3	19

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος ἐμφαίνεται ὅτι οἱ κατὰ παρακίνησιν προβάντες εἰς τὴν πρώτην δοκιμὴν εἶναι περισσότεροι τῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας (21 ἔναντι 15) καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν οἱ κατὰ παρακίνησιν συμμαθητοῦ των ὑπερδιπλάσιοι τῶν κατὰ παρακίνησιν ἄλλου (14 ἔναντι 6). Τοῦτο συμπληρῶνει τὸ β' μέρος τοῦ ἀνωτέρω πίνακος καταδεικνύοντος ὅτι οἱ ὀπωσδήποτε ὁμαδικῶς ἐπιχειρήσαντες τὸ κάπνισμα εἶναι πολὺ περισσότεροι τῶν κατὰ μόνος (26 ἔναντι 10). Ἐκ τούτου γίνεται φανερόν ὅτι σπουδαῖος παράγων διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ καπνίσματος μεταξὺ τῶν μαθητῶν εἶναι ὁ συναγελασμός καὶ ἡ ἐν γένει ἀναστροφή αὐτῶν τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἔλαβον ἤδη πείραν τοῦ καπνίσματος. Ἄν ἐπομένως ἦτο δυνατόν νὰ διακρίνωνται ἐγκαίρως οἱ ὑποπεσόντες εἰς τὸ παράπτωμα τοῦτο καὶ νὰ λαμβάνωνται μέτρα σπανιωτέρας ἐπαφῆς τῶν ἄλλων πρὸς αὐτούς, πιθανώτατα θὰ περιορίζετο ἡ διάδοσις τῆς ἔξεως. Πιθανὸν ἐπίσης ὁ περιορισμὸς τῆς ὁμαδικῆς ἀναστροφῆς τῶν μαθητῶν καὶ δὴ εἰς τόπους ἐρημικοῦς θὰ ἐπέφερε σχετικὸν περιορισμόν.

* Εἰς ἀνέγραψεν ἀπλῶς κατὰ παρακίνησιν ἄνευ περαιτέρω διακρίσεως.

ΠΙΝΑΞ Δ'.

(Έμφαίνων τὰς συνθήκας διαδιώσεως κατὰ τὴν πρώτην δοκιμὴν (α) καὶ τῶρα (β' δι' ἕσους ἐξακολουθοῦν τὸ κάπνισμα). (Έρωτ. 8 καὶ 9).

	Διαμονή	Ἀριθμὸς
α)	Ἐν Λευκωσίᾳ:	19
	α) οἰκογενειακῶς	7
	β) μόνος	12
	Ἐκτὸς Λευκωσίας	16
	Ἄδηλον	1
β)	Μόνος	1
	Μὲ πολλοὺς ἐνοίκους	8

Ἐκ τοῦ α' μέρους τοῦ πίνακος τούτου ἐξάγεται ὅτι οἱ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος διατελοῦντες ὑπόκεινται ὀλιγώτερον εἰς τὸν πειρασμὸν Ἀντιστρόφως ἢ μετὰ πολλῶν ἄλλων συμθίωσις φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ πρόσφορον ὄρον διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ καπνίσματος, ἐφ' ὅσον ὄλοι σχεδὸν οἱ ἐξακολουθοῦντες γὰ καπνίζουσι συμθίωσιν μετ' ἄλλων.

Εἰς τὴν 7 ἐρώτησιν δὲν ἀπήντησαν ἐκ παρανοήσεως ὄλοι οἱ ἐξετασθέντες καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐπεχειρήσαμεν συσχετίσιν πρὸς τὸν παράγοντα, ἂν καπνίζουσι ἢ ὄχι οἱ οἰκεῖοι. Ἐξ ἄλλου τοῦτο θὰ εἶχε περιωρισμένην σημασίαν δοθέντος ὅτι ἤδη οἱ πλείστοι τῶν καπνιζόντων ἢ μόνον δοκιμασάντων προέβησαν εἰς τὴν πρώτην δοκιμὴν κατὰ παρακίνησιν συμμαθητῶν των. Ἐπὶ τῶν 9, οἵτινες ἐξακολουθοῦν τὸ κάπνισμα καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπήντησαν εἰς τὸ ἐρώτημα, τὰ ἀποτελέσματα ἔχουσι οὕτω:

α) ὁ πατήρ	5
β) ἡ μήτηρ	1
γ) ἀδελφοὶ	2
δ) οὐδεὶς	3

11*

Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὸ 10ον ἐρώτημα, ἂν καπνίζουσι ἢ ὄχι τῶν οἰκειῶν των, ἔχουσι ὡς ἑξῆς (προκειμένου φυσικὰ περὶ τῶν ἐξακολουθοῦντων γὰ καπνίζουσι) :

- 6 καπνίζουσι ἐν ἀγνοίᾳ τῶν οἰκειῶν των.
- 2 ἐν γνώσει ἀμφοτέρων τῶν γονέων των.
- 1 ἐν γνώσει μόνον τῶν ἀδελφῶν του.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποσότητα τοῦ καπνοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς προμηθείας του ἐκ τῶν δοθεισῶν ἀπαντήσεων φαίνεται ὅτι αὕτη εἶναι πολὺ περιωρισμένη, κυμαινόμενη περὶ τὰ 2 τσιγάρα κατὰ μέσον ὄρον τὸ 24ωρον, πλὴν ἑνὸς καπνίζοντος, 20 τσιγάρα κατὰ 24ωρον (πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου, ὅστις ἤρχισε καπνίζων ἀπὸ ἡλικίας 12 ἐτῶν). Οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν προμηθεύονται τὰ τσιγάρα διὰ τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια δίδονται εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ πατρὸς δι' ἄλλας ἀνάγκας, ἀφοῦ οἱ πλείστοι καπνίζουσι ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γονέων των. Συνήθης τόπος καπνίσματος εἶναι ὁ περίπατος

* Ἐνὸς καπνίζουσι ἀμφοτέροι οἱ γονεῖς, ἑτέρου δὲ ὁ πατήρ καὶ ἀδελφοί.

(5 ἐκ τῶν 9) καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὸ σπῆτι. Οὐδεὶς ἐδήλωσεν ὅτι καπνίζει ἐν τῷ σχολείῳ.

Ἐνδιαφέρουσαι καὶ κάπως ἀπροσδόκητοι δι' ἡμᾶς ὑπῆρξαν αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰ τελευταῖα ἐρωτήματα. Εἰς τὸ 14ον ἐρώτημα (ἐδοκίμασαν νὰ κόψουν τὴν συνηθειαν;) ἐκ τῶν 9, οἵτινες ἐξακολούθουν τὸ κάπνισμα, οὐδεὶς ἐδοκίμασε νὰ τὸ κόψῃ καί, ἔτι περίεργον, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν στενοχωρεῖται δι' οἰονδήποτε λόγον, διότι καπνίζει (ἐρ. 15ον) **. Ἐξ αὐτῶν οἱ 6 οὐδέποτε αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ καπνίσουν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος, 2 σπανίως καὶ μόνον 1 συχνά (ὁ ἀρχίσας νὰ καπνίζῃ ἀπὸ ἡλικίας 12 ἐτῶν).

Εἰς τὸ τελευταῖον ἐρώτημα (18ον) αἱ ἀπαντήσεις τῶν 9 καπνιζόντων (οἱ ἄλλοι ἐθεώρησαν περιττὸν νὰ παντήσουν εἰς αὐτό) ἔχουν οὕτω:

Παρεκίνησαν:	α)	συμμαθητάς των	3
	β)	ξένους	0
	γ)	οὐδένα	6

Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν περιπτώσεων εἶναι πολὺ περιωρισμένος, ὥστε ν' ἀποφανθῇ τις θετικῶς πως, ἂν ἡ ἀναλογία τῶν παρακινήσαντων ἄλλους ἀποτελεῖ πραγματικὸν κίνδυνον ἢ εἶναι μᾶλλον τυχαία.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Διεξήχθη ἔρευνα ἐπὶ 65 τελειοφοίτων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου τοῦ σχολικοῦ ἔτος 1946—47 πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἐκτάσεως τοῦ καπνίσματος καὶ τῶν ὄρων τῆς ἀσκήσεως αὐτοῦ μεταξύ των. Τὰ κυριώτερα πορίσματα τῆς ἐρευνῆς ταύτης εἶναι:

1. Οἱ ἐκ τῶν χωρίων προερχόμενοι εἶναι περισσότερον ἐπιρρεπεῖς παρὰ οἱ ἄλλοι.
2. Ἡ πρώτη δοκιμὴ γίνεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἴτε κατὰ τὴν εἴσοδον εἴτε κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς ἐφηδικῆς ἡλικίας.
3. Ἡ παρακίνησις συμμαθητοῦ δοκιμάσαντος τὸ κάπνισμα καὶ ἡ ὁμαδικὴ ἀναστροφή εἶναι οἱ κυριώτεροι παράγοντες τῆς διαδόσεως τῆς συνηθείας ταύτης μεταξὺ τῶν μαθητῶν.
4. Οἱ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος εὐρισκόμενοι ἔχουν ὀλιγωτέρας εὐκαιρίας νὰ παρασυρθοῦν εἰς τὴν πρώτην δοκιμὴν. Ἀντιθέτως ἡ ὁμαδικὴ συμβίωσις εὐνοεῖ τὴν πρόσκτησιν τῆς ἔξεως.
5. Οἱ περισσότεροι τῶν ἐξακολουθούντων νὰ καπνίζουσι πράττουσι τοῦτο ἐν ἀγνοίᾳ τῶν οἰκείων των.
6. Ἡ ποσότης τοῦ καπνοῦ κατὰ 24ωρον εἶναι πολὺ περιωρισμένη (περὶ τὰ 2 τσιγάρα) καὶ ταύτην προμηθεύονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ χρημάτων παρεχομένων εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν γονέων δι' ἄλλους σκοποῦς. Συνήθης τόπος καπνίσματος εἶναι ὁ περίπατος.
7. Οἱ πλεῖστοι τῶν καπνιζόντων οὐδέποτε αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ καπνίσουν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος.
8. Οὐδεὶς τῶν ὀπωσδήποτε συστηματικῶς καπνιζόντων ἐπεχείρησέ ποτε νὰ κόψῃ τὸ κάπνισμα καί, ὅπερ περίεργον, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν στενοχωρεῖται δι' οἰονδήποτε λόγον διότι καπνίζει.
9. Ἐκ τῶν ἐξακολουθούντων νὰ καπνίζουσι 3 παρεκίνησαν καὶ ἄλλους συμμαθητάς των εἰς τοῦτο.

** Εἰς τὴν 16ην ἐρώτησιν ὅθεν ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ ἀπαντήσουν πάντες οἱ διακόφοντες, ἴσως διότι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐσταμάτησαν μὲ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν δοκιμὴν. Ἐκ τῶν ὀποραδικῶν ὅμως ἀπαντήσεων των φαίνεται ὅτι ὁ κυριώτερος ἀνασταλτικὸς λόγος ὑπῆρξεν ὁ φόβος διὰ τὴν υγείαν των.

ΕΡΕΥΝΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ἀπαντήσατε μὲ εἰλικρίνειαν εἰς κάθε ἐρώτησιν καὶ ὑπογραμμίσατε τὴν περι-
πτωσιν ποῦ σᾶς ἀφορᾷ:

1. Πλήρης ἡμερομηνία γεννήσεως:
Ἡμέρα Μῆν Ἔτος
2. Τόπος γεννήσεως: Πόλις, Περίχωρον, Χωρίον.
3. Πότε ἐδοκίμασες διὰ πρώτην φοράν;
α) Τᾶξίς β) Ἡλικία
4. Ἐδοκίμασες αὐτοδούλως; ἢ κατὰ παρακίνησιν:
α) συμμαθητοῦ σου;
β) ξένου πρὸς τὸ σχολεῖον;
5. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάπνισες:
α) μόνος;
β) μὲ ἓνα φίλον;
γ) ὀμαδικῶς;
6. Διέκοψες ἢ ἐξακολουθεῖς νὰ καπνίζῃς;
α) ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν;
β) συστηματικῶς;
7. Εἰς τὸ σπίτι σου καπνίζουν;
α) ὁ πατέρας;
β) ἡ μητέρα;
γ) μεγαλύτερα ἀδελφία;
- 8) Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης δοκιμῆς ἤσουν εἰς τὴν Λευκωσίαν:
α) μὲ τὴν οἰκογένειάν σου;
β) μόνος;
9. Τώρα εἰς τὸ σπίτι σου:
α) εἶσαι μόνος;
β) ὑπάρχουν πολλοὶ ἔνοικοι;
10. Τὸ ξαίρουσιν οἱ δικοὶ σου, ὅτι καπνίζεις;
α) ὁ πατέρας;
β) ἡ μητέρα;
γ) ἀδελφία;
11. Πόσα τσιγάρα καπνίζεις τὸ 24ωρον; (ἀριθμὸς)
12. Πῶς τὰ προμηθεύεσαι;
α) παίρνεις τσιγάρα ἀπὸ τὸ σπίτι;
β) ἀγοράζεις μὲ χρήματα ποῦ σοῦ δίδει: ὁ πατέρας, ἡ μητέρα;
γ) δανείζεσαι τσιγάρα; χρήματα;

13. Αισθάνεσαι τήν ανάγκην νά καπνίσῃς τήν ὥραν τοῦ μαθήματος;
α) ποτέ;
β) συχνά;
γ) σπανίως;
14. Ἐδοκίμασες νά κόψῃς τήν συνήθειαν;
α) ὄχι;
β) ναί;
γ) πολλάκις;
15. Σέ στενοχωρεῖ τὸ ὅτι καπνίζεις;
α) ὄχι;
β) ναί;
16. Διατί σέ στενοχωρεῖ;
α) ἀπὸ φόβον τιμωρίας;
β) ἀπὸ φόβον μὴ θλάψῃς τήν υἰγιάν σου;
γ) ἀπὸ συναίσθησιν ἀδυναμίας;
17. Ποῦ συνήθως καπνίζεις;
α) εἰς τὸ σπίτι;
β) εἰς τὸ σχολεῖον;
γ) εἰς τὸν περίπατον;
18. Παρακίνησές ποτε ἄλλους ἢ ὅπωςδήποτε συνετέλεσες μὲ τὸ παράδειγμα σου νά μάθουν ἄλλοι τὸ κάπνισμα;
α) συμμαθηταί σου;
β) ξένοι πρὸς τὸ σχολεῖον;

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ἵποβιευθυντῆς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου

Η ΣΥΝΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ*

Ἡ στατιστικὴ αὐτὴ μελέτη διενεργήθη μεταξύ τῶν μαθητῶν τῆς 4ης, 5ης καὶ 6ης τάξεως τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Μέσης Ἐκπαιδευσεως τῆς Λευκωσίας, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Σχολιατρικῆς Ὑπηρεσίας Λευκωσίας.

Κατεβλήθη κάθε προσπάθεια ὥστε νὰ διασφαλισθῇ ἡ ἔρευνα ἀπὸ κάθε τυχόν ἐπιδράσεις ἐκ μέρους τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, αἱ ὁποῖαι πιθανὸν νὰ ἐπηρέαζον τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀποτελεσμάτων. Δι' αὐτὸ ἡ ἔρευνα διεξήχθη ἀνωνόμως, τὰ δὲ ἐρωτηματολόγια διενεμήθησαν καὶ συλλεγῆσαν ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτριῶν ἀδελφῶν τῆς Ὑπηρεσίας ἄνευ συμμετοχῆς τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Εἰς τὴν ἔρευναν ἔλαβαν μέρος 2904 μαθηταί. Ἐκ τούτων 109 δὲν ἀπῆντησαν εἰς τὰς βασικὰς ἐκ τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀπεκλείσθησαν ἐκ τῆς ἐρεύνης, καὶ 2795 ἀπῆντησαν εἰς τὰς βασικὰς ἐρωτήσεις, παρ' ὅλον δὲ ὅτι μερικοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἀπῆντησαν εἰς μερικὰς ἐκ τῶν δευτερευούσης σημασίας ἐρωτήσεων, συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἔρευναν (Πίναξ 1).

Αἱ ἡλικίαι τῶν μαθητῶν τῶν ὁποίων αἱ ἀπαντήσεις συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἔρευναν κυμαίνονται μεταξύ τῶν 15 καὶ 20 ἐτῶν, ἡ δὲ ἀναλογία μεταξύ ἀρρένων καὶ θηλέων εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ εἰς τὰς ἡλικίας τῶν 16, 17 καὶ 18 ἐτῶν ἐνῶ εἰς τὰς ἡλικίας τῶν 15, 19 καὶ 20 ὑπερέχουν σαφῶς οἱ ἄρρενες, (Πίναξ 2).

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἀπαντήσεων προκύπτει ὅτι ἕνα ποσοστὸν 31% τοῦ συνόλου τῶν μαθητῶν κάμνουν ἐν γένει χρῆσιν τοῦ καπνίσματος. Ἐπὶ τῇ δάσει τοῦ φύλου εἰς μὲν τοὺς ἄρρενας καπνίζουν τὰ 47%, εἰς δὲ τοὺς θήλειαις τὰ 11% (Πίναξ 3).

Ἐπὶ τῇ δάσει τῆς ἡλικίας, ἡ ἀναλογία τῶν καπνιζόντων αὐξάνει παραλλήλως πρὸς τὴν ἡλικίαν τόσο ἐν γενικότητι ὅσον καὶ ἀναλυτικῶς δάσει τοῦ φύλου, τόσο εἰς τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ εἰς τοὺς θήλειαις (Πίναξ 4).

Ἀναλυτικότερον, οἱ κάμνοντες χρῆσιν τοῦ καπνίσματος χωρίζονται δάσει τῶν ἀπαντήσεων τῶν εἰς δύο κατηγορίας, τοὺς καπνίζοντας συστηματικὰ καὶ τοὺς καπνίζοντας οὐχὶ ἐκ συστήματος ἀλλὰ «ἐνίοτε». Οὕτω, ἐν γενικότητι ἐξ ὅλων τῶν καπνιζόντων, ἀνεξαρτήτως φύλου, καπνίζουν συστηματικὰ τὰ 24,5% καὶ ἐνίοτε τὰ 75,5%. Ἐπὶ τῇ δάσει τοῦ φύλου, εἰς τοὺς ἄρρενας καπνίζουν συστηματικὰ τὰ 26,5% καὶ ἐνίοτε τὰ 73,5%, καὶ εἰς τοὺς θήλειαις συστηματικὰ τὰ 13,4% καὶ ἐνίοτε τὰ 86,6% (Πίναξ 5).

Ἐπὶ τῇ δάσει τῆς ἡλικίας, ἡ ἀναλογία τῶν καπνιζόντων συστηματικὰ πρὸς τοὺς καπνίζοντας ἐνίοτε παρουσιάζει εἰς μὲν τοὺς ἄρρενας θαυμασίαν αὐξῆσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν καπνιζόντων συστηματικὰ καὶ μείωσιν τῶν καπνιζόντων ἐνίοτε, εἰς δὲ τοὺς θήλειαις θαυμασίαν ἐλάττωσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν καπνιζουσῶν συστηματικὰ καὶ αὐξῆσιν τῶν καπνιζουσῶν ἐνίοτε, (Πίναξ 6).

Ἐὰν τώρα ὑπολογίσωμεν τοὺς καπνίζοντας συστηματικὰ, τοὺς καπνίζοντα ἐνίοτε καὶ τοὺς μὴ καπνίζοντας κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ σύνολον βλέπομεν ὅτι τὰ 7,6% τοῦ συνόλου καπνίζουν συστηματικὰ, τὰ 23,4% ἐνίοτε καὶ τὰ 69% δὲν καπνίζουν. Ἀναλόγως τοῦ φύλου εἰς μὲν τοὺς ἄρρενας καπνίζουν συστηματικὰ τὰ 12,4%, ἐνίοτε τὰ 34,1% καὶ δὲν καπνίζουν τὰ 53,5%, εἰς δὲ τοὺς θήλειαις καπνίζουν συστηματικὰ τὰ 1,5%, ἐνίοτε τὰ 10%, καὶ δὲν καπνίζουν τὰ 88,5% (Πίναξ 7).

* Ἱατρικὴ Κύπρος, τόμ. II, 1974, σελ. 146.

Τέλος, ἐπὶ τῇ δάσει τῆς ἡλικίας βλέπομεν καὶ πάλιν ὅτι θαυμαίως ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξάνει ἡ ἀναλογία τῶν καπνίζόντων συστηματικὰ καὶ ἐνίοτε καὶ ἑλαττοῦται ἡ ἀναλογία τῶν μὴ καπνίζόντων εἰς τοὺς ἄρρενας, ἐνῶ εἰς τοὺς θήλειους παραμένει σχεδὸν σταθερὰ ἡ ἀναλογία τῶν καπνίζουσῶν συστηματικὰ, αὐξάνει ἡ ἀναλογία τῶν καπνίζουσῶν ἐνίοτε καὶ ἑλαττοῦται ἡ ἀναλογία τῶν μὴ καπνίζουσῶν (Πίναξ 8, 9).

Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν σχέσιν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ συνήθεια τοῦ καπνίσματος εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τῶν ἐφήδων πού λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἔρευναν, πρὸς τὴν συνήθειάν των νὰ καπνίζουν συστηματικὰ, ἐνίοτε ἢ οὐδόλως, παρατηρεῖται ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν πατέρων, τῶν μητέρων καὶ τῶν φίλων πού κάμνουν συστηματικὴν χρῆσιν τοῦ καπνίσματος, εἶναι ὀλίγον μεγαλύτερα εἰς τοὺς γονεῖς καὶ πολὺ μεγαλύτερα εἰς τοὺς φίλους τῶν ἐφήδων οἱ ὅποιοι κάμνουν συστηματικὴν χρῆσιν τοῦ καπνίσματος, τὸσον εἰς τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ εἰς τοὺς θήλειους, παρὰ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς φίλους τῶν ἐφήδων οἱ ὅποιοι καπνίζουσιν ἐνίοτε ἢ δὲν καπνίζουσιν καθόλου. (Πίναξ 10, 11).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡλικίαν πού ἔκαμαν διὰ πρώτην φορὰν χρῆσιν τοῦ πρώτου των σιγαρέττου, βλέπομεν ὅτι ἡ μεγαλύτερα ἀναλογία εὐρίσκεται εἰς τὰς ἡλικίας τῶν 12, 13, 14, 15 καὶ 16 ἐτῶν (Πίναξ 12). Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡλικίαν πού ἤρχισαν τὴν συστηματικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ καπνίσματος, βλέπομεν ὅτι ἡ μεγαλύτερα ἀναλογία εὐρίσκεται εἰς τὰς ἡλικίας τῶν 14, 15, 16 καὶ 17 ἐτῶν. (Πίναξ 13).

Τέλος τὰ 95% τῶν καπνίζόντων καὶ τὰ 98% τῶν μὴ καπνίζόντων γνωρίζουν ὅτι τὸ κάπνισμα εἶναι ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν υγείαν, καὶ τὰ 79% τῶν καπνίζόντων καὶ τὰ 94% τῶν μὴ καπνίζόντων πιστεύουσιν ὅτι μία ἐκστρατεία διαφωτίσεως διὰ τὴν βλαπτικότητα τοῦ καπνίσματος θὰ εἶχεν εὐνοϊκὰ ἀποτέλεσματα. Τὰ 61% τῶν ἄρρένων καὶ τὰ 47% τῶν θηλέων οἱ ὅποιοι καπνίζουσιν συστηματικὰ καὶ τὰ 92,5% τῶν ἄρρένων καὶ τὰ 90% πού καπνίζουσιν ἐνίοτε πιστεύουσιν ὅτι ἐὰν προσπαθῆσουν μποροῦν νὰ διακόψουν τὸ κάπνισμα, τὰ δὲ 72% τῶν καπνίζόντων γενικὰ θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ προσπαθῆσουν νὰ διακόψουν τὸ κάπνισμα ἐὰν διὰ καταλλήλου διαφωτίσεως ἐνισχύοντο εἰς μίαν προσπάθειαν διαφυλάξεως τῆς υγείας των. (Πίναξ 14, 15, 16).

Παρατήρησις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφήδων 15 ἐτῶν καὶ 20 ἐτῶν οἱ ὅποιοι λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἔρευναν εἶναι πολὺ μικρὸς ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὰς ἄλλας ἡλικίας. Δι' αὐτὸ τὰ στοιχεῖα διὰ τὰς ἡλικίας αὐτὰς δέον νὰ θεωροῦνται ὡς ἀμφιβόλου στατιστικῆς ἀξίας καὶ νὰ ἐκτιμῶνται ἀναλόγως.

Συμπεράσματα: α) Μία μεγάλη ἀναλογία τῶν νέων τῶν Ἑκπαιδευτηρίων Μέσης Ἑκπαιδύσεως τῆς Λευκωσίας κάμνουν χρῆσιν τοῦ καπνίσματος καὶ μάλιστα ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι ἑλαφρῶς μεγαλύτερα τῆς παρατηρουμένης εἰς παρομοίας στατιστικὰς μεταξὺ τῶν συνομιλήτων των τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

β) Ἡ χρῆσις τοῦ καπνίσματος ἀρχίζει ἀπὸ πολὺ μικρὰν ἡλικίαν, κυρίως δὲ μεταξὺ 12 καὶ 16 ἐτῶν, συστηματοποιεῖται μεταξὺ 14 καὶ 17 ἐτῶν, καὶ αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος παραλλήλως πρὸς τὴν ἡλικίαν.

γ) Παρ' ὅλον ὅτι πρακτικῶς ὅλοι γνωρίζουν ὅτι τὸ κάπνισμα εἶναι ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν υγείαν, πιστεύουσιν ὅτι μία ἐκστρατεία διαφωτίσεως διὰ τὴν βλαπτικότητα τοῦ καπνίσματος θὰ τοὺς ἐνίσχυε εἰς μίαν προσπάθειαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ κάπνισμα, καὶ οἱ πλεῖστοι εἶναι διατεθειμένοι νὰ προσπαθῆσουν μετ' τὴν πεποίθησιν νὰ ἐπιτύχουν.

δ) Μία ἐκστρατεία διαφωτίσεως κατὰ τοῦ καπνίσματος μεταξὺ τῶν μαθητῶν εἶναι ἐπιδεβλημένη, διὰ νὰ εἶναι ὅμως ἐπιτυχῆς πρέπει νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπὸ ἡλικίας 12 τοῦλάχιστον ἐτῶν καὶ ἄνω.

ΣΤΑΥΡΟΣ Γ. ΜΑΡΤΟΥΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Editorials, J.A.M.A. 189:850, Sept. 14, 1964.

K. D. Rogers, Am. J. Dis. Child. 108:117, Aug. 1964.

Len Hughes Andrus, M.D. et al., Calif. Med. 101:246, Oct. 1964.

Paul H. Steel, M.D., J. Med. Soc. New Jersey 63:555, Dec. 1966.

Daniel Horn Ph. D., Public Health Reports 83:458, June 1968.

ΠΙΝΑΞ 1

Έλαβον μέρος	2904				
Απήντησαν	2795	96,5%	Άρρενες	1583	56,6%
			Θήλειες	1212	43,4%
Δέν απήντησαν	109	3,5%	Άρρενες	36	33 %
			Θήλειες	42	38,5%
			Άκαθόριστοι	31	28,5%

ΠΙΝΑΞ 2

Ηλικία	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο
15	9	3	12
16	442	353	795
17	454	414	868
18	486	354	840
19	166	86	252
20	26	2	28
ΟΛΙΚΟΝ	1583	1212	2795

ΠΙΝΑΞ 3

	Καπνίζου		Δέν καπνίζου		Όλικόν	
	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%
ΣΥΝΟΛΟ	874	31,2%	1921	68,8%	2795	100%
ΑΡΡΕΝΕΣ	740	47 %	843	53 %	1583	100%
ΘΗΛΕΙΣ	134	11 %	1078	89 %	1212	100%

ΠΙΝΑΞ 4

Ήλικία	ΓΕΝΙΚΑ				ΑΡΡΕΝΕΣ				ΘΗΛΕΙΣ			
	Καπνίζου		Δέν καπνίζ.		Καπνίζου		Δέν καπνίζ.		Καπνίζου		Δέν καπνίζ.	
	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%
15	5	40	7	60	5	55,5	4	44,5	0	0	3	100
16	177	22,3	618	77,7	156	35	286	65	23	6,5	330	93,5
17	254	29	614	71	214	47,7	240	54,3	43	10,4	371	89,6
18	317	37,7	523	62,3	258	55	228	45	52	14,7	302	85,3
19	104	40	148	60	91	54,2	75	45,8	15	17,4	71	82,6
20	17	60	11	40	16	61,5	10	38,5	1	50	1	50
Σύνολο	874	31,2	1921	68,8	740	47	843	53	134	11	1078	89

ΠΙΝΑΚ 5

	Καπνίζουσαν συστηματικά		Καπνίζουσαν ένιότε		Όλιγον
	Αρ.	%	Αρ.	%	
ΣΥΝΟΛΟ	214	24,5%	660	75,5%	874
ΑΡΡΕΝΕΣ	196	26,5%	544	73,5%	740
ΘΗΛΕΙΣ	18	13,4%	116	86,6%	134

ΠΙΝΑΚ 6

Ήλικία	Γ Ε Ν Ι Κ Α				Α Ρ Ρ Ε Ν Ε Σ				Θ Η Λ Ε Ι Σ			
	Καπνίζουσαν συστηματικά		Καπνίζουσαν ένιότε		Καπνίζουσαν συστηματικά		Καπνίζουσαν ένιότε		Καπνίζουσαν συστηματικά		Καπνίζουσαν ένιότε	
	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%
15	2	40	3	60	2	40	3	60	0	0	0	0
16	40	23	137	77	35	22	121	78	5	21,7	18	78,3
17	56	22	198	78	50	23,6	164	76,4	6	14	37	86
18	77	24	240	76	72	27	186	73	5	9,6	47	90,4
19	34	32,4	70	67,6	32	35,5	59	64,5	2	13,3	13	86,7
20	5	30	12	70	5	31,3	11	68,7	0	0	1	100
Σύνολο	214		660		196		544		18		116	

ΠΙΝΑΞ 7

	Καπνίζουσι συστηματικά		Καπνίζουσι ἐπίοτε		Δὲν καπνίζουσι		Ὅλικοὺν
	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%	
Σύνολο	214	7,6%	660	23,4%	1921	69,0%	2795
Ἄρρενες	196	12,4%	544	34,1%	843	53,5%	1583
Θήλειαι	18	1,5%	116	10 %	1078	88,5%	1212

ΠΙΝΑΞ 8

Ἄρρενες	Καπνίζοντες συστηματικά		Καπνίζοντες ἐπίοτε		Μὴ καπνίζοντες	
	Ἄρ.	%	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%
Ἡλικία						
15	2	22	3	33	4	45
16	35	8	121	27	286	65
17	50	10	164	35,7	240	54,3
18	72	14,8	186	40,2	228	45
19	32	19,3	59	34,9	75	45,8
20	5	19,2	11	42,3	10	38,5
Σύνολο	196		544		843	

ΠΙΝΑΞ 9

Θήλειαι	Καπνίζουσαι συστηματικά		Καπνίζουσαι ἐπίοτε		Μὴ καπνίζουσαι	
	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%
Ἡλικία						
15	0	0	0	0	3	100
16	5	1,4	18	5	330	93,6
17	6	1,4	37	8,9	371	89,7
18	5	1,4	47	13,3	302	85,3
19	2	2,3	13	15,1	71	82,6
20	0	0	1	50	1	50
Σύνολο	18		116		1078	

ΠΙΝΑΞ 10

ΑΡΡΕΝΕΣ	ΠΑΤΗΡ						ΜΗΤΗΡ						ΦΙΛΟΙ					
	Καπνίζει Συστηματ.		Καπνίζει Ένιοτε		Δέν Καπνίζει		Καπνίζει συστηματ.		Καπνίζει Ένιοτε		Δέν καπνίζει		Καπνίζουν συστηματ.		Καπνίζουν ένιοτε		Δέν καπνίζουν	
	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%
Καπνίζοντες συστηματικά	111	58	19	10	62	32	15	8,3	11	6,7	155	85	176	91,6	10	5,2	6	3,2
Καπνίζοντες ένιοτε	255	50	80	15	183	35	19	3,1	28	4,5	564	92,4	290	51,4	205	36,3	69	12,3
Μή καπνίζοντες	355	47	120	16	282	37	27	3,6	31	4,1	692	92,3	283	36,7	239	31	248	32,3

ΠΙΝΑΞ 11

ΘΗΛΕΙΣ	ΠΑΤΗΡ						ΜΗΤΗΡ						ΦΙΛΟΙ					
	Καπνίζει συστηματ.		Καπνίζει Ένιοτε		Δέν Καπνίζει		Καπνίζει συστηματ.		Καπνίζει Ένιοτε		Δέν Καπνίζει		Καπνίζουν συστηματ.		Καπνίζουν ένιοτε		Δέν καπνίζουν	
	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%	Άρ.	%
Καπνίζουνσαι συστηματικά	14	80	0	0	4	20	8	44,5	8	44,5	2	11	12	70,7	2	11,7	3	17,6
Καπνίζουνσαι ένιοτε	74	69	13	12	22	19	12	10,8	24	21,6	75	67,6	49	43,4	54	47,8	10	8,8
Καπνίζουνσαι	457	52,7	131	15,1	280	32,2	40	4,6	56	6,4	758	89	161	19	206	24,5	47,7	56,5

ΠΙΝΑΞ 12

Ἡλικία	Ἄρρενες		Θήλειες	
	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%
8	35	4,90	2	1,65
9	6	0,90	1	0,9
10	27	3,75	1	0,85
11	12	1,70	2	1,65
12	74	10,45	9	7,5
13	70	9,85	80	6,6
14	135	19,1	30	25,5
15	170	23,85	17	14,25
16	128	18,0	35	29,5
17	36	5,0	12	9,95
18	18	2,5	2	1,65
19	0	0	0	0
20	0	0	0	0
Σύνολο	711		119	

ΠΙΝΑΞ 13

Ἡλικία	Ἄρρενες		Θήλειες	
	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%
8	1	0,55	0	0
9	0	0	0	0
10	1	0,55	0	0
11	1	0,55	0	0
12	5	2,75	0	0
13	4	2,20	1	7,7
14	24	14,1	1	7,7
15	45	24,7	3	23,0
16	59	32,5	4	30,9
17	38	19,9	3	23,0
18	4	2,2	1	7,7
19	0	0	0	0
20	0	0	0	0
Σύνολο	182		13	

ΠΙΝΑΞ 14

ΕΦΗΒΟΙ	Γνωρίζουν δλαπτικότητα καπνοῦ		Δέν γνωρίζουν δλαπτικότητα καπνοῦ	
	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%
Καπνίζοντες	824	95	35	5
Μή καπνίζοντες	1712	98	31	2
Συνολικά	2536	97,5	66	2,5

ΠΙΝΑΞ 15

ΕΦΗΒΟΙ	Θεωροῦν ὅτι διαφώτισις ἐπὶ δλαπτικότη. τοῦ καπνίσματος χρήσιμος		Θεωροῦν ὅτι διαφώτισις ἐπὶ δλαπτικότη. τοῦ καπνίσματος οὐχὶ χρήσιμος	
	Ἀρ.	%	Ἀρ.	%
Καπνίζοντες	663	78	188	22
Μή καπνίζοντες	1537	94	98	6
Συνολικά	2200	86,5	286	13,5

ΠΙΝΑΚ 16

		Μπορούν να διακόψουν		Δεν μπορούν να διακόψουν	
		Άρ.	%	Άρ.	%
Καπνίζουν συστηματικά	Άρρενες	114	61	72	39
	Θήλειες	8	47	9	53
Καπνίζουντες ένιστε	Άρρενες	463	92,5	38	7,5
	Θήλειες	91	90	12	10

Η ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ*

Τὸ δράγγος κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, καὶ ἰδίως τὴν δευτέραν παιδικὴν ἢ σχολικὴν ἡλικίαν, ὀφείλεται συνήθως εἰς κοινὰ κρυολογήματα, ὀξεία νοσήματα ἢ ἀδενοπάθειαν, νόσους προκαλούσας λαρυγγίτιδα. Ἐν τούτοις ἓνα μεγάλον ποσοστὸν δράγγους κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ὀφείλεται εἰς τὴν κακὴν ἢ ὑπερβολικὴν χρῆσιν τῆς φωνῆς κατὰ τὸ ἄσμα.

Πρὸς πρόληψιν τοῦ τοιοῦτου δράγγους τῆς σχολικῆς ἡλικίας τὸ ὁποῖον ἐπιδεδιοῦται κατὰ τὴν ἐφηβείαν, μὲ κίνδυνον νὰ παραμείνῃ ἐφ' ὅρου ζωῆς, πλὴν τοῦ περιορισμοῦ τῆς δυνατῆς φωνήσεως, πρέπει νὰ καθορισθῇ καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἄσματος, ἰδίως δὲ ἡ φωνητικὴ ἔκτασις ἐκάστης ἡλικίας. (Δὲν ἐνδιαφέρει τὴν παρούσαν ἔρευναν τὸ δράγγος ἐξ ἀδενοπαθείας κλπ.). Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ τάσις πρὸς τὸ ἄδειν ἤδη ἀρχίζει κατὰ τὸν Gutzmann (ληφθὲν ἀπὸ τοὺς Seth καὶ Guthrie, 1935)¹ ἀπὸ τοῦ τετάρτου μηνὸς καὶ πρώτη προσπάθεια πρὸς μίμησιν ἄσματος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ζωῆς. Ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος εὐρύνεται ἡ φωνητικὴ ἔκτασις, οὕτως ὥστε πρὸ τῆς ἦθης νὰ φθάσῃ κατὰ μέσον ὅρον τὴν ἔκτασιν $1\frac{1}{2}$ ὀγδόης (octava) (Τεμάχιον I). Περὶ τὰ 30% τῶν παιδῶν ἔχουν συνήθως εὐρύτεραν φωνητικὴν ἔκτασιν καὶ μόνον 5% στερεοῦνται φωνῆς πρὸς ἄσμα (Seth καὶ Guthrie).

Ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν ἐξ ὅσων γνωρίζομεν οὐδεμία προσπάθεια πρὸς καθορισμὸν τῆς φωνητικῆς ἐκτάσεως διὰ τὴν σχολικὴν ἡλικίαν ἔχει γίνεαι, ἀπεπειράθημεν νὰ ἐρευνήσωμεν αὐτήν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πρὸς τοῦτο ἐρευνηθέντων ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀρκετός, ὥστε νὰ δοθῇ τελικῶς ἡ φωνητικὴ ἔκτασις. Ἐπειδὴ, ὅμως, τὸ ἡμέτερον ὕλικὸν εἶναι περιορισμένον δημοσιεύομεν προκαταρκτικῶς τὰ εὐρήματά μας, σκοπεύοντες μελλοντικῶς νὰ τὰ συμπληρώσωμεν, ἀναμένοντες συγχρόνως ὁμοίας ἐρεῦνας ὑπὸ ἄλλων διὰ τὴν ταχύτεραν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου.

Ἐρευνήσαμεν ἐν συνόλῳ 450 μαθητάς, ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 6-12 ἐτῶν. Ἐξ αὐτῶν 254 ἦσαν ἄρρενες καὶ 196 θήλειες. Κατὰ τὴν ἔρευναν ἀπεκλείσθησαν 74 (53 ἄρρενες καὶ 21 θήλειες), διότι οἱ μὲν 71 ἦσαν μερικῶς ἢ ὀλιγῶς παράφωνοι, οἱ δὲ ὑπόλοιποι 3 εἶχον ἀνδρικήν φωνὴν ἢ εὐρίσκοντο εἰς τὴν μεταβατικὴν τῆς ἐφηβείας φωνητικὴν περίοδον. Οἱ ὑπόλοιποι, τῶν ὁποίων ἐλήφθη ἡ φωνητικὴ ἔκτασις, ἦσαν 376, ἄρρενες 201 (ἦτοι 53,5%) καὶ θήλειες 175 (ἦτοι 46,5%). Ἡ διανομὴ τῆς ἡλικίας αὐτῶν φαίνεται εἰς τὸν πίνακα I.

Πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς φωνητικῆς ἐκτάσεως (ἀνωτάτου καὶ κατωτάτου φθόγγου) ἐχρησιμοποιήσαμεν δύο μουσικὰς φράσεις, τὴν μίαν διὰ τὰς ἡλικίας 6—7 ἐτῶν ἄρρένων καὶ 6—8 ἐτῶν θηλέων, τὴν δὲ ἑτέραν διὰ τὰς λοιπὰς ἡλικίας. Ἀφοῦ ἡ ὅλη ὁμάς τῆς συνοδείας ἀρμονίου ἐμάνθανε τὴν μουσικὴν φράσιν, ἐξητάζετο εἶτα χωριστὰ ἕκαστον ἄτομον τῆς ὁμάδος καὶ διὰ τῆς ἀναδιθάσεως ἢ καταβιθάσεως τοῦ ὕψους τῆς κλίμακος ἀνευρίσκετο ὁ ἀνωτάτος καὶ κατώτατος φθόγγος. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καὶ κατόπιν καταλλήλου ἐπεξεργασίας τῶν μερικῶν εὐρημάτων ἐσχηματίσθη τὸ τεμάχιον II, ἔνθα δεικνύεται ἡ φωνητικὴ ἔκτασις ἐκάστης ἡλικίας. Καὶ τὰ μὲν λευκὰ φθογγόσημα δηλώνουν τὴν φωνητικὴν ἔκτασιν τῶν ἄρρένων, τὰ δὲ μελανὰ τῶν θηλέων. (Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὸ τεμάχιον I).

Συγκρίνοντες τὰ τεμάχιον II μὲ τὸ τεμάχιον I, ἔνθα δεικνύεται ἡ φωνητικὴ ἔκτασις διαφόρων ἡλικιῶν κατὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Gutzmann, εὐρίσκομεν ὅτι οἱ Κύπριοι

* Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, τόμ. I, 1947, σελ. 40.

1) Seth, G. καὶ Guthrie, D. (1935) Speech in Childhood, London.

Π Ι Ν Α Κ Ι

Ἡ λ ι κ ί α	Ἀρρενες	Θήλεις
6—7 ἐτῶν	34	29
7—8 »	30	28
8—9 »	33	39
9—10 »	34	18
10—11 »	35	37
11—12 »	35	24

Ἐλληγες μαθηταὶ εἰς τὰς ἡλικίας 6—12 ἐτῶν ἔχουν εὐρυτέραν κατὰ τι φωνητικὴν ἔκτασιν, τῆς εὐρύνσεως παρατηρουμένης εἰς τοὺς χαμηλοτέρους φθόγγους.

Ἐκ τοῦ τεμαχίου II φαίνεται ὅτι ἡ φωνητικὴ ἔκτασις τῶν Κυπρίων ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς σχολικῆς ἡλικίας εἶναι ἐλάχιστα μικροτέρα τῆς ὀγδόης (octava), ταχέως δὲ ἐντὸς μικροῦ χρόνου εὐρύνεται εἰς μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὀγδόην κατὰ μέσον ὄρον. Ἐν τούτοις δεόν νὰ σημειωθῆ, ὅτι ὑπάρχουν καὶ αἱ ἐξαιρέσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ φωνητικὴ ἔκτασις ὑπερβαίνει τὴν 1½ ὀγδόην. Ἐξαιρέσεις ὑπάρχουν ἐπίσης διὰ

ΤΕΜΑΧΙΟΝ Ι

ΤΕΜΑΧΙΟΝ ΙΙ

τοὺς ὑψηλοὺς φθόγγους (ὀμαλώτερα εἶναι τὰ πράγματα διὰ τοὺς χαμηλοὺς τόνους). Οὕτω εἰς μαθητὴν ἡλικίας 7—8 ἐτῶν ἀνεύρομεν ὡς ὑψηλὸν φθόγγον τὸ f'.

Συνοφίζοντες τὰ ἀνωτέρω, ἀνεύρομεν κατὰ τὴν ἐξέτασιν 450 μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἡλικίας 6—12 ἐτῶν παραφώνους 71, ἧτα 15,7%, ἐκ τῶν ὁποίων 53 ἄρρενες, ἧτοι 19,7% μεταξὺ τῶν ἀρρένων, καὶ 21 θήλεις, ἧτοι 10,7% μεταξὺ τῶν θηλέων. Ἐρευνῶντες τοὺς ὑπολοίπους 376 διὰ τὴν φωνητικὴν τῶν ἔκτασιν ἐσχηματίσαμεν τὸ τεμάχιον II, ἔνθα δεικνύεται, ὅτι ἡ φωνητικὴ ἔκτασις κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ μαθητικοῦ βίου εἶναι κατὰ τι μικροτέρα τῆς ὀγδόης, ἵνα τάχιστα εὐρυνθῆ πρὸς μίαν καὶ ἡμίσειαν ὀγδόην.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
ΓΙΑΓΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

S U M M A R Y

The vocal range of Cypriot school-children

Dr K. Chrysanthis and J. Michaelides, master of music in the Pancyprian Gymnasium, made an investigation on the vocal range of school-children of both sexes and age of 6—12 years. Among the children 71 cases (15,7%) possessed no singing voice partly, and 3 cases had adult voice or were been in the purberty's vocal changes. From the examination of the remainder children (totally 376) they formed the figure II, which shows the vocal range of Cypriot school-children (white-boys, black girls). So the school-children in Cyprus have a range about one octave at the beginning of school-life, but in a short time their vocal range widens reaching on an average of range of an octave and a half.

MULTIPLE - PRESSURE AND SCRATCH METHOD OF VACCINATION*.

Mole (1947) shewed in a recent paper that the multiple-pressure method of vaccination gives a higher proportion of significant reactions than the standard scratch method. This paper confirms the results detailed in two previous papers, the one of Dunley and May (1932) and the other of Parish (1944). After the publication of Mole's paper, Lovett (1947) published his experiences on the same matter, expressing himself in favour of the multiple-pressure method of vaccination. But, it is true that the number of papers on the comparative value of these two methods of vaccination is not sufficient. (This is observed in an editorial of "The Lancet", 1946). We had the opportunity to use both methods of vaccination on a number of pupils at the beginning of the school-year 1947—1948, and we offer here our comments and results.

INVESTIGATION

Investigations were made among 608 pupils of both sexes, belonging to the Pancyprian Gymnasium and to the five elementary schools of Nicosia town. Of these pupils 341 were male and 267 were female. They were divided into two groups according to their age: a group of 228 (110 male and 118 female) aged between 6 and 8 years, and another one of 380 (231 male and 149 female) aged between 11 and 14 years. All of them, with the exception of two, had at least one vaccination.

We used only one specimen of calf lymph and all vaccinations were done by us personally. The pupils were vaccinated by both methods at the same time. At first we placed a drop of calf lymph on the skin and incised the epidermis with four scratches in a crossed manner. Immediately after and at a distance of approximately one inch, we placed another drop of lymph and made about 40 pressures, all within an area of $\frac{1}{4}$ inch. After the lymph had dried no dressing was applied. The sites of vaccination were the arm for the male and the thigh for the female pupils.

The results were read on the second and fourth days after vaccination. Our failures were due to errors in technique. All vesicular reactions are recorded as accelerated reactions. We did not use any control in order to investigate the group of "immune reactions". The results are given in table I, and in table II is shewn the percentage of failures.

* The Cyprus Medical Journal, vol. I, 1948, σελ. 3.

TABLE I.

Age	Cases	Scratch method			Mult-press. method			Combined method
		Failures	Immune react.	Accel. react.	Failures	Immune react.	Accel. react.	Failures
Males								
6—8 yrs.	110	15	68	27	29	55	26	20
11—14 "	231	24	140	67	15	140	76	3
Females								
6—8 yrs.	118	33	63	22	39	56	23	9
11—14 "	149	8	132	9	12	128	9	4
Total	608	80	403	125	95	379	134	36

TABLE II.

Sex	Scratch Method	Mult-press. Method	Combined Method
Males	11.4%	12.9%	3.8%
Females	15.4	19.1	8.6
Total	13.2	15.6	5.9

DISCUSSION

Our investigation does not shew any significant difference between the two techniques of vaccination. However, the multiple-pressure technique has in its favour the advantage of the absence of pain, which is a constant disadvantage of the scratch method. This was appreciated by the older pupils and was confirmed by us in a small group of younger pupils by changing the process of vaccination. So, we used the multiple-pressure method before the scratch one and observed the expression of pain at the second technique, while the others expressed it at the first one. But from the point of view of the vaccinator the multiple-pressure technique is rather more tiresome than the scratch one, when vaccinating a great number of people.

The sex difference among the failures is not very significant. However, we had more failures among the female people, because the skin of the female is thinner than that of the male. Mole gives a contrary result, explaining it by the fact that the women have a constant skin texture, which makes the force of the needle easier to judge when vaccinating. But we vaccinated our school-people alternately (small groups male and female), and not males and females

apart. It was thus impossible to judge adequately and in all cases, the required force, especially when vaccinating with the multiple-pressure method.

We observed that the number of failures decreases significantly when both methods of vaccination were applied at the one time. We do not regard the danger of secondary infections so important in this combined method of vaccination.

S U M M A R Y

We did not observe any higher proportion of significant reactions following the multiple-pressure method of vaccination, than followed the standard scratch method. The combined method of vaccination gives a lower incidence of failures than each method applied alone.

KYPROS CHRYSANTHIS

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Ἡ διὰ πολλαπλῆς πιέσεως καὶ διὰ σκαριφισμοῦ μέθοδοι δαμαλισμοῦ.

Ἐρευνήσαμε συγκριτικῶς μεταξύ 608 μαθητῶν (341 ἀρρένων καὶ 267 θηλέων) τὸ ποσοστὸν τῶν σημαντικῶν ἀντιδράσεων κατὰ τὴν διὰ σκαριφισμοῦ καὶ διὰ πολλαπλῆς πιέσεως μέθοδον δαμαλισμοῦ, χρησιμοποιοῦντες ταυτόχρονα ἀμφοτέρας τὰς μεθόδους ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ἡμῶν φαίνονται εἰς τὸν πίνακα I, ἡ δὲ ἑκατοστιαία ἀναλογία τῶν ἀποτυχιῶν εἰς τὸν πίνακα II. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι οὐδεμία σημαντικὴ διαφορά ὑπάρχει ἀπὸ ἀπόψεως ἀποτυχιῶν μετὰ τῶν δύο τούτων τεχνικῶν δαμαλισμοῦ. Προτέρημα τῆς διὰ πολλαπλῆς πιέσεως μεθόδου εἶναι ἡ ἔλλειψις τοῦ πόνου. Εἶναι, ὅμως, αὐτὴ μᾶλλον κοπιώδης διὰ τὸν ἐμβολιαστὴν παρὰ ἢ διὰ σκαριφισμοῦ μέθοδος, ὅταν ὁ δαμαλισμὸς γίνεται συνεχῶς ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀτόμων. Ὅμοιως δὲν εἶναι σημαντικὴ ἡ κατὰ φύλον διαφορά τῶν ἀποτυχιῶν. Τέλος παρατηρήσαμεν ὅτι αἱ ἀποτυχίαι εἶναι σημαντικῶς ὀλιγώτεραι κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν συνδυασμένης μεθόδου δαμαλισμοῦ (πολλαπλῆς πιέσεως καὶ σκαριφισμοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου).

B I B L I O G R A P H Y

1. LANCET (1946), ii, 350.
2. DUNLEY, S. F. and MAY, P. M. (1932), J. Hyg., Cambr., 32, 25.
3. PARISH, H. J. (1944), Brit. Med. J., ii, 781.
4. MOLE, R. H. (1947) Lancet, i, 597.
5. LOVETT, W.C.D. (1947), Lancet, i, 847.

ΚΑΣΤΑΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΕΣΟΣ ΚΥΠΡΙΟΣ*

Ο καθηγητής της Υγιεινής Βασ. Βαλαώρας σὲ πρόσδρομον ανακοίνωσίν του, ἣ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Πρακτικὰ Συνεδριῶν τοῦ Ἔτους 1969» τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας» (Ἀθήναι, 1969), σελ. 35, δίδει τὰ εὐρήματά του καὶ ἐπὶ τοῦ χρώματος τῆς ἱριδος τῶν ὀφθαλμῶν, ἐπὶ τοῦ χρώματος καὶ τοῦ σχήματος τῆς κόμης μὲ βάσιν τὴν ἐξέτασιν διὰ μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς 6254 μικρῶν μαθητῶν καὶ 3873 φοιτητῶν τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς, διὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν τῆς κόμης 3506 ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ κεχωρισμένως 217 φοιτητῶν Κυπρίων. Τὰ συμπεράσματά του, τὰ ὅποια δίδονται εἰς τοὺς Πίνακας I καὶ II, διαφέρουν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ «Μεσογειακοῦ Ἀνθρωπολογικοῦ Τύπου», ὅπως γράφει σχολιάζων τὸ σχετικὸν λήμμα ξένων λεξικῶν. Ἡμεῖς περιοριζόμεθα εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ χρώματος ἱριδος καὶ χρώματος καὶ σχήματος κόμης, τὰ ὅποια εἶναι κατὰ τὰ ξένα λεξικά (δῆλως Βαλαώρα) «...τρίχες μελαναὶ κυματοειδεῖς ἢ δοστρυχωταί, ὀφθαλμοὶ καστανοὶ πρὸς τὸ μέλαν...».

Αἱ ἡμέτεραι παρατηρήσεις ἔγιναν ἐπὶ μαθητῶν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Λευκωσίας ἡλικίας 5½—13 ἐτῶν. Δὲν ἐπεξετείναμεν αὐτάς εἰς τὰ Γυμνάσια ἢ τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν διὰ νὰ ἀποκλείσωμεν τὸν κίνδυνον βαφῆς τῆς κόμης. Ἀποκλείσαμε τοὺς μαθητὰς ἀπὸ μικτοὺς γάμους (μὲ ἀλλοεθνή) ὡς καὶ τοὺς ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος προερχομένους. Τὸ δείγμα μας ἀποτελεῖται ἀπὸ 1014 μαθητὰς καὶ μαθητριάς (ἄρρενες 521, ἥτοι 51, 38%, καὶ θήλειες 493, ἥτοι 48,62%) καὶ ἐλήφθη ἀπὸ σχολεῖα μὲ συνολικὸν ἀριθμὸν μαθητῶν 2425 (ἄρρενες=1240, θήλειες=1185). (Στατιστικῶς τὸ δείγμα μας δὲν δίνει πέραν τοῦ 1% λάθους).

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι

(Βασ. Βαλαώρα: Ἑκατοστιαία ἀναλογία ἐπὶ μικρῶν μαθητῶν)

Χρῶμα ἱριδος	
γλαυκόν	11,2%
κυανοπράσινον	11,6%
καστανόν	73,2%
μέλαν	4,0%

* Ἄρρενες καὶ θήλειες ἐμπίπτουν εἰς τὸν αὐτὸν περίπου τύπον κατανομῆς κατὰ τὸν Βασ. Βαλαώραν. Οἱ Κρήτες καὶ οἱ Κύπριοι (φοιτητές) ἔχουν μεγαλύτερον ποσοστὸν μελανοφθάλμων, κατὰ τὸν ἴδιον ἐρευνητὴν.

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι Ι.

(Βασ. Βαλαώρα: Ἑκατοστιαία ἀναλογία ἐπὶ τῶν φοιτητῶν)

Χρῶμα καὶ σχῆμα κόμης			
ξανθόν	9,1%	εὐθεταί	50,6%
καστανόν	73,5%	κυματοειδεῖς	40,9%
μέλαν	16,8%	οὐλαι	8,5%
πυρόξανθον	0,6%		

* Ἱατρικὴ Κύπρος, τόμ. II, 1971, σ. 140.

Ὁ Βαλαώρας σημειώνει τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις: αἱ φοιτήτριαι σαφῶς ἀνοικτό-
 χρωοὶ παρά οἱ φοιτηταί, οἱ δὲ ἐκ Κρήτης καὶ Κύπρου προερχόμενοι κλίνουν περισ-
 σότερον πρὸς τὴν μελανὴν κόμην. Πλέον οὐλότριχες οἱ ἐκ τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου,
 Κρήτης καὶ Κύπρου καταγόμενοι.

Τὰ ἡμέτερα εὐρήματα φαίνονται εἰς τοὺς πίνακας III, IV, V.

Π Ι Ν Α Ξ Ι Ι Ι

Μάτια						
Χρῶμα ἱριδος	Ἄρρ.		Θήλεις		Σύνολ.	
	Ἀρρ.	%	Θήλεις	%	Σύνολ.	%
γλαυκὸ	65	12.48	59	11.97	124	12.23
κυανοπράσινο	53	10.17	33	6.69	86	8.48
καστανὸ	389	74.66	389	78.90	778	76.73
μελανὸ	14	2.69	12	2.43	26	2.56

Π Ι Ν Α Ξ Ι V

Χρῶμα τριχῶν						
Ξανθὸ	86	16.51%	103	20.89%	189	18.64%
Καστανὸ	297	57.01	279	56.59	576	56.80
Μελανὸ	137	26.30	111	22.52	248	24.46
Πυρρὸ	1	0.19			1	0.10

Π Ι Ν Α Ξ V

Ὄφεις τριχῶν						
Λεῖαι	232	44.53%	322	65.31%	554	54.64%
Κυματώδεις	262	50.29	145	29.41	407	40.14
Οὔλαι	27	5.18	26	5.27	53	5.23

Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Ι Σ

Ἐπὶ τοῦ χρώματος τῆς ἱριδος, τὸ ὁποῖον κληρονομεῖται καὶ δὲν ἀλλάζει με ἐ-
 ξωτερικὰ μέσα, αἱ ἡμέτεραι παρατηρήσεις συμφωνοῦν με ἐκείνη τοῦ Βαλαώρα με τὴν
 διαφορὰν πῶς οἱ Κύπριοι δὲν κλίνουν περισσότερο πρὸς τὸ μέλαν. Διὰ τὸ χρῶμα
 καὶ σχῆμα τῆς κόμης διαφέρομεν ὡς πρὸς τὴν ἑκατοστιαίαν ἀναλογίαν τοῦ ξανθοῦ
 χρώματος, ἀλλὰ βεβαιώνεται ἡ μεγαλύτερα ἀπόκλισις πρὸς τὸ μέλαν εἰς τοὺς Κυ-

πρίουσ. Ἐπίσης εἰς τὸ σχῆμα τῆς κόμης περίπου συμφωνοῦν τὰ ἡμέτερα εὐρήματα με ἐκεῖνα τοῦ Βαλαώρα, διαφέρουν ὁμως ὡς πρὸς τὴν ἀναλογία τῶν οὐλοτριχῶν. Ὁ Βαλαώρασ δηλώνει 19,7% Κυπρίουσ οὐλοτριχασ, ἐνῶ εἰσ τὰσ παρατηρήσεισ μασ ὑπάρχουν 5,23% δηλ. ὀλιγώτεροι ἀπὸ τοὺσ τῆσ κυρίωσ Ἑλλάδοσ.

Συμπέρασμα: Σαφῶσ ἡ ἱρισ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Κυπρίων εἶναι καστανῆ με τάσιν πρὸσ τὴν γλαυκὴν καὶ κυανοπρασίην καὶ ἡ κόμη ἐπίσης εἶναι καστανῆ με τινὰ ἀσήμεαντον ἀπόκλισιν πρὸσ τὸ μέλαν, περισσότερον εὐθεῖα διὰ τὰσ θήλεισ καὶ κυματώδησ διὰ τοὺσ ἄρρενασ.

ΚΓΠΡΟΣ ΧΡΓΣΑΝΘΗΣ

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

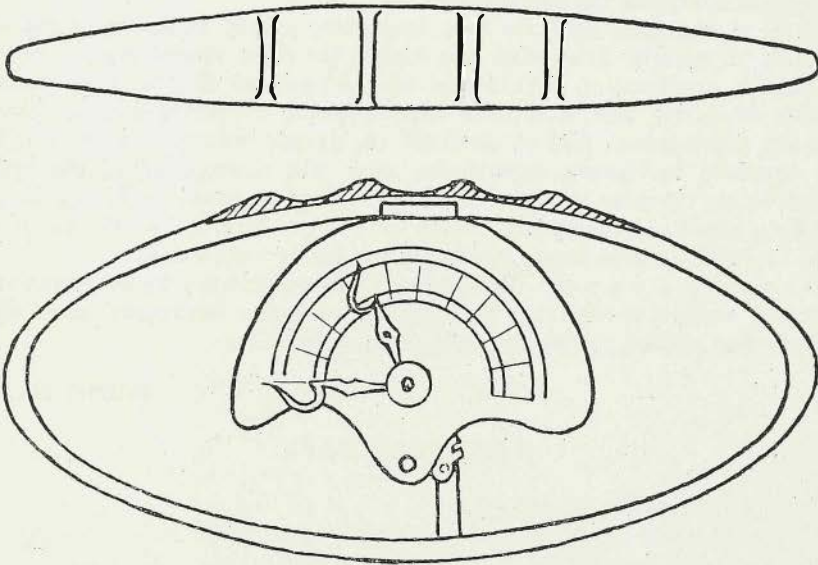
ΒΑΣ. ΒΑΛΑΩΡΑ: Καστανὸσ καὶ στρογγυλοκέφαλοσ εἶναι ὁ μέσοσ Ἑλλήν, Πρακτικὰ Συνεδριῶν τοῦ ἔτουσ 1969, Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία, Ἀθῆναι, σελ. 35.

ΒΟΗΘΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΥΝΑΜΟΜΕΤΡΟΥ
ΤΟΥ COLLIN*

Εἰς δοκιμαστικὰς δυναμομετρήσεις ἐπὶ ἐφήβων μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου παρετηρήσαμεν, λόγῳ ἀμελείας ἢ ἀπροσεξίας μετρουμένων καὶ μετρητοῦ, λάθη πολλὰς φορές σοβαρά. Τὰ λάθη αὐτὰ ὠφείλοντο εἰς τὸν κακὸν τρόπον χειρισμοῦ τοῦ δυναμομέτρου τοῦ Collin, καὶ τοῦτο παρ' ὅλας τὰς συστάσεις μας. Κατὰ μίαν δοκιμὴν π.χ., διὰ διαφόρων χειρισμῶν προέκυψαν οἱ ἐξῆς μέγιστοι βαθμοὶ πίεσεως: πίεσις μετὰς πρώτας φάλαγγας δεικνύει 12 χλγρ., μετὰς μεσαίας 28 χλγρ. καὶ μετὰς δυοχοφόρους 10 χλγρ. Πίεσις τῆς γωνίας τῶν δύο βραχιόνων τοῦ τοξοειδοῦς ἐλατηρίου διὰ τοῦ πρὸς τὸν μικρὸν δάκτυλον τμήματος τοῦ κοίλου τῆς παλάμης δεικνύει 11 χλγρ., διὰ τοῦ πρὸς τὸν ἀντίχειρα καὶ δείκτην 15 χλγρ. καὶ δι' ὅλου τοῦ κοίλου τῆς παλάμης εἰς τὸ κέντρον τοῦ τοξοειδοῦς ἐλατηρίου τοῦ δυναμομέτρου 28 χλγρ. Δηλαδή ὁ καλύτερος χειρισμὸς ὁ ὁποῖος δίδει τὸν μέγιστον βαθμὸν πίεσεως εἶναι ἢ διὰ τῶν μεσαίων φαλάγγων πίεσις ἐπὶ τοῦ κέντρον τοῦ τοξοειδοῦς ἐλατηρίου τοῦ δυναμομέτρου στηριζομένου ἐντὸς τοῦ κοίλου τῆς παλάμης.

Ἴνα υποχρεώσωμεν τὸν μετρούμενον νὰ χειρίζεται ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον τὸ δυναμόμετρον τοῦ Collin, ἔχομεν προσθέσει ἐπὶ τοῦ ἄνω βραχίονος τοῦ τοξοειδοῦς ἐλατηρίου (τοῦ μὴ ἔχοντος σχέσιν μετὰ τὴν κίνησιν τῶν δεικτῶν) μεταλλικὸν τεμάχιον φέρον ἐντυπώματα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν δακτύλων. Εἰς τὸ μεσαῖον ἐντύπωμα εἰσάγεται ὁ μέσος δάκτυλος, ἀδιαφοροῦμεν δὲ διὰ τοὺς λοιπούς. Διὰ τῆς προσθήκης αὐτῆς ἀσκεῖται ἡ πίεσις καλύτερον καὶ ἐπὶ πλέον ὑπάρχει καὶ ὁμοιομορφία εἰς τὰς πίεσεις διαφόρων ἀτόμων. Ἡ εἰκὼν 1 δεικνύει τὸ δυναμόμετρον μετὰ τὴν προσθήκην μας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

προσθήκη //////////////

* Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. Στ', 1950, σελ. 508.

ΕΠΙΔΗΜΙΚΗ ΠΑΡΩΤΙΤΙΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΑΝΩΜΑΛΙΑΙ*

Εἰς μίαν παλαιότεραν μας ἐπισκόπησιν εἶχαμεν δώσει τὰ τότε δεδομένα ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ἐρυθρᾶς ὡς γενεσιουργοῦ παράγοντος συγγενῶν ἀνωμαλιῶν (Κ. Χρυσάνθης, 1946). Εἰς τὰς πρώτας ἐκείνας παρατηρήσεις, ἰδίως Αὐστραλῶν ἐρευνητῶν (Swan C. καὶ συνεργάται του, 1943, 1944) ἀνεφέρθησαν καὶ δύο περιπτώσεις συγγενῶν διαμαρτῶν τῆς διαπλάσεως, αἱ ὁποῖαι ὀφείλοντο κατὰ τοὺς συγγραφεῖς εἰς προσβολὴν ἐξ ἐπιδημικῆς παρωτίτιδος τῆς μητέρας κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης.

Δύο ὅμως νεώτεραι ἐρευναι ἐπὶ τῆς σχέσεων συγγενῶν ἀνωμαλιῶν εἰς τοὺς παῖδας καὶ ἐπιδημικῆς παρωτίτιδος τῆς μητρὸς μετὰ τὴν ἐγκυμοσύνην δὲν ἀπέδειξαν γενεσιουργὸν αἷτιον τὴν δευτέραν. Ἡ Martin (1946) ἐξετάζουσα ἕνα μεγάλον ἀριθμὸν πασχόντων ἐκ συγγενοῦς κωφώσεως δὲν ἀνεῦρεν περίπτωσιν μὲ ἀναμνηστικὸν ἐπιδημικῆς παρωτίτιδος εἰς τὴν μητέρα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγκυμοσύνης. Ἡ ἐκτεταμένη ἐρευνα τοῦ Fox καὶ τῶν συνεργατῶν του (1948) ἀπέδειξεν ὅτι μεταξὺ 22 παιδιῶν γεννηθέντων ἀπὸ μητέρας αἱ ὁποῖαι ἔπαθον ἐπιδημικὴν παρωτίτιδα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγκυμοσύνης των (10 τὸν 1ον—4ον μῆνα καὶ 12 τὸν 4ον—9ον μῆνα) οὐδὲν ἔφερον συγγενῆ τινα ἀνωμαλίαν.

Ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν περιστατικῶν, εἴτε ὑπὲρ εἴτε κατὰ τῆς σχέσεως συγγενοῦς ἀνωμαλίας τῶν παιδῶν καὶ ἐπιδημικῆς παρωτίτιδος τῆς μητρὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγκυμοσύνης της, εἶναι μικρὸς, ὅπως δηλώνει ὁ Fox καὶ οἱ συνεργάται του, καὶ χρήζει περαιτέρω ἐρεύνης, δίδομεν δύο ἡμέτερα εὐρήματα. Εἶναι ἐξ ἄλλου, τὸ ζήτημα ἐνδιαφέρον διότι ὡς παρατηρεῖ ὁ Erickson (1944) ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὄργανισμὸν κωφοροῦσης ἀσθενοῦς τοξικῆς ἰκανότητος ἰὸς δὲν προκαλεῖται θάνατος τοῦ ἐμβρύου ἀλλὰ διαμαρτία τῆς διαπλάσεως.

Κατὰ τὸ παρελθὸν σχολικὸν ἔτος ἐσημειώθη μικρᾶς ἐκτάσεως ἐπιδημικὴ παρωτίτις εἰς τὰ σχολεῖα Λευκωσίας. Δύο παιδιὰ δὲν εἶχαν προσβληθῆ ὑπὸ τῆς νόσου, παρ' ὅλον ὅτι μικρότεροι ἢ μεγαλύτεροι τῶν ἀδερφοὶ καὶ ἀδερφαὶ εἶχον προσβολὴν. Προφανῶς ἐπρόκειτο περὶ κλασσικοῦ παραδείγματος συγγενοῦς ἀνοσίας ἔναντι τῆς ἐπιδημικῆς παρωτίτιδος. Ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν τῆς μητρὸς ἐκάστης περιπτώσεως ἀπεκαλύφθη προσβολὴ ἐπιδημικῆς παρωτίτιδος κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης (καὶ δὴ εἰς τὴν μίαν περιπτῶσιν δευτέρον μὲ τρίτον μῆνα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην τρίτον περιπῶ μῆνα). Ἀμφότερα τὰ παιδιὰ (ἕνα ἄρρεν ἡλικίας 14 ἐτῶν καὶ ἕνα θῆλυ ἡλικίας 11 ἐτῶν) χαίρουν ἄκρας σωματικῆς καὶ διανοητικῆς υἰγείας.

Σ υ μ π έ ρ α σ μ α : Ἀνεγράψαμεν δύο περιπτώσεις υἰγιῶν σωματικῶς καὶ διανοητικῶς παιδῶν γεννηθέντων ἀπὸ μητέρας αἱ ὁποῖαι ὑπέστησαν, κατὰ τὴν κωφορίαν τῶν ἄνω παιδῶν, προσβολὴν ἐπιδημικῆς παρωτίτιδος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ERICKSON, C. A. (1944) J. Pediatrā 25, 281.
FOX, M. J. et al. (1948) Lancet, i, 746.
MARTIN, S. (1946) Lancet, i, 479.
SWAN, C. et al. (1943) Med. J. Austr., 2, 201.
SWAN, C. et al. (1944) Med. J. Austr., 1, 409.
ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Κ. (1946) Ἀρχ. Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, 2, 70.

* Ἀρχεῖον Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν, τόμ. ΙΑ', (ἀρ. 4), 1955, σελ. 149.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Η «ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΥΓΕΙΑΣ»*

Η υγειονομολογική διαπαιδαγώγηση του λαού, καθήκον επιβεβλημένο της πολιτείας και των υγειονομικών οργάνων της, μπορεί να γίνη με πολλούς τρόπους ως διαλέξεις, εκλαϊκευμένα φυλλάδια και περιοδικά, ραδιοφωνο, ταινίες υγειονομολογικού περιεχομένου κλπ. Θεωρείται όμως ως καλύτερη κι' επιτυχέστερη μέθοδος ή διδασκαλία της υγιεινής και ή άσκηση πρὸς απόκτηση συνηθειῶν και ἔξερων, κατά τή διάρκεια τής φοιτήσεως στο δημοτικό σχολείο.

Ὁ «Ἐθνικός Σύνδεσμος Ὑγειονομολογικῆς Διαπαιδαγωγῆσεως» ("Ligue Hellenique d' Education Sanitaire"), με τόν γραμματέα του καθηγητή τής Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Γεώργιον Πάγκαλον, ἀπέδειξεν ὅτι «τό μόνον ἀσφαλές και ἐπιστημονικόν μέσον εἶναι τό σχολεῖον και μάλιστα τό δημοτικόν σχολεῖον» γιά τήν υγειολογικήν προπαγάνδα, γιατί μόνον μέσον αὐτοῦ φθάνει ή προπαγάνδα σά λαϊκά στρώματα, πού ἐνδιαφέρουν περισσότερο. (Ἀρχεῖα Ὑγιεινῆς, Ἀπρ. - Ἰούνιος 1959). Συνιστάται, λοιπόν, ή ἰδιαίτερη πρὸς τοῦτο μὲρψωση τῶν διδασκάλων γιά νά μάθουν τίς στοιχειώδεις γνώσεις υγιεινῆς και προληπτικῆς ἱατρικῆς και νά μποροῦν νά τίς μεταδίδουν στοὺς μαθητές.

Πρὸς τοῦτο αἱ Σχολιατρικῆς Ὑπηρεσίαι τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας μαζί με τόν «Ἐθνικόν Σύνδεσμον Ὑγειονομολογικῆς Διαπαιδαγωγῆσεως, Τμήμα Κύπρου» ἔχουν δοκιμάσει στο Δημοτικό Σχολεῖο Λυκαδηττοῦ (Λευκωσίας) τήν «Ἐβδομάδα Ὑγείας» με διπλό σκοπό: α') τήν υγειονομολογική διαπαιδαγώγηση τῶν μαθητῶν και μαθητριῶν και β') τήν άσκηση και ὑπενθύμιση γνώσεων υγιεινῆς γιά τό διδασκτικό προσωπικό.

Ἡ «Ἐβδομάδα Ὑγείας» ἔχει καλύψει ὅλη τήν πρώτη ἔβδομάδα Δεκεμβρίου 1959. Ἡ πρώτη μέρα ἦταν γιορτή, γι' αὐτό ἔχει θεωρηθῆ ὡς μέρα ἐκδρομῆς, παρ' ὅλο πού στο σχετικό σχέδιό μας θάπρεπε νά ἦταν ή τελευταία μέρα τής ἔβδομάδας. Ἐχουν δουλέψει ὑπευθύνως στήν ἔβδομάδα αὐτή αἱ συγγραφεῖς τής ἐκθέσεως αὐτῆς και ὑπεύθυνοι τῶν δύο ὑπηρεσιῶν (σχολιατρικῆς ὁ ἕνας, τοῦ σχολείου ὁ ἄλλος), τό διδασκτικόν προσωπικόν τοῦ σχολείου και ή ἐπισκέπτρια ἀδελφή τῶν σχολειῶν κ. Τζίλινα Φρ. Κωνσταντινίδη. Ἄς σημειωθῆ πῶς παντοῦ ὑπῆρχαν συνθήματα και εἰκόνας σχετικῆς με τήν υγεία.

Ἡ περιγραφή τής «Ἐβδομάδος Ὑγείας» εἶναι ή ἑξῆς:

Α) Κάθε πρωτῆ μαζευόταν ὅλο τό σχολεῖ στήν Αἶθουσα Θεάτρου. Γινόταν ή πρωϊνή προσευχή. Ἀκολουθοῦσε σύντομη ὁμιλία πάνω σέ θέμα υγιεινῆς. Μιά ἱστοριούλα, φανταστική ή πραγματική, με τό υγειονομολογικό της συμπέρασμα και με στοιχεῖα συζητήσεως ὕστερα στίς τάξεις, με ποιηματάκια και τραγουδάκια σχετικὰ με τήν υγεία διάνθιζε τήν πρωϊνήν αὐτή συγκέντρωση.

Οἱ σχετικῆς ὁμιλίαι με θέμα υγιεινῆς ἦταν αἱ ἑξῆς:

Πρῶτη μέρα: Ἡ σημασία τής Ὑγείας (ἀπό τόν κ. Παν. Λογγίνο).
Δεύτερη μέρα: Πῶς μεταδίδονται αἱ ἀρρώστειαι (ἀπό τόν Δρα Κ. Χρυσάνθη).
Τρίτη μέρα: Ἡ καθαριότητα (ἀπό τήν κ. Τζίλινα Φρ. Κωνσταντινίδη).
Τέταρτη μέρα: Μερικῆς Πρῶτες Βοήθειαι (ἀπό τόν Δρα Κ. Χρυσάνθη).
Πέμπτη μέρα: Ἀνακεφαλαίωση γιά τήν Ὑγεία (ἀπό τόν κ. Παν. Λογγίνο).

Οἱ σχετικῆς ἱστοριούλαι, πραγματικῆς ή φανταστικῆς, ἀνήκουν στόν κ. Παν. Λογγίνο και καταλήγουν στο ἑξῆς συμπέρασμα:

Πρῶτη μέρα: «Ἡ Ὑγεία εἶναι καλύτερη ἀπό τόν Πλοῦτο».
Δεύτερη μέρα: «Εἶναι μεγάλη ή ἀξία τής ἀδῆλου διαπνοῆς».

* Κυπριακή Ἐκπαιδευσις, ἔτος Α', 1960 σελ. 140.

- Τρίτη μέρα: «Μὴν κάνης μπάνιο μὲ γεμάτο στομάχι».
 Τέταρτη μέρα: «Παντοῦ καθαρὸς ἀγέρας κι' ἀνανέωσή του».
 (Πέμπτη μέρα: Ὁ Δεκάλογος τῆς Ὑγείας πού ἔχει διανεμηθῆ πολυγραφημένους σὲ ὄλους τοὺς μαθητές).

*

**

B) Κατὰ τάξεις τὸ πρόγραμμα ὅλης τῆς ἐβδομάδας εἶχε ὡς ἑξῆς:

ΠΡΩΤΗ ΤΑΞΗ

- Ὁμιλία: 1) Τ' ἀγοράκι ποῦγινε σικιά, γιατί δὲν ἔτρωγε.
 2) Ἡ Σοφούλα πίνει τὸ γάλα της.
 Ἀπαγγελία: 1) Ἡ ἄρρωστη κουκλίτσα.
 2) Τὸ μαντηλάκι.
 Πραγματογνωσία: 1) Τὸ γάλα καὶ ἡ ἀξία του.
 2) Καθαριότητα τοῦ σώματος.
 Τραγούδι: 3) Ὁ ὕπνος.
 1) Στὴν ἐξοχή.
 2) Ὁ ἀγέρας.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΑΞΗ

- Ἀνάγνωση: 1) Ὁ ἀκάθαρτος Ἀλέκος.
 2) Ἐνα καθαρὸ παιδί.
 Ὁμιλία: 1) Γιὰ τὰ ἔντομα (μυῖγες, κατσαρίδες, κουνούπια) πού μᾶς προκαλοῦν ἀρρώστειες.
 Δρᾶμα καὶ ἀπαγγελία: 1) Ἡ ἄρρωστη κουκλίτσα.
 2) Τὸ χεράκι (δραματάκι).
 3) Τὸ μαντηλάκι.
 Ἐπιστήμη: 1) Τὰ λαχανικά καὶ πῶς μεταδίδουν ἀρρώστειες σ' ἐμᾶς.
 Τέχνη: 1) Σχέδιο μητέρας πού λούζει τὸ παιδί της.
 2) Σχέδιο τοῦ Γιαννάκη πού πλένει τὰ δόντια του.
 3) Σχέδιο τριῶν παιδιῶν πού παίζουν στὸ δάσος.
 Μουσική: 1) Δύο - δύο μὲ χαρά.
 2) Τὰ παιδάκια παίζουν - τρέχουν.

ΤΡΙΤΗ ΤΑΞΗ

- Ἀνάγνωση: 1) Τὸ δωμάτιο τοῦ Σχολείου.
 2) Ἡ μεγαλύτερη γιορτὴ ὁ ἥλιος.
 3) Τὰ δόντια μας.
 4) Ἡ ἐξοχὴ κι ὁ καθαρὸς ἀέρας.
 Ὁμιλία: 1) Ἐφέρετε νὰ καθαρίζετε τὰ δόντια σας;
 Δρᾶμα καὶ ἀπαγγελία: 1) Ὁ ἀγέρας (δραματάκι καὶ ποίημα).
 2) Ὁ ὕπνος (δραματάκι καὶ ποίημα).
 Γραφή: 1) Διάφορα συνθήματα.
 Ἱστορία: 1) Ἡ ἀνατροπὴ τῶν παιδιῶν στὴ Σπάρτη.
 Γεωγραφία: 1) Περιοχὲς πού παράγουν πορτοκάλια κι' ἡ ἀξία τῶν φρούτων.
 Τέχνη: 1) Σχέδια.
 Ὑγιεινή: 1) Καθαριότητα σώματος, κόψιμο νυχιῶν, καθαριότητα δοντιῶν.
 2) Ὁ ὕπνος.

- 3) Ἄδηλος διαπνοή, ἀναπνοή.
- 4) Τὸ μπάνιο.
- 5) Βλάβη τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ πολυφαγία, ἡ ἀξία τῶν φρούτων καὶ τῆς καλῆς μασησεως.

ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΤΡΙΤΗΣ — ΤΕΤΑΡΤΗΣ

- Ἀνάγνωση: 1) Οἱ φίλοι μας. Ὁ ἥλιος ὡς γιατρός.
2) Τί σοῦ φταίω ἐγώ; (γιά τὸ στομάχι).
3) Ὁ πονόδοντας τῆς Ἀνθούλας.
- Ὁμιλία: 1) Τί ὠφελεῖ τὴν υγεία μας;
Δρᾶμα καὶ 1) Τὸ τραπέζι; (δραματάκι).
ἀπαγγελία: 2) Τὸ μαντήλι.
Συνθέσεις: 1) Ἐνας περίπατος στὸ δάσος.
2) Ἡ Νίνα καὶ ὁ Τάκης στὴν ἐξοχή.
- Ἱστορία: 1) Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.
2) Τὰ παιδιὰ τῆς ἀρχαίας Σπάρτης.
- Γεωγραφία: 1) Περιοχὲς ποὺ παράγουν πορτοκάλια. Τὰ πορτοκάλια καὶ ἡ ὀργανισμὸς μας.
- Ἐπιστήμη: 1) Βλασθεὰ ἔντομα καὶ προφύλαξη ἀπ' αὐτά.
Υγιεινή: 1) Γενικὴ καθαριότητα τοῦ σώματος.
2) Καλὲς συνήθειες πρὶν καὶ μετὰ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ μας.
- Τέχνη: 1) Θέματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὰ μαθήματα υγείας.
2) Γραφὴ συνθημάτων.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΤΑΞΗ

- Ἀνάγνωση: 1) Τὰ κόκκινα μάγουλα.
2) Ἐνα γράμμα ἀπὸ τὴ φύση.
3) Ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ πλούσιος παραλυτικὸς.
4) Ὁ ἀγέρας.
- Ὁμιλία: 1) Ἡ καθαριότητα.
2) Ἡ ἀξία τῆς υγείας.
- Συνθέσεις: 1) Ἡ Νίνα καὶ ὁ Τάκης στὴν ἐξοχή (περιγραφή, εἰκόνες).
2) Ἐλεύθερο θέμα σχετικὰ μὲ τὴν υγεία.
- Ἱστορία: 1) Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν στὴ Σπάρτη.
2) Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.
- Ἐπιστήμη: 1) Πῶς θὰ προλαμβάνωμε τίς ἀσθένειες;
2) Ὁ ἐχινόκοκκος.
3) Υγιεινὴ τῶν ματιῶν.
- Τέχνη: 1) Θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος.
Δρᾶμα καὶ 1) Ὁ καθαρὸς ἀγέρας (δραματάκι).
ἀπαγγελία: 2) Ἡ υγεία.
- Γεωγραφία: 1) Περιοχὲς ποὺ παράγουν πορτοκάλια. Ἀξία τῶν φρούτων.
2) Περιοχὲς ποὺ ἔχουν ἐλιές. Τὸ λάδι καὶ ἡ ἀξία του.
- Μουσική: 1) Ὁ ἀγέρας.
2) Στὴν ἐξοχή.

ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΠΕΜΠΤΗΣ — ΕΚΤΗΣ

- Ἀνάγνωση: 1) Ὁ καθαρὸς ἀγέρας.
2) Πῶς μὲ τὴν κίνηση γιατρεῖται ἓνας ἄρρωστος;
3) Πόσο ἀξίζει ἡ υγεία μας!

- Ὁμιλία:
- 1) Ἡ ἀξία τοῦ καθαροῦ ἀέρα, προσοχή ἀπὸ ἀναμένα κάρβουνα, ἢ ἄδηλος διαπνοή.
 - 2) Τὰ κανονικά γεύματα, βλάβη τοῦ στομαχοῦ ἀπὸ ὑπερβολικὸ φαγητό.
 - 3) Καθαριότητα δοντιῶν, χειρῶν, κόψιμο νυχιῶν.
 - 4) Ὕπνος καὶ ἀνοικτὸ παράθυρο.
 - 5) Μπάνιο.
(Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα ἀκολουθοῦν τὴν τάξιν αὐτῶν).

ΠΕΜΠΤΗ ΤΑΣΗ

- Ἀνάγνωση:
- 1) Γιὰ τὴν ὑγείαν σας.
 - 2) Τὸ γάλα.
 - 3) Ἡ θερμότητα τοῦ ὀργανισμοῦ.
- Ὁμιλία:
- 1) Ἡ καθαριότητα εἶναι μισὴ ἀρχοντιά.
- Συνθέσεις:
- 1) Φυλάξετε τὴν ὑγείαν σας (Δραματοποίηση).
- Δρᾶμα καὶ ἀπαγγελία:
- 1) Ἡ καθαριότητα. (δραματάκι).
 - 2) Φυλάξετε τὴν ὑγείαν σας.
- Ἐπιστήμη:
- 1) Περιποίηση πληγῶν.
 - 2) Μικροβία καὶ μεταδοτικὲς ἀρρώστειαι.
 - 3) Ὁ ἀέρας ποῦ ἀναπνέομε. Ἀερισμὸς δωματίων.
- Τέχνη:
- 1) Συνθήματα ὑγείας.
 - 2) Ἰχνογράφηση σκηνῶν σχετικῶν μὲ τὴν ὑγείαν (θαλάσσια λουτρά, καλὴ στάση κλπ.).
- Θρησκευτικά:
- 1) Ὁ Ἅγιος Μάρκος ὡς θεραπευτής.
 - 2) Ὁ ἱατρὸς Ἀπόστολος Λουκάς.
- Γεωγραφία:
- 1) Τροπικὲς ἀσθένειαι.
 - 2) Κίτρινος πυρετός.
 - 3) Ἡ νόσος τοῦ ὕπνου.
- Ἱστορία:
- 1) Ἡ ἱστορία τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς σύγχρονης ἐποχῆς.

ΕΚΤΗ ΤΑΣΗ

- Ἀνάγνωση:
- 1) Ὁ Γιαννάκης προσδλήθηκε ἀπὸ ἐχινόκοκκο.
 - 2) Προφύλαξη ἀπὸ τὸν ἐχινόκοκκο.
 - 3) Οἱ μυῖγες.
 - 4) Ἡ λύσσα.
 - 5) Ὁ Παστέρ.
- Γραφή:
- 1) Κοιμάτια ἀπὸ τὰ πιὰ πάνω θέματα τῆς ἀναγνώσεως.
- Συνθέσεις:
- 1) Ἡ ζωὴ τοῦ Παστέρ (δρᾶμα).
- Δρᾶμα καὶ ἀπαγγελία:
- 1) Ἡ ζωὴ τοῦ Παστέρ (δραματοποιημένο ἀπὸ τὰ παιδιὰ).
 - 2) Ὑγεία καὶ λεφτά.
- Ἱστορία:
- 1) Σπαρατατικὴ ἀγωγή.
 - 2) Λυκοῦργος.
 - 3) Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.
- Γεωγραφία:
- 1) Ἰαματικὲς πηγὲς Ἑλλάδος.
 - 2) Ἰαματικὲς πηγὲς Κύπρου.
- Ἐπιστήμη:
- 1) Τὸ μάτι.
 - 2) Ὑγιεινὴ τοῦ ματιοῦ.
 - 3) Τὸ τράχωμα.
 - 4) Ἀερισμὸς δωματίων.

- Τέχνη: 1) Συνθήματα υγείας.
2) Ίχνογράφηση: τὰ παιδιά στὴν ἐξοχή καὶ στὴ θάλασσα.
- Μουσική: 1) Ἡ ἐξοχή.
2) Ὁ ἀγέρας.
- Θρησκευτικά: 1) Ἡ νηστεία ἀπὸ υγιεινῆς ἀπόψεως.
2) Ἡ ἐξομολόγηση καθαρίζει τὴν ψυχὴ.

(Καὶ ἐκτὸς τῆς ἄνω συστηματικῆς κατατάξεως ἐργασίας, τὰ παιδιά ὄλων τῶν τάξεων μαζεύανε παροιμίες, εἰκόνες καὶ ἀναγνώσματα υγιεινολογικοῦ περιεχομένου, πού τὰ ἀνακοινῶνανε στὴν τάξη τους).

**

Γ) Ἡ τελευταία μέρα, πού εἶχε γιορταστικὸ χαρακτήρα μὲς τὴν Αἴθουσα Θεάτρου, εἶχε τὸ ἑξῆς πρόγραμμα:

- 1) Ἀνακεφαλαίωση τοῦ τι ἔγινε καὶ γιὰ τί ἔγινε (ἀπὸ τὸν κ. Παν. Λογγίνο).
- 2) Ἀπονομὴ ὁραθείου καθαριότητος στὶς τάξεις πού εἶχανε τοὺς περισσότερους ὀσθμούς ὅλη τὴν ἑβδομάδα. (Ὁ ἔλεγχος γινόταν καθημερινὰ ἀπὸ τὴν ἐντεταλμένη ἐπισκέπτρια ἀδελφὴ κ. Τζίλντα Φρ. Κωνσταντινίδη).
- 3) Ἔχουν παιχθῆ ἀπὸ τὴν κάθε τάξη τὸ σχετικὸ δράματάκι: των, γιὰ νὰ δοῦν τὰ παιδιά ὄλων τῶν τάξεων. Τὰ δράματάκια ἦταν: α) Ὁ ὕπνος, β) Τὸ τραπέζι, γ) Ὁ ἀγέρας καὶ δ) Ὑγεία καὶ λεφτά. (Ὅλα γραμμένα ἀπὸ τὸν δρα Κ. Χρυσάνθη).
- 4) Στὰ ἐνδιάμεσα ἀπαγγέλλονταν ποιήματα σχετικὰ μὲ τὴν υγεία.
- 5) Μοιράστηκε σὲ ὄλους ὁ «Δεκάλογος τῆς Ὑγείας τοῦ Παιδιοῦ» καὶ τὰ παιδιά παίζανε τὶς ὑπόλοιπες ὥρες στὴν αὐλή.

Ὁ «Δεκάλογος τῆς Ὑγείας τῶν παιδιῶν εἶναι ὁ παρακάτω:

1. Πλένω τὸ λαϊμό, τὸ πρόσωπο, τ' αὐτιά, τὰ χέρια. Καθαρίζω τὰ νύχια καὶ κτενίζομαι.
2. Πλένω καλὰ τὸ στόμα μου τὸ πρωτὶ καὶ τὰ δόντια μου προσεκτικὰ μὲ τὴν ὀδοντόδουρα.
3. Πλένω ὅλο τὸ σῶμα μιὰ φορὰ τὴν ἑβδομάδα.
4. Βουρτσίζω καὶ καθαρίζω τὰ ρούχα μου καὶ τὰ παπούτσια μου.
5. Πλένω τὰ χέρια μου πρὶν νὰ φάγω, ἐπίσης θγαίνοντας ἀπὸ τὸ ἀποχωρητήριον.
6. Τρώγω προσεκτικὰ καὶ μαζῶ καλὰ τὸ φαγητό μου.
7. Δὲν θάζω στὸ στόμα μου πράγματα πού μεταχειρίσθηκε ἄλλος, οὔτε τὰ δάκτυλά μου ἢ τὰ μολύδια μου ἢ τὴ γομολάστιχα.
8. Δὲν φτύνω χάμω.
9. Δὲν θάζω τὰ δάκτυλά μου στὴ μύτη μου. Οὔτε παίζω μὲ χῶμα ἢ μὲ ἀκάθαρτα ἀντικείμενα.
10. Κάθομαι ἴσια στὸ θρανίον μου.

Ἀσφαλῶς θὰ ἦταν πληρέστερη ἡ περιγραφή τῆς «Ἑβδομάδας Ὑγείας» ἂν εἶχαμε παραθέσει πλήρεις παραπομπές γιὰ τὸ ὕλικό. Ἀλλὰ πρακτικῶς δὲν θὰ ἐξυπηρετοῦσε. Ἀναλόγως τῆς περιοχῆς, τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν βοηθημάτων ὁ ἐμπνευσμένος δάσκαλος θὰ ἔβριε τρόπο νὰ ικανοποιήσῃ τὸν κύκλο αὐτό. Ἐξ ἄλλου ἢ πείρα καὶ τὰ πράγματα θὰ ὀδηγήσουν. Οἱ ἔτοιμες συνταγές ἀξίζουν μόνον ὅταν παρακινῶν καὶ δίδουν ἰδέες. Ἡ δουλικὴ ἀντιγραφή τους δὲν ἐξασφαλίζει ἐπιτυχία. Πάντως θὰ μᾶς ἦταν ἠθικὴ ἰκανοποίηση ἂν ἡ προσπάθειά μας αὐτὴ ἔπειθε γιὰ τὴν ἀξία τῆς «Ὑγείας» ὡς κέντρου ἐνδιαφέροντος μὲ μεγάλη ἔκταση καὶ διάρκειαν.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
ΠΑΝ. ΛΟΓΓΙΝΟΣ

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
ΕΙΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΝ ΚΥΠΡΟΥ (3—4 Ἰανουαρίου 1966)*

Ἐκθεσις συνταχθεῖσα ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν κ.κ.

Ἄ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗ, Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχειώδους Παιδείας
Δρος Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, Προϊσταμένου Σχολιατρικῶν Ὑπηρεσιῶν Λευκωσίας
Π. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἐπιθεωρητοῦ Σωματικῆς Ἀγωγῆς.

I. ΣΚΟΠΟΙ

Γενικὸς Σκοπός: Ἡ δημιουργία τῶν βασικῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν πλήρους ὑγείας εἰς τοὺς τροφίμους τῶν σχολείων καὶ ἐν προεκτάσει εἰς τὴν νέαν γενεὰν τῆς χώρας μας. Διὰ τοῦ ὅρου «ὑγεία» ἐννοοῦμεν τὴν σωματικὴν, συναισθηματικὴν καὶ πνευματικὴν εὐεξίαν τοῦ ἀτόμου.

Εἰδικοὶ Σκοποί:

- α) Ἡ ἀπόκτησις ὑγιεινῶν συνηθειῶν.
- β) Ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀπαραιτῶν γνώσεων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ διατήρησιν τῆς ὑγείας καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς σπουδαιότητός της.
- γ) Ἡ κατὰ τὸν καλύτερον δυνατὸν τρόπον ἀξιοποίησις τῶν συνηθειῶν καὶ γνώσεων τούτων, οὕτως ὥστε αὐταὶ νὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ γενικοῦ σκοποῦ.
- δ) Καίτοι ἡ σχολικὴ ὑγιεινὴ, ἐξ ὀρισμοῦ, περιορίζεται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν σχολικὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου, ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ ἀγνοήσῃ τὴν σημαντικὴν συμβολὴν παραγόντων ὡς εἶναι τὸ σπῆτι καὶ ἡ κοινότης ἐντὸς τῶν ὑπῳίων ζῆ καὶ ἀναπτύσσεται ὁ μαθητής. Ἐπομένως οἰαδήποτε προσπάθεια διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦν εἰς ταῦτα, θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν εἰδικωτέρων σκοπῶν τοῦ σχολείου.

II. ΥΓΙΕΙΝΑΙ ΑΝΑΡΚΑΙ ΜΑΘΗΤΩΝ

Κριτήρια: Ἡ ἐξασφάλισις, διατήρησις, ἀνάπτυξις καὶ ἀποκατάστασις τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας. Βάσει τούτων αἱ ὑγιεῖναι ἀνάγκαι τῶν μαθητῶν δύνανται νὰ καθορισθῶσιν ὡς ἑξῆς:

α) Φυσικαί: Ἡ ὑπαρξις ὑγιεινοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὅποιον, μεταξὺ ἄλλων, νὰ ἐξασφαλίζῃ ἐπαρκῆ τροφήν, β) ἐπαρκῆ ἀσκήσιν, γ) ἐπαρκῆ ἀνάπαυσιν (ὑπνον κ.λ.π.), δ) ἀποτελεσματικὴν προστασίαν καὶ προφύλαξιν, ε) θεραπείαν καὶ κατάλληλον μέριμναν εἰς τὴν περίπτωσιν ἀσθενείας.

β) Πνευματικαί — Συναισθηματικαί: Ἡ ὑπαρξις συνθηκῶν ἐξασφαλιζουσῶν τὴν πνευματικὴν ὑγείαν τῶν μαθητῶν, αἵτινες, μεταξὺ ἄλλων, περιλαμβάνουν: α) κλίμα ἀποδοχῆς, στοργῆς καὶ κατανοήσεως, β) ἀναγνώρισιν καὶ ἐνθάρρυσιν εἰδικῶν ἱκανοτήτων καὶ ἐνθάρρυσιν πρωτοβουλίας, γ) ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ αὐτοσεβασμοῦ καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως, δ) παροχὴν εὐκαιριῶν διὰ κατάλληλον καὶ ἐπαρκῆ ψυχαγωγίαν, ε) ἀνάπτυξιν κοινωνικότητος καὶ καταλλήλου προσαρμογῆς πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, στ) διάγνωσιν λανθάνουσης ἢ ἐκδηλωθείσης πνευματικῆς ἀσθενείας καὶ θεραπείαν ταύτης.

* Σχολικὴ Ὑγιεινὴ, ἔτος Κ, 1966, σελ. 29 καὶ 33.

α) Διὰ παιδιὰ προσχολικῆς ἡλικίας: α) Κέντρα ἐξετάσεως βρεφῶν καὶ νηπίων εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ σπουδαιότερα ἀγροτικά κέντρα. β) Παιδοκομικοὶ Σταθμοὶ ὑπὸ τὴν εὐθύνην φιλανθρωπικῶν σωματείων καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ τοῦ τμήματος Ἑυήμερίας. γ) Διαφύτισις γονέων ἐπὶ προβλημάτων τῶν τέκνων τῶν ὑπὸ σωματείων καὶ ὀργανισμῶν, ὡς: Ἐταιρεία ψυχικῆς ὑγιεινῆς, Ὁμιλος παιδαγωγικῶν ἐρευνῶν, Σύνδεσμος γονέων καὶ διδασκάλων, μέσθω ὁμιλιῶν, συζητήσεων προσβολῶν, ραδιοφωνικῶν καὶ τηλεοπτικῶν προγραμμάτων, φυλλαδίων καὶ ἀτομικῆς καθοδηγήσεως.

β) Διὰ παιδιὰ σχολικῆς ἡλικίας: (Δεπτομέρεια εἰς Παράρτ. Α').

Α) Σχολιατρικὴ ὑπηρεσία εἰς τὰς πόλεις (ἀποτελουμένη ἀπὸ παθολόγον, ὀφθαλμίατρον, ὀδοντίατρον καὶ ἀδελφάς ἐπισκεπτρίας). Εἰς τὴν ὑπαιθρον ὑπὸ τῶν ἱατρικῶν λειτουργῶν τῆς περιοχῆς. Ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐξασφαλίζονται τὰ κάτωθι:

Ἐμβολιασμὸς μαθητῶν ὑπὸ ἱατρικῶν λειτουργῶν.

Ἐξέτασις τῶν ὀδόντων τῶν μαθητῶν ὑπὸ εἰδικῶν ὀδοντίατρων δις τοῦ ἔτους εἰς τὰς πόλεις καὶ ἀπαξ εἰς τὰ χωρία.

Ἐξέτασις τῆς ὀπτικῆς ὁξύτητος τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐν γένει τῶν πασχόντων κατὰ τὸ Β' ἐξάμηνον (εἰς τὰς πόλεις μόνον).

Γενικὴ ἐξέτασις τῶν μαθητῶν τῶν πόλεων ὑπὸ παθολόγων ἱατρῶν κατὰ τὸ Α' ἐξάμηνον. Ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἐξέτασις τῶν ὑπόπτων ἢ ὑπὸ παρακολούθησιν περιστατικῶν κατὰ τὸ Β' ἐξάμηνον. Εἰς τὰ χωρία ἡ ἐξέτασις γίνεται ὑπὸ παθολόγων ἱατρῶν, ἀλλὰ μόνον ὅταν παρουσιασθῇ ἐπιδημία ἢ ὅταν ὑπάρχουν φόβοι περὶ προσβολῆς.

Παροχὴ φαρμάκων δωρεάν κατόπιν προσκομίσεως πιστοποιητικοῦ ἀπορίας.

Β) Ἐπιπροσθέτως πρὸς τὰ ἀνωτέρω οἱ διδάσκαλοι ὀργανῶνουν: Ἐξέτασιν τῆς καθαριότητος τῶν μαθητῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ἐβδομάδας ὑγείας.

Γ) Μαθητικὰ συσσίτια, κυρίως γάλα καὶ ἐλαφρὰ προγεύματα, δι' ὅλους τοὺς μαθητὰς (διὰ μέρος τοῦ ἔτους) καὶ γεύματα (ἐνίοτε ζεστά, συνήθως κρύα) διὰ μαθητὰς ἔχοντας ἀνάγκην, διὰ μέρος τοῦ ἔτους. Τὰ συσσίτια ἐπιχορηγοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Γάλα, βούτυρον καὶ ἄλευρον προσφέρονται ὑπὸ τῆς ΚΕΑΡ. Συνεισφέρουν ἐπίσης σημαντικῶς οἱ σύνδεσμοι γονέων, φιλανθρωπικαὶ ὀργανώσεις, ὡς καὶ ἰδιῶται. Διὰ τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ὑπέφεραν ἀπὸ τοὺς ἀεροπορικοὺς βομβαρδισμοὺς τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1964, τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ὀργανώνει διὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔτους πρόγραμμα παροχῆς γεύματος εἰς τοὺς μαθητὰς δωρεάν. Γεῦμα παρέχεται ἐπίσης εἰς μαθητὰς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ μεταδαινῶν εἰς ἄλλο χωρίον διὰ νὰ παρακολουθοῦν μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον, λόγῳ τῆς μὴ ὑπάρξεως σχολείου εἰς τὸ χωρίον τῶν ἕνεκεν τοῦ πολὺ μικροῦ ἀριθμοῦ μαθητῶν.

Δ) Προστασία μαθητῶν ἀπὸ σωματικὴν κόπωσιν: Μαθηταὶ οἱ ὁποῖοι διαμένουν εἰς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι ἀπέχουν ἀπὸ τὸ σχολεῖον πέραν τοῦ 1½ μιλίου, μεταφέρονται πρὸς καὶ ἀπὸ τὸ σχολεῖον διὰ λεωφορείου μετὰ ἔξοδα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Διαλείμματα εἰς κατάλληλον ὥραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Διάρκεια δραστηριοτήτων προκαλουσῶν σωματικὴν κόπωσιν (Σωματικὴ ἀγωγή, σχολικοὶ κῆποι, ξυλουργικὴ κ.λ.π.) μετὰξὺ 20—80 λεπτῶν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας. Φροντίς διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καταλλήλων ἐπίπλων καὶ κανονικοῦ φωτισμοῦ. Κατὰ τοὺς μῆνας Μαΐου, Ἰουνίου καὶ Σεπτεμβρίου, ὅτε ἡ θερμοκρασία εἶναι πολὺ ὑψηλῆ, πρῶτὴν φοίτησις μόνον.

Προστασία ἀπὸ πνευματικὴν κόπωσιν: Διὰ τῆς ἐ-

πιμελοῦς τοποθετήσεως τῶν σχολικῶν θεμάτων ἐπὶ τοῦ ὄρολογίου προγράμματος. Διὰ τῶν διαλειμμάτων ψυχαγωγίας καὶ ἄλλων τοιούτων, διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας εἰς τὸ ἐλάχιστον (ἐγκύκλιος Ὑπουργείου Παιδείας παρέχουσα σαφεῖς ὁδηγίας πρὸς τοὺς διδασκάλους ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου).

Ε) Προστασία ἀπὸ τὰ ὀδινὰ δυστυχήματα: Ὀδινὴ ἀσφάλεια, διδασκαλία καὶ ἀσκήσεις εἰς τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων καὶ εἰς μεγάλα χωρία. Ἑβδομάδες ὀδινῆς ἀσφαλείας. Ἐπιτήρησις τῶν μαθητῶν κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ παιγνιδίου. Διδασκαλία πρώτων βοηθειῶν καὶ «κουτὶ πρώτων βοηθειῶν» εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα. Ὀμαδικὴ ἀσφάλεια μαθητῶν ἔναντι δυστυχημάτων, ἄρτι εἰσαχθεῖσα εἰς τὰ σχολεῖα.

ΣΤ) Σχολικοὶ ἀποχετευτικοὶ χώροι: Τὰ σχολικὰ κτίρια προνοοῦν καὶ δι' εὐκολίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἱκανοποιητικούς ἀποχετευτικούς χώρους (ἀποχωρητήρια, οὐρητήρια, λουτήρες κτλ.). Εἰς μερικά σχολεῖα ὑπάρχει πρόβλημα συνεχοῦς προμηθείας ὕδατος. Εἰς μερικά σχολεῖα τῶν πόλεων ὑπάρχουν λουτήρες, ἀλλὰ δὲν χρησιμοποιοῦνται — οἱ μαθηταὶ προτιμοῦν νὰ καθαρίζωνται εἰς τὸ σπίτι. Θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ὑπάρχουν λουτήρες εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου.

Ζ) Διαφώτισις γονέων ὡς καὶ ἀνωτέρω.

III ΑΝΑΓΚΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

1) Ἐπιχορήγησις τῶν παιδικῶν τροφῶν, ἰδίως τοῦ γάλακτος. 2) 2 ἢ 3 κινήται κινηματογραφικαὶ μονάδες διὰ νὰ προβάλλουν εἰς τοὺς γονεῖς ταινίας διὰ τὴν γενικὴν φροντίδα τῶν παιδιῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν τρόπων ἀντιμετωπίσεως τῶν διαφορῶν προβλημάτων τῆς παιδικῆς ἡλικίας (φυσιολογικῶν καὶ συμπεριφορᾶς). 3) Συχνότεραι ἐπισκέψεις ἰατρῶν καὶ νοσοκόμων εἰς σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου, οὐχὶ μόνον δι' ἐξέτασιν ὄταν ἀσθενήσῃ τις, ἀλλὰ διὰ σκοποὺς προληψέως καὶ περιοδικῆς ἐξετάσεως. 4) Πλέον γενναιόδωρος ἐπιχορήγησις τοῦ προγράμματος τῶν σχολικῶν συσσιτίων, οὕτως ὥστε τὸ γάλα καὶ τὸ πρόγευμα νὰ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς σχολικῆς ζωῆς, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους. 5) Λουτήρες καὶ περισσότεραι εὐκολίαι καθαριότητος διὰ τὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου, ὅπου αἱ εὐκολίαι διὰ καθαριότητα εἰς τὸ σπίτι δὲν εἶναι τέλειαι. 6) Βελτίωσις τῶν σχολικῶν αὐλῶν, οὕτως ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἱκανοποιητικὴ καθαριότης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μαθήματος τῆς Σωματικῆς ἀγωγῆς. 7) Τακτικὸς ἔλεγχος τοῦ σχολικοῦ φαρμακείου καὶ τακτικὴ προμήθεια τῶν ἀναγκασιούτων φαρμάκων. 8) Ἐπιχορήγησις σχεδίου διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ διανομὴν διαφωτιστικῶν φυλλαδίων εἰς τοὺς γονεῖς, ἐπὶ παγκυπρίου κλίματος (φυλλάδια, βιβλιάρια κλπ.).

IV. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

Αἱ δραστηριότητες αὗται δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τοὺς κάτωθι τρεῖς τομεῖς: α) Διδασκαλία. β) Ὑγειονομικαὶ καὶ Σχολιατρικαὶ Ὑπηρεσίαι καὶ γ) Ὑγιεινὴ διαβίωσις (ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου).

Διὰ τὰς αἰτίας: Ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ, ἧτοι τὴν μετάδοσιν «τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ διατήρησιν τῆς ὑγείας καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς σπουδαιότητός της». Αἱ λεπτομέρειαι καὶ ὁ βαθμὸς ἐπιστημονικότητος τῶν γνώσεων τούτων, ὡς καὶ αἱ μέθοδοι αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν μετάδοσιν τούτων ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς βαθμίδος τοῦ σχολείου εἰς τὸ ὅποιον φοιτᾷ ὁ μαθητής. Λεπτομέρειαι περὶ ἀναλυτικῶν προγραμμάτων εἰς σχολεῖα στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν κατωτέρω (παράρτημα Β, Γ καὶ Δ).

Υγειονομικαὶ καὶ Σχολιατρικαὶ Ὑπηρεσίαι: (Βλέπε ἀνωτέρω, τμήμα ΙΙΙ καὶ παράρτημα Α).

Ἰ γ ί ε ι ν ἠ δ ι α δ ί ω σ ι ς: Ἡ ὑγιεινὴ διαδίδωσις ἐν τῷ σχολείῳ ἀποδίδει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν εἰδικῶν σκοπῶν, ἧτοι τὴν ἀπόκτησιν ὑγιεινῶν συνθηθειῶν, τὴν ἀξιοποίησιν κτηθειῶν συνθηθειῶν καὶ γνῶσεων καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐν γένει φυσικοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ὀργανοῦνται, ἀναλαμβάνονται ἢ καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὰ κάτωθι:

α) Ὑγιεινὸν σχολικὸν περιβάλλον (Αἶθουσα διδασκαλίας: καθαριότης, φωτισμός, ἀερισμός, θέρμανσις, καθίσματα, διάκοσμος). Αὐλή: καθαριότης, καταλληλότης, περίφραξις χάριν ἀσφαλείας, ὄργανα καὶ γήπεδα σωματικῆς ἀσκήσεως, ψυχαγωγίας καὶ ἀναπαύσεως. Παροχὴ ἐπαρκοῦς καὶ καταλλήλου ποσίμου ὕδατος, ἀποχωρητήρια, καθαριότης, καλὴ χρῆσις, χάρτης ἀποχωρητηρίου, σχολικὸς κήπος καὶ σχολικὸν δάσος, καλλωπιστικά, φρακτικά, δασικὰ καὶ καρποφόρα δένδρα, ἄνθη καὶ λαχανικά, κ.τ. β) Σωματικὴ ἀγωγή, ἀσκήσεις, ἀθλοπαιδιαί, ἀθλητισμός, χορός, κολύμβησις (εἰς παραθαλασσίους περιοχάς). γ) Δραστηριότητες ἐκ τοῦ μαθήματος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας. δ) Τακτικὸς ἔλεγχος καθαριότητος μαθητῶν καὶ καλλιέργεια καλαισθησίας. ε) Ἐξασφάλισις κανονικῆς διατροφῆς καὶ καλοῦ τρόπου λήψεως τροφῆς, πρωϊνὸν ρόφημα, σχολικὰ γεύματα, πλῆσις χειρῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸ γεῦμα. στ) Μέρμινα διὰ τὴν ἀποφυγὴν κοπώσεως (σωματικῆς καὶ πνευματικῆς) διὰ καταλλήλων διευθετήσεων εἰς τὸ πρόγραμμα, ἐναλλαγὴ μαθημάτων, διαλείμματα, πρωϊνὴ φοίτησις μόνον κατὰ θερμοὺς μῆνας κ.τ.τ. ζ) Πρῶται δοθήθαι, ἐδοσμάδες ὑγείας καὶ ὀδινὴ ἀσφάλεια (ἐμπρακτοὶ ἐφαρμογαί). η) Ἐπιπρόσθετοι, ἐνίοτε ἐξωσχολικαὶ δραστηριότητες, ὡς: ἐκδρομαὶ καὶ περίπατοι, κατασκηνώσεις, προσκοπισμός, ἀθλητικαὶ συναντήσεις, κ.τ.τ.

Ἐν γένει καταβάλλεται πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἀρχῶν καὶ διδασκάλων, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθοῦν κατάλληλοι συνθηκῆ καὶ ὑγιεινῆς σχολικῆς διαδίδωσις καὶ νὰ καταστῇ τὸ σχολεῖον πρότυπον πρὸς μίμησιν εἰς τὴν κοινότητα. Τὰ ἀποτελέσματα ἔχουν ἐν γένει ἐπιδράσει αἰσθητῶς ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν, πρᾶγμα δεδαιώς συνυφασμένον μὲ τὴν γενικὴν βελτίωσιν τῆς ὑγείας ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου ὡς ὀλόγητος.

Λ ε π τ ο μ ἔ ρ ε ι α ι δ ι ἄ τ ἄ ς κ α τ α σ κ η ν ὡ σ ε ι ς: Εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὀργανουμένης κατ' ἔτος κατασκηνώσεις ἀποστέλλονται μαθηταὶ Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως προερχόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀπόρων οἰκογενειῶν ἢ ἔχοντες λόγους ἰατρικῆς φύσεως.

Ὁ σκοπὸς τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων δὲν εἶναι μόνον ἡ βελτίωσις τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνακούφισις ἀπόρων γονέων διὰ τῆς δωρεᾶν διατροφῆς τῶν μαθητῶν διὰ περίοδον 20 περίπου ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ συμπλήρωσις καὶ συνέχισις τῆς ἀγωγῆς των κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαδιδάσεως των εἰς τὰς κατασκηνώσεις. Ἡ βελτίωσις καὶ προστασία τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς διαδιδάσεως των εἰς τὸ ὑπαιθρον, διὰ τακτικῆς ἰατρικῆς ἐπιβλέψεως, τοῦ καθαροῦ καὶ ζωογόνου ἀέρος, τῆς τηρουμένης αὐστηρᾶς καθαριότητος, τῆς καταλλήλου καὶ ἐπαρκοῦς διατροφῆς καὶ τῆς καταλλήλου ἀσκήσεως καὶ τῆς ἐν γένει ἐπιμελημένης διαδιδάσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰς κατασκηνώσεις. Ἡ διαπαιδαγωγώσις τῶν μαθητῶν συνεχίζεται διὰ εἰδικοῦ πρὸς τοῦτο προγράμματος περιλαμβάνοντος δραστηριότητος θρησκευτικοῦ, ἔθνικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ περιεχομένου.

V. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ἸΓΤΕΙΝΗΣ

α) Συνήθης διδασκαλία ἐντὸς τῆς τάξεως μὲ τὴν δοθήθειαν εἰκόνων, διαγραμμάτων, χαρτῶν ἀνατομίας, προπλασμάτων, ταινιῶν, κ.τ.τ., β) συζητήσεις, γ) πρακτικαὶ ἐφαρμογαὶ καὶ ἔλεγχος, δ) ἔλεγχος καθαριότητος σχολείου καὶ μαθητῶν, ε)

φρονείς διὰ τὴν ὀρθὴν στάσιν μαθητῶν - κατάλληλα ἐπιπλα, στ) δελτία ὑγείας, ζ) ἐπισκέψεις κατ' οἶκον ὑπὸ ἀδελφῶν ἐπισκεπτριῶν, η) καθοδήγησις γονέων (μέσῃ ΕΚΝ, ὁμιλιῶν, προσβολῶν καὶ φυλλαδίων, θ) Ἑβδομάδες ὑγείας, ι) ἐκθέσεις ἐργασίας μαθητῶν, ια) διαγωνισμὸς ὀδικῆς ἀσφαλείας μεταξὺ μαθητῶν πόλεων καὶ κωμόπολεων, ιβ) μαθήματα καὶ ἐξετάσεις Α' βοηθειῶν, ιγ) μαθήματα κολυμβήσεως καὶ διασώσεως πνιγμένων, ιδ) κατασκευώσεις, ιε) μαθητικά συσσίτια.

VI. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗΝ ΥΓΙΕΙΝΗΝ

α) Γενικὴ καὶ διεξοδικὴ ἐξέτασις καὶ ἐπανεκτίμησις σκοπῶν καὶ ἐπιδιώξεων, οὕτως ὥστε νὰ ὑπάρξῃ πλήρης ἀποσαφήνισις κατευθύνσεων καὶ μέσων.

β) Ἐπανεξέτασις, ἴσασι τῶν ἀνωτέρω, τῶν ἐν χρήσει προγραμμάτων καὶ τῶν συνήθων δραστηριοτήτων καὶ ἀνάλογοι ἀναπροσαρμογαί, θελιτώσεις, συμπληρώσεις, τροποποιήσεις.

γ) Σύστασις καταλλήλων σωμάτων ἀπὸ εἰδικούς (ἐκπαιδευτικούς καὶ μὴ), ὡς καὶ κεντρικοῦ συντονιστικοῦ σώματος, ἐπιφορτισμένων μὲ τὴν εὐθύνην παρακολούθησεως, ἐκτιμήσεως καὶ ὑποβολῆς εἰσηγήσεων διὰ τὴν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναπροσαρμογὴν, συμφώνως διαπιστουμένων ἀναγκῶν καὶ ἐλλείψεων.

δ) Ἐπισήμανσις πάντων τῶν σωμάτων, ὀργανισμῶν καὶ Κυβερνητικῶν τμημάτων τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς (ἣτις δέον ἀπαραιτήτως καὶ πάντοτε νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὴν ὑγιεινὴν τῆς κοινότητος) καὶ ἐξασφάλισις πλήρους καὶ ἐποικοδομητικῆς συνεργασίας μεταξὺ τούτων. Τὰ σώματα ταῦτα δέον νὰ ἐκπροσωποῦνται εἰς τὴν κεντρικὴν συντονιστικὴν ἐπιτροπὴν, ἣτις ἀνεφῆρθῃ ἀνωτέρω (γ), καὶ νὰ συνέρχεται κατὰ προκαθορισμένα διαστήματα.

ε) Σύστασις εἰδικοῦ ταμείου διὰ χρηματοδοτήσεις, ἀγορὰν ὀργάνων, δι' ἐκτύπωσιν φυλλαδίων, διοργάνωσιν συνεδρίων καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς καθαρῶς πρακτικῆς πλευρᾶς προαγωγὴν τοῦ θέματος τῆς ὑγείας.

VII. ΝΕΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας θέτει ἐπὶ τελείως νέας δάσεως τὸ ὅλον ζήτημα τῆς ὑγείας, κατ' ἀνάγκην δὲ καὶ τὸ ζήτημα τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς. Συντονισμὸς προσπαθειῶν καὶ συνεργασία μεταξὺ σωμάτων καὶ τμημάτων δέον νὰ μὴ περιορισθῇ μόνον ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου, ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν ἐνοτήτων τοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἐπὶ παγκοσμίου ἐπιπέδου.

**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

Καθήκοντα σχολιάτρων

(Εἰδικὸς Κανονισμὸς διὰ τοὺς σχολιάτρους πόλεως Λευκωσίας)

Παθολόγοι: 1) Ἐξέτασις μαθητῶν τὸ ἀ' ἐξάμηνον ὅλων τῶν τάξεων. Ἡ Α' τάξις κατὰ προτίμησιν τοὺς δύο πρώτους μῆνας τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Ἐπαναλαμβάνεται ἐξέτασις τῶν ὑπόπτων ἢ ὑπὸ παρακολούθησιν περιστατικῶν κατὰ τὸ β' ἐξάμηνον. 2) Ἐξέτασις μαθητῶν τῶν ἄλλων τάξεων κατόπιν ὑποδείξεως ὑπὸ τῆς ἐπισκεπτρίας ἀδελφῆς καὶ τῶν ὑπὸ παρακολούθησιν περιστατικῶν τοῦ προηγουμένου ἔτους. 3) Ἐξέτασις καὶ ὑπόδειξις θεραπείας εἰς τοὺς ἀπόρους ποὺ προσκομίζου

σχετικά πιστοποιητικά από τὸν διευθυντὴν τοῦ σχολείου. Ἐπισκέψεις κατ' οἶκον δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά. 4) Παρόχῃ πρώτων βοηθειῶν, εἰς τὸ σχολεῖον ἢ προσαρτήματα τοῦ σχολείου. Δὲν εἶναι ὑποχρεωμένοι διὰ πρώτας βοηθείας ἐκτὸς τῶν ἐργασίμων ὥρων καὶ ἡμερῶν τοῦ σχολείου. 5) Ἐκθεσις εὐρημάτων εἰς τὸν προϊστάμενον σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον καὶ Μάϊον. 6) Εἰδωποίησις τῶν γονέων διὰ τὰ εὐρήματα διὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ σχολείου. Ἄν ὁ γονεὺς θέλῃ ἀπ' εὐθείας ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν ἱατρὸν ἢ μπορεῖ νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ εἰς τὸ ἱατρεῖον του, ἀλλὰ θὰ θεωρῆται τοῦτο ὡς ἐργασία σχολικὴ. 7) Ἐγγραφοὺς ἀποστολῆ ὁποιοῦδήποτε παραπόνου ἢ εἰσηγήσεως εἰς τὸν προϊστάμενον σχολ. ὑπηρεσιῶν μετὰ ἢ ἄνευ παρακλήσεως διὰ παραπομπὴν πρὸς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν.

Ἵποδοκίματα: 1) Ἐξέτασις ὄλων τῶν μαθητῶν τὸ α' ἐξάμηνον καὶ ὑποβολὴ ἐκθέσεως μετὰ εἰσηγήσεων εἰς τὸν προϊστάμενον σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν τὸν Ἰανουάριον. Ἐπαναλαμβάνεται ἐξέτασις τῶν πασχόντων τὸ β' ἐξάμηνον. 2) Εἰδωποίησις γονέων ἐγγράφως, χωρὶς ὑπογραφήν τοῦ ὀδοντιάτρου, διὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου. 3) Ἐξέτασις ἀπόρων μὲ πιστοποιητικῶν τοῦ διευθυντοῦ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἑεραπεῖαι δὲν γίνονται. 4) Ὅμοια ὡς τὸ ἀρ. 7 ἀνωτέρω.

Ἵποθαλάμια: 1) Ἐξέτασις ὀπτικῆς ὁζύτητος ὄλων τῶν μαθητῶν τὸ α' ἐξάμηνον. Ἵποβολὴ ἐκθέσεως εἰς τὸν προϊστάμενον σχολ. ὑπηρεσιῶν τὸν Ἰανουάριον.

Προϊστάμενος σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν

1) Ὡς καὶ τῶν παθολόγων, πλὴν τοῦ 6 καὶ 7. 2) Ἵποβολὴ ἐκθέσεων καὶ εἰσηγήσεων εἰς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν τὸν Φεβρουάριον καὶ Ἰούνιον. 3) Ἐξέτασις παραπόνων, εἰσηγήσεων κλπ. μετὰ ἢ ἄνευ προωθήσεως πρὸς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν. 4) Ἀνάληψις εὐθυγιῶν διὰ συστάσια, ἀπαλλαγὴν γυμναστικῆς καὶ ἄλλας πιστοποιήσεις, ὡς καὶ ἐπίδλεψιν ἐπὶ τῶν ὑπηρεσιῶν. 5) Συμμετοχὴ εἰς τὴν «Ἐβδομάδα Ὑγείας» τῶν δημοτικῶν. 6) Γνωμάτευσις ἐπὶ διαφορῶν ζητημάτων καὶ ἐκπροσώπευσις τῶν ὑπηρεσιῶν. 7) Αἱ ὑπηρεσίαι του ἐπεκτείνονται καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας διὰ γνωματεύσεις κλπ.

Προγραμμα ἐργασίας ἐπισκεπτριῶν ἀδελφῶν.

Ἔραι ἐργασίας: 38 ἑβδομαδιαίως, ἦτοι Δευτέρα, Τρίτη, Πέμπτη, Παρασκευὴ, 8—1 καὶ 2—4. Τετάρτη, Σάββατον, 8—1.

Ἔργασία δημοτικῶν σχολείων: 1) Σωματομετρήσεις ὄλων τῶν τάξεων δις τοῦ ἔτους: α) Σωματομέτρησις μέχρι 15ης Νοεμβρίου, β) Σωματομέτρησις καὶ μέχρι τῆς 20ῆς Ἰουνίου. Τήρησις δελτίων καὶ συμπλήρωσις αὐτῶν διὰ τῶν ἱατρικῶν πορισμάτων μέχρι τέλους Ἰανουαρίου, ὅποτε θὰ γίνεται ἔλεγχος ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τῶν σχολ. ὑπηρεσιῶν. 2) Συνοδεία τῶν παθολόγων ἱατρῶν κατὰ τὰς ἱατρικὰς ἐξετάσεις ἐὰν ἐπιθυμοῦν τοῦτο. 3) Γενικὴ ἐπιθεώρησις τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ σχολείου γενικῶς ἀπαξ τοῦ μηνὸς καὶ ὑποβολὴ ἐκθέσεως μέσῳ τῆς προϊσταμένης ἀδελφῆς. 4) Ἐπίδλεψις συστατικῶν καὶ καντινῶν. 5) διαλέξεις ἢ μαθήματα κατὰ τὰ ἀπογεύματα κατόπιν συνενόησεως μετὰ τοῦ διευθυντοῦ καὶ τοῦ προϊσταμένου σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν. 6) Παροχὴ πρώτων βοηθειῶν. 7) Κατ' οἶκον ἐπισκέψεις ἐσάκις τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖον ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς. 8) Τήρησις διβλίου ἐπισκέψεων καὶ ἐργασίας, ὅπου θὰ ὑπογράφουν καὶ οἱ ἱατροί.

Ἔργασίαι εἰς τὰ Γυμνάσια: 1) Συνοδεία τῶν παθολόγων ἱατρῶν κατὰ τὰς ἱατρικὰς ἐξετάσεις καὶ τῶν ὀδοντιάτρων μόνον εἰς τὰ Γυμνάσια θηλέων. 2) Τήρησις δελτίων ὄλων τῶν τάξεων καὶ συμπλήρωσις αὐτῶν μέχρι τέλους τοῦ Α' ἐξαμήνου. 3) Σωματομέτρησις Α', Γ' καὶ Ε' τάξεως κατὰ τοὺς μῆνας Φεβρουάριον, Μάρτιον

καὶ μαθητῶν τῶν ἄλλων τάξεων ἂν κρίνῃ τοῦτο ἀναγκαῖον ὁ σχολίατρος. Ἔλεγχος δελτίων τέλη Μαρτίου. 4) Ἐπίβλεψις συσσιτίων καὶ καντινῶν. 5) Παροχὴ πρώτων βοηθειῶν. 6) Συνήθης ἐργασία εἰς τὸ κεντρικὸν ἰατρεῖον. 7) Γενικὴ ἐπιθεώρησις τῶν σχολείων καὶ ὑποβολὴ ἐκθέσεως. 8) Τήρησις διδλίου ἐπισκέψεων ὅπως καὶ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα διδασκαλίας ὑγιεινῆς εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα

Τάξις Α΄—Β΄: Ἡ κυρία φροντίς τοῦ διδασκάλου ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ σχηματισμὸς καλῶν καὶ ὑγιεινῶν ἔξεων ὑπὸ τῶν παιδιῶν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ διὰ τῆς συχνῆς καὶ συντόμου ἐπιθεωρήσεως καὶ διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο σπανίως ὑφίσταται ἀνάγκη ἀφιερώσεως ὁλοκλήρου ὥρας πρὸς διδασκαλίαν τῆς ὑγιεινῆς εἰς τὰς μικρὰς τάξεις. Θέματα, τὰ ὅποια θὰ διδάξῃ ὁ διδάσκαλος διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς συχνῆς καὶ συντόμου διδασκαλίας εἶναι: Προσωπικὴ καθαριότης καὶ καθαριότης τοῦ δωματίου καὶ τῆς αὐλῆς. Καλὴ καὶ κακὴ στάσις. Κατάλληλος ἐπένδυσις ἀναλόγως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν. Χρήσις τοῦ μανδηλίου. Περιποιήσις τῆς κόμης καὶ τῶν ὀδόντων. Ἡ ἀξία τῆς πλύσεως τοῦ προσώπου, τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν. Ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς παραμονῆς εἰς τὸ ὑπαίθριον, ἀφοῦ προστατευθῶσι καταλλήλως κατὰ τῶν ἐπικινδύνων καιρικῶν καταστάσεων. Ἡ ἀξία τῆς κανονικῆς σωματικῆς ἀσκήσεως. Ὁ κίνδυνος ἐκ τῶν μυῶν καὶ ἡ σχετικὴ προστασία τῶν τροφίμων, τῶν ποτηρίων κλπ. Πλύσις τῶν φρούτων καὶ λαχανικῶν. Προφύλαξις ἀπὸ τῶν δηλητηρίων καὶ φαρμάκων. Ἡ ἀσφαλῆς χρήσις τοῦ δρόμου. Συνήθη αἷτια διαφόρων δυστυχημάτων. Προστασία ἐκ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἡ ἀνάπαυσις καὶ ὁ ὕπνος.

Τάξις Γ΄: Κοινὰ ἀσθένειαι, τὰ κύρια αἷτια τῶν καὶ προφυλάξεις: Κρυολογήματα. Ἀκατάλληλος τροφή, ὑπερβολικὴ καὶ ἀνεπαρκῆς τροφή, εὐλογία, τράχωμα, κνήμεσις, διφθερίτις, πλατυποδία, φυματίωσις.

Τάξις Δ΄: Εἰς τὴν τάξιν θὰ διδασθῶσι μερικὰ στοιχεῖα ἐκ τῆς σωματολογίας τοῦ ἀνθρώπου.

Τάξις Ε΄: α) Σύντομος ἐπανάληψις τῆς ὕλης τῆς Δ΄ τάξεως. β) Λειτουργία θρέψεως. 1) Ἡ στοματικὴ κοιλότης, ὀδόντες, γενικὰ περὶ τῆς συστάσεως καὶ τῶν μερῶν τοῦ ὀδόντος, εἶδη, ὀδοντοφυΐαι.

2) Συμβολὴ ἐκάστου εἶδους ὀδόντων εἰς τὴν μάσησιν, περιποιήσις ὀδόντων, σιελόγονοι ἀδένες.

3. Ὑπόλοιπα ὄργανα τῆς πέψεως. Οἰσοφάγος, στόμαχος, ἔντερα καὶ σημασία ἐκάστου διὰ τὴν πέψιν τῶν τροφῶν. Ἡπαρ, πάγκρεας.

4. Μεταφορὰ τῶν θρεπτικῶν συστατικῶν (ἀπομύζησις), αἷμα (σύστασις τοῦ αἵματος). Πηξίς τοῦ αἵματος, αἱμορραγίαι, πρῶται βοήθειαι.

5. Ὅργανα τῆς κυκλοφορίας (καρδία, αἱμοφόρα ἀγγεῖα). Μηχανισμὸς τῆς κυκλοφορίας, κανονικότης σφυγμοῦ, ἀρτηριακὴ τάσις (πίεσις).

6. Ἀναπνοή. Ὅργανα τῆς ἀναπνοῆς, τόνωσις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Σημασία τῆς ὑπαίθρου.

7. Κυριώτεραι ἀσθένειαι τῶν ἀναπνευστικῶν ὀδῶν (πνευμονία, φυματίωσις) μέσα καταπολεμήσεως τούτων, ἀντιβιοτικά.

8. Προπαρασκευὴ τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τὴν ἄμυναν κατὰ τῆς φυματίωσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀσθενειῶν (κατάλληλος διατροφή, γυμναστικὴ ἄσκησις, σημασία τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, καθαριότης, ἀπολύμανσις).

9. Ἐκκρίσις. Ὅργανα ἐκκρίσεως, ποτὰ διευκολύνοντα τὴν κανονικὴν λειτουργίαν.

γίαν τῆς ἐκκρίσεως, μεταλλικά ὕδατα ἐν Κύπρῳ.

10. Ζωϊκὴ θερμότης. Εἴδη τροφῶν θερμαντικῶν (λίπη, σίκαχα). Πρῶται δοθήθαι εἰς παθόντας κρυσπαγήματα.

11. Ποῦ ἐφείλονται πολλαὶ ἀσθένειαι (μικρόβια) καὶ πῶς καταπολεμοῦνται δι' ἐμβολίων καὶ ὀρῶν.

Τάξις ΣΤ'

1. Σύντομος ἐπανάληψις τῆς ὕλης τῆς Δ' καὶ τῆς Ε' τάξεως.

2. Διατροφή καὶ τροφαί.

3. Λοιμῶδεις νόσοι καὶ προφυλάξεις. Καλὰ καὶ κακὰ ἀποχωρητήρια. Καταλλήλου τῆς του ὕδατος πρὸς πόσιν καὶ παροχὴν ποσίου ὕδατος. Μετάδοσις νόσων διὰ τῶν τροφῶν καὶ σχετικαὶ προφυλάξεις. Οἱ συνήθεις προφυλακτικοὶ ἐμβολιασμοί. Καὶ συνήθαι καὶ καταστάσεις δοθηῶσαι τὴν μετάδοσιν λοιμωδῶν νόσων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

Ἄναλυτικὸν πρόγραμμα διδασκαλίας ὑγιεινῆς εἰς Σχολὰς Μέσης Ἐκπαίδευσεως.

Σκοπός : Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Ὑγιεινῆς εἶναι :

1) Ἡ εἰς τοὺς μαθητὰς ἐπιστημονικὴ ἐξήγησις τῶν ἀποκτηθεισῶν ὑπ' αὐτῶν ὑγιεινῶν συνηθειῶν καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν ὑγεινολογικῶν αὐτῶν γνώσεων, τῶν ἀπαιτητῶν διὰ τὸν ἀτομικὸν καὶ τὸν κοινωνικὸν τῶν βίον. 2) Ἡ αὐξήσις τοῦ διαφέροντός των πρὸς διαμόρφωσιν τῶν γνώσεων τούτων εἰς σταθερὰς συνηθείας τῆς ζωῆς των. 3) Ἡ μετάδοσις εἰς τοὺς μαθητὰς πρακτικῶν ὑγεινολογικῶν γνώσεων διὰ τὴν ἀτομικὴν των προφύλαξιν ἐκ τῶν σωματικῶν ἀτυχημάτων, καθὼς καὶ ἡ καθοδήγησις καὶ ἔσκησις αὐτῶν διὰ τὴν πρόχειρον μὲν, ἄμεσον δὲ καὶ ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κυριωτέρων καὶ συνηθεστέρων ἐν τῷ ἀτομικῷ καὶ κοινωνικῷ βίῳ ἀπαντωμένων ἀτυχημάτων.

Τάξις Α'

(Γενικὴ Ὑγιεινὴ) : α) Εἰσαγωγή : Ἀντικείμενον τῆς Ὑγιεινῆς — Ὑγεία καὶ σημασία αὐτῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον.

β) Γενικὴ Ὑγιεινὴ : α) Ἡ κατοιχία (ἀναγκαῖοι χώροι, δοθητικαὶ ἐγκαταστάσεις, ὕδρευσις, ἀποχέτευσις, ἀερισιμός, φωτισμός. β) Ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀήρ, (ἐπίδρασις τῆς θερμοκρασίας, τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, τῆς ὑγρασίας, τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ φωτός, τοῦ κλίματος καὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς ὑγείας). γ) Τὸ ὕδωρ (γενικὰ περὶ ὕδατος, σύστασις καὶ ιδιότητες τοῦ ὑγιεινοῦ ὕδατος, θελτίωσις τῆς ποιότητος αὐτοῦ). δ) Ἡ διατροφή τοῦ ἀνθρώπου (ἔροι καλῆς διατροφῆς, κανόνες καλῆς διατροφῆς, διατήρησις τροφίμων, θρεπτικὴ ἀξία τῶν ζωϊκῶν καὶ φυσικῶν τροφίμων). ε) Ἡ ἐνδυμασία (ἡ περίβολὸς τοῦ σώματος ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως). στ) Κίνδυνοι διαταραχῆς τῆς ὑγείας. Λοιμῶδη καὶ παρασιτικὰ νοσήματα, τρόποι μεταδόσεως αὐτῶν, μικρόβια, παράσιτα καὶ ἴοι, ἐστία μικροβίων. Προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῶν μικροβίων (ἀντισώματα, ἀντιδισοτικά φάρμακα).

Τάξις Β'

Πρῶται δοθήθαι : Τί εἶναι πρῶται βοθήθαι, κακώσεις μηχανικαί, θλάσις, διάστρεμμα, ἐξάρθρωμα, κάταγμα, τραῦμα, αἱμορραγία ἐκ τραυμάτων. Πρῶται δοθήθαι.

Ἐπίδεσμοι, ἐγκεφαλική διάσεισις. Τραύματα ἐξ ἰσθδῶν ὄφρων. Δήγματα λυσσόντων ζώων. Κακώσεις θερμαντικά, ἔγκαυμα, κρυσπαγήματα, καθολική ψύξις, ἥλιασις. Κακώσεις ἐξ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἐσωτερικαὶ αἱμορραγίαι. Ριδική ἐπίσταξις. Πνευμονική αἱμορραγία. Στομαχική αἱμορραγία. Λιποθυμία, ἐπιληψία, σπασμοί. Ἀσφυξία, τεχνητὴ ἀναπνοή. Πρακτικὴ ἀσκησις τεχνητῆς ἀναπνοῆς. Διάσωσις πνιγομένου. Δηλητηριάσεις ἐξ οἴνοπνεύματος, ἐκ τροφῶν, ἐκ μονοξειδίου τοῦ ἀνθρακος. Μεταφορὰ τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν.

Τ ἄ ξ ι ς Ε'

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Ὑγιεινῆς εἶναι τοῦτο μὲν ἢ εἰς τοὺς μαθητὰς ἐπιστημονικὴ ἐξήγησις τῶν μέχρι τοῦδε μεταδιδόμενων εἰς αὐτοὺς ὑγιεινῶν συνηθειῶν καὶ ἢ συμπλήρωσις τῶν ὑγιεινολογικῶν αὐτῶν γνώσεων τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὸν ἀτομικὸν καὶ τὸν κοινωνικὸν τῶν ἰδίων, τοῦτο δὲ καὶ ἰδίως ἢ ἐνίσχυσις τοῦ διαφέροντός των πρὸς διαμόρφωσιν τῶν γνώσεων τούτων εἰς σταθερὰς συνηθείας τῆς ζωῆς των.

Τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τῆς ὑγιεινῆς κανονίζεται ὡς ἀκολούθως:

α) Σωματολογία, (λειτουργία, κατασκευὴ καὶ ὑγιεινὴ τῶν ὀργάνων) ἐμπέδωσις καὶ συστηματοποίησις τῶν δεδιδαγμένων συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐν ἄρθρῳ 4.

β) Γενικὴ Ὑγιεινὴ (λοιμώδη νοσήματα, περὶ ἀέρος, ὕδατος, ἐδάφους, διατροφῆς, ἐνδυμασίας καὶ κατοικίας τοῦ ἀνθρώπου).

γ) Στοιχεῖα νοσηλευτικῆς.

δ) Πρόχειροι βοήθειαι.

ε) Διὰ τοὺς μαθητὰς σεξουαλικὴ διαφώτισις.

στ) Διὰ τὰς μαθητριάς βρεφοκομία καὶ ὑγιεινὴ τοῦ παιδιοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ'

Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα διδασκτέας ὕλης ὑγιεινῆς εἰς τὴν παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν.

Α' Ἔτος: Γενικὴ Ὑγιεινὴ: "Ὅπως καὶ εἰς τὴν Ε' τάξιν Γυμνασίων ἀναλυτικώτερον καὶ μὲ συζήτησιν.

Β' Ἔτος: Σχολικὴ Ὑγιεινὴ: 1) Ὑγιεινὴ διδασκαλίας. 2) Σωματικὴ ἐξέλιξις τοῦ μαθητοῦ καὶ σωματομετρήσεις. 3) Μέτρησις ὀπτικῆς καὶ ἀκουστικῆς δξύτητος. 4) Μαθητικὰ συστίτια. 5) Μαθητικαὶ ἐξοχαὶ καὶ κατασκευασεῖς. 6) Σχολικὸν φαρμακεῖον. 7) Νοσηρότης μαθητῶν. 8) Ὑγιεινὴ τοῦ δασκάλου. 9) Ἐβδομάδες ὑγείας. 10) Τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῆς ὑγιεινῆς εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. 11) Σχολιατρικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ διδασκάλου. 12) Σχολεῖα δι' εἰδικὰς τάξεις μαθητῶν.

Προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῶν μικροβίων (ἀπολύμανσις, ἀποστείρωσις, ἐμβόλια). Καταπολέμησις τῶν μικροβίων (ἀντισώματα, ἀντιβιοτικά, φάρμακα).

Πρῶται βοήθειαι: Τί εἶναι πρῶται βοήθειαι, κακώσεις μηχανικαί, θλάσις, διάστρεμμα, ἐξάθρημα, κάταγμα, τραῦμα, αἱμορραγίαι ἐκ τραυματίων. Πρῶται βοήθειαι. Ἐπίδεσμοι, ἐγκεφαλικὴ διάσεισις. Τραύματα ἐξ ἰσθδῶν ὄφρων. Δήγματα λυσσόντων ζώων. Κακώσεις θερμαντικά, ἔγκαυμα, κρυσπαγήματα, καθολικὴ ψύξις, ἥλιασις. Κακώσεις ἐξ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἐσωτερικαὶ αἱμορραγίαι. Ριδικὴ ἐπίσταξις. Πνευμονικὴ αἱμορραγία. Στομαχικὴ αἱμορραγία. Λιποθυμία, ἐπιληψία, σπασμοί. Ἀσφυξία, τεχνητὴ ἀναπνοή. Πρακτικὴ ἀσκησις τεχνητῆς ἀναπνοῆς. Διάσωσις πνιγομένου. Δηλητηριάσεις ἐξ οἴνοπνεύματος, ἐκ τροφῶν, ἐκ μονοξειδίου τοῦ ἀνθρακος. Μεταφορὰ τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε'

Ἡ διδασκαλία τῆς Ὑγιεινῆς μέσφ τοῦ θέματος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας εἰς Δημοτικά Σχολεῖα.

1. Ἡ καλή διατροφή: α) Αἰθασικαὶ θρεπτικαὶ οὐσίαι, ποῖαι τροφαὶ περιέχουν αὐτάς καὶ ποῖα ἢ ὠφέλεια τούτων εἰς τὸν ὀργανισμόν. β) Μέθοδοι μαγειρεύματος τῶν τροφῶν διὰ νὰ μὴ καταστρέφονται αἱ θρεπτικαὶ οὐσίαι, παρασκευὴ καὶ σερβίρισμα ἀπλῶν καὶ ἰσορροπημένων γευμάτων. γ) Ἀτομικὴ καθαριότης, καθαριότης σκευῶν καὶ περιβάλλοντος κατὰ τὴν παρασκευὴν καὶ σερβίρισμα τῶν τροφῶν.

2. Ἀτομικὴ καθαριότης: α) Καθαριότης κεφαλῆς καὶ προσώπου, μαλλιά, μάτια, μύτη, αὐτιά, στόμα, δόντια. β) Καθαριότης κορμοῦ καὶ ἄκρων, νύχια, λουτρά. γ) Ὑλικά καὶ ἀντικείμενα τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἀτομικὴν καθαριότητα, (σαποῦνι, νερό, ἔδοντόπαστα, ἔδοντόδουρτζα, κτένα κλπ.).

3. Ἀτομικὴ ἐμφάνισις: Καθαρὰ ἐνδύματα. Πῶς πλένονται καὶ γενικὰ πῶς ἐτοιμάζονται τὰ ἐνδύματα διὰ μίαν ὑγιεινὴν ἐμφάνισιν. Πῶς καθαρίζονται τὰ παπούτσια.

4. Ὑγιεινὴ περιβάλλοντος. Ἐστία: μολύνσεων εἰς τὸ σπίτι καὶ τὴν αὐλήν. Ἀπομάκρυνσις τούτων. Μικρόβια καὶ μολύνσεις. Καταπολέμησις τῶν συνήθων οἰκιακῶν ἐντόμων.

5. Πρῶται βοήθειαι: Συνήθη ἀτυχήματα εἰς τὸ σπίτι καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν κουζίνα, ἐγκαύματα διάφορα, ἤλεκτροπληξία, ἀσφυξία, ἀπλαῖ αἱμορραγία. Πρόληψις ἀτυχημάτων. Τὸ οἰκιακὸν φαρμακεῖον.

6. Νοσηλευτικὴ: Ἀπλαῖ φροντίδες διὰ τὸν ἀσθενῆ ἢ ἀνήμπορον. Πῶς παίρνομεν τὸν σφυγμὸν καὶ ἡ χρῆσις τοῦ θερμομέτρου. Πῶς δίδομεν τὰ φάρμακα, πῶς σερβίρομεν τὸ γεῦμα εἰς τὸν ἀσθενῆ. Ὅλα τὰ ἀνωτέρω θέματα διδάσκονται ἀπαραίτητως μετὰ τῶν σχετικῶν πρακτικῶν ἐργασιῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ'

Ἡ διδασκαλία τῆς Ὑγιεινῆς μέσφ τοῦ θέματος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, ὡς αὕτη διδάσκεται εἰς τὰ ὀκτατάξια σχολεῖα. (Ἡλικία μαθητριῶν 13—14 ἐτῶν).

1. Ἡ καλή διατροφή: Ἐπανάληψις τῆς ὕλης τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. Πλέον ἐπισταμένη μελέτη τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν. Σχεδιάσμα καὶ παρασκευὴ ἰσορροπημένων γευμάτων διὰ διαφόρους περιπτώσεις. Διατήρησις τροφίμων δι' ἐμπλουτισμὸν τοῦ οἰκογενειακοῦ διαιτολογίου.

2. Ἡ Ὑγιεινὴ τῆς κατοικίας: Καθημερινὴ καὶ γενικὴ καθαριότης τῆς κατοικίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀντικειμένων.

3. Ἡ Ὑγιεινὴ τοῦ περιβάλλοντος: Ἐστία μολύνσεων καὶ ἀπομάκρυνσις τούτων. (σκουπιδοτενεκές, ἀκαθαρσίαι εἰς τὴν αὐλήν, κοπρόλακος, καθαριότης εἰς τὰ ὑποστατικά τῶν κατοικιδίων ζώων, ἀκάθαρτα νερά εἰς τὴν αὐλήν, ἀποχωρητήρια).

4. Μεταδοτικαὶ ἀσθένειαι: Προφυλάξεις, ἐμβόλια καὶ ἐμβολιασμοί.

5. Βρεφοκομία καὶ παιδοκομία: Φροντίς καὶ περιποίησις τοῦ βρέφους καὶ τοῦ παιδιοῦ ἡλικίας ἀπὸ 0—5 ἐτῶν. Καθαριότης, διατροφή, ἀπασχόλησις.

6. Νοσηλευτική: Περιποίησης και διατροφή ασθενούς. Ἡ καθαριότης τοῦ δωματίου τοῦ ασθενούς. Αἱ μαθήτριαι ἐξασκούνται καὶ πρακτικῶς ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ'

Διδασκαλία Ὑγιεινῆς μέσῳ τοῦ μαθήματος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας εἰς σχολὰς Μέσης Ἐκπαίδεύσεως.

1) Στοιχεῖα διαιτητικῆς, ὀρθή ἀγορὰ τροφίμων καὶ ὀρθή καὶ ὑγιεινὴ προπαρασκευὴ τῆς τροφῆς μετ' ἀπώτερον σκοπὸν τὸ σχεδιάσμα ἐνδὸς ἰσορροπημένου γεύματος. 2) Ὑγιεινὴ φροντίς τῆς κουζίνας καὶ τῶν σκευῶν. 3) Ἀτομικὴ καθαριότης καὶ καλὴ ἐμφάνισις. 4) Βρεφοκομία. 5) Γενικαὶ γνώσεις περὶ τῆς φροντίδος καὶ περιποιήσεως ἀσθενῶν καὶ τῆς ἐτοιμασίας καταλλήλου φαγητοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η'

Διδασκαλία Ὑγιεινῆς μέσῳ τοῦ μαθήματος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν.

Τὸ μάθημα τῆς οἰκ. οἰκονομίας διὰ τὰς σπουδαστριάς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ μάθημα πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὑγιεινῆς. Εἰς τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνονται: 1) Ὑγιεινὴ τῶν τροφίμων. 2) Ὑγιεινὴ τῆς κουζίνας — φροντίς τῶν σκευῶν. 3) Διαιτητικὴ, ἐπίδρασις τῆς προπαρασκευῆς καὶ τοῦ μαγειρεύματος ἐπὶ τῆς διαιτολογικῆς ἀξίας τῶν τροφῶν. Διατήρησις τῶν θρεπτικῶν ὀσίων μετ' ὅν κατάλληλον τρόπον μαγειρεύματος. Σχεδιάσμα ὑγιεινοῦ διαιτολογίου. 4) Καθαριότης καὶ διατήρησις ὑγιεινοῦ περιβάλλοντος π.χ. καθαριότης δωματίων, ἀποχωρητηρίου, μπάνιου κλπ. 5) Καθαρὴ ἐνδυμασία, περιποιήσις τῆς καὶ πλύσιμο. 6) Ἀτομικὴ καθαριότης. 7) Οἰκογενειακαὶ σχέσεις. 8) Βρεφοκομία ἢ πρῶται βοήθειαι ἢ οἰκιακὴ νοσηλευτικὴ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Θ'

Ἡ διδασκαλία τῆς Ὑγιεινῆς μέσῳ τοῦ θέματος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας ὡς αὕτη διδάσκεται εἰς τὰ ἐπιμορφωτικὰ κέντρα νεανίδων (Ἡλικία 13 ἐτῶν καὶ ἄνω).

1. Διατροφή: Ἀπλᾶι γνώσεις διαιτητικῆς, σχεδιάσμα καὶ παρασκευὴ ἀπλῶν καὶ ἰσορροπημένων γευμάτων διὰ τὴν οἰκογένειαν. Ὑγιεινὴ παρασκευὴ τῶν τροφῶν, ἀτομικὴ καθαριότης, καθαριότης σκευῶν καὶ περιβάλλοντος, ὑγιεινὴ ἀποθήκευσις τῶν τροφῶν. Διατήρησις οἰκιακοῦ λαχανοκήπου καὶ διατήρησις τῶν τροφῶν διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ οἰκογενειακοῦ λαχανοκήπου.

2. Κατοικία: Καθημερινὴ καὶ ἐποχιακὴ καθαριότης τῆς κατοικίας τοῦ περιβάλλοντος αὐτῆς. Καθαρὰ ἐνδύματα διὰ τὴν οἰκογένειαν.

3. Προσωπικὴ ἐμφάνισις: Ὑγιεινὴ τοῦ στόματος, λουτρά καὶ καθαριότης ἐνδυμάτων.

4. Μεταδοτικὰ ἀσθένεια: Προφυλάξεις. Ἡ κοινοτικὴ καθαριότης. Ἐμβόλια καὶ ἐμβολιασμοί.

5. Νοσηλευτικὴ: Φροντίς καὶ περιποίησης τοῦ ασθενοῦς εἰς τὸ σπίτι.

Διαιτολόγια δι' ασθενείς υποφέροντας ἐξ ἀπλῶν καὶ συνήθων ἀσθενειῶν. Ἀτομικὴ καθαριότης ἀσθενοῦς καὶ καθαριότης τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ. Θερμοκρασία, σφυγμὸς καὶ φάρμακα.

6. Π ρ ῶ τ α ι θ ο ῆ θ ε ι α ι: Πρόληψις ἀτυχημάτων, πρῶται βοήθειαι δι' ἀπλᾶ ἀτυχήματα τὰ ὅποια δυνατὸν γὰρ συμβεῖν εἰς τὴν οἰκίαν, τὸν δρόμον ἢ τοὺς ἀγροῦς.

7. Β ρ ε φ ο κ ο μ ί α καὶ π α ι δ ο κ ο μ ί α: Ὑγιεινὴ καὶ διατροφή τῆς ἐγκύου. Τὰ ὑγειονομικὰ κέντρα καὶ τὰ διάφορα κρατικὰ ἰδρύματα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μητέρας καὶ τοῦ βρέφους. Ἀτομικὴ καθαριότης καὶ διατροφή τοῦ βρέφους ἀπὸ 0—5 ἐτῶν. Δημιουργικὴ ἀπασχόλησις καὶ συνήθη προδλήματα τῶν παιδιῶν τῆς ἀνωτέρω ἡλικίας.

Καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως γίνεται καὶ πρακτικὴ ἐξάσκησις τῶν μελῶν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων. Ἐπίσης ὅπως εἰδικοί ἐκάστου θέματος ἀναλαμβάνουν τὴν διδασκαλίαν τούτων.

•
**

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

ΓΠΟ ΔΡΟΣ Κ. ΧΡΗΣΑΝΘΗ

Κατὰ τὸν καταρτισμὸν προγράμματος ἀναλυτικοῦ τῆς Ὑγιεινῆς εἰς τὴν Μέσην Παιδείαν ὑπὸ ὁμάδος τοῦ σεμιναρίου δὲν ἔχουν ληφθῆ τὰ ἐξῆς ὑπ' ὄψιν: Τὸ νέον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου Ἑλλάδος ἀναγράφει διδασκαλίαν ὑγιεινῆς εἰς τὴν Α', Β' καὶ Γ' τάξιν Γυμνασίου, Α' (ἢ Δ' ἰδική μας) Λυκείου.

Ἐφέτος σύμφωνα τῶν ἐπιτοπιῶν συνθηκῶν θὰ διδαχθῆ ὡς ἐξῆς:

Α' τάξις, Β' τάξις (εἰς μερικὰ σχολεῖα τοῦτο θὰ γίνῃ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ Β' ἐξάμηνον τῆς Α' τάξεως), Δ' τάξις, (ὄρα παράρτημα Γ').

Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν Α' τάξιν (καὶ εἰς τὴν Β' σὲ μερικὰ σχολεῖα) διδάσκεται ἡ Ἀνθρωπολογία. Παρὰθέτω τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, ὡς παράρτημα Ι'.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

α) Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἰ αἰσθήσεις:

1) Ἡ λεπτή ὀργάνωσις τοῦ σώματος. Κύτταρα - ἴστοι - ὀργανικὰ συστήματα. 2) Τὸ ἐρειστικὸν σύστημα. Ὑγιεινὴ τοῦ ἐρειστικοῦ συστήματος. 3) Ὁ σκελετὸς τῆς κεφαλῆς. 4) Ὁ σκελετὸς τοῦ κορμοῦ. 5) Ὁ σκελετὸς τῶν ἄκρων. 6) Τὸ μυϊκὸν σύστημα. Ὑγιεινὴ τοῦ μυϊκοῦ συστήματος. 7) Τὸ νευρικὸν σύστημα. Τὰ ἀντανακλαστικά, ὑγιεινὴ τοῦ Ν.Σ. 8) Τὸ σύστημα τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ὑγιεινὴ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων: Τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀφῆς, τῆς ὄρασεως, τῆς ἀκοῆς, τῆς ὀσφρήσεως, τῆς γεύσεως.

β) Ἡ θρέψις καὶ αἰ λειτουργίαι τῆς:

1) Ἡ συντήρησις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὀργανισμοῦ. 2) Ἡ διατροφή τοῦ ἀνθρώπου. 3) Τὰ ὄργανα καὶ αἰ λειτουργίαι τῆς πέψεως. Ὑγιεινὴ τῆς πέψεως. 4) Τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα. Ὑγιεινὴ τοῦ κυκλοφοριακοῦ συστήματος. 5) Τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα καὶ ἀναπνοή. Ὑγιεινὴ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος. 6) Τὸ ἀπεκκριτικὸν σύστημα καὶ αἰ ἀπεκκρίσεις. Ὑγιεινὴ. 7) Οἱ ἀδένες.

β) Ἱστορία τῆς Ὑγιεινῆς. Παγκόσμιος Ὁργάνωσις Ὑγείας.

Α. Γενικὴ Ὑγιεινὴ:

1) Στοιχεῖα ὑγιεινῆς ὀργανικῶν ἰσθῶν, ὀργανικῶν συστημάτων καὶ αἰσθητηρίων ὀργάνων. 2) Ἀδένες - ἐκκρίσεις ὁρμόναι. 3) Ἡ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον ὡς παράγοντες τῆς ὑγείας. 4) Ἀνάπτυξις τοῦ σώματος καὶ ἐξελικτικὰ στάδια. 5) Ἀτμοσφαιρικός ἀήρ καὶ ὑγεία (θερμοκρασία, ὑγρασία, πίεσις, φῶς, ἀκτινοβολία, κονιορτός). 6) Τὸ ὕδωρ, τὸ ἔδαφος καὶ ἡ ὑγιεινὴ αὐτῶν. 7) Διατροφή τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνόργανοι καὶ ὀργανικοὶ θρεπτικοὶ οὐσίαι (ὕδωρ, ἔλαια, λευκώματα, λίπη, ὕδατάνθρακες, βιταμῖνοι). 8) Ζωϊκὰ τρόφιμα, θρεπτικὴ αὐτῶν ἀξία καὶ βλάθει ἐκ τῆς χρησιμοποίησεώς των. 9) Ποτὰ καὶ εἶδη αὐτῶν. Ἐνέργεια τοῦ οἰνοπνεύματος. Ὁξεία καὶ χρονία δηλητηρίασις (μέθη - ἀλκοολισμός). 10) Ὑγιεινὴ τῆς ἐνδομυσίας καὶ κατοικίας. Φυσικὸς καὶ τεχνητὸς φωτισμός. 11) Πρακτικαὶ ὑποδείξεις ἀτομικῆς ὑγιεινῆς.

Β. Μικρόβια καὶ λοιμώδη νοσήματα.

1) Σχιζομύκητες (κόκκοι, δάκιλοι καὶ σπειρίδια). 2) Πρωτόζωα: α) μύκητες, β) διηθητοὶ ἰοί, γ) ζωϊκὰ παράσιτα, δ) μικρόβια, σαπρόφυτα καὶ μικρόβια παθογόνα. Ἀνοσία, ἐμβόλια, ὄροι. 3) Τὰ συχνότερα καὶ σοβαρότερα λοιμώδη νοσήματα. 4) Κοινωνικὰ νοσήματα: Φυματίωσις, ἐλονοσία καὶ ὁ ἀγὼν κατ' αὐτῶν, ἀφροδίσια νοσήματα.

Γ. Πρῶτα Βοήθειαι:

1) Μηχανικαὶ κακώσεις: (Θλάσις, διάστρεμμα, ἐξάρθρωμα, κάταγμα, τραῦμα). Αἱμορραγίαι: (μορφαὶ καὶ πρόχειροι βοήθειαι), μέλαινα.

2) Θερμαντικαὶ κακώσεις: ἐγκαύματα, κρουπαγήματα, καθολικαὶ ψύξεις.

3) Χημικαὶ κακώσεις: Ὁξεία, γεωργικὰ φάρμακα, ἐντομοκτόνα, χάλκινα σκεύη. Ἀσφυξίαι καὶ δηλητηριάσεις (Διοξειδίου καὶ μονοξειδίου τοῦ ζυθρακός).

4) Ἡλεκτρικαὶ κακώσεις: Ἡλεκτροπληξία, ἔλεγχος συσκευῶν.

5) Κακώσεις ἐξ ἔλλων αἰτίων: Δήγματα ἐντόμων, ὄφειων καὶ λυσσῶντων ζῶων. Λιποθυμία, ἐπιληψία, συγκοπή.

6) Πηγαι: Μορφαί, ἐπιπλοκαί, ἐφυδατικαὶ καὶ ἀντισηπτικαὶ ἀλοιφαί, ἐπιδησιολογία.

7) Ἐμπύρετοι καταστάσεις: Σπασμοὶ - ἀντιπυρετικά - ὑποκλυσμοί.

Δ. Ὑγιεινὴ Σχολείου:

Ὑγιεινὴ τοῦ διδασκῆριου καὶ τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Πρόχειρον φαρμακεῖον (σχολείου - αἰκίας).

Ε. Ὑγειοφυσικὴ καὶ Φυσικὴ τῆς προστασίας ἐναντι τῶν ἀκτινοβολιῶν.

Εισηγητής: Δρ. Κύπρος Χρυσάνθης. Γραμματέας: Π. Γεωργίου.

Το σχολικόν περιβάλλον δύναται νά διαχωρισθῆ εἰς:

- α) ξιμψυχον (διδάσκαλοι, κατώτερον προσωπικόν),
- β) άψυχον (αΐθουσαι διδασκαλίας, αὐλή, γήπεδα, κήπος, αποχωρητήρια, βοηθητικοί χώροι κλπ.).

α) Ξιμψυχον σχολικόν περιβάλλον:

1. Γίνεται εἰσήγησις ὅπως:

α) Οἱ διδάσκαλοι, καθηγηταί, τὸ κατώτερον προσωπικόν, ὡς καὶ ἄλλα πρόσωπα ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν μαθητὴν καὶ τὸ σχολεῖον, ὑποβάλλονται εἰς ἐτησίαν ἱατρικὴν ἐξέτασιν (ἐργαστηριακῶς καὶ ἀκτινογραφικῶς), πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Νὰ ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ ἱατρικοῦ τμήματος πιστοποιητικὸν ὑγείας, τὸ ὁποῖον νὰ φυλάττη ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου.

β) Ὅσοι αἱ διδάσκαλοι καὶ καθηγηταί αποκτοῦν τὸ πιστοποιητικὸν «πρώτων βοηθειῶν», τὸ ὁποῖον νὰ ἀναγεοῦται ἀνά διετίαν. Ἡ ἀπόκτησις τοῦ πιστοποιητικοῦ τούτου δύναται νὰ γίνῃ διὰ τοὺς διδασκάλους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φοιτήσεώς των εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν. Κατὰ τὸ 3ον ἔτος, οὗτοι δέον νὰ αποκτοῦν τὸ πιστοποιητικὸν «Διδασκάλου πρώτων βοηθειῶν» (Instructor).

2. Ὁργανοῦται ἐβδομάς ὑγείας εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἡμέρα ὑγείας ἢ πρωϊνὴ ὠριαία συγκέντρωσις καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα εἰς τὰ σχολεῖα μέσης ἐκπαίδευσως. Τὸ πρόγραμμα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην θὰ προσαρμόζεται πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ μαθητοῦ.

β) Ἀψυχον σχολικόν περιβάλλον:

Τοῦτο περιλαμβάνει τὰς αἰθούσας διδασκαλίας, τὰ αποχωρητήρια, τὰ γήπεδα ἀθλοπαιδιῶν, τὸν σχολικὸν κήπον, τὴν αἴθουσαν οἰκοκυρικῶν, μελέτην τῆς φύσεως κλπ.

Γίνεται εἰσῆγησις ὅπως:

α) Γίνῃ εἰδικὴ νομοθεσία, ἢ ὁποία νὰ προνοῆ τὴν ἐξασφάλισιν ὅλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ ὑγειονομικῶν ὄρων εἰς τὸ ὑπὸ ἀνέγερσιν σχολεῖον. Τὸ ὑπὸ ἀνέγερσιν σχολικὸν κτίριον νὰ μὴ προσαρμόζεται πρὸς τὸ ποσοδὸν χρημάτων, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπὸ διαθέσιν, ἀλλ' ἀντιθέτως.

β) Γίνεται συμπειληρωμένον σχέδιον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σχολείου, καὶ ὄχι νὰ γίνεταί ἀργότερον νέα προσθήκη, ἢ ὁποία δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον.

γ) Ἡ πρὸ διετίας συσταθεῖσα ἐπιτροπεία, ἢ ὁποία, πλὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος, περιλαμβάνει: τὸν Γενικὸν ἐπιθεωρητὴν, τὸν ὑπεύθυνον ἐπιθεωρητὴν τῆς περιοχῆς, τοὺς ἐπιθεωρητὰς σωματικῆς ἀγωγῆς καὶ σχολικῶν κήπων, νὰ ἔχῃ ἀρμοδιότητα ὄχι μόνον εἰς τὴν τοποθέτησιν τοῦ ὑπὸ ἀνέγερσιν σχολικοῦ κτιρίου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ χώρου, ὁμοῦ μετὰ τῶν τοπικῶν παραγόντων. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς ὑγειονομικός. Ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης νὰ γίνῃ καὶ μελέτῃ διὰ τὴν δελτίωσιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν ὑπαρχόντων σχολείων μὲ προοπτικὴν διὰ τὸ μέλλον.

δ) Νὰ ὑπάρχουν αἶθουσα συσσιτίου καὶ λουτήρες εἰς τὰ σχολεῖα. Οἱ λουτήρες χρειάζονται περισσότερο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου. Εἰς τοὺς λουτήρας νὰ μὴ ὑπάρχουν διαχωριστικοὶ τοῖχοι, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἑμαδικοὶ (ἀνοικτοί).

ε) Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν νὰ ὑπάρχη πρόνοια εἰς τὸ ὑπὸ ἀνέγερσιν σχολεῖον καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἄλλων γραφείων διὰ συμβουλήν καὶ καθοδήγησιν τῶν μαθητῶν.

στ) Εἰς τοὺς νιπτῆρας τῶν μαθητῶν χρησιμοποιεῖται ἡ «σφαῖρα μὲ ὕγρον σαπούνη».

ζ) Γίνεται χρῆσις τοῦ ποσίμου ὕδατος μὲ πίδακα (ἀμερικανικὸν σύστημα).

η) Τὸ δάπεδον τῶν ἀποχωρητηρίων πλένεται μὲ ἀπολυμαντικόν. Ἡ ἀνέγερσις ἀποχωρητηρίων γίνεται εἰς τὸν ἴδιον χῶρον δι' ἕλας τὰς ἡλικίας τῶν μαθητῶν, χωρίζεται ὅμως εἰς διαμερίσματα, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ μὲ διαφορετικὰς εἰσόδους.

θ) Συνιστᾶται ἡ ἔκδοσις γραμματοσήμου μὲ θέμα τὴν ὕγειαν τοῦ μαθητοῦ, τὸ δὲ προῖον τῆς εἰσπράξεως νὰ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

ι) Διεπιστώθη ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις αἱ συνθήκαι διὰ τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς εἶναι ἀνθυγιειναὶ (χῶμα, σκόνη, μὴ ἰσοπέδωσις τοῦ χώρου κλπ.). Γίνεται εἰσῆγησις ὅπως ληφθῆ πρόνοια δι' ἐξασφάλισιν ἱκανοποιητικοῦ χώρου δι' ἀθλοπαιδιάς, ὁ ὁποῖος νὰ ἰσοπεδοῦται καταλλήλως πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ σχολικοῦ κτιρίου. Κατάλληλος ἐπίστρωσις δι' ἐιδικοῦ χύματος τοῦ χώρου ἐργασίας διὰ τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν θεωρεῖται ἀπαραίτητος.

ια) Ἡ ἀνέγερσις μεγάλων σχολικῶν αἰθουσῶν γυμναστικῆς διὰ τὴν μέσην, ὡς καὶ ὑποστέγων γυμναστικῆς διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, εἶναι ἀναγκαῖα.

Κ ό π ω σ ι ς (σωματικὴ — πνευματικὴ) :

Γίνεται εἰσῆγησις ὅπως:

α) Ὑπάρξῃ πρόνοια διὰ τὴν ἀνέγερσιν εἰς τὰ μεγάλα σχολεῖα αἰθούσης ἀναμονῆς. Τὸ ὑπόστεγον γυμναστικῆς δύναται εὐκόλως νὰ χρησιμοποιηθῆ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

β) Ὑπάρξῃ πρόνοια διὰ τὴν ἀνέγερσιν αἰθούσης, ἡ ὁποία νὰ χρησιμοποιεῖται ὡς μαθητικὴ λέσχη.

γ) Τὴν καθαριότητα τοῦ σχολεῖου ἀναλαμβάνουν ἐνήλικες καὶ ὄχι μαθηταί.

δ) Τεθῶσι καθίσματα (παγκάκια) εἰς τὴν αὐλήν, κήπον, ὑπόστεγα κλπ.

ε) Μελετηθῆ, κατ' ἀρχὴν ἐπὶ πειραματικῆς θάσεως, ἔστω καὶ εἰς μικρὰν κλίμακα, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς πρῶνῆς μόνον φοιτήσεως εἰς τὰ σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαίδευσως.

στ) Καταρτίζεται τὸ ὑπολόγιον πρόγραμμα τοῦ σχολεῖου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ πλείστη σχολικὴ ἐργασία νὰ γίνεται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἡ ἐλαχίστη τοιαύτη νὰ μένη ὡς κατ' οἶκον ἐργασία.

ζ) Νὰ ἐπανασυσταθῆ ὁ θεσμὸς τῶν ψυχαγωγικῶν ἐκδρομῶν, ἐν συνδυασμῶ μετὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τοιούτων.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΣ Β' ΟΜΑΔΟΣ

Θέμα: Δραστηριότητες εἰς τὰ σχολεῖα
μέσης παιδείας.

Εἰσηγητής: κ. Κύπρος Χρυσάνθης, **Γραμματεὺς:** κ. Θεόδωτος Κάνθρος.

Ἐν ἀρχῇ ὁ Δρ Κύπρος Χρυσάνθης ἔκαμε τὴν εἰσηγητικὴν ὁμιλίαν του καὶ κατένευμε τὸ ὕλικόν του εἰς 9 σημεῖα: Διδασκαλία ὕγιεινῆς, φυσικὴ ἀγωγή, κατασκευαί, ἐκδρομαί, πρῶνόν ρόφημα, συσσίτια, ὀδικὴ ἀσφάλεια, πρῶται βοήθειαι, ψυχα-

γωγία, καθαριότης, σχολικαὶ ὑπηρεσίαι, ἐπίδωξις κατοικιῶν.

Πορίσματα ἐπὶ τῆς συζητήσεως, ἣ ὅποια ἐπηκολούθησεν. Ἐγένετο εἰσήγησις:

1. Ὅπως τὸ ἀτομικὸν ἱατρικὸν δελτίον μεταδιβάσσεται ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἰς τὸ σχολεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως.

2. Ὅπως δημιουργηθῆ ὁμοιογενὴς σχολιατρικὴ ὑπηρεσία, ἣ ὅποια νὰ περιλαμβάνῃ τὰ πάντα, ὑγειονομικὴν, νοσηλευτικὴν κλπ.

3. Ὅπως ὅλα τὰ σχολεῖα ἐφοδιασθῶν μὲ λουτήρας καὶ ἄφθονον ὕδωρ παραλλήλως πρὸς εἰδικὴν αἴθουσαν Γυμναστικῆς, καθότι τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς διεξαγόμενον ἄνευ εὐκολιῶν καθαριότητος δὲν νοεῖται.

4. Ὅπως τύχη ἐπισταμένης μελέτης τὸ θέμα τῆς λειτουργίας μαθητικῶν συσσιτίων. Ὁ τρόπος λειτουργίας των δημιουργεῖ εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις τὸ αἶσθημα τῆς κατωτερότητος εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ψυχικὰ τραύματα μὲ τὸ νὰ παρέχεται ὡς «φιλανθρωπία».

5. Ὅπως μελετηθῆ ἡ συμμετοχὴ ὄλων τῶν μαθητῶν πτωχῶν καὶ πλουσιῶν, χωρικῶν καὶ μὴ, εἰς ὅλας τὰς σχολικὰς δραστηριότητας, ἐκδρομάς, κατασκηνώσεις, συσσίτια κλπ. (πρὸς πρόληψιν ψυχικῶν τραυμάτων καὶ αἰσθημάτων κατωτερότητος).

6. Ὅπως μελετηθῆ τὸ ὅλον θέμα τῆς ψυχαγωγίας τῶν μαθητῶν, ἤτοι θεατρικὰ ἔργα, κινηματογραφικαὶ ταινίαι, μουσικαὶ συναυλίαι καὶ ἄλλα εἶδη ψυχαγωγίας. Κατὰ τὴν μελέτην νὰ ἐπικρατῆ ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ψυχαγωγίας μέσῳ θετικοῦ τρόπου διὰ νὰ περιορισθῶν αἱ ἀπαγορεύσεις.

7. Ὅπως καταδληθῶν συντονισμέναι προσπάθειαι πρὸς μελέτην καὶ λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς βαρείας κατ' οἶκον ἐργασίας τῆς ἀνατιθεμένης εἰς τοὺς μαθητὰς, ἰδίως τῶν γυμνασιῶν. Ὡς τρόποι θεωροῦνται:

α) Ἡ μεθοδικὴ καὶ συστηματικὴ ἐν τῇ τάξει διδασκαλία καὶ ἐργασία οὕτως ὥστε νὰ μὴ μένουν ἐρωτηματικὰ καὶ δυσκολαὶ εἰς τὸν μαθητὴν.

β) Ἡ ἐμπέδωσις νὰ γίνεται ἐντὸς τῆς τάξεως πρὸ τῆς λήξεως τοῦ μαθήματος.

γ) Νὰ ληφθῆ ἰδιαιτέρως ὑπ' ὄψιν εἰσήγησις τοῦ Δρος Πάνου ὅτι «ἱατρικῶς» ὁ μαθητὴς δὲν δύναται νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἐκεῖνο πού μέχρι τοῦδε ἀναθέτου εἰς τοὺς μαθητὰς οἱ καθηγηταί.

δ) Τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα νὰ γίνεται μετὰ ἀπὸ προσεκτικὴν μελέτην τῶν δυσκολιῶν ἐκάστου μαθήματος.

8. Ὅπως μελετηθῆ σοβαρῶς ἡ διὰ σχολικῶν λεωφορείων μεταφορὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἀπὸ τὸ σχολεῖον εἰς τὴν κατοικίαν.

9. Ὅπως τύχη μελέτης τὸ θέμα κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ψυχαγωγίας τῶν μαθητῶν εἰς τὰ χωρία των. Ἐπισημαίνεται ἡ ἔλλειψις οἰουδήποτε χώρου «Παιδικῆς λέσχης» ἢ ἄλλου τινὸς ἰδρύματος ὅπου οἱ μαθηταὶ νὰ διαμένουν μεταξὺ τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων καὶ τοῦ χρόνου ἀναχωρήσεώς των διὰ λεωφορείων εἰς τὰ χωρία των.

10. Κάποιο εἶδος σεξουαλικῆς ἀγωγῆς εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ. Χρειάζεται νὰ μελετηθῆ ἐπισταμένως ποῖον εἶδος καὶ πῶς νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς περιπτώσεις ὅπου δὲν ὑπάρχει.

ΤΜΗΜΑ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΡΟΣ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ
ΣΤΟ «ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΥΓΙΕΙΝΗΣ»*

Υ Γ Ι Ε Ι Ν Η

Ἡ ἀπλή διδασκαλία τοῦ μαθήματος Ὑγιεινῆς ἐξυπηρετεῖ κυρίως τὴν ἀπλή γνώση. Ἀπὸ μὴ εἰδικὸ ἀπλουστεύεται (καὶ ὄχι ἐκλαϊκεύεται) τὸ θέμα μὲ ἀφαιρέσεις καὶ παρανοήσεις ἀνεπιθύμητες.

Ἡ ἀ γ ω γ ῆ βοηθεῖται ἀσφαλῶς μὲ μιὰ καλὴ διδασκαλία. Στὸ δημοτικὸ ἢ ὑγιεινὴ διδάσκεται ἔλα τὰ χρόνια μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ στὴν ἀγωγή δηλ. στὴ δημιουργία ὑγιεινῶν ἔξεων καὶ συνηθειῶν. Ἀσφαλῶς βασικὸ τῆς ἀγωγῆς στὸν τομέα τῆς ὑγιεινῆς εἶναι τὸ σ π ί τ ι.

Ἡ Μέση Παιδεία συμπληρώνει κ' ἐξηγεῖ τὰ τοῦ θέματος τῆς ὑγιεινῆς. Ἐπεύθυνοσ καὶ γιὰ τὴν ἀγωγή στὸ θέμα ὑγιεινῆς καὶ ὑγείας εἶναι ὁ διευθυντῆς τοῦ σχολείου, ποῦ βοηθεῖται ἀπὸ τοὺς γυμναστικούς, τίς καθηγήτριες τῶν Οἰκοκυρικῶν, τοὺς παιδονόμους καὶ τοὺς σχολιάτρους καὶ ἐπισκέπτριες ἀδελφές (ὅπου ὑπάρχουν).

Ἡ ἀγωγή γίνεται:

(α) Μ ἐ τ ὸ μ ᾶ θ η μ α ὑ γ ι ε ι ν ῆ ς (Προσαρτῶ διάρθρωσῆ τοῦ κλπ. γιὰ τὴν Δ' τάξη. Γιὰ τίς Α' καὶ Β' τάξεις ἴδε ἀναλυτικὸ πρόγραμμα).

(β) Μ ἐ τ ῆ δ ι α ν ο μ ῆ τ υ π ω μ ἔ ν ω ν ἢ π ο λ υ γ ρ α φ η μ ἔ ν ω ν φ υ λ λ α δ ί ω ν μὲ ὁδηγίες γιὰ τὰ ἐξῆς:

1ον φυλλάδιο: Καθαριότητα σώματος

2ον φυλλάδιο: Πῶσ πρέπει νὰ τρῶμε

3ον φυλλάδιο: Ὑγιεινὴ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας

4ον φυλλάδιο: Πῶσ μεταδίδονται τὰ μολυσματικὰ νοσήματα.

(Αὐτὰ κυκλοφόρησαν τὰ σχολεῖα Λευκωσίας).

Τὰ φυλλάδια διανεμόνται στὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου γιὰ μαθητῆς (ἰδίως τῆς πρώτης τάξης) καὶ στοὺς γ ο ν ι ο ὖ ς των. (Προσαρτῶ ἓνα τέτοιο φυλλάδιο, ποῦ χρησιμοποιήθηκε στὸ δημοτικὸ Ἁγίου Ἀντωνίου Λευκωσίας).

(γ) Μ ἐ τ ῆ ν «ἐ δ ο μ ᾶ δ α ὑ γ ε ι α ς» ἢ τ ῆ ν ἡ μ ἔ ρ α ὑ γ ε ι α ς. Ἡ «ἐδομάδα ὑγείας» ἐφαρμόζεται σὲ δημοτικὰ ἀφοῦ δοκιμάστηκε πρῶτα μὲ τρεῖς διάφορες μορφές. Στὰ γυμνάσια θὰ δοθοῦν ἐν καιρῷ ὁδηγίες. (Ἡ δοκιμὴ θὰ γίνῃ στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο - Κεντρικό).

(δ) Μ ἐ τ ῆ ν ἐ π ἰ θ λ ε ψ η κ α θ α ρ ι ὀ τ η τ ο ς καὶ μὲ τίς σχετικὲς ὑποδείξεις. Ἡ ἐπίθλεψη θὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς γυμναστικούς (σῶμα), τοὺς φιλόλογους (ροῦχα, μαλλιά, ἐμφάνιση) καὶ τίς ἐπισκέπτριες ἀδελφές (ὅπου ὑπάρχουν).

(ε) Μ ἐ τ ῆ ν ἐ π ἰ θ λ ε ψ η κ α ν τ ῖ ν α ς:

1. Ὁρισμένα τρόφιμα κλπ. Κατάλογός των νὰ δοθῆ ἐπισήμως ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο.

2. Ἀκτινογραφικὸς ἔλεγχος καὶ γενικὴ ἰατρικὴ ἐξέταση ὄσων ἐργάζονται: στίς καντίνες. Ἀπαγορεύονται οἱ ἔκτακτοι βοηθητικοὶ χωρὶς προηγουμένη ἐξέταση.

* Κυκλοφόρησε μὲ μορφή φυλλάδιου στοὺς συνέδρους.

3. Υγιεινή του χώρου καντίνας και καθαριότητα αντικειμένων.

(στ) Μὲ τὴν καθαριότητα ἀποχωρητηρίων. Νὰ χρησιμοποιηταὶ σ' αὐτὰ ὑγρὸ σαποῦνι σὲ εἰδικὰ δοχεῖα καὶ χάρτινες πετσέτες. Ἐπιδίδεται ὁ χώρος ἀπὸ παιδονόμο.

(ς) Μὲ τὴν καθαριότητα τῆς αὐτῆς καὶ τῶν αἰθουσῶν. Δὲν εἶναι ὑγιεινὸς ὁ σημερινὸς τρόπος καθαρισμοῦ τάξεων. Πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ ἤλεκτρικὴ σκούπα.

(η) Μὲ τὴν ἀσκηση τῶν μαθητῶν ὑποχρεωτικὰ τὰ ἀπογεύματα. Μὲ συχνὰς ψυχραγωγικῶν τύπων ἐκδρομὰς.

(θ) Μὲ τὴν γνώση πρώτων βοηθειῶν ἀπὸ μέρους τῶν γυμναστικῶν, παιδονόμων καὶ διδασθηκαρίων. (Πιστοποιητικά).

(ι) Μὲ τὴν τοποθέτηση κιβωτίων πρώτων βοηθειῶν σὲ πολλὰ μέρη τοῦ σχολείου:

1. γραφεῖα
2. διδασθηκῆ
3. καντίνα
4. αἴθουσα γυμναστικῆς καὶ γήπεδα.
5. ἐργαστήρια κλπ.

Τὰ αὐτοκίνητα ἐκδρομῶν ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι ἐφοδιασμένα μὲ κιβώτιο πρώτων βοηθειῶν.

(ια) Μὲ διαλέξεις καὶ ἐπιδείξεις ταινιῶν ὑγιεινολογικοῦ περιεχομένου. Ἀπαραίτητες διαλέξεις:

1. Ἀτυχήματα καὶ τροχαῖα (ιδίως γιὰ ὄσους ἔρχονται ἀπὸ χωριά).
2. Θέματα ψυχικῆς ὑγιεινῆς.
3. Γενετήσιος διαφώτιση (τὸ θέμα ὑπὸ μελέτη) ἀπὸ εἰδικὸ πρόσωπο.

(ιβ) Μὲ τὴν ἐπίδραση ὑγιεινῆς τοῦ διδασκῆ-
ρίου γενικῶς.

(ιγ) Μὲ τὴν ἐξέταση σπιτιῶν στὰ ὁποῖα μένου μαθητὲς καὶ μαθήτριες ποὺ προέρχονται ἀπὸ χωριά.

(ιδ) Μὲ τὴν δημιουργία σχολιατρικῶν ὑπηρεσιῶν.

ΚΑΤΑΤΟΠΗΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

(Ἑλληνικά)

Ε. Λαμπαδαρίου: Σχολικὴ Ὑγιεινή, Ἀθῆναι, 1934

Δημ. Στεφάνου: Σχολικὴ Ὑγιεινή, Ἀθῆναι, 1960

Κ. Χρυσάνθη: Σημειώσεις Σχολικῆς Ὑγιεινῆς, Λευκωσία, 1962

Περιοδικὸ «Σχολικὴ Ὑγιεινή» (Ἑπουργεῖο Παιδείας τῆς Ἑλλάδος).

Φυλλάδια Υγιεινής

ΑΡ. 1

ΠΩΣ ΝΑ ΤΡΩΜΕ

Γιὰ νὰ ζήση καὶ νὰ μεγαλώσῃ καλὰ τὸ παιδί μας πρέπει νὰ παίρνῃ θρεπτικὴ τροφή καὶ νὰ διατηρῇ τὰ ὄργανα τῆς χώνεψης σὲ καλὴ κατάστασις γιὰ νὰ δουλεύουν καλὰ. Ἄν ἡ προμήθεια πολλῆς τροφῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ κερδίζουμε, ἡ διατήρησις ὅμως τῶν ὀργάνων τῆς χώνεψης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴ θέλησιν καὶ τὴν προσοχὴν μας. Παρακάτω σὰς γράφω λίγες συμβουλές, ποὺ ἂν τις ἀκολουθήσετε θὰ χωνεύετε καλὰ καὶ θὰ ἐκμεταλλεύεστε πλήρως τὸ λίγο - πολὺ φαγητὸ ποὺ ἔχετε:

1. Πρέπει νὰ μασοῦμε καλὰ τὴν τροφή. Μὲ τὴν καλὴ μάσησιν κατακόβεται ἡ τροφή καὶ ἀνακατεύεται μὲ τὸ σάλιο. Τὸ σάλιο κάμνει τὴν πρώτη πέψη, ἰδίως τοῦ ψωμοῦ, τῆς πατάτας, τῶν ζυμαρικῶν, τοῦ ρυζιοῦ καὶ ἄλλων τῶν ἀμυλούχων τροφῶν. Γιὰ νὰ μασοῦμε καλὰ πρέπει νὰ ἔχουμε θέλησιν καὶ ὑπομονή, ἀλλὰ καὶ γερὰ δόντια. Τὰ δόντια διατηροῦνται γερὰ ἂν τὰ πλένουμε τακτικὰ μετὰ τὸ φαγητὸ, καὶ κυρίως τὸ θράδιν προτοῦ πλαγιάσουμε, μὲ ὀδοντόκρεμα καὶ δούρτσα. Ἡ δούρτσα γιὰ τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε μαλακὴ.

2. Πρέπει νὰ τρώμε ξεκούραστοι καὶ ψυχικῶς ἤρεμοι. Ἄν εἴμαστε κουρασμένοι ἢ λυπημένοι ἢ νευρισμένοι, εἶναι καλύτερα νὰ περιμένουμε λιγάκι νὰ ἰσορροπήσουμε καὶ μετὰ νὰ καθήσουμε στὸ τραπέζι.

3. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ πρέπει νὰ ἀποφεύγεται οἱ νευρικὲς διεγέρσεις ὡς θυμοί, προσβολές καὶ τὰ ὅμοια.

4. Μετὰ τὸ φαγητὸ πρέπει νὰ ἀναπαυόμαστε γιὰ λίγη ὥρα. Εἶναι μεγάλο λάθος νὰ ἀρχίζουμε δουλειὰ ἢ νὰ διαβάσουμε ἀμέσως μετὰ τὸ φαγητὸ. Λίγη ἀνάπαυσις στὴν καρτέλα ἢ ἀναπαυτικὴ, ἢ ἕνας μικρὸς, ἤρεμος περίπατος θὰ μᾶς βοηθήσῃ στὴν χώνεψιν.

5. Τὰ φαγητὰ δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ζεστὰ ἢ πολὺ κρύα. Τὸ χλιαρὸ φαγητὸ, εἴτε χειμῶνα εἴτε καλοκαίρι, εἶναι τὸ πῶς ὑγιεινὸ καὶ δὲν ἐρεθίζει τὸ στομάχι μας.

6. Πρὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ δὲν πρέπει νὰ πίνουμε νερό. Εἶναι φερὲς ποὺ τὸ φαγητὸ μας εἶναι ἀλμυρὸ ἢ πολὺ γλυκόν. Τότε μετὰ τὸ φαγητὸ πίνουμε λίγο νερό. Ἀπὸ τὰ ἀναφυκτικὰ προτιμοῦνται οἱ χυμοὶ φρούτων, ὡς λεμονάδες, πορτοκαλάδες, θυσιγάδες, σουμάδες.

7. Νὰ ἔχουμε ὠρισμένους ὄρους γιὰ φαγητὸ, ἰδίως οἱ ἄνθρωποι τῶν πόλεων. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ ἔχουμε ὄρεξιν γιὰ φαγητὸ στὴν κατάλληλη ὥρα. Ἄν στὸ μεταξὺ πεινάσῃ ἕνας θὰ παίρνῃ λίγο φρούτο ὠρμον (μήλο, ροδάκινον, ἀχλάδι, κλπ.) καὶ ὄχι γλυκίσματα ἢ σάντουιτς ἢ τὰ παρόμοια (ψωμί μὲ δούτυρον, γλυκὸ κλπ.).

8. Ὁ ἄνθρωπος, ἰδίως οἱ μικροί, πρέπει νὰ τρῶν ἄπ' ὅλα:— καὶ κρέας καὶ χορταρικά. Δὲ σημαίνει ὅμως πῶς σὲ ἕνα μόνον γεῦμα θὰ ἔχουμε μεγάλῃ ποικιλίαν φαγητῶν. Ἡ ποικιλία φαγητῶν θὰ

μοιράζεται στα γεύματα μιας εβδομάδος. Έτσι κινάμε και την όρεξη και παίρνουμε και ποικιλία θρεπτικών ουσιών.

9. Λίγο τσάι επιτρέπεται για όλους. Ό κα φ έ ς δ έ ν ώ φ ε λ ε ι τ ά παιδιά. Τά ποτά σαν τό κρασί, κονιάκ, μπύρα κλπ. είναι δηλητήρια για όλες τις ηλικίες, ιδίως για παιδιά. Στα παιδιά μάλιστα τó σπύρτο των ποτών αυτών θά έμποδίση τήν ανάπτυξη τόσο του σώματος όσο και του μυαλού.

Αυτές τίς συμβουλές ή μητέρα μπορεί να τίς διδάξη στο παιδί της. Καί πώς: Πρώτα να τίς ακολουθήση ή ίδια για να δώση τó παράδειγμα. Έστερα να συμβουλεύη συνεχώς τó παιδί της, ύποδεικνύοντας.

ΠΩΣ ΘΑ ΕΝΕΡΓΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ "Η ΑΙΦΝΙΔΙΑΣ ΝΟΣΟΥ

1. Τό σχολείο έχει ευθύνη για τó χειρισμό άτυχήματος ή αίφνιδίας νόσου που συνέθηκε σ' αυτό ή σέ ό,τι του άνήκει (γήπεδα, σχολικά λεωφορεία). Τό σχολείο δέν έχει ευθύνη για τήν κατοπινή θεραπεία των περιπτώσεων.

2. Τό σχολείο έχει τήν ύποχρέωση να παρέχη ευκολίες και άσχημένα πρόσωπα γιατί μέ αυτά (α) σώζει ζωές (β) προφυλάγει από περαιτέρω θλάδες.

3. Σέ περιπτώσεις επείγουσες τó σχολείο ευθύνεται στα εξής:

(α) να φροντίση για τó παιδί

(β) να ειδοποιήση τούς γονείς ή κηδεμόνες, κι' αν τούτο είναι δύσκολο, να στείλη έγγραφως ειδοποίηση

(γ) σέ εξαιρετικές περιπτώσεις θά πάρη τó παιδί άπ' ευθείας στο γιατρό χωρίς τήν άδεια τής οικογένειάς του.

4. "Αν οί γονιοί δέ διαθέτουν μέσον μεταφοράς για τó άρρωστο παιδί, τó σχολείο θά προμηθεύση τέτοιο μέσο για να μεταφερθί τó παιδί του ή στο γιατρόν ή στο νοσοκομείο. Τούτο πάντοτε θά συνοδεύεται από ένήλικα. "Αν τó συνοδεύον πρόσωπο θά έδηγήση τó παιδί σπίτι πρέπει να τó παραδώση σέ υπεύθυνο πρόσωπο στο σπίτι.

5. Σέ περιπτώσεις σοβαρής θλάδης ή νόσου πάντοτε θά ειδοποιήται γρήγορα ό υπεύθυνος γονίός, ένώ ταυτόχρονως οδηγείται τó παιδί στο γιατρό ή τó νοσοκομείο.

6. Δέ χορηγείται φάρμακο από κανένα στο σχολείο, εκτός αν διατάξη γ ρ α π τ ω ς ό γιατρός. Φάρμακα από τó στόμα ή ένέσεις δέν χορηγούνται, αλλά μόνον σέ περίπτωση έγγράφου οδηγίας του ο ι κ ο γ ε ν ε ι α κ ο υ ι α τ ρ ο υ τού παιδιού.

ΚΗΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΟΝ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ ΣΥΣΣΙΤΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΞΟΧΗΣ*

Δὲν ξέρω ἀκριθῶς διατὶ τελευταίως παρατηρεῖται ἔντονον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ διαιτητικά. Δὲν ἀδικῶ τοὺς ἐνδιαφερομένους. Τοῦναντίον ἐκτιμῶ τὸ ἐνδιαφέρον των, ὅταν τὰ ἐλατήριά των εἶναι ἰατρικὰ ἢ διέποντα ἀπὸ τὸ δημόσιον πνεῦμα.

Εἰς τὸν κλάδον ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ ἔχομε κατὰ κάποιον τρόπον τὴν εὐθύνην ἢ τὴν ἐποπτείαν του ἀνήκουν τὰ μαθητικά συσσίτια καὶ τὸ διαιτολόγιον τῆς «Παιδικῆς Ἐξοχῆς», τὴν ὁποίαν διοργανώνει εἰς ἰδιόκτητον οἶκον ἢ «Πνευματικὴ Ἀδελφότης Κυριῶν Λευκωσίας» (Σεβέριος Παιδικὴ Ἐξοχή) εἰς τὴν Κερθνεϊαν. Διὰ τὰ διαιτητικά αὐτῶν τῶν δύο ἐκπαιδευτικῶν θεσμῶν θὰ δώσω πληροφορίας.

Κατ' ἀρχὴν θεωρεῖται ὡς μέσος ὄρος εἰκοσιτετραῶρου ἀνάγκης θερμίδων διὰ τὰς μαθητικὰς ἡλικίας τὰ ἐξῆς σύμφωνα μὲ τὸν Ἑλληνικὸν Νόμον:

7—10 ἐτῶν	1700—1800	θερμίδες τὸ 24ωρον
10—12 ἐτῶν	2000	θερμίδες τὸ 24ωρον
12—15 ἐτῶν	2400	θερμίδες τὸ 24ωρον

(Ἴδε Δ. Στεφάνου: Μαθητικαὶ Ἐξοχαὶ καὶ Κατασκηνώσεις, Ἀθήναι, 1937). Δηλαδή κατὰ μέσον ὄρον ἡ μαθητικὴ ἡλικία ἔχει ἀνάγκη 1700—3000 θερμίδων κατὰ εἰκοσιτετραῶρον (κατὰ τὸν Ἑμμ. Λαμπαδάριον: Σχολικὴ Ὑγιεινή, Ἀθήναι, 1934, 15—18 ἐτῶν ἔχουν ἀνάγκη 2728 θερμίδων κατὰ εἰκοσιτετραῶρον). Εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ὑπολογίζεται τὸ μεσημέρινόν γεῦμα γύρω ἀπὸ τὰς 500—800 θερμίδες μὲ τάσιν πρὸς τὰς 1000—1200 θερμίδες.

Πρὸς ἀποφυγὴν χρηματικῆς σπατάλης (τὰ ποσὰ γιὰ τὸ συσσίτιο εἶναι περιορισμένα), ποῦ παρατηρεῖται κατὰ τὸν διορισμὸν προσωπικοῦ διεκπεραιώσεως, ἔχει ἀπὸ τινων ἐτῶν νύθετηθῆ ἕνα ἐλευθερώτερον σύστημα. Ὑπολογίζεται τὸ κατὰ κεφαλὴν ποσὸν πρὸς ἀγορὰν τῶν ἀναγκαίων τροφίμων διὰ μίαν ἑβδομάδα καὶ δίδεται τοῦτο εἰς τὸν ὑπεύθυνον διευθυντὴν τοῦ σχολεῖου. Μένει τώρα εἰς τὴν φαντασίαν του, τὰς εὐκολίας, τὴν ὑπαρξίν τοῦ δοθηθικοῦ Συλλόγου Γονέων (ποῦ πολλὰ φορὰς συμπληρώνει τὸ διαιτολόγιον) γὰ κάμη προμήθειες καὶ διευθετήσεις διὰ καλυτέραν διατροφὴν, πάντως θέδαια ὑπὸ τὴν καθοδηγήσειν τῆς ἐπισκεπτρίας ἀδελφῆς. Εἰς τινὰς περιπτώσεις (εἰς τὰ Σχολεῖα Μέσης Παιδείας), λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν σιτιζομένων δίδεται ἐργολαβικῶς τὸ συσσίτιον. Βάσις εἶναι τὰ ἐξῆς:—

1	ὄκα κρέας διὰ 8 ἄτομα
1	ὄκα κεῖμας διὰ 12 ἄτομα
12½	δρ. λάδι διὰ 1 ἄτομο
16—20	δρ. ὄσπρια διὰ 1 ἄτομο
50	δρ. ψωμί διὰ 1 ἄτομο
	Μακαρόνια, ρύζι, περίπου ὅπως τὰ ὄσπρια.

(Ἐπεξήγησις: Τὸ κρέας εἶναι χωρὶς κόκαλα· μεγαλυτέραν ποσότητα ὄσπριων ἀδυνατοῦν γὰ πάρουν τὰ παιδιὰ, ἰδίως κατὰ τοὺς θερμότερους μῆνες, δι' αὐτὸ ἔχομεν ἠξυημένην τὴν ποσότητα τοῦ λαδιοῦ. Ὑπάρχει συμπλήρωμα τὸ πρωϊνὸν ρόφημα:

* Ἰατρικὸν Περιοδικὸν Κύπρου, τόμ. XII, 1962, σελ. 113.

ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΟΝ ΣΕΒΕΡΕΙΟΥ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΕΞΟΧΗΣ 1962

	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατον	Κυριακή
ΠΡΟΓΕΥΜΑ	Γάλα, φέττα δούτυρο μαρμελλάδα χαλλούμι ή τυρί	Τσάι, αυγό έλιές ντομάτα	Κακάο δούτυρο μαρμελλάδα χαλλούμι ή τυρί	Γάλα ντομάτα ή άγγουράκι έλιές	Τσάι αυγό δούτυρο	Κακάο με γάλα χαλλούμι ή τυρί ντομάτα	Γάλα ντομάτα όμελέττα
ΓΕΥΜΑ	Φασόλια κρεμμύδι φρούτο	Πατάτες μουσακά φρούτο	Κουκιά με λάχανα σαρδελάκι φρούτο	κρέας με φασολάκια φρούτο	Φακές και έλιές, κρεμμύδι φρούτο	Ψάρι πλακί ή με λουδιά φρούτο	Ψητό με πατάτες σαλάτα φρούτο
ΔΕΙΛΙΝΟΝ	Ρυζόγαλον	Φέτα με δούτυρο και μαρμελλάδα	Μαχαλλεπί	Φέτα με δούτυρο και μαρμελλάδα	Ψωμί έλιές άγγουράκι	Γλύκισμα	Φέτα με δούτυρο και μαρμελλάδα
ΔΕΙΠΝΟΝ	Έντραδα φρούτον	Μακαρόνια με τρίμμα φρούτο	Πιλάφι πουργούρι με γιαούρτι φρούτο	Πατάτες του φούρνου σαλάτα φρούτο	Παστίσιο μακαρόνια φρούτο	Άτζέν- πιλάφι φρούτο	Αυγό ή πόλυ πήφ ντομάτα έλιές φρούτο

γάλα, ψωμί και κáτι. Τέλος επιτρέπεται νά ζητήση τὸ παιδί κι' ἄλλο φαγητὸ ἂν πεινᾷ).

Παραθέτω τὸ διαιτολόγιον τῆς «Παιδικῆς Ἐξοχῆς Λευκωσίας» εἰς τὸν πίνακα I.

Αἱ ποσότητες δι' ἕκαστον ἄτομον ἔχουν ὡς ἑξῆς:

40	δράμια κρέας (χωρὶς κόκκαλα)
12	δράμια κεϊμὰ
20	δράμια ὄσπρια
7	δράμια λάδι
20	δράμια μακαρόνια
16	δράμια ρύζι
75	δράμια φρέσκα φασόλια καὶ λουδιὰ
9	δράμια τυρὶ (χαλούμι)
10	δράμια ἐλιές
	ντομάτα, χορταρικά, ψωμί ἐλευθέρως.

Ὅπως ἔχουν τὰ τῶν συσσιτίων καὶ τοῦ διαιτολογίου τῆς «Παιδικῆς Ἐξοχῆς Λευκωσίας». Βελτιώσεις δυνατὸν νά γίνουν. Ἀλλὰ νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ καθαρισμὸς τῶν συσσιτίων γίνεται μὲ θάσιν ὄχι μόνον τὰς θερμίδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόρους, τὰς συνηθείας τοῦ τόπου, τὰ εἶδη τῶν τροφίμων πού υπάρχουν στὴν περιοχὴν (Παιδικὴ Ἐξοχὴ). Πάντως, πρὸς τὸ παρὸν ἀνάγκην ἔχομεν τὴν δημιουργίαν εἰδικῶν αἰθουσῶν συσσιτίου καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχολικοῦ συσσιτίου, ὅπουμποροῦν νά τρώγουν καὶ εὐποροὶ μαθηταὶ ἔναντι ὀρισμένου τμημάτος (ιδίως εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Παιδείας πού ἔχουν μαθητὰς ἀπὸ τὰ χωρία).

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

A. ΕΛΛΗΝΤΙΚΑ

- Ἀγρότης, Ν., 9.
 Ἀθνασιιάδης, Ν., 96.
 Ἀνδριανᾶκος, Τ., 105.
 Ἀραθαντινός, Α., 129.
 Αὔγερινοῦ, Μ., 105.
 Βαλαώρας, Β., 6, 19, 39, 40, 43, 44, 63, 184, 185.
 Βλάμος, Γ., 31, 54, 128.
 Βολονάκης, Μ., 13.
 Γεδεών, Σ., 6, 18, 19, 24, 26, 31, 35, 39, 40, 41, 42, 44, 54, 87.
 Γεωργιάδης, Ἀ., δρ., 8.
 Γεωργιάδης, Ἀ., 156, 161.
 Γεωργίου, Π., 196, 209.
 Γλυκὺς, Εὐ., 6, 13, 14.
 Γύπαρης, Ἀ., 96.
 Δέρθης, Θ., 6, 14, 127, 133.
 Δίκαιος, Χ., 9.
 Ἐξαρχόπουλος, Ν., 6, 18, 19, 24, 26, 31, 39, 40, 41, 42, 44, 54, 59.
 Ζαντίδου, Αἰμ., 114.
 Ἰακωβίδης, Ν., 6, 14.
 Ἰωαννίδης, Ἰ., 6, 14.
 Ἰωάννου, Ε., 9.
 Ἰωάννου, Μ., 21.
 Κάνθος, Θ., 210.
 Καραγκιοζίδης, Ἰ., 97.
 Καρατζᾶς, Β., 15, 16, 103.
 Καρατζᾶ, Μ., 21.
 Κιτρομηλίδης, Μ., 9.
 Κληρίδης, Ν., 21.
 Κοκκίνου, Οὐρ., 120.
 Κοντόπουλος, Ἀ., 156, 158, 161.
 Κυριακίδης, Ἀ., 143.
 Κωνσταντινίδου, Θ., 21.
 Κωνσταντινίδου, Σ., 21.
 Κωνσταντινίδου, Τζ., 110, 114, 120, 191, 195.
 Κωνσταντίνου, Ἀντ., 9.
 Λαμπαδάριος, Ἐμμ., 6, 18, 19, 20, 24, 26, 39, 40, 41, 42, 44, 59, 63, 74, 75, 84, 87, 145, 146, 149, 213, 216.
 Λογγίνος, Π., 191, 195.
 Λουκαΐδης, Λ., 15.
 Μακρυγιάννη, Ἀφρ., 15, 16.
 Μαλασπίνα, Ἑλλ., 20, 26, 105, 107, 108, 110.
 Μαρκίδου, Μ., 9.
 Μαρογοιαννάκη, Ν., 105.
 Μαρτούδης, Π., 156, 161.
 Μαρτούδης, Στ., 120, 170.
 Μαυραντώνης, Γλ., 9.
 Μικελλίδου, Κ., 106.
 Μιχαηλίδης, Γ., 179.
 Μιχαηλίδου, Ἀντ., 7, 9.
 Μιχαηλίδου, Ζ., 120.
 Πάγκαλος, Γ. 191.
 Μπέζος, Δ., 19.
 Νεοκλέους, Κυρ., 120.
 Πανταζής, Κ., 15.
 Παπαϊωάννου, Ἀ. 97.
 Παπαϊωάννου, Σ., 19.
 Παπαντωνόπουλος, Ν., 153.
 Πασχαλίδου, Ἀ., 105.
 Πίπης, Χρ., 161.
 Σάββας, Κ., 67, 74, 76.
 Σαββίδης, Γ., 6, 14.
 Σαββίδου, Β., 114, 120.
 Σακελλαρίου, Γ., 105, 108, 110.
 Σοφοκλέους, Θ., 168.
 Σπυριδάκης, Κ., 6, 15, 156.
 Στέφανος, Κ., 87.
 Στεφάνου, Δ., 213, 216.
 Τσάκωνας, 105.
 Τσαρίδης, Ν., 7, 21, 61.
 Χαραλάμπους, Ἀλκ., 53, 114.
 Χαριτάκης, Κ., 6, 7, 78, 84, 98, 132.
 Χατζηλοῦζου, Λ., 120.
 Χριστοδουλίδης, Ἀ., 7, 53, 196.
 Χριστοφίδης, Μ., 9.
 Χρυσάνθης, Κ., 6, 9, 16, 17, 26, 30, 41, 42, 43, 44, 52, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 76, 77, 78, 84, 85, 89, 90, 93, 99, 104, 108, 109, 110, 111, 113, 115, 116, 120, 125, 130, 132, 134, 138, 142, 143, 147, 162, 179, 183, 186, 187, 188, 191, 195, 196, 207, 209, 210, 213, 215, 218.
 Χρυσοσπάθης, Ἰ., 145.
 Χωρέρης, Κ., 19.

- Abbott, M., 134.
 Adson, A., and Coffey, J., 139.
 Babinski, 8.
 Bach, F. et al., 128.
 Barber, H., 138.
 Baruch, D., 96.
 Bauer, J., 104.
 Bayne and Leintch, 112,
 Bedford, D., 134.
 Bigger, J., 67, 74,76.
 Bloch, B., 64, 115.
 Blumenbach, J., 66.
 Boome, J. and Richardson, M., 88.
 Boulanger — Pilet, 21.
 Box, C., 139.
 Brain, R., 88, 91, 92, 93.
 Brodmann, 66.
 Browne, 120.
 Burt, C., 88, 89, 92.
 Caham, J., 134.
 Carey, E., 147.
 Chamberlain, H., 92.
 Christern, 66.
 Claiborn, 88.
 Cohen, E., 78, 79, 84.
 Collin, 187.
 Colyer, J. and Sprawson, E., 151.
 Combe et al., 146, 149.
 Crolich, 74, 76.
 Dascotte, P., 74, 76.
 Deutsch, J. 104.
 Donders, 66.
 Drachmann, 149.
 Dubois, 66.
 Dunley, S. and May, P., 181.
 Durham, 66.
 Ellis, R., 7, 62, 64.
 Erickson, C., 188.
 Eulenburg, 146.
 Falconer, M. and Weddell, G., 139.
 Flory, C., 62.
 Fox, M. et al., 188.
 Gindes, 23.
 Gley, E., 105.
 Glover, J., 126.
 Gordon, H., 91, 92.
 Grazianoff, 31, 54.
 Greulich, W. et. al., 62.
 Gutzmann, H., 87, 178.
 Gzerny, 66.
 Hallam, R., 136, 137.
 Hamman, J., 117, 118, 119, 120.
 Haxthausen, H., 136.
 Heald, 120.
 Heerwagen, F., 78, 84.
 Herz, 66.
 Hinrischen J. and Ivy, A., 64, 116.
 Hirst, B., 105.
 Hobson, F., 115.
 Ingram, J., 64, 115.
 Jausion, et. al., 138.
 Juarros, 104.
 King, 153.
 Kleitman, N., 79.
 Kohlschütter, 67.
 Kreidl, 66.
 Krug, 149.
 Ladame, C., 79, 84.
 Lessenich, 31, 54.
 Levy, D., 98.
 Lovett, W., 181.
 Lyon, R., 132, 133.
 Manacein, M., 79, 84.
 Martin, R., 22.
 Martin, S., 188.
 Mead, 120.
 Mellanby, M. and Coumoulos, H., 153.
 Messeloff, G., 132.
 Miller, 153.
 Mole, R., 181, 182.
 Monroe, 98.
 Mosso, 66.
 Mouriquand, et al., 138.
 Nadoleczny, M., 87.
 Nesteroff, 128.
 Nobècourt, P., 129.
 Orton, S., 88, 98.
 Overton, 66.
 Parich, H., 181.
 Parson, B., 92, 93.
 Parkes, L. and Kenwood, H., 74, 76.
 Parel, J., 126, 132.
 Peacock, 134.
 Permin, G., 137.
 Pietz, G., 67.
 Pillsbury, 115.
 Porter, W., 31.
 Rauh, L., 134.

- Rawlins, L., 139.
 Renault, J., 74, 76.
 Ritchie, W., 126.
 Roberts, E., 98.
 Robey, W., 134.
 Roger, H., 79, 84.
 Rolleston, H., 128.
 Ryle, J., 126.
 Sack, 31, 54.
 Sampson, J. et al., 134.
 Schlesinger, E., 24.
 Schmidt, F., 31, 54.
 Schultz, 67.
 Seeman, M., 88.
 Seidenfeld, M., 96.
 Seth, G. and Guthrie, D., 87, 88, 93, 178.
 Stein, L., 6, 88.
 Stephani — Cherbuliez, 138.
 Stephenson, 20.
 Stettner, E., 24.
 Stöckmann, 76.
 Stone, C. and Barker, R., 62.
 Stratz, C., 21.
 Strokes, J. and Sternberg, T., 115.
 Suchet, B., 136, 137.
 Swan, C. et al., 188.
 Thomson, St. and Negus, V., 143.
 Thorens, 146, 149.
 Tisserand, M., 136, 137.
 Travis, L., 87, 88, 89, 93.
 Watson, G., 138.
 Weatly, G., 129.
 Wedum, B. et al., 126, 128, 129, 132.
 Wile, S., 91.
 Wilson, C., 59.
 Winner, A. and Cooper—Willis, E., 136, 137, 138.
 Wörner, H., 24.
 Wright, J., 129, 139.
 Wyckoff, C., 98.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

- Ἄδελφαι ἐπισκέπτριαι, 201.
 Ἀκμή κοινή, 115, 116.
 Ἀμυγαλεκτομή, 143, 144.
 Ἀνθρωπολογία, 122, 123.
 Ἀνθρωπόμετρο, 21, 25, 60.
 Ἀριστεροχειρία, 86, 87, 88, 91.
 Ἀριστεροχειρία, δοκιμασίαι, 92.
 Ἀρχεῖα Ὑγιεινῆς, 191.
 Ἀρχεῖον Ἰατρικῶν Ἐπιστημῶν, 6, 7, 62, 88, 91, 104, 126, 139, 145, 187, 188,
 Ἄσμα, 178.
 Ἀστική Ἀγίου Ἀνδρέου, 156.
 Ἀστική Ἀκροπόλεως, 156.
 Ἀστική Ἀγίου Ἀντωνίου, 101, 156, 214.
 Ἀστική Ἀγίου Κασσιανοῦ, 98, 101, 143, 144, 150, 152, 156.
 Ἀστική Ἀγίων Ὁμολογητῶν, 150, 152, 156.
 Ἀστική Ἀγίου Σάββα, 59, 61, 98, 143, 144, 150, 152, 156,
 Ἀστικά Καϊμακλίου, 156.
 Ἀστική Λυκαδητοῦ, 156, 191.
 Ἀστική Νεαπόλεως, 156.
 Ἀστική Ὁμορφίτας, 156.
 Αὐνανισμός, 124.
 Ἀφροδίσια Νοσήματα, 124.
 Babinski σημεῖον, 104.
 Βάρος (σωματικό), 18, 19, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 50, 51, 52, 55, 56, 57.
 Βιολογία, 122, 123.
 Βραδυγλωσσία, 86, 87, 88.
 Γάμος, 124, 125.
 Γυμνάσια, 112, 113, 117.
 Γυμνάσια Λευκωσίας, 157, 169.
 Γυμνάσιο Πάφου, 105.
 Δαμαλισμός, ἐλέπε Vaccination.
 Δελτίον Ὁμίλου Παιδαγωγικῶν Ἐρευνητῶν, 7, 8.
 Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, 6, 9, 54, 59, 78, 96, 100, 105, 136, 150, 162, 178.
 Διαθλαστικά ἀνωμαλῖαι, 101, 102, 103.
 Διαφώτισις γενετήσιας, 122, 123, 125, 126, 211.
 Διδάσκαλος Πρώτων Βοηθειῶν, 209.
 Δυναμόμετρον, 187.

- Δυσμηγόρροια, 117.
 Ἐβδομάδα Ὑγείας, 7, 191, 212.
 Ἐθνικὸς Σύνδεσμος Ὑγιεινολογικῆς Δια-
 παιδαγωγήσεως, 191.
 Ἐλένιο, βλέπει Ἀστικὴ Ἀγ. Σάββα.
 Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια Λευκωσίας (δη-
 μοτικά), 14, 21, 31, 52, 54,
 57, 86, 88, 91, 97, 98, 100,
 104, 110, 112, 150, 184.
 Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπολογικὴ Ἐταιρεία, 6,
 184.
 Ἑλληνικὸ Ἱατρικὸ Συνέδριον Κύπρου, 52.
 Ἑμιηγορρυσία, 19, 20, 26, 62, 63,
 64, 65, 105, 106, 107, 108, 109,
 110, 112, 113, 124.
 Ἐμπορικὸ Λύκειο Λάρνακος, 105.
 Ἐνούρησις ἡμερ., 97.
 Ἐξοχὴ παιδική, 26.
 Ἐπαγγελματίαι, 23.
 Ἐφθασία, 29, 62, 64, 124.
 Ἐφορεία Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων
 Λευκωσίας, 6, 9, 13, 14, 127.
 Θεωρίαι ὕπνου, 66.
 Θηλασμὸς δακτύλου, 97, 98, 99.
 Ἱατρικὴ Κύπρος, 6, 112, 117, 143, 159,
 169, 184.
 Ἱατρικὸν Περιοδικὸν Κύπρου, βλέπε
 Cyprus Medical Journal.
 Ἰδιωτικὴ Σχολὴ Λεμεσοῦ, 105.
 Κατασκηνώσεις, 199.
 Κάπνισμα, 162, 163, 164, 165, 166, 169,
 170—177.
 Καρδιοπάθειαι, 126, 127, 128, 129, 130,
 132, 133, 134.
 Κέντρο ὕπνου, 66.
 Κυπριακὴ Ἐκπαίδευσις, 8, 110, 191.
 Μέθοδος Hamman, 117, 118, 119.
 Μεσογειανὸς Ἀνθρωπολογικὸς Τύπος,
 184.
 Μῆχος (σωματικὸ), 18, 19, 21, 24, 27,
 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37,
 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 48,
 49, 52, 54, 56, 57, 60, 61, 62, 63,
 64, 65.
 Νευρικαὶ διαταραχαὶ καθ' ἕξιν, 96.
 Νηπιαγωγεία, 156.
 Ὀδόντες, 150, 151, 152, 153, 154, 155,
 156.
 Ὀκτάδα, 178, 179.
 Ὀμάδες χρονολογικῆς, 22.
 Ὀνειρα, 78, 80, 84.
 Ὀνειρώξις, 124.
 Ὀνυχοφαγία, 97, 98.
 Ὀρθοδοντικαὶ ἀνωμαλίαι, 157, 159, 160,
 161.
 Ὄφθαλμίαι, 100.
 Παγκύπριον Γυμνάσιον, 5, 6, 7, 13,
 14, 15, 16, 17, 21, 62, 64,
 67, 68, 76, 79, 85, 100, 102,
 103, 105, 110, 115, 122, 124, 125,
 136, 139, 150, 153, 162, 166, 167,
 187.
 Παγκύπριον Διδασκαλεῖον, 13, 14.
 Παιδικὴ Ἐξοχὴ Λευκωσίας, 216, 218.
 Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, 6.
 Παρθηναγωγεῖον Φαναρωμένης (δημοτικὸ),
 98, 150, 152.
 Παρωτίτις ἐπιδημική, 188.
 Πληθυσμὸς, 20, 26.
 Πρῶτες Βοήθειαι, 8, 141, 142, 191, 203,
 204, 205, 207.
 Σκολίωσις, 145, 146, 147, 148, 149.
 Σχολικὴ πρόοδος, 30, 54.
 Συμπέσεις πλευροκλειδική, 139, 140, 141,
 142.
 Συστήματα μαθητικά, 216.
 Σχολιατρικὴ Ὑπηρεσία, 5, 6, 13, 16, 17,
 191, 197, 198.
 Σχολιατρός, 5, 15, 16, 200.
 Σχολικὴ Ὑγιεινὴ (περιοδικὸ), 196.
 Τράχωμα, 100, 102, 103.
 Τριχοτυλλομανία, 97, 98, 99.
 Ὑγείας Δεκάλογος, 195.
 Ὑγιεινὴ (μάθημα), 13, 14, 15, 16,
 122, 123, 124, 191, 196, 198, 199,
 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207,
 208, 212.
 Ὑπνος, 66, 78, 80, 81, 82, 83.
 Ὑπνου μῆκος, 74, 75, 76, 79, 84.
 Ὑπνου συνήθειαι, 78.
 Χείμετρα, 136, 137, 138.
 Acta Medica Orientalia, 78.
 Cyprus Medical Journal, 6, 115, 122, 132, 181,
 216.
 Handedness ἴδε Ἀριστεροχειρία.
 Lancet, 6, 86, 181.
 Science News, 7.
 Seca (ζυγὸς), 22, 25.
 Stammering, ἴδε Βραδυγλωσσία.
 Vaccination, 181, 182, 183.

ΤΟ ΒΙΒΑΙΟ
«ΕΚΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΧΟΛΙΑΤΡΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ 1943—1976»
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ
«ΘΕΟΠΡΕΣ» ΑΤΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ ΤΟΥ 1977.